
3 1761 03597 9764

KONG

CHRISTIAN DEN FJERDES

EGENHÆNDIGE BREVE.

UDGIVNE VED

C. F. BRICKA OG J. A. FRIDERICIA

AF

SELSKABET FOR UDGIVELSE AF KILDER TIL DANSK HISTORIE.

2. BIND.

1626—1631.

MED UNDERSTØTTELSE AF
MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET.

KJØBENHAVN.
FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD
1889—91.

KONG

CHRISTIAN DEN FJERDES

EGENHÆNDIGE BREVE.

UDGIVNE VED

C. F. BRICKA OG J. A. FRIDERICIA

AF

SELSKABET FOR UDGIVELSE AF KILDER TIL DANSK HISTORIE

1626—1631.

MED UNDERSTØTTELSE AF
MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET.

KJØBENHAVN.
FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD.
1889—91.

DL
189
A32
Bd. 2

KJØBENHAVN. I. COHENS BOGTRYKKERI.

KONG

CHRISTIAN DEN FJERDES

EGENHÆNDIGE BREVE

1626—1631.

1.* 31. Januar 1626.

Til Gert Rantzau.

Om den Forsikring, der skal udfærdiges for en Pengesum, Kongen ønsker optaget til Laans ved Kieler Omslag. — *Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., Fol., 616 c*[1]).

In dem dir zugeschicketem schreiben[2]) werdestu der *Assecuration* halber meine Erklerung finden. Da du aber dass geldt etwas ehr köntest mechtig werden, so were darmit mihr wohll gedienet. Ich will die versprochen versicherung ihnen zue handen schaffen, so balde die selbige mihr kan fertig gemacht werden, sonsten wolte es allzuelange weren, dan due weissest, das die Reichs Rähte

[1]) Afskriften findes i en Samling Kopier af Kongebreve, som er besørget af Johannes Schele, Landsskriver i Sydditmarsken og kejserlig Notar, og forsynet med dennes Underskrift og Datum: Hamborg 19. Decbr. 1627. En Del af Kopierne erklæres for skrevne med Kongens egen Haand, men dette kan kun gjælde det i Texten trykte Brev; ganske vist er i Overskriften: „Ihrer Konigl: Maytt: Handschreiben vnter deren eigen handt" „Hand" i „Handschreiben" overstreget, men Brevets hele Form synes dog at tyde paa, at det er egenhændigt.

[2]) Foran denne Afskrift findes en anden af et Brev fra Kongen af samme Dag til Statholderen, hvori han befaler ham at optage saa mange Penge, han kan faa i Kiel, hvor der endnu skal være temmelig mange for Haanden; han skal opgive Kongen Beløbets Størrelse, hvorefter der strax skal udstedes en kgl. Assekuration, som ogsaa skal underskrives af Prinsen og Rigsraaderne.

weit von einander, vndt so baldt nicht geschehn kan, auch man nicht wissen kan, bey wem man ess bekommen kan. *Vale. Datum* Rodenburgh im(!) 31 *Ianuarij Ao.* 1626.

Christian.

Udskrift: Dem Statthalter Hern Gertt Rantzow zuehanden.

2. **Januar—Februar 1626.**

Til **Klavs Daa.**

Han skal tale med Hertug Johan Ernst af Sachsen-Weimar om Ehrenfried v. Berbisdorfs Sendelse til Bethlen Gabor og med General Fuchs om hans Udnævnelse til Feltmarskalk. — *Geh. Ark.*

Memorial Paa Clauss daa[1]).

Generaalen h: Iohan Ernst aff weiimeren[2]) skal berettis, huorledis Erenfriid Beruerstrup[3]) formeener sig en stor reest att haffue huos mig att kreffue for den reiise, hand

[1]) Den senere Rigsadmiral Klavs Daa var sammen med Mogens Kaas 14. Januar 1626 bleven udnævnt til Generalkrigskommissær (Geh. Ark., Krigsminist. Aflev., Indk. Sager, Christ. IV, B).

[2]) Se forrige Bind S. 452 f.

[3]) Ehrenfried v. Berbisdorf havde 3. Juni 1625 faaet Bestalling som Generalproviantmester. 3. Aug. blev der udbetalt ham 200 Rdl. til en Rejse til Fyrsten af Siebenbürgen, Bethlen Gabor; han skulde formaa denne til Angreb paa Kejseren, til Forbund med de protestantiske Fyrster og til at tillade Hvervinger i Ungarn. I et Brev af $^{19}/_{29}$ Decbr. til Hertug Johan Ernst underrettede han denne om sine Forhandlinger med Fyrsten. 21. Decbr. udstedte Bethlen Gabor et Rekreditiv for ham til Christian IV: han var i Følge det kommen til ham i de foregaaende Dage, men havde efter sit Sigende tabt det Kreditiv, han havde haft med fra Kongen; Rekreditivet modtoges af Christian IV 2. Februar 1626 (Geh. Ark., Krigsminist. Aflev., Indk. Sager, Christ. IV, B. Dsk. Kong. Hist. Fasc. 85. Pfalz Fasc. 7. Opel, Der niedersächsisch-dänische Krieg II, 337 f. Ováry, Diplomatarium relationum Gabrielis Bethlen cum Venetorum republica. Budapest 1886, S. 172).

tiil Betlehem gaabor giord haffuer, for huilcken hand siiger hannem aff h: aff weiimeren att uerre loffuit en stor besolding huer manid.

Nu kan ieg mig uell erindre, att hand till betlehem uille drage och huos hannem bliffue och der forrette, hues man hannem befohll, den gemeene sag angaaendis, huorpaa saaledis med hannem bleff handlid, atthand didhen sig begiffue skulle och Betlehem *Disponere* tillatt gørre en *Diuersion*, till huilcken reiisse hannem bleff giffuen penning.

Fraa betlehem haffuer deer siiden uerrit adskillige huoss mig, huilcke ganske inted aff hannem haffuer uiist at siige[1]).

H: aff weiimeren begerte dentiid, att ieg hannem et *creditif* skulle medgiffue, huilckit ieg ganske affslog, kunde hand ellerss rette nogit ud, ded kunde hand forsøge med h: aff weiimerens *Creditif*. Om huilcken leiilighed hertugen skall adspørriss, huoruidt hannem uytterligdt er.

Med generaal Fux skall taaliss, om hand Feldtmarskalcks bestilling paa sig taage uyll, dog paa samme besolding, huiilcken er høy nok[2]).

3. 23. Febr. 1626.

Til Christian Friis.

Forskjellige Meddelelser, til Dels i Chifre, om Forholdene i Tydskland, især om Kongens Rejse til Brunsvig, Kurfyrsten af Sachsens og Hertug Georg af Lyneborgs Stilling. Kongen giver Ordrer med Hensyn til Lenene, Proviantskriveren, Bygningen af en Bro og det ostindiske Kompagni. — *Geh. Ark.*

[1]) Saaledes Matthias Qvadt og Sigismund Zaklika (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 514. 517. Kreditiv for Qvadt af 1. Juli 1625 og Rekreditiv for ham af 19. Oktbr., Pfalz Fasc. 7 og Latina. Forrige Bind S. 467. 469).

[2]) Jvfr. forrige Bind S. 441. Der blev ikke noget af hans Udnævnelse til Feltmarskalk.

Belangende vor nuværende Tilstand(?)[1], saa kan uy aldrig fultacke gud, at — Gud være lovet(?), siiden ieg siist skreff dig tiil, har alting været vel(?). Ellers hedder det sig(?) —[2]) er ynted tilfriidtz med huessom Tilly haffuer begindt, uden thuiffuel fordi ted haffuer icke vild lyckis[3]). Heer sigis for uyst, at Kurfyrsten af Sachsen lader verbe[4]). Hvad videre vil ske(?) fraa samme sted, giffuer tiiden. Dii tiiding fraa 217 er heel gode, om dii er uysse. Huess du skriffuer om skriffuerne paa lehnen, derpaa haffuer ieg befalit Axel Arenfeldt[5]) att skriffue dig beskeen om. Saaframdt Proviant skriffueren skulle gørre nogen foruohr[6]) med huiss hiemme gørris skall, daa maa hand uell bliffue, som hand er[7]). Stenuynkel hanss offuerslag paa broen haffuer ieg siet och befiinder hannem ted inted att forstaa, menss uyl gørriss aff tømmer, naar man ted kan bekomme, och der til *ordinere extraordinarie* bucke att slaa pelene needer med, ellerss er ted forgeffuiss arbed. Dii beuyndthebber[8]) kan *eligeris per maiora* aff *partisipante[r]ne*, och er mig lige fuldt, huem ted bliffuer, naar hand kan gørre ted, hand bør. Y Iørgen danielss[9]) sted faar man sachte en ystedden, som hand nu er. Tilly haffuer for faa dage siiden uerrit suar melancolisch, y huad

[1]) Om Chifrene se forrige Bd. S. 408 f.

[2]) Skulde Tegnet betyde Kurfyrsten af Bajern?

[3]) Kongen tænker paa Fredsforhandlingerne i Brunsvig, som netop paa denne Tid vare i Færd med at sluttes uden Resultat (forrige Bd. S. 468. Opel, anf. Skr. II, 388 fl.).

[4]) Om Kurfyrst Johan Georgs passive Holdning trods Kongens Advarsler se Opel, anf. Skr. II, 388 f.

[5]) Rentemester og Krigskommissær.

[6]) Forvar. Indsigelse (s. Kalkar, Ordbog I, 738).

[7]) Proviantskriveren Bartholomæus Haagensen afløstes i Aarets Løb af Jakob Thomesen (Rentemestr. Regnsk.).

[8]) Bestyrerne for det ostindiske Kompagni.

[9]) Jørgen Danielsen, Raadmand, siden Borgmester i Kjøbenhavn; se Brevene 1632—35 S. 107 og Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. III, 212 f.

hannem haffuer fattiss. — faar nu et anden mundheld . Ieg uaar icke lenge siiden til Brunsvig[1], daa saa ieg, att — icke er god catholisk. Dii saa en aff tienerne staa paa gaaden, sagde — til ted Folk, ieg haffde med: riider dii landtzforreder halssen ysønder.

Dentiid ieg red udaf Brunsvig, haffde derriss Gesandter forstuckit sig[2]) enstedtz och sa, der ieg red udaf Brunsvig, huilcke siiden kam til myn Sy[s]ter[3]) och sagde, at myn person hogede dem saa uell, huilckit dy sagde *sine ulla passione animi, si credere fas est*, huoraff man kan see derris erlig Gemyte, at dy kan siige, huad dy uyl, endog ted kommer dem ycke ynden tenderne. Y Brunsvig haffuer dy nød dem ynd til Brilloper oc andre Gestebud, haffuer ochsaa giffuit Giftermal for, saa dii haffuer suardt tabdt derris Credit. Dii begiffuer dem ochsaa mest derfra eptherhanden. Dii fraa Wallensten haffuer lagdt y blød fire tusind Daler, dii fraa Tilly syv tusind Daler, dii fraa Kurfyrsten af Sachsen liige saa megit och mere, myne haffuer forterit 240[4]) tusind Daler. Kurfyrsten af Sachsens tiener haffuer sendt hiem epther anden Instrux, dii sagde, derris Instrux lidde allene at fyre Folkit af, huilckit huermans leiilighed icke er en at fyre af och en anden at tacke af. Huorlediss ted endnu uyl affløbe, nar dii fraa Kurfyrsten af Sachsen med Besken kommer, giffuer tiiden, huiil[cket] y tre Uger icke skeer. Hertug Iyrgen aff Lyneborg haffuer taagit syn affsken fraa mig och verver for Finden[5]).

[1]) Kongen var 18. Febr. kommen til Brunsvig (Danske Saml. 2. R. III, 375. Opel, anf. Skr. II. 394).

[2]) Ordet er skrevet to Gange.

[3]) Enkehertuginde Elisabeth af Brunsvig.

[4]) Chiffer.

[5]) 29. Decbr. 1625 havde Hertug Georg af Lyneborg tilbagesendt Kongen den af denne for ham 1614 udfærdigede og 1616 forbedrede Bestalling som Oberst. Kongen havde først modtaget hans Brev 4. Febr. og besvarede det 9. Febr. Imid-

Wiil gud y himmelen Staa by med oss, huorpaa ieg yngen thuiffuel haffuer, saa haffuer ted ingen nød huoss huem den danneman Er.

Fortegnelsen paa lehnen haffuer du vden thuiffuel numehr fatt ygen, och huorlediss dii paa dennegang skall forandris, deraff fornommit[1]). *Valc.* *Datum* wulfenbittel den 23 *Febrvarij Anno* 1626.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss tiill hande.

4. **2. Marts 1626.**

Til Christian Friis.

Kongen giver ham, til Dels i Chifre, Meddelelse om Afbrydelsen af Fredsforhandlingerne i Brunsvig, Kurfyrsten af Sachsens Stilling og Freden mellem Kongen af Frankrig og la Rochelle. — *Geh. Ark.*

— Gud være lovet(?), siden ieg siist skreff dig tiil, daa har alting været vel(?). Dii Gesandter, som uaar til paa den Forsamling, er paa ueyen hiemad[2]).

lertid havde Wallenstein allerede 22. Decbr. tilbudt Hertugen det Hverv at hverve Tropper for Kejseren. 24. Febr. forlangte Kongen Oplysninger af ham om hans Hvervinger; Hertugen besvarede 27 Febr. hans Opfordring (v. d. Decken. Herzog Georg v. Braunschw. u. Lüneb. I, 174 ff. 341 ff. Jvfr. Brevet Nr. 5).

[1] 12. Febr. havde Kongen givet Rentemesteren Christoffer Urne Ordre til at opsætte Lensbreve for Oluf Parsberg paa Dronningborg Len, for Jens Høg paa Stjernholm Len og for Jens Juel paa Lundegaard (paa Mors); de skulde underskrives af Prinsen (Sjæll. Tegn. XXIII, 141). Lensbrevene ere dat. henholdsvis 11., 17. og 11. Maj (Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660 S. 32 f. 68).

[2] Sigward Pogwisch og Joachim v. Mitzlaff havde repræsenteret Kongen paa Mødet i Brunsvig. 26. Febr. sendtes den førstnævnte, der havde været hos Kongen, sammen med Klavs Daa tilbage til Brunsvig „at gjøre en Ende paa Traktationen“ (Opel, anf. Skr. II, 382 f. 387. 395. Danske Saml. 2. R. III, 375. Kreditiv for Klavs Daa i Ausländ. Reg.).

Kurfyrsten af Sachsen skreff ieg tiil med et egit bud, om hand uylle assecurere Fridden, huorpaa hand med egen haaund suarede, sig ted inted att kunde gørre[1]). Aff samme skriffuelse kan ieg mercke, att hand hafuer icke neer saa god en mening om Katholikerne som før. Fraa Gesandterne y Brunsvig, som fra Tilly och den anden[2]) der er, haffuer ieg ladit affoddrit myn saluum conductum, och er den *exspirerit* Den ottende Huius[3]). — seer inted gerne, att denne Tractation saa slet er afløben, och haffuer samme Tractation giordt oss stor skaade, ty dii alle haffuer mendt, atti skulle haffue fexerid oss en uerhørdt Frid aff. Ted er uyst, att fridden ymellom Kongen af Frankrig och Rosel er giordt[4]). Gud give(?), att dette werck deraff kunde haffue nogen hindering. Kurfyrsten af Sachsens tiiener[5]) beginder nu sielff att taale, om ted icke kunde ske, at ieg och Kurfyrsten af Sachsen kunde personlich mødis, huilckit hiidindtill haffuer uerrit *Impedierit*, der ted med mynder fordacht som nu haffde kundit skee huoss Kejseren, huilckit hannem bleff tilbøet, der Kongen af Englands(?) gesanter der waar. *Vale. Datum* wulffenbittell den 2 *Martij Anno* 1626.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss tiil hande.

[1]) En Skrivelse fra Johan Georg af 20. Januar modtog Kongen først 2. Marts, en anden Skrivelse fra ham var dat. 25. Febr. (Opel, anf. Skr. II. 389. 395 f.).

[2]) Wallenstein.

[3]) Hos Opel, anf. Skr. II. 395 anføres 10. Marts som Lejdebrevenes Termin.

[4]) En Fred mellem Ludvig XIII og Huguenotterne i la Rochelle undertegnedes 26. Januar 1626 (Opel, anf. Skr. II, 497).

[5]) Vistnok Kurfyrstens Gesandt i Brunsvig, Georg v. Werthern.

5. 7. Marts 1626.

Til Hertug Georg af Lyneborg.

Kongen bebrejder ham skarpt hans Frafald. — *Langebeks Afskr. („ex copia") i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439*[1]).

Freuentlicher, vielgeliebter[2]) Veter. Auss deinem letzsten schreiben[3]) habe ich vernohmen, dass du vormeinest grosse vrsache zu haben dich in des keisers bestallung zu geben[4]), welches Ich dahin will gestalt seyn lassen. dass du den keiser lieber denn mich gedenchest zu dienen. welches[5]) ist gantz kein wunder, wolte Gott, ess were schon vor vielen Iahren angefangen[6]). Die Auffkundigung aber[7]) der[8]) bestallung solte billich etwas zeitiger geschehen sein, Ehe vnd buhr (!)[9]) du mit dem gegentheil[10]) so vertraulich *communication* gehalten. Ich will vor diessmahl vnsern *discours*, so zu dero zeit, alss du bey mir vonn dahmahligenn könig in Beheimb Gesandtes weise warest[11]), vnd mehrmahls[12]) von *Religionen*[13]) vnd anderen Sachen vorgelauffen, mich[14]) gedenchen. Sondern alles dem Allmechtigen Gott befehlen, der vns beyde kennet vnd zum besten

[1]) Hos v. d. Decken, Herzog Georg v. Braunschweig u. Lüneburg, I. 189 findes et Aftryk, vistnok ikke efter Originalen, men efter en anden Afskrift. De væsentligste af Varianterne ere anførte i det følgende.

[2]) lieber.

[3]) Nemlig Brevet af 27. Febr. (se ovfr. S. 6). Hertugen angav de kongelige Troppers haarde Udpresninger som Grund til sit Frafald.

[4]) begeben.

[5]) Ordet findes ikke hos v. d. Decken.

[6]) geschehen.

[7]) Findes ikke hos v. d. Decken.

[8]) deiner.

[9]) bevor.

[10]) kegentheil.

[11]) Nemlig 28. Januar 1620 (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 182).

[12]) Disse to Ord findes ikke hos v. d. Decken.

[13]) Religion.

[14]) nicht.

wnsern *intensiones* weiss, auch alles zu seinen Ehren[1]) woll hir auss führen wirdt vnd kann. Der Teuffel dürffte woll[2]) vnserm Erlöser vnd Seligmachern die gantze welt weisen vnd zu sagen[3]), da er ihm anbeten wolte, warumb solte er nicht[4]) einem Menschen *anpræsenteren*[5]) dürffen. Befehle dich hiemit den[6]) Richter vber vns alle. *Datum* wulffenbeutell den 7 *Martii Anno* 1626[7]).

Dein vetter alle zeit
Christian.

6. 3. April 1626.

Til **Christian Friis.**

Om Volmar Fahrensbach og om streng Afstraffelse af Troldkvinder i Kjobenhavn og Helsingør. — *Geh. Ark.*

Huad ieg dig om denne farensbach skreffuid haffuer, ded erfharer du aff den anden skriffuelse[8]). Heer taalis

[1]) thun.
[2]) Findes ikke hos v. d. Decken.
[3]) versprechen.
[4]) Herefter Ordet: annoch hos v. d. Decken.
[5]) eher präsentiren.
[6]) Herefter Ordet: rechten hos v. d. Decken.
[7]) I en anden Skrivelse af samme Dag oversendte Kongen Hertugen et Mandat af 2. Marts, hvori han advarede alle og enhver mod at træde i hans Tjeneste (v. d. Decken, anf. Skr. I. 188 f. 356 f.).
[8]) 2. April var Volmar Fahrensbach ført som Fange til Wolfenbüttel. Da han tidligere havde været i Gustav Adolfs Tjeneste, og denne paa Grund af hans Forhold i den Tid længtes efter at faa ham i sin Magt, tilbød Christian IV 3. April den svenske Konge at udlevere ham mod Byttepenge. I den omtalte anden (ikke egenhændige) Skrivelse af 3. April til Kansleren fik denne ogsaa Ordre til at udlevere ham til Sverig. Han benyttedes senere i svensk Tjeneste og blev henrettet i Maj 1633 af de Kejserlige for Forræderi (Geh. Ark., Svenske Acta V, 47. Sjæll. Tegn. XXIII, 175. Danske Saml. 2. R. III, 376 Kullberg. Svenska Riksrådets Protokoll I, 195. 251. II, 15. 19. Axel Oxenstiernas Skrifter och Brefvexling II. 1, 94).

flux om trolknynder y køben: och helsingør. huoryblandt ieg fiinder en deell, som alledage liidit dudt haffuer. Nu ued ieg uell. atty paa derriss gammell maaneer skall hielpe paa dem, saauydt dy kan. for en pardt er flux besuogrid med Øffrigheden y købstederne. Huorfor du skaldt uaare dem ad, som bør med dy andre haffue yndseen, atti uaarer dem, atty laader dem ynted offuertale. Dy siiger, atty byer[1]) flux penge, yhuor dy bekommer dem, naar ieg spør ded, ded skall dii erfhare. Dysteuer uy haffuer alformange aff ded slags, Och er ickun best, atty engan tilgaffns udfeies. att man ded skaarn aff hussid bliffuer kuydt.

Dii haffuer med myn persohn forsøgdt allehande, endog, gud uerre loffuid, dii inted dermed udrettid haffuer, ty ieg aldrig ephter ded hudlerie haffuer giffuid acht, gud uerre loffuid *Valc. Datum* wulffenbittell den 3 *Aprilis Anno* 1626.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss tiill hande.

7. 8. April 1626.

Til Christian Friis.

Kongen skriver til ham, til Dels i Chiffre, om Belejringen af Wiedenbrück, et Gesandtskab fra Osnabrück, Tillys Sygdom og Frederik Urnes Tilbagekomst fra Haag. — *Geh. Ark.*

— Belangende vor nuværende Tilstand (?) daa har alting været vel(?) siiden. vdenatt Fi[n]den Videnbrig[2]) belegriit och ygen kuiterit hafuer, epther huilcken *partie* ieg strax sende 70. Huad der bliffuer aff, giffuer tiiden. Gud give(?) — . Her uar Gesandter

[1]) ɔ: byder.

[2]) Fæstningen Wiedenbrück i Nærheden af Paderborn. Under en senere Belejring overgav den sig i Juni 1626 (Jahn, Christian IV's Krigshist. II, 195. Danske Saml. 2 R. III, 376).

fraa Osenbryg, som haffde allehande eriinder[1]), dii fleeste aff dem, paa en neer, uaar aff 173 selskab. — huordthen ued man ynted. Tilly haffuer heell suaag laadit sig behre ynd y Goslar[2]). Ieg haabis, at hand med ded føste søger herberge. Frederich Urne[3]) er kommen aff Haag(?) ygen, beretter aff — yngen att uerre kommen, dentiid hand drog bordt. Hand fornam ochsaa y[n]ted til Lorens Vinsyn[4]). Hand berettede, att y Haag(?) uaar Gesandter aff Persien[5]), uden thuiffuell om Købhandel.

[1]) I Slutningen af Febr. var Hertug Johan Ernst af Sachsen-Weimar paa Kongens Befaling brudt op mod Osnabrück. Som Følge af hans Trusler mod Staden og Domkapitlet havde Stænderne 4. Marts valgt Kongens Søn Hertug Frederik til Koadjutor og lovet at sende et Gesandtskab til Kongen og betale 40,000 Rdl. Da Gesandterne ankom, bade de om Udsættelse med Betalingen (Opel, anf. Skr. II, 413 f. Skrivelse af 8. April til Johan Ernst i Ausländ. Reg. Resolution af 6. April til Gesandterne i Resolutiones u. Bescheide S. 42).

[2]) Rigsstaden Goslar havde hidtil holdt sig neutral, men belejret af Hertug Christian af Brunsvig havde den endelig søgt Hjælp hos Tilly (Opel, anf. Skr. II, 416 f.).

[3]) Frederik Urne var 13. Marts sendt til Nederlandene (Danske Saml 2 R. III, 375).

[4]) Den holstenske Adelsmand Lorens Wensin, der siden 1621 havde været Hofjunker og siden 1622 Kammerjunker, var 2. Novbr. 1625 bleven udnævnt til Krigskommissær (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch 1872 S. 132, 145. Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 546. Geh. Ark.. Krigsminist. Aflev., Indk. Sager, Christ. IV, B). 30. Decbr. og 1. Januar udstedte Kongen Kreditiv for ham til Kongen af Frankrig og Generalstaterne; han lagde Vejen over Haag til Paris, hvor han skulde opfordre Ludvig XIII til at yde Subsidier og udføre en Diversion mod Vesttydskland. Han opnaaede at faa en Vexel paa 150,000 Gylden, men med Hensyn til militær Optræden lovede Kong Ludvig kun, at han vilde føre sine Vaaben mod Tydskland, naar han hørte, at Kongen af England rustede. Rekreditivet for ham er dat. 6. April. 23. April overbragte han den franske Erklæring til Kongen i Wolfenbüttel (Geh. Ark. Ausländ. Reg. Frankrig A. Opel, anf. Skr. II. 496. 502 f.).

[5]) Om et persisk Gesandtskab i Haag i Foraaret 1626 se Schybergson. Sveriges och Hollands diplomatiska förbindelser S. 359.

Gud være lovet(?)! *Vale. Datum* wulfenbittell den 8 *Aprilis Anno* 1626.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss tiill hande[1]).

8.* 14. April 1626.

Til Hertug Christian af Brunsvig-Wolfenbüttel.

Kongen glæder sig over hans heldige Marsch, men kan ikke sende ham Fodfolk. Landgreven af Hessen bliver nødt til at tage Kongens Parti. — *Landeshaupt-Arch. i Wolfenbüttel.*

Freundlicher, viilgeliebter vetther vnd Sohn, dein schreiben, *Datiret* greffuenstêin[2]) den 9 *Hvius*, habe ich gesteren emphangen vnd darauss deine gelyckliche Marsie vernommen[3]). Das der hessiske Stalmeister[4]) gebliben, ist miir leiidt. Auss den schreiben, so sii bekommen, werden sii nichtes aussuchen, so ihnen diinlich, vndt muss der Landtgraff itzo woll fordt *nolens volens*. Fusfolck weiss ich nicht zu diihr zu bringen, dan der weck diir selbst bekandt, gebrauche dich dessen, so in dii negde zu bekommen, vndt dess landtfolckes[5]) vnd, *Disponire* den

[1]) Brevet har en Paategning fra Kongens Faktorer i Hamborg, Brødrene Hans og Jakob Mores (Morse, Moritsen), at det er kommet til Hamborg og afgaaet derfra 15. April.

[2]) Grebenstein i det nordlige Hessen-Kassel.

[3]) Hertug Christian havde efter Belejringen af Goslar først gjort et Indfald i det Paderbornske og derpaa i det nordlige Hessen (Opel, anf. Skr. II, 418).

[4]) Christian v. Hartlau, der kort i Forvejen havde været sendt fra Landgrev Morits af Hessen til Kongen for at anmode ham om Beskyttelse mod Fjenden. Om Landgrevens Stilling se Opel, anf. Skr. II, 419 ff.

[5]) Bønderne i Hessen havde rejst sig mod de wallensteinske Skarer, der stode under Hertug Adolf af Holstens Befaling (Opel anf. Skr. II, 418).

Landtgraffuen, dass er seiine eigene wolfardt in acht habe. Befhele Dich hiimit dem liiben godt vndt verbleiibe

Dein getrewer vetther vnd vather
Christian.

Datum wulffenbittel den 14 *Aprilis Anno* 1626.

Udskrift: Meinem viilgeliibten vettern vndt Sohn, Her: Christian zu Braunsuich zu handen[1]).

9.* Omtr. 27. April 1626.

Til **Frederik Günther.**

Kongen giver ham Ordre om Udfærdigelsen af en Bestalling for Administratoren Christian Vilhelm som Generallieutenant og af forskjellige Skrivelser vedkommende denne og Staden Magdeburg. — *Geh. Ark.*

Allerhand Schreiben, so strax mussen fertich seiin.

1. Des *Admi:* bestallung fuhr *generall* leuthenandt auff dii *gasie* wii h: Christian, workegen er seiinen *revers* geben Soll 1200 nur zu fodderen[2]).

2. *Patenta* auff Eiin *Regimendt* so starck, alss er ess zuuegebringet.

3. Eiin *Recommendation* ahn dii Stadt Magdeburch fiihr den *Admini:*, weill er sich daa in dii stadt auffhalthen wiill[3]), welches dem *secretario*[4]) zugestellet werden soll.

4. Eiin schreiben ahn dii Stadt, dass sii 200 Centhener kraudt, so ihnen dii Staden geliien, dem generall fux zu-

[1]) Brevet modtoges 14. April.

[2]) Bestallingen udfærdigedes 28. April (se forrige Bd. S. 473).

[3]) En saadan Anbefaling udfærdigedes 27. April (Ausländ. Reg.). Om Christian Vilhelms Bestræbelser for at vinde Staden Magdeburg for sig og det danske Parti og om hans Ønske at opslaa sin Residens i Staden se Opel. anf. Skr. II, 463 ff.

[4]) Johann Angelius Werdenhagen, Sekretær i Magdeburg og Fører for Administratorens Parti i Staden; se om ham Opel. anf. Skr. II, 465 f.

stellen lassen mit dem ersten, woruon *foppius* mit schreiben wiirdt[1]).

Udskrift: Friiderich giinther zu handen.

10. April—Maj 1626[2]).

Liste over en Del af Kongens Officerer og Hærafdelinger i Tydskland. — *Geh. Ark.*

1. Generall fux.
2. Nörbradt[3]).
3. Slammenstrup[4]).

[1]) En Skrivelse til Magdeburg om efter en Aftale med Foppius v. Aitzema at lade General Fuchs faa de 200 Centner Krudt, som Generalstaterne havde staaende i Staden, udfærdigedes 27. April (Ausländ. Reg.).

[2]) Tiden for Listens Affattelse fremgaar af de ndfr. anførte Oplysninger om Oberstlieutenant Sterling og Enevold Kruse.

[3]) Norpraht nævnes 1625 som Generalkommissær og Oberstkvartermester og 1626 som Generallieutenant over Rytteriet. Han havde tidligere været i Ernst af Mansfelds Tjeneste. (Opel, anf. Skr. II, 167. Danske Mag. 4. R. VI, 124).

[4]) Oberst Balthasar Jakob v. Schlammersdorf, der tidligere havde været i Ernst af Mansfelds Tjeneste, havde 20. Juni 1625 faaet Bestalling som Generalvagtmester (Opel, anf. Skr. II, 28. Geh. Ark., Krigsminist. Aflev., Indk. Sager, Christ. IV, B; hvor i de følgende Noter ingen anden Kilde nævnes for Bestallingen, hidrører Oplysningen fra samme Sted). Samme Dag havde Kongen bedet Markgrev Christian af Brandenborg-Culmbach om hans Samtykke til at tage Schlammersdorf i sin Tjeneste (Ausländ. Reg.). Hvis det er den samme, der i Juni Maaned tænkte paa at tage sin Afsked (se Brevet af 28. Juni og det udat. Brev af Juni 1626), maa han dog have forandret denne Bestemmelse, da han endnu var i Kongens Tjeneste 1629 (Jahn, anf. Skr. II, 321. 541 f. Slange S. 647. 682. Jvfr. Danske Saml. V, 66). Men i Kongens Hær fandtes ogsaa en Oberstlieutenant Thomas Sigismund v. Schlammersdorf, der 13. Aug. 1625 fik Løbepenge til at hverve et Regiment til Fods (Ausländ. Reg.) og 24. Marts 1626 Bestalling som Oberstlieutenant. Det var uden Tvivl denne, som fulgte Mansfeld paa hans Tog til Schlesien (Opel, anf. Skr. II, 530. Lichtenstein, Die Schlacht bei Lutter am Barenberge, 2. Aufl., S. 144).

4. Her: Berndt [1]).
5. Landtgraff Phiilip [2]).
6. Graff von Solms [3]).
7. Phaldtzgraff [4]).
8. Reiingraff [5]).
9. Conradt Neell [6]).
10. Coruile [7]).
11. Berndt geiist [8]).
12. Dyderich von Anefeldt [9]).

[1]) Den senere saa bekjendte Hertug Bernhard af Sachsen-Weimar, der i April 1625 var bleven Oberst over 1200 Ryttere hos Kongen (Allgemeine Deutsche Biographie II, 439. Droysen, Bernhard v. Weimar I, 31).

[2]) Landgrev Philip af Hessen-Kassel, Søn af Landgrev Morits, Oberst for tre af Kongens Rytterregimenter, faldt i Slaget ved Lutter am Barenberge (Lichtenstein, anf. Skr. S. 145 f.).

[3]) Vistnok Grev Philip Reinhard af Solms († 1635), der 11. Marts 1626 havde faaet Bestalling som Oberst (Lichtenstein, anf. Skr. S. 148. Opel, anf. Skr. II, 359). Ogsaa hans Broder Grev Herman Adolf var i kongelig Tjeneste og faldt i Slaget ved Lutter (Lichtenstein, anf. Skr. S. 147).

[4]) Pfalzgrev Christian af Birkenfeld (Opel, anf. Skr. II, 172 f.).

[5]) Den i Christian IV's og Kirstine Munks Historie saa bekjendte Rhingreve Otto Ludvig. Hans Bestalling som Oberst er først af 30. Novbr. 1626, men han var allerede tidligere i Kongens Tjeneste (Opel, anf. Skr. II, 359). Se ellers om ham Molbechs Udgave af Brevene I, 308 f. Smith, Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Hist. I, 28. XIII.

[6]) Konrad Nell, der nævnes 1623 som Major i den nedersachsiske Hær, førte 1625 som Oberstlieutenant Kongens Livkompagni; 9. Marts 1627 blev han Generalmajor over Rytteriet (Opel. anf. Skr. I, 420 f. II, 172. Slange S. 598. 602).

[7]) Oberstlieutenant Nicolaus de Courville.

[8]) Se forrige Bd. S. 303. Han blev fangen og haardt saaret i Slaget ved Lutter am Barenberge (Lichtenstein, anf. Skr. S. 149).

[9]) Ritmester Dietrich v. Ahlefeldt. Han hørte maaske til den geltingske Linie, og det var i saa Fald ham, der 1634 som Amtmand i Svabsted og Provst i Uetersen hædredes med Ridderslaget (Jahrbücher f. d. Landeskunde der Herzogthümer X, 142. Slange S. 782. Jvfr. Vedel Simonsen, Jørgen Brahe S. 49. Forrige Bind S. 167).

13. Sterling[1]).
14. Slaabedaa[2]).
15. Ohr[3]).
16. W: he: v: wersseby[4]).
17. Ehnhaussen[5]).
18. Barleben[6]).
19. Lohaussen[7]).
20. Speeh[8]).
21. Fremking[9]).
22. Lyndtzstou[10]).
23. Randtzou[11]).
24. Beck[12]).
25. Meckelborgiss.

[1]) Oberstlieutenant Walter v. Sterling. Han maa være død før 9. Maj, da Kongen denne Dag bad Hertug Johan Ernst af Sachsen-Weimar forestille for Regimentet den tidligere Ritmester Henrik Holck, som Kongen havde udnævnt til Oberstlieutenant i den afdøde Sterlings Sted (Ausländ. Reg.).

[2]) Joachim Slavata.

[3]) Ritmester Kaspe v. Ohr fik 6. Maj 1626 Bestalling som Oberstlieutenant; han var Kommandant i Wiedenbrück i Juni 1626 (Jahn. anf. Skr. II, 195).

[4]) Oberstlieutenant Wulf Heinrich v. Wersabe fra Hessen faldt ved Lutter am Barenberge (Lichtenstein, anf. Skr. S. 148. Jvfr. Danske Samlinger V, 50).

[5]) Morits Hermann v. Oynhausen fik Bestalling som Ritmester 1. Novbr. 1625; han nævnes otte i de følgende Aar; jvfr. Brevet af 17. Maj 1628.

[6]) Ritmester Brand v. Barleben.

[7]) Se forrige Bd. S. 415.

[8]) Oberst Speth (Opel, anf. Skr. II, 425).

[9]) Johann Sigismund v. Frencking fik 29. Juni 1625 Bestalling som Oberstlieutenant.

[10]) Nicolaus v. Linstow fik 28. Maj 1625 Bestalling som Oberstlieutenant.

[11]) Marqvard Rantzau fik 19. Febr. 1625 Bestalling som Kaptajn til Fods; senere nævnes han som Oberstlieutenant. Jvfr. Brevene 1636—40 S. 7.

[12]) Frands Jakob Beck, kaldet Rehburger, fik 26. Januar 1626 Bestalling som Oberstlieutenant over 10 Fænniker til Fods.

26. Krausse [1]).
27. Solms Regiimendt [2]).
28. Lymbach [3]).
29. Leib*companie*.
30. Fuxiss friefhenliin.

11. 15. Maj 1626.

Til Christian Friis.

Kongen sender ham det til Dels i Chifre skrevne Brev med Klavs tor Schmede. Rygter om Tilly og Gustav Adolf. — *Geh. Ark.*

— siiden ieg skreff siist, har alting været vel(?), Gud være lovet(?). Eptherdy denne Claus tor Smede [4]) nu uylle till Danmark ygen, saa gaff ieg hannem dette med. Tilly siigis for uist død. Kurfyrsten af Brandenborgs tyener, som heer uaar, mente vis[t], at Kongen af Sverig kom med en armei y Tisland. Huad nu Skeer, gifuer tiden.

Datum wulffenbittell den 15 *Maij Anno* 1626.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss tiil hande. [5])

---

[1]) Enevold Kruse fik 2. April 1626 Bestalling som Oberstlieutenant over 10 Kompagnier danske Musketerer (Sjæll. Reg. XVIII, 90. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. II, 112 f. henfører det ved en Fejl til 1627). Hans Regiment kaldtes det danske Regiment. Jvfr. Lackmann, Einl. z. Schleswig-Holst. Hist. III, 4. Enevold Kruse til Tulsted faldt samme Aar ved Lutter.

[2]) Se ovfr. S. 15.

[3]) Isak Cardin v. Limbach (se forrige Bd. S. 459). Hans Bestalling var af 16. Juli 1625.

[4]) Borger i Kjøge (se Molbechs Udgave 1, 236. Carlsen, Gammelkjøgegaard og Omegn I, 261. Forrige Bind S. 226).

[5]) Christian Friis har noteret paa den lille Billet, at den kom til Kolding efter at være sendt aaben gjennem Landet til Kjøbenhavn og derfra til Kolding. Han tilføjer: „En deel saadanne aabne indlagt i prindzens breffue“.

12. 20. Maj 1626.

Til Christian Friis.

Kongen sender ham forskjellige Breve vedrørende Forholdet til Sverig og Polen og udtrykker i Chifre sin Mening herom. — *Geh. Ark.*

Eptherdi Denne breffuisser Corfidtz Rossenkrandtz[1]) nu begiffuer sig ynd y danmarck att bringe dii Riither aff lehnen heerud, saa haffuer ieg dette breff med hannem willid framskicke, huorhuoss du kon: y Suerrigss, saoch kon: y Polenss breff[2]), Saoch *Cammerarij* suar, hand fyck y suerrig, *Item copie* aff mit suar paa kon: y Polenss breff, saoch *cammerarij* breff till mig fiinder[3]).

Kon: y Suerrigss erkleering er stillit paa svensk och paa samme manehr, ieg sagde til Cammerarium, førend hand did hen reisede. Kongen af Polens breff er ochsaa saatt paa Skruer, ieg habiss, at Svarrid riimer sig uel derpa. Gud y himmelen gørre paa alting

---

[1]) Se forrige Bind S. 467.

[2]) Kong Sigismund af Polen havde i en Skrivelse af 17. April anmodet om Tilladelse for sine Skibe og Folk til frit at passere gjennem de danske Strømme. I et Brev af 20. Maj afslog Kongen hans Anmodning (Svenske Acta V, 48. 55). Sagen forhandledes ogsaa paa Raadsmødet i Kolding i Juni 1626 (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 476 f.).

[3]) Kurfyrsten af Pfalz havde i Decbr. 1625 sendt sin Raad Ludvig Camerarius til Gustav Adolf for at opfordre ham til at tiltræde det i Haag i Novbr. afsluttede Forbund (se forrige Bd. S. 465). Med et Kreditiv fra Kurfyrsten af 8. Decbr. besøgte han paa Vejen Christian IV i de sidste Dage af 1625 og fik et Brev med til Gustav Adolf fra Christian IV af 2. Januar. 19. April besvarede Gustav Adolf dette Brev og meddelte ham. at han ikke vilde tiltræde Forbundet; Erklæringen herom til Camerarius udstedtes 22. April. 15. Maj sendte Camerarius fra Hamborg Christian IV Brevvexlingen med Gustav Adolf og bad ham undskylde, at han ikke selv kom til ham (Svenske Acta V, 49. 51. 54. Pfalz Fasc. 7. Nyerup, Mag. f. Reiseiagtt. IV, 550. Schybergson, Sveriges och Hollands diplomatiska förbindelser S. LXVIII ff. 360).

en god Ende, hanss hellige naffn tiill Ehre. *Vale. Datum* wulffenbittell den 20 *Maij Anno* 1626.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Her Christian Friiss tiil hande.

13.* 23. Maj 1626.

Til Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig.

Kongen beder ham sende Barthold v. Rautenberg til Wolfenbüttel. — *Landeshaupt-Arch. i Wolfenbüttel.*

Freundtlicher, viilgeliibther vetther vnd Sohn, Daa ess diihr annoch woll erginge, wehre solchess miihr liieb zu vernehmen, Fuhr meiine persohn dancke ich den liiben godt, der helffe hiinfiiro mit genaaden. Hiineben kan ich diir vnuermeldet nicht lassen, dass alhii in der festung[1]) ihmandt sein muss, dii diiselbige in acht hatt, worzu ich vermeiine vnther anderen, dass Bartell von Rauthenberch[2]) diinlich seii, ihn welcher meiinung Her: Christian auch ist. Ist derohalben hoch notig, das er mit dem ersten sich alhie einstelle, dan ess alhii ein wunderlich folck haat. Befhele dich hiimit dem liiben godt vndt verbleiibe

Dein getrewer vetter vnd vather
Christian.

Datum wulffenbittell den 23 *Maij Anno* 1626.

Udskrift: Meinen viilgeliibten vettern vndt Sohn, Hertzog Friderich wldrich zu handen[3]).

---

[1]) Wolfenbüttel.

[2]) Barthold v. Rautenberg, hertugelig Kammerraad hos Frederik Ulrik og tillige i Kongens Tjeneste (Opel, anf. Skr. II, 252. 403).

[3]) Brevet modtoges 26. Maj i Neustadt.

14.* **Omtr. 2. Juni 1626.**

Udkast til Breve om Transporten af noget i Staden Bremen oplagt Korn. — *Geh. Ark.*

An Nörbraadt[1]).

Dass er mit der Reiitherei souil uaagen immer muglich aufftreiben soll vndt von brehmen allerlei getreide hiiher bringen lassen, welchess strax geskeen muss.

Dii bauren mussen secke mitnehmen.

An M: von der Meeden vndt dem landtdrost[2]).

Dass sii souill uagen alss muglich skaffen.

Martynuss soll selber nach brehmen, dass dass korn gelaaden wiirdt.

Eiin offen briiff an diienige. so dass korn in befhell haben. dass sii es folgen lassen, *Item* an borgemeister vndt raadt daselbst[3]).

15. **14. Juni 1626.**

Til Klavs Daa.

De i Nederlandene bestilte Kyradser ere ikke ankomne. — *Geh. Ark.*

Naar y kommer hertugen aff weiimeren tiill ordtz, skall y hannem beretthe, att ieg uyll uyde, huoran dii penning er uendt, som for dii kørrass bleff offuergiordt till

[1]) Se ovfr. S. 14.
[2]) Levin Marschalck (se forrige Bd. S 220).
[3]) 2. Juni udfærdigedes der Brev til Borgmester og Raad i Bremen om paa Martin v. d. Medens Opfordring at udlevere det Korn, som var oplagt for Kongen i Byen (Ansländ. Reg.).

Nedderland, Epthercli kørrassen inted Er kommen, och pengene aliigeuell er borthe [1]. For denne anbringen allene faar y en guld keede. *Vale. Datum* wulffenbittell den 14 *Iunij Anno* 1626.

Christian.

Udskrift: Clauss Daa tiill hande.

16. **14. Juni 1626.**

Til Klavs Daa.

Han skal skaffe Oplysning om Fjendens Tilstand. — *Geh. Ark.*

Naar du kommer derhen, saa laad mig strax uyde, huad dii om fiienden taaler, och gyff god acht paa. huorlediss Dii siigis, aff huem och med huad fundamendt, huilckit du matt optegne, paded man kan see, om dii altiid er paa en maaner. Ieg meen, atted icke staar neer saa uell tiill y fyndens kuarteer, som dy Syger. Er der saa mange Regiimenter bordtsendt, Och der er liigemange tiilbaage, ded kan inted uerre. Gør dit beste och troe inted all' *discurs*, kandt du faa nogen, som sielffuer ded siet haffuer, daa faar man ded troe. *Vale.* Wulffenbittell den 14 *Iunij An.* 1626.

Udskrift: Clauss daa tiill hande.

[1] 28. Januar 1626 var der sluttet en Kontrakt med Paul de Willem, Kongens residerende Tjener i Amsterdam, om før Udgangen af Marts at levere 324 fuldstændige Kyradser for 16 Rdl. Spec. Stykket (Geh. Ark., Patenten Nr. 131). Jvfr. om Paul de Willems Vaabenleverancer Opel, anf. Skr. II, 360.

17.* 23. Juni 1626.

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Kongen advarer ham mod Fjendens Plan om at overrumple Dömitz. – *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, Viilgeliibther Vetther Vndt Sohn, E: L: habe ich in muglicher Eiille nicht bergen sollen, dass ich in Erfharung gekommen, wii dass der feiindt ein Scharffes auge auff dass hauss dömidtz hatt, dasselbige zu wbereiilen, Vndt dardurch Vnss den Paass beii der Elbe abzusneiiden Vermeiinet, welchess zu Verhiitthen E: L: guthe anordnung thun werden, also dass E: L: sich selbst dass hauss Vnd Vnss den Paass Versicheren können. Befhele E: L: hiimit dem liiben Godt Vndt Verbleiibe allezeiit

E: L: gètrewer Vetther Vndt Vather
Christian.

Datum Wolffenbittel den 23 *Iunij Anno* 1626.

Udskrift: Meiinem Viilgelibtem Vetter Vnd Sohn, Herdtzog Adolff friiderich zu Meckelenb[u]rch zu handen.

18. 28. Juni 1626.

Til Rigsraadet.

Kongen forsikrer om sin Tilbøjelighed til Fred, men ser intet Middel til med Ære at opgive sit Forehavende. Om Afskaffelse af Bøndernes Arbejdspenge kan han foreløbig ikke erklære sig. Det bør ikke alene være Kronens Bønder, der skulle rustes til Landets Forsvar. Han udtaler sig bestemt mod Rendsborgs Befæstning; om Fæstninger paa andre Steder bør Raadet raadslaa sammen med Prinsen. — *Geh. Ark.*

Ederss Schriffuelse *sub Dato* Colding den 17 *Huius* [1]) er oss heer uel tilhande kommen, och deraff eders troe och

[1]) Rigsraadets Erklæring af Kolding 16. Juni er trykt hos Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. 1, 478 ff. Det tilraadede

underdanigste *Affection* mod oss fornommid, huilcken uy med all kon: naade och gunst udi all forfallen *occation* uille *recompansere*. Och er paa samme ederss Skrifuelse denne uorris *Resolution*: Anlangende den faare och wleilighed, uorriss persohn er Steed udi, maa uy well bekende att uerre Stoer, uorris *confœderanters inconstantia* er alformegit uyss, menss Seer inted, huor uy med god *reputation* kan komme derfraa, menss setter alting tiil den, som altiing formaar, Som best ued, *qva intentione* uy er kommen y dette uerck. Att riigerniss *contribution* tiil kriigen inted kan forslaa, ded er uyst nock, menss kan dog gørre stor hielp. Riigerne uyll haffue lyden fordeell aff, om denne *Armei*, ded gud forbyde, bliffuer *ruenerit*, huorfor er best, att man gør, huad skee kan. Wy fornemmer ochsaa Raadtzenss betencken att uerre, at man ingen *media pacis* skulle affslaa, huormed uy ganske erre enss och befiinder sliigdt Christelicht, billich och ret att uerre, huilcke *media*, om dy erre forbygangen, daa er ded sked oss uaffuydendis. Och paaded y distebedre kan *informeris* om huess *passerit* er, tilskicker uy eder et *exemplar* aff huess *tracterit* er [1]).

Kunde man endnu nogen gode *media pacis* forreslaa, som ycke forsøgdt er, daa uaar dy oss y all sandhed ganske keerkommen att erfaare, Skulle ochsaa haffuis udi billig acht. Ded *periculum* aff uorris Naboer Er inted stordt att Suaare paa.

At Riigerne kunde geraade *in adversam fortunam* er uyst, menss allermest om man dette uerck kuiitherer och drager oss kriigen neermer Paa halssen, end den nu er, huorom her offuenfor formeldiit er. At nogle aff Stenderne tiil københaffuen forskreffuid er att *deliberere* om den *extraordinarie* hielp, ded fornemmer uy udaff

deri Fredslutning, Indkaldelse af Stænderdeputerede for at bevilge Kontributioner, Afskaffelse af Bondernes Arbejdspenge og Befæstningen af Rendsborg og flere andre Pladser.

[1]) Nemlig i Brunsvig, se ovfr. S. 6.

eders Skriffuelse[1]). Arbedtzpengene[2]) att affskaffe, derpaa kan uy oss y denne hast inted uyst erkleere, eptherdi dy *domestica* oss faast undfallen er ued dette *perturberede* leffnid, uy nu offuer et aarss tiid udi uerrit haffuer, uy uille dog saager(!) betencke och oss med første leiilighed erkleere Vii motte dog *interim* gerne fornemme, udaff huad arsag liige mange aff *Cronens* tii[e]ner icke kan affsted komme liige stor auuell med Aadelens tiener. naar dii er y alle maade liige: *exempli gratia* Ellensborg y fyn er saa Stor paa aull som Nyborre och maa Skee Større. Tiil huilckit Sted nu dy meste tiener tiill aulen att driffue laagdt er, ded er Oss gangen aff acht.

Anlangende landit att forseckre, paaded man Naboerne kan hielpe y all tylfallende leiilighed, och dertiil almuen med uaaben och uerrie forsørge, Derudi er uy med Raadet ganske enss, och haffuer uy sligdt for nogle aar siiden *proponerit* nødigdt att uerre, dog forbleffuen yndtildiss. Der er ingen thuiffuell paa, att io Riigerne en Stor Styrcke och forseckering deraff haffue kan, naar folckit uell *munterit* er och altiid holliss derued. Hiidindtill haffuer man sligdt *Cronen* allene paatrenge uillit, huilckit dog umueligdt er, menss naar dii er alle derom, saa kan der bliffue nogit aff.

Den *Retrette* at gørre, om gud forbiide, man bliffuer trengdt, den maa først Skee nermehr fiinden en tiil Rensborrig, ty man lod alfor meegiit baag sig. Uy bekender, att uaar der en *Reall fordt*, daa kunde man uell haffue hielp deraff, Menss nu den att sette y uerck siinis umuelig, 1. for den store bekostning Skiild, som nu ynted er att briinge affsted, yckeheller uille tyden tilstrecke, dertilmed uylle ded iage en friicht y dem, som dog ingen *Coraisi* haffuer och meene, att man strax uaar ferdig att løbe.

[1]) Rigsraadet havde dog kun udtalt sig for det tilraadelige i at udskrive et saadant Møde til Kjøbenhavn (Erslev, anf. Skr. I, 180, jvfr. S. 184 f.).

[2]) Jvfr. forrige Bd. S. 388.

2. Bønderne gør store och mange ecker y denne tiid, saaoch *contribuerer* til kriigen, huilcken man besuerligdt nock aff dennom erlange kan till retthe tiid. 3. Saa er der yngen Iord och tørre, menss lutter Saand, Iorden och tørre maa føris opad Eiideren, Engene hører alle fremmid till, baade h: frederich och adelen. saatted uille bliffue besuerligdt att faa saamegit Iord och tørre. Skulle dedsamme huss biggis tiilgaffns. daa uylle ded muris, ty paa den ene Siide Skyller Søen den ganske siide needer. 4. Kan fiinden, naar hand med all macht paatrenger, En miil eller thu derfraa med en riinge Skiibbroe komme offuer Eiideren, huor hannem lyster. Huorfor oss siinis raadeligst att uerre att hielpe dii andre med huess man kan affsted komme, førend fiinden saalangdt kommer, Ellerss er ded att befrychte, att der uyll uerre stor Euentyr huoss, huorfor høieligens fornøden er, att man y tyde setter sig y beredskab med all den dell, man kan affsted komme. Om festingerne y halland, Skaane och Bleeging er tiidt taalit, att dy omliggendiss bønder skulle derpaa hielpe att *reparere*, mens yntildis haffuer uy ynted kundit fornemme derpaa att uerre begiindt. menss lensmendens klaage tiid fornommit, atti ganske forfalder. At Nyborrig och Naskou med fleere Steeder bliffuer befestiigit, Siiniss oss ganske gaffnligdt att uerre, Mens ued huad middell Sligdt best *hoc rerum statu* Skee kan, derom Skall Raadit med uorris Elskelige keere Søn *Deliberere* och ded derhen *Dirigere*, att naar sliigdt settis y uerck, atted ochsaa tager ende ygen uden wndersaternis *totall ruin.* Paa haalss och lymfyorden att bigge taarne siinis oss ochsaa ycke wgaffnligdt att uerre, menss eptherdi oss leiiligheden ganske inted bekend er, megit myndre huormed man sliigdt uyll briinge tiill ueye, Saa setter uy sligdt udi liigemaade tiill worriss Elskelig Sønss och Riigenss Radtz betenckende, huad Skee kan. For altiing uyll haffuis y acht, att dy personer til sliigdt bliiffuer brugdt. Som Sligdt forstaar, saatt man ycke taager sig ded for, huorpaa man saa snardt yngen ende kan faa, Som tiid och

offte y vorris tiid Skeed er, ycke uden uorriss Store Skaade. Och naar Offuerslaagit Paa forbenente Steeders biigning giordt Er, och naar dii kan bliiffue ferdig, Skall uorriss Chanseler tilskycke oss fortegnelsen deraff, huorepther wercken dog ynted skall opholdis, menss fordtsettis sauiidt mueligdt. Befhalendis Eder heermed den Alsommechtigste gud, y huess hender altiing Staar. *Datum* wolffenbittell den 28 *Iunij Anno* 1626.

Christian.

Udskrift: Danmarckiis Riigiss Raad tiil hande.

19. 28. Juni 1626.

Til Klavs Daa.

Han skal tale med General Fuchs om en Afløser for Schlammersdorf. — *Geh. Ark.*

Dyn Skriffuelse fiick ieg denne tiime Och deraff fornommit, huad der forløben er. Huad slammestrup [1]) anlanger, derhuoss er ynted Stor Skaade. Taall med generaalen fux, huem man dertiill ygen bruge kan. Mig syniss, att trandorff [2]) well saagod dertiill er Som nogen, ieg ued. *Vale. Datum* wolffenbittell den 28 *Iunij Anno* 1626.

Christian.

Udskrift: Riigens Raad och *commissario* Clauss daa tiill hande.

20.* Juni 1626.

Det skal forestilles Schlammersdorf, at Kongen tager ham hans Afskedsbegjæring ilde op, men dog ikke vil afslaa den. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Med Slammenstrup Skaldt du taale. att du aff mig fornommid haffuer, att ieg nogit ylde ded optagit haffuer,

[1]) Jvfr. ovfr. S. 14 og det følgende Brev.
[2]) Christoff v. Thranendorf havde 4. Juni 1625 faaet Bestalling som Ritmester.

atthand syn affskeen begeerer aff den aarsag, att keysseren hannem och andre *Avoseridt* haffuer [1]), Eptherdi hand och alle dy andre, yhuem dii och uerre kan, ded letteliigenss kunde tencke att uille Skee, naar med denne kreiidtz ycke motthe omgaess epther dessis uyllie, Menss naar dog uell y den meening, att om hand nogit haardt anholder om syn affskeen, att hand den uell faar.

21.* 7. Juli 1626.

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Kongen har skrevet til hans Broder om Forholdet til Ærkebispen af Bremen. Infantinden i Bryssel har meddelt ham, at Kejseren har givet hende Fuldmagt til at forhandle om Freden; det er dog ikke raadeligt at indlade sig for meget paa Forhandlinger i Bryssel. Forhaabentlig ere Ernst af Mansfeld og Johan Ernst af Sachsen-Weimar nu ikke langt fra Schlesien. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, Viilgeliibther Vetter Vnd Sohn, da ess E: L: noch wol erginge, weere solches miir gans liib zuuernehmen. Fiihr meine person habe ich den liiben godt zu dancken Vnd habe nun beii itziger gewisser bodtschafft nicht Vntherlassen wollen E: L: mit dissem Schreiiben zu besuchen Vndt zu wissen thun, das ich wegen des Erdtzbischopen Von Brehmen an E: L: Viilgelibthen brudern geschriben, welches er E: L: wol *communitiren* wiirdt.

Woraus E: L: der sachen beschaffenheit Vernehmen werden Vnd diiselbige anders befinden. alss sii Von etzlichen vorgebracht [2]), wiil derohalben darmit E: L: fuhr

---

[1]) Kejseren havde udstedt en Opfordring til den nedersachsiske Kreds om inden 6 Uger at nedlægge Vaabnene (Theatrum Europæum I, 1662, S. 930). Det er vist Brevet herom. som Kongen omtaler at have modtaget 5. Juli (Danske Saml. 2. R. III, 376).

[2]) Paa Grund af Mistanke til Johan Frederik havde Kongen 6. Juni ladet hans Residensslot Vörde besætte og alt, som tilhørte ham i Stifterne Bremen og Lybek, beslaglægge. Johan

dismahl nicht *molest* sein. Sonsten Verhalthe ich E: L: nicht, dass mein diiner einer, den ich fiihr dissem nach frannkcreich abgefertiget, welcher auff solcher reisse Von den Lyngisken *garnison* gefangen ist [1]), dissen abendt wiiderum beii miir angelanget Vndt Von der Infanndtinnen gans freundtliche Schreiben gebracht vndt miir sagen lassen, das der keysser ihr fulmacht gegeben den friiden zu *tractiren*, daa sii Vernehmen wurde, das ich darzu geneiget, worauff ich erstes tages andtworthen wiill [2]). Es habe an miir niemalss gemangeldt Vnd auch noch nit mangelen soll, wan wiir eiinen Billichen Vndt Siicheren friiden erlangen werden. Sonsten auff Brisselske *tractaten* Viil sich zu Verlassen ist nit raadt.

Derselbige Vom adell berichted darneben, dass schon zuehne darhin Verordnet, so erstes taages hiiher kommen werden, worunder der eiiner forhin Schon beii miir Vonwegen dess kö: in Spannien gewessen [3]). Wass nun weiter darauff erfolget, gibdt di zeit. Von des wallensteiiners *Marsie* wiirdt teglich, iaa Stundtlich Viill gereedet, aber habe noch der zeiit daruon keiine gewissheit. Ich hoffe,

---

Frederik tog derpaa Ophold i Byen Lybek (Schlegels Overs. af Slange II, 306 f. Lackmann, Einl. z. Schlesw.-Holst. Hist. III, 11 ff.).

[1]) Lorens Wensin var efter sin Tilbagekomst (se ovfr. S. 11) i Maj paa ny bleven sendt som Gesandt til Frankrig (Pas for ham til Generalstaterne af 5. Maj i Ausländ. Reg.). Paa Rejsen gjennem Grevskabet Oldenborg blev han tagen til Fange af en spansk Afdeling og ført som Fange til Fæstningen Lingen. Som Følge af Christian IV's Skrivelse af 24. Maj (Ausländ. Reg.) sørgede Infantinden Isabella Clara Eugenia dog for hans Frigivelse (Lichtenstein, anf. Skr. S. 117. Schybergson, Sveriges och Hollands diplomatiska förbindelser S. 371). Underlig nok blev ogsaa Christen Thomesen Sehested i Slutningen af Aaret fangen af den spanske Garnison i Lingen (Schlegels Overs. af Slange II, 303. Danske Saml. 2. R. III, 379. Brevet af omtr. 21. Oktbr. 1626).

[2]) 15. Juli besvarede Kongen Infantindens Skrivelse: han forlangte at vide Betingelserne (Londorp, Acta publica III. 1031 f.).

[3]) Johan Carl v. Schönburg, se forrige Bd. S. 456.

der von Mansfeldt Vndt der von weiimeren werden nuhmehr nicht weiit von der Slessingen seiin [1]), Vnd hoffe zum liiben godt, das dii *Marsie* fuhr dismahll nach Meckelenburch Vnd holstein nicht geen wiirdt. Der Almechtiger gebe geluck zu allem dehm, so seiinem heiiligen nahmen zum Ehren gereichen kan. Befhele E: L: hiimit dem liiben godt Vndt Verbleibe

E: L: getrewer Vetther Vndt Vather
Christian.

Wolffenbittell den 7 *Iulij Anno* 1626.

Udskrift: Meinem Viilgeliibten Vetthern Vnd Sohn Hertzog Aadolff friiderich zu handen.

22. 10. Juli 1626.

Til Klavs Daa.

Han skal hos General Fuchs og paa anden Maade skaffe Oplysninger om, hvem der kan ansættes som Generalproviantmester. — *Geh. Ark.*

Den generaal Prouiandtmeister Iørgen Skuldt [2]) haffuer uerrit heer och hollidt an om syn affskeen fraa samme bestilli[n]g, huilcken ieg hannem ochsaa uell giffued haffde, om ieg en anden ued handen hafft haffde. Nu haffuer generaal Fux taalid om en, hand formente dertiil dichtig att uerre, Om huilcken leiilighed nu(!) med hannem Skaldt taale och erfhaare hanss *qvalitates*,

[1]) I Begyndelsen af Juli havde Ernst af Mansfeld og Johan Ernst af Sachsen-Weimar tiltraadt deres ulykkelige Tog mod Schlesien (Opel, anf. Skr. II, 582).

[2]) Hofmarskalken Jørgen Schulte (se forrige Bd. S. 126. 366), der 8. Febr. 1626 havde faaet Bestalling som Krigskommissær (Geh. Ark., Krigsminist. Aflev., Christ. IV, B), maa saaledes tillige have overtaget Ehrenfried v. Berbisdorfs Stilling som Generalproviantmester. 11. Aug. 1626 gik han af som Hofmarskalk og blev Hofmester hos Prinserne Frederik og Ulrik (Grundtvig, Meddel. fra Rentekammerarch. 1872 S. 125. 130).

huad hand er for *nation*. heerkommen och *Religion*, saoch huor hand tiendt haffuer, och sliigdt med forderligste leiilighed mig laade uyde. Saatt samme bestilling kunde bliffue besaatt med en dychtig persohn.

Kandtu ellerss en anden foruden den persohn erfhaare dichtich att uerre, daa gør dit beste och laad mig samme *persons* naffn uyde. *Vale*. Wolffenbittell den 10 *Iulij Anno* 1626.

Christian.

Udskrift: Danmarckis Riigiss Raad Och *Commissario* Clauss Daa tiill hande.

23. **7. Aug. 1626.**

Til Christian Friis.

Kongen udtaler sig, til Dels i Chifre, om Gustav Adolfs Felttog i Polen, om Adelens Erklæringer angaaende Rostjenesten og om Kejserens Stilling; tillige giver han Meddelelser om Begivenhederne paa Krigsskuepladsen. — *Geh. Ark.*

Dyn Skriffuelse haffuer ieg y dag bekommit, derhuoss dy thuend brehve om Kongen af Sverigs *succes* y Preussen (?)[1].

Er ded uiist, att Kongen af Polen er død, daa tør hand nell forsøge nogit. Atti Iudtske och Sielandtske sig erkleerit haffuer om Rosttienisten, ded fornemmer ieg aff samme Skriffuelse Och thuiffler inthed, atty andre io ochsaa sig ligesaa Erkleerer[2]. Iacob prouyandtskriffuer[3]) kan ued bestillingen bliffue yndtill uyder beskeen.

Fraa 89 haffuer ieg endnu yngen Suaar bekommit. Wille

[1]) I Juni og Juli havde Gustav Adolf bemægtiget sig den preussiske Østersøkyst fra Pillau til den pommerske Grænse.

[2]) Om Bevillingerne af de forskjellige Provinsers Adel til Underhold af 600 Ryttere se Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 470 ff.

[3]) Jakob Thomesen (se ovenf. S. 4).

Kejseren tencke sig om, daa naar ded høy tyd, at hand tog ded for, som til Frid och Rolighed tyen, ty muelig daa skall hand af dette Verck skall(!) haffue liden Fordel. Nu forgangen Løfuerdag iagede ieg Fjenden(?) aff ted Hus Lutter, ygaar undsatte ieg denne Pladtz, och motthe Tilly herfraa[1]). Huad der vil ske(?) uyder, giffuer tiiden. — huad dii kan, Gud være lovet(?). *Vale. Datum* Nordtheim den syvende August[2]) *Anno* 1626.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss tiill hande[3]).

24.* 29. Aug. 1626.

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Kongen underretter ham om sit Nederlag ved Lutter am Barenberge, skyder Skylden paa General Fuchs og opfordrer ham til at lade Fodfolk støde til Kongen. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, Viilgeliebther Vetther Vnd Sohn, E: L: Schreiiben *sub dato* Sueriin den 28 *Huius*[4]) das habe ich heuthe empfangen.

Das Vngeliick. So wiir im ledtzstem treffend gehabdt[5]). hatt der generall fux Verursachet, welcher lebendich todt waar, wii er bestellen solthe, wass im befholen.

Dass fusfolck wolthe ganss nit Steen, dii Reiitherei thadt dass beste, Nun wiirdt von Reuther Vndt knechten

---

[1]) Lørdag 5. Aug. havde Kongen forjaget Fjenden fra Slottet Lutter og Dagen efter undsat Nordheim, foran hvilken By Tillys Tropper laa (Danske Saml. 2 R. III, 377. Lichtenstein, anf. Skr. S. 126).

[2]) Chifrene for Maaned og Dag kunne bestemmes ved de ovfr. anf. Tidsangivelser.

[3]) Jakob og Hans Mores have paategnet, at Brevet er ankommet til og afgaaet fra Hamborg 16. Aug.

[4]) Adolf Frederik havde i dette Brev udbedt sig paalidelige Efterretninger om Slaget (Geh. Ark., Meklenborg Fasc. 30).

[5]) Slaget stod 17. August.

versamlet beii Blecke [1]), wass immer miiglich. Daa E: L: miihr auch fusfolk zuweissen konthen, So wehre solches dem wercke nicht vndiinlich [2]). Befhele E: L: hiimit dem liiben Godt Vnd verbleibe

E: L: getrewer Vetther Vnd Vather
Christian.

Datum in der Skandtze kegen Snackenburch [3]) wber den 29 *Augusti Anno* 1626.

Udskrift: Meinem Viilgeliebthen Vetthern Vnd Sohn, herdtzog Adolff friiderich zu handen.

25.* Aug.—Septbr. 1626.

Om en Sendelse (til Tilly?) for at erfare, om Enevold Kruse er i Live, og for at forsikre om Kongens Fredsønsker. — *Geh. Ark.*

Dass man ihm den gefangenen Riitmeister zuskicke, darneben Erhardt trommeter [4]) mitgeskicket zu erfhaaren, ob Enwaldt krausse noch im leeben [5]), von welchem obgenantem trommeter Sii verstanden, dass er sich keegen ihm vernehmen lassen, dass er zum friiden nicht vngeneiget. Nuhn wusten sii ihress theilss gar Gewiiss, dass ich niimahlss anderss dan eiinen bestendigen friiden gewunsket.

---

[1] Bleckede i det Lyneborgske ved Elben.

[2]) Hertugerne af Meklenborg opfordrede tværtimod Kongen efter hans Nederlag til at føre sine Tropper bort fra deres Land (Opel, anf. Skr. II, 571).

[3]) Fra 25. Aug. havde Kongen haft sit Kvarter i Skansen ved Schnakenburg ved Elben (i det Lyneborgske); 30. Aug. forlod han den (Danske Saml. 2. R. III, 378).

[4]) Erhard Stercke.

[5]) Som ovfr. S. 17 nævnet, var Enevold Kruse falden i Slaget ved Lutter.

26. 29. Septbr. 1626.

Til Rigsraadet.

Kongen erklærer sig tilfreds med dets Forslag angaaende Defensionen. — *Geh. Ark.*

Oss Elskelig uorriss och Danmarckis Riigis Raad, Ederss Skriffuelse *sub Dato* køben: den 23 *Huius*[1]) er oss tilhande kommen, och deraff ederss welmenthe, troe Omhiglighed for Riigernis forseckriing fornommit, Huorpaa uy eder naadigst till Suaar ycke uylle forholde, at uy Samme *Defention* werck heell nødig erachter, att den med ded første settis y uerck, Och uell achtes, huem der settis till att *commandere.*

Huorledis den best Riigerne tiil beskitning aff Eder anstillis kan, dermed erre uy tilfriidtz. Befhaalendiss Eder hermed den Alsommechtigste gud. *Datum* Staade den 29 *septem: Anno* 1626.

Christian.

Udskrift: Danmarckis Riigis Raad tiil hande.

27.* Omtr. 30. Septbr. 1626.

Kongens Bemærkninger ved Jørgen Sefeldts Uddrag af Gustav Adolfs Erklæring om de Betingelser, paa hvilke han vil sende en Hær gjennem Polen til Schlesien. — *Geh. Ark.*, *Sverig A.*

Extract aff kong: May[ts] i
Suerig *etc:* skrifftlige *resolution*[2]).
1. Betackis E: k: May[tt] for sin

[1]) Rigsraadets Skrivelse, der er af 25. Septbr., og hvori det tilraader Hverving af fremmede Krigsfolk, er trykt hos Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 488 ff.

[2]) Med Kreditiv af 23. og Instrux af 25. Juli var Jorgen Sefeldt sendt til Gustav Adolf for at forhøre sig om, hvad den svenske Konge vilde bruge sin Hær til, og om han ikke var villig til at lade en Del af den forene sig med den danske Konges for at marschere mod Fjendens Lande, enten Bajern, Franken eller andensteds. Gustav Adolfs Resolution af 19. Aug. blev over-

helsen och *congratulation*, och ynskis E: May[tt] alt got *etc:*

2. Kongens i Suerigs *intention* er med denne sin *armées* vdføring att befri sit Rige fra de *meneer*[1]), Polacken udj Prytzen mod Suerig lenge dreffuit haffuer.

3. Haffuer derhos dog dragit stoer *respect* till det gemene wesens nødlidende tilstand; derfore ochsaa haffuer forføyet sig did for att haffue bedre Leylighed med sine venner att *correspondere*, effterdj Suerig er fra dennem saa vit affliggent.

4. Haffuer ochsaa storligen forlengtist att vide, huorudj h: May[ts] bistand till dette werck begertis. Mens formedelst Sommeren var nu forløben, formente h: May[tt], att sagerne 1. ved de *motus* udj Osterige[2]) 2. och Mansfelderens *marche* vare saa *meliorerede*, att ingen *conjunction* behøffuedis med h: May[tt].

5. Haffuer derfore verit allene intent paa den Polnske krig, huilcken h: M[t] formener megit att gaffne det gemene wesen.

6. Betacker E: May[tt] for den offerte anlangende en *conjunction* med en deell aff E: May[ts] *armée* at giøre med k: udj Suerig och dermed *marchere* ad franken, Beyren eller andensteds *etc:* Och holder k: M[t] i Suerig samme *con-*

givet ham den følgende Dag i Lejren ved Dirschau. 30. Septbr. besvarede Christian IV Gustav Adolfs Tilbud i Overensstemmelse med sine afvisende Randbemærkninger til Jørgen Sefeldts Uddrag (Geh. Ark., Sverig A. Svenske Acta V, 59. 60. 62. 68; jvfr. Cronholm, Sveriges Historia und. Gustaf II Adolfs reger. II. 58. Opel. anf. Skr. II. 529 f.).

[1]) Menées, hemmelige Anslag.

[2]) Nemlig den i Øvreøstrig udbrudte Bondeopstand.

junction for att vere saare god, dersom den ellers snart kunde skee.

7. Men huad *marchen* vedkommer, da haffuer E: May^{tt} tilforne Suarit, att den var icke allene *impossibel,* medens ochsaa *præjudicierlig* for alle vore venner och Religions forvante.

Thi

I. Skulle *marcheris* offuer 100 mile udj vore venners Lande.

II. Forind denne *conjunction* kand skee, falder winteren ind, och saaledis endeligen maa tagis vinterquartier udj vore venners Lande, huilcket dennem ville bevege till obenbare affald, den Neder Sexische Creitz och begge kk: MM^{ter} till stoer skade.

III. Herved fick fienden aarsage till att indquartere sig udj de Evangelische Lande, som endnu ere beholdene.

IV. Formedelst huilcket megit folck skulle fienden tilløbe, som till Landenis forødelse Lyst haffue, Och saaledis skulle wi finde for Oss (før vi kunde komme i fiendens Land) en stercker *armée,* Saa att ved denne *diversion* intet andit var att udrette end resten aff vore venner slett att vndertrycke och finden stercke.

8. Siunis derfore, paa E: May^{ts} gode behag, Att denne *conjunction* bedre kand anstillis i Prytzenn, och *marchen* tagis gennem Polen ind udj Slesien.

Thi

I. Herved bleff ingen wen eller Religions forvandt skadd eller offenderit.

II. Finden ey aarsage giffuen sig udj vore venners Lande att *indquartere.*

III. Herved bleff Polen *diverterit* att hindre Sibenburgische och Mansfelderens anslage.

IIII. Vdj dette fulde Land (Prytzen) kand søgis och findis middell, som ellers andensteds neppeligen skulle findis, till at vnderholde en *armée*, som *bastant* kand vere:

1. Den Polnsche Crone att tvinge.
2. Och siden widere anslage i fiendens Tydskland att fortsette.

V. Denne *marche* er muliger att fuldbringe,

Thi

1. ere der ingen Passe och feste Steder udj Polen, som den kunde opholde.
2. Polen er ey i saadanne forfattning, att den en formerit *armée* kand modstaa, thi den haffuer nu ingen folck.

9. Huorfor begeris, att dersom det E: Mtt behagede att sende en part aff sin *armée* till kongens i Suerigs *armées* forsterckning, da att motte møde begge kk: MMters *commissarier* udj Stetin eller Straalsund till att slutte *conditiones*, paa huad en konge den anden præstere vill. Huorpaa E: Mts *resolution* wenligen forventes, huorfore och efterfølgende

13. *Conditiones* ere medgiffuene.

1. *Fœdus defensivum et offensivum* mellem begge kk: MMter att slutte emod den hele Pawische Liga, saa och Cronen och kongen i Polen.

Kan inted skee for ded forbund skiild, danmarck med adskillige *Catholische* herrer haffuer, ded huss burgund, franckerige, sa-

och for holstens skiild, som keysseren *immediate* er vndergiffuen.

2. Ingen aff høistbte kk: MMter lade sig ind i nogen *tractat* med keyseren, kongen i Polen heller *Ligisterne* vden den andens samtycke och Ia-ord.

Ded kan man ynted indgaa, ty bliffuer dii *media pacis* forreslagen, som *accepteris* kan, wed ieg icke. huorfor man den icke skulle antaage.

NB.

3. Kongen udj Suerig vill (med Guds hielp) vnderstaa sig att lade *marchere* en *bastant armée* gennem Polen ad Slesien, krien ud aff Tydskland att *divertere*.

Ysønderlighed naar man herfraa uyll sende hannem tilhielp 10000 man. saa kan hand uell anstille samme *Mars*.

Paa samme *punct* er inted att Suaare.

4. Om det første gang ey Lyckedis, vere forplictet det att *continuere*, saa lenge att mand keyseren och *Ligisterne* tilfreds i Tydschland bewege kand.

Till samme *punct* er aldt Suaarid udi den anden.

5. Kongen i Danmarck vorder sig lade behagendis med det første och till *Michaëlis* hidsende treytusinde heste och 7000 *infanterie*.

6. Dem holde paa egen omkostning och vell betald, paa det *obedientz* blant dem holdis kand.

7. Dem saalenge udj kongens i Suerigis Leyer och Lydna Lempna, som mand seer nogen mulighed vere obbte anslag i verck at stille.

Man haffuer heer uell saa megit att gørre, att sligdt inted skee kan. Man formeen ochsaa, att hand sliigdt inted burde begeere. aldenstund Sliigdt inted er att gørre[1]), Eptherdi man Betlehem gabor et anseendtlig antall folck tilskickit haffuer. huilcken man uel haffde formodit, att hand skulle haffue *secunderit*.

[1]) Først har Kongen skrevet: „Sliigdt sig inted riimer ued hanss forrie erbiidelse". Dette er atter overstreget.

8. Der nogit till Siøs paabiudis, antingen i Østre- eller Nørre Siøn, skulle begge kongers floder *assistere* huer andre *defensive*, men huor det skulle skee eller behoffuis *offensive*, motte det skee med hans Ia och samtycke, som den andens vilie giøre maatte.

9. Kongen udj Danmarck vorder sig lade behagendis kongens i Suerigis werffuinger att hielpe befordre, och der nogen dem hindre vill eller dem *passagien* ey efterlade, saadant icke Lide, uden effter muelighed saadanne *malevolos* der till gennem sin *armée* tuinge.

10. Saa vill och kongen udj Suerig giøre kongen i Danmarck samme broderlig tieniste igienn.

11. Begge konger maa frit lade føre krigsfolck, *ammunition* och gewehr offuer huer andens strømme, det och frit opkiøbe i huer andens Lande.

Paa den 8. 9. 10. 11.

Om sligge *tractater* er paa underskedlige tiider giordt Riigerne uisse *accorder* ymellom, huorledis dermed hollis skall. Huad maan heer y tysland kan gørre hannem till uyllie, saagen till befoddering, ded uyll man gerne gørre.

12. Naar kongen i Danmarck sig till offuenbte *conditiones* teckis forobligere, och offuenbte 10000 Mand ankomme, da er kongen i Suerig offuerbødig offuenbte *marche* att strax børie och ald muelig flid anvende den (nest Guds hielp) saaledis i werck stille, att det gemene wesen der aff gaffn haffuendis vorder.

Derpaa er Suarit, och kan detthe werck med sliig *Marsie* inted uerre tiendt.

13. Att begge konger sig ville lade behage kongen i Engeland, Staterne och Tydske Potentaterne samt førsten aff Sibenburg *sollicitere* offuenbte Leyer till att forstercke efter huers och ens vilie och effne, efftersom dem samtligen ligger mact paa, att samme tog maa Lyckeligen och vell affgaa.

Ded er *ab hac parte* lenge siiden Skeed, saaoch faat paa adskillige Steeder Stor tilsaun paa *Assistens*, mens ingen fornommit, huorfor ieg inted kan See dermed att uerre udrettid, huilckit hand sielffuer herudi paa ded siiste be-

Herforuden er mig mundtligen befalit, som efterfølger:

Att dett er h: May^{tt} saare kiert, att den proponerede *conjunction* kunde snart skee, och att alle de *reformerede potentater* och Stender vare saa for enigte och Unierte, som de keysersche och andre aff voris vederpart ere. Mens effterdj h: May^{tt} fornemmer, att Engeland, Franckerige och de Tydske mere haffue loffuit och tilsagt E: May^{tt}, end de holde, da begerer h: May^{tt} ingen *confoederation* eller *alliance* med dennem udj dette werck att slutte.

Och efterdj h: May^{tt} nock mercker, att det paa det sidste vill gaa ud offuer Danmarck och Suerig allene, dersom de keysersche och *Ligisterne* skulle bliffue for megtige, Och att da den ene Cronis skade och nach deell ville bliffue den andens endelige *ruin* och forderffuelse, Da er hans May^{tt} gierne begerendis it forbund att slutte och indgaa med E: k: May^{tt} och Crone Danmarck mod keyseren och alle Pawische *Ligister*, eftersom saadant vitlefftiger skrifftligen *resolverit* er.

Ellers uden E: M^{ts} *assistentz* er hand for suag till att begiffue sig ud aff sin fordeell, men nødis till att bliffue der udj Prytzen och Polen och krigen mod sin *particular* fiende, det beste mueligt, att fortsette, paa det h: May^{tt} motte erlange en bistendig fred med kong: werde udj Polen, huilcken hand her ved alleniste Søger.

kender. Imod dy adskillige *Catholische* herrer att gørre forbundt ymellom oss, dertill er Suarit, sliigdt inted att kunde Skee.

Dette er korteligen meningen aff huis mig skrifftligen och mundtligen er medgiffuit Eders kong: Maytt

underdanigten

att referere.

Paaskrift: Kon: aff Suerrigss suar.

28.* **11. Oktbr. 1626.**

Til Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig.

Kongen bebrejder ham haanlig hans Forlangender og den Maade, hvorpaa de ere affattede. — *Landeshaupt-Arch. i Wolfenbüttel.*

Ich hette wol gehoffet, man hette mich mit dergeleichen anmuhtung verskonett vnd dii viilfeltige Stadtliche versprechung etwass besser in acht gehabdt, weiill ess aber nicht hatt Seiin konnen, So muss ich ess dem gerechtem Richter, dem alless bekandt, befhelen, Nicht zueifflende, er dii treffliche *Magistros stili*, wessen *concept* Du mit grosser miihe hast nachgemahlet, Dahmaleinss wiirdt fiinden vnd ihnen ihr verdiintess *honorarium* woll geben. Itzo haben dii guthe leuthe beii itziger glucklicher vndt gesuiinder Regiirung gross *Contentament*, weiil ihnen der *stilus* so woll fuhget.

Dein getrewer Vetther vndt Vather

Christian [1]).

[1]) Kongens egenh. Bemærkninger ere en Efterskrift til en Kancelliskrivelse, dat. Stade 11. Oktbr., hvori han omtaler. at han igaar har modtaget to Skrivelser fra Hertugen af 30. Septbr., som indeholde Beklagelser over Excesser af Garnisonen i Wolfenbüttel; Kongen bebrejder ham hans Eftergivenhed mod Tilly (Quellensammlung d. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesellsch. II, 2, 123. Jvfr. Geh. Ark., Brunsvig Fasc. 50 b. Ausländ. Reg.). Om Hertugens Holdning efter Slaget ved Lutter am Barenberge se Opel. anf. Skr. II. 572.

29.* 12. Oktbr. 1626.

Til Oberst Frands Jakob Beck.

Skytterne i Altenkloster skulle opgive at udføre det tilsigtede. — *Geh. Ark.*

Auss Chassper Schuldt bericht habe ich vernommen, Das dii Skythen zum althenkloster nichtess guthes *effectuiren* können zu der fohrgenommen *intention*, alss Sollestu ess nur bleiben lassen vndt sii in fohrigem Stande bleiiben lassen.

Stade den 12 *Octobris Anno* 1626.

Christian.

Udskrift: Dem Obersten Beck[1]) zu handen.

30.* Omtr. 21. Oktbr. 1626[2]).

Udkast til en Skrivelse til Kongen af England, hvori han opfordres til paa ny at sammenkalde Parlamentet. — Skrevet med Blyant. *Geh Ark.*

Ein Schreiben ahn dem k: v: Engelandt, dass Er dass Perlemendt wiiderum wolthe *Conuotiren*[3]), verhoffendtlich Sii wurden sich woll *Accommodiren* in allen, worzu ich meinen gesanthen[4]) mit gebra[u]chen wolthe, daa es ihm also gefellich[5]).

---

[1]) Se ovfr. S. 16.

[2]) Brevet er tidligere urigtig henført til 1640 og trykt i Brevene 1636—40 S. 396 som Nr. 451. Den rigtige Tidsbestemmelse fremgaar af den paa Grundlag af Kongens Udkast udtærdigede Skrivelse til Karl I af 21 Oktbr. 1626 (Latina).

[3]) Karl I's andet Parlament var opløst i Juni 1626, det tredie sammentraadte først i Marts 1628.

[4]) Palle Rosenkrands. Hans Kreditiv er af 30. Maj 1626 (Latina), men han kom først til England i Begyndelsen af Juli (Lackmann, Einl. z. Schlesw.-Holst. Hist. III, 14). Han havde allerede i Septbr. opfordret Karl I til at sammenkalde Parlamentet, hvilken Opfordring var bleven meget ilde optagen (Rusdorf, Mémoires I, 745 f.).

[5]) I Statsarkivet (Record Office) i London findes i State Papers,

31.* Omtr. 21. Oktbr. 1626.

Til Frederik Günther.

Ordre om Udfærdigelsen af to Instruxer, den ene for Christen Thomesen Sehested som Gesandt til Frankrig, den anden for Dr. Joachim Kratz som Gesandt til Venedig. — *Geh. Ark.*

Friderich günther.

Eine *Instruction* auff Christian tommissön nach franckereich [1]).

Eine *Instruction* auff *D:* Chraadtz nach *Venetien* [2]).

Beiide Ihn der meinung, dass Sii dem gemeiinehm wehssen wollen zu hiilffe kommen. In der fransösisken muss eingefuhrt werden, Dass man dii zugesagte *Diuertion*

Denmark, Royal Letters, Vol. 3, Afskrift af et Brev fra Christian IV til Karl I, der har Paaskriften: „The king of Denmarks letter to the king of England in march 1626". Det lyder saaledes: „Sire. I am crediblied(!) informed, that there is a Subject in your kingdome, that rules it more than your selfe. Let him bee removed, or I will remoue my forces, disband them, purchase a peace with the Enemy, neither expect any future help from you nor leue your amy. Farewell. The King of Denmarke." Brevet gjør et temmelig apokryft Indtryk, hvorfor det ikke er medtaget paa sin Plads i Texten.

[1]) Christen Thomesen Sehested opholdt sig paa denne Tid som Gesandt i Haag (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 496. Schybergson, Sveriges och Hollands diplomatiska förbindelser S. 473). Han kom dog næppe til at rejse til Frankrig, thi 20. Oktbr. var der udstedt Kreditiv for Palle Rosenkrands til at rejse derhen fra England (Latina; jvfr. Schybergson, anf. Skr. S. 472), og Sehested overbragte Ordren herom til Rosenkrands (Schybergson, anf. Skr. S. 476. Rusdorf, Mémoires I. 769). I Novbr. var han tilbage i Haag, men blev paa sin Hjemrejse fangen af en spansk Afdeling (se ovfr. S. 28).

[2]) Kreditivet for Dr. Joachim Kratz, Ridder af St. Markus, til Venedigs Hertug og Raad udfærdigedes 21. Oktbr. (Latina). Han kom til Venedig i Decbr. (Schlegels Overs. af Slange II, 315). Udtog af Instruxen for ham findes hos Villermont, Tilly oder der dreissigjährige Krig von 1618 bis 1632 S. 336. Paa Hjemvejen, der foregik over Frankrig og derfra til Søs,

ganss nichtz vernommen[1]), vnangeseen man sich darauff verlassen vnd grossen Skaaden daardurch gelitthen

Udskrift: Friderich günter zu handen.

32.* Omtr. 25. Oktbr. 1626[2]).

Udkast til en Skrivelse til Karl I af England om de af ham lovede Penge og Hjælpetropper og om hans Hjælp til Markgrev Georg Frederik af Baden-Durlach. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Andtwordt auff dass Engelske Schreiben.

Dass ob er skon von geldt geschriben, So finde ich doch nicht dii zeit darein, wan Solches geskeen Soll, habe es auch von Rubberdt nicht Erfharen konnen. Ihmgeleichen ist auch nichtes von dem Margraffuen von turlach, wan er soll auff dii beiine kommen.

Dass folck hiiher zu kommen lassen ist zum besten Io ehe Io besser, vndt Daa sii alhii Sollen bezaalet werden, mussen sii *illo modo tractiret* werden wii disse. auch So Starcke Regimenther vndt fenliin haben.

blev han anholdt og ført til Belgien som Fange, hvorfor Kongen ved Skrivelse af 7. April 1628 opfordrede Infantinden Isabella Clara Eugenia til at frigive ham (Ausländ. Reg.). Jvfr. om ham Bruun, Aarsberetn. fra det st. kgl. Bibliothek I, LXVI (hvor han kaldes J. Krantz) og Ováry, Diplomatarium relationum Gabrielis Bethlen cum Venetorum republica S. 238.

[1]) Jvfr. forrige Bind S. 464.

[2]) Udkastet er sandsynligvis blevet kasseret og erstattet af et andet Udkast, nemlig det følgende, Nr. 33; thi dettes Indhold falder nogenlunde sammen med hints, og der findes ikke i Kopiprotokollen (Latina) noget udfærdiget Brev, som nojere svarer til dets Indhold.

33. Omtr. 25. Oktbr. 1626.

Udkast til en Skrivelse til Karl I af England, hvori Kongen udbeder sig nøjere Erklæring om de lovede Subsidier og Hjælpetropper samt om Hjælpen til Venedig og Markgreven af Baden-Durlach. — *Geh. Ark.*

Andtwordt auff dass Engelske Schreiben [1]).

Dass man Seiine zusage vernommen, aber keine gewissheit der zeit [2]) darauss Slissen können, begeeret man derohalben darauff erkleerung zu haben mit dem ersten.

Ich werde auch von meiinem diiner P: R: [3]) *Auuisiret*, Dass dii zugesagthe Soldathen [4]) anderswo sollen *Amploiret* werden, welches *recta* keegen sein Schreiben leufft, vndt hoffett man, Er wurde dy zusage in acht haben, So geskeen.

Dii versprochene hiilffe den *Ve[ne]tianeren* vndt Margraffuen von Baaden [5]) versieht man sich inss werck zu

[1]) Karl I havde i en Skrivelse af 21. Septbr. lovet at sende Kongen 6000 Mand, som for Tiden tjente i Nederlandene, og desuden forsikret ham om, at han allerede havde tilfredsstillet Markgreven af Badens Ønske om at støtte ham i Forening med Venedig og Savoyen, saaledes at Markgreven snart vilde kunne angribe Fjenden i Pfalz eller Elsass med 16—20,000 Mand (Geh. Ark., England A). Af det paa Grundlag af Kongens Udkast udfærdigede Svar, som er dat. 25. Oktbr., ses, at Robert Anstruther har overbragt Karl I's Brev (Latina). Om det Indtryk, Christian IV's Nederlag ved Lutter am Barenberge gjorde i England, jvfr. Rusdorf, Mémoires I, 736. Gardiner, History of England under the duke of Buckingham and Charles I II, 94 f.

[2]) Nemlig naar Subsidierne skulle betales.

[3]) Palle Rosenkrands, se ovfr. S. 41.

[4]) Om Karl I's Løfte om at sende de 4 Regimenter, som tjente i Nederlandene, til Christian IV, se Gardiner, anf. Skr. II, 95. Rusdorf, Mémoires I, 760. Schybergson, anf. Skr. S. 468. 485. Først i Marts 1627 landede en Del af dem under Sir Charles Morgan i Glückstadt.

[5]) Den bekjendte protestantiske Hærfører Markgrev Georg Frederik af Baden-Durlach (f. 1573 † 1638), der efter sit Nederlag i Kampen mod Tilly ved Wimpfen 1622 ved kejserlig Dom havde mistet sit Markgrevskab, havde senere opholdt sig i Schweiz. Han stod paa denne Tid i Forhand-

richten, wiiauch Betlehem gaabor [1]), weiill er selbst daruhm bei miihr angehalthen, das ich mich darzu muchte versteen.

34. 13. Novbr. 1626.

Til Jesper Friis.

Han skal sende Kaptajn Knur til Stade. — *Geh. Ark.*

Capitein knur skaldtu strax forsende till Staade Och hannem med saadan Opuarting framskycke, saat ieg er uyss Paa hans ankomst.

Actum Otterssen [2]) den 13 *Novem: Anno* 1626.

Christian.

Udskrift: *Capitein* Iesper friiss [3]) tiil hande.

35. 13. Novbr. 1626.

Til Jesper Friis.

Om en Kartove, der fra Bremervörde skal føres til Stade. — *Geh. Ark.*

Denne myn kammeriuncker er afferdigit att besee den kaartau paa Brehmerfør, om laaden derpaa Saa fiindis, att den taall att føre till Staade.

Waar der ochsaa raad till en Sterck wogen att føre

ling med Karl I om, at denne i Forening med Venedig og Savoyen skulde hjælpe ham til at samle en Hær. I Maj 1627 traadte han i dansk Tjeneste som Generalmajor (Rusdorf. Mémoires I, 757 ff. Schlegels Overs. af Slange II, 311. Allgemeine Deutsche Biographie VIII, 596 ff.).

[1]) 18. Decbr. 1626 sluttede Bethlen Gabor Fred med Kejseren i Pressburg.

[2]) Fejlskrift for Ottersberg, i den sydlige Del af Ærkestiftet Bremen. Kongen var kommen dertil 12. Novbr. og drog 13. Novbr. derfra til Stade (Danske Saml. 2. R. III, 378).

[3]) Se forrige Bd. S. 462 f.

samme stycke paa, Skall Erfhaaris. *Actum* Ottersberg den 13 *No: Anno* 1626.

Udskrift: *Capitein* Iesper friiss tiil hande.

36.* **Omtr. 23. Novbr. 1626.**

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Kongen af Frankrig om at hjælpe Kaptajn Torcy med at hverve 200 Dragoner. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Ein briff ahn den köning von franckereich, dass Er den *Capitein torsi* wolthe behulfflich sein vndt ihn souill geldt zu lauffgeldt verstrecken von dem gelde, so er zu geben Skildich ist.

Patendt auff 200 *Dragons* [1]).

37.* **Novbr. 1626.**

Otte Skeel og Gabriel Kruse skulle med to Borgere afgjøre Stridighederne i Stade mellem Borgere og Soldater. — *Geh. Ark.*

Otte Skeel vndt gaabriel krausse [2]) sollen nehbenss den Beiden Burgeren, alss Christian Meier vndt Ioachimum Böy [3]), zueemall Ieder wochen alle sachen zuisken Burger vndt Soldathen ihn eiin bekuem lossomendt verhören,

[1]) Brevet til Ludvig XIII udfærdigedes 23. Novbr.; Kongen bad ham deri om at hjælpe „Antonius de l'Escuto Dnus de Toursi", som vilde hverve 200 Dragoner, og om at betale ham 1200 Rdl. dertil af de lovede Subsidier (Latina). Nedenunder Udkastet har Fr. Günther skrevet: „Anthoine de L'Escut Sieur de Toursy".

[2]) Otte Skeel og Gabriel Kruse vare i Novbr. 1626 Kommissærer i Stade (Generalkommissariats-Protokol fra 25. Septbr. 1626 til 19. Aug. 1627 i Geh. Ark., Krigsminist. Aflev., Indk. Sager, Christian IV, C).

[3]) Joachim Boy nævnes som Borger i Stade i den nævnte Protokol under 29. Juni 1627.

vndt wass in der guthe nicht kan abgeholffen werden, dass soll von ihnen durch ein Spruch endtskeiidet vndt ohn eiinige exkiiss *exeqvitiret* werden.

38.* Omtr. 3. Decbr. 1626[1].

Udkast til en Skrivelse til Karl I af England, hvori Kongen opfordrer ham til at støtte Markgrev Georg Frederik af Baden-Durlach. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Ein [2]) briff an den k: von Engeland, Dass weiill sich der Margraff von turlach[3]) viill dem gemeinehm wessendt zum besten verspricht zu thun, vndt Er sich kegen miir zuuorn Erbotthen durch obgemelthen Margraffnen Eiine Starcke *divertion* zu thun, vndt Er mich nuhn ihn dem wercke im ein *promotoriall* Schreiben zu geben ahnsprechen lassen, alss habe ich ihm Solches nicht abslagen können, ihn betrachtung dem gansem wehssen viill darahn gelegen.

39. 9. Decbr. 1626.

Til Hertug Frederik af Gottorp.

Kongen fastholder trods hans Modsigelse Beslutningen om at sende Gesandter til Hansestæderne. — *Geh. Ark.*

Freundtlicher, viilgelibther vetther vnd Sohn, auss deinem schreiben *sub Dato* den 5 *Huius* habe ich deine

¹) Brevet udfærdigedes til Karl I 3. Decbr. (Latina).

²) Foroven paa Siden har Kongen skrevet med Blæk:
„1. Trundhiem . . . . . I: I:
2. Bergenhuss . . . . . C: w:
3. Otth[ensegaard].“
I. I. maa være Jens Juel, der 4. Febr. 1627 fik Lensbrev paa Throndhjems Len. Bergenhus fik derimod Oluf Parsberg 28. Marts 1627, og Odensegaard beholdt Holger Rosenkrands til 1628 (Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660 S. 27. 79. 89). C. W. betegner vistnok Christoffer Ulfeldt eller Christoffer Urne.

³) Jvfr. ovfr. S. 44.

meinung ganss wol verstanden[1], worauff ich dich freundtlich nicht bergen Soll, Dass man endlich wissen muss, wass man sich zu den stetten zu versehen hatt. Auss wass wrsache etzliiche solche angeordnete skickung wiiderrathen, ist lichtlich zu Ermessen, versehe mich aber, du werdest dich ihn dem bekuehmen, wass zu Rensburch beslossen ist. Befhele dich hiimit dem liiben godt vndt verbleiibe

Dein getrewer vetther vndt vather
Christian.

Datum Staade den 9 *De: Anno* 1626[2]).

40.* **14. Decbr. 1626.**

Udkast til Iver Vinds Ed som øverste Sekretær i det danske Kancelli. — *Geh. Ark.*

1. Allernaadigste herre och kon:, eptherdi E: ko: Ma: mig, Iffuer wynd, naadigst tilbetroed haffuer att uerre E: k: M: Øffuerste Sekreterer, Daa loffuer och tilsiiger ieg E: k: M: at uerre E: k: M: och disse land och Riiger huld och troe, Och uyll aff yderste formue befoddre *Religionen*, Som den nu udi Riigerne och desse vnderliggen *proui[n]cer* er y Suaang, Och saaframdt ieg fornemmer nogit der ymod handlis och *practiceris*, uill ieg derom E: ko: Ma: erindre.

2. Ieg uil altiid uerre huoss Chanselied tilsteede, saoch laade mig myn bestilling med høieste fliid uerre angeleegen. Seegliid, som mig betroet er, uyl ieg flitteligen foruaare,

[1]) Det i Rendsborg samlede slesvig-holstenske Ridder- og Landskab havde i en Memorial af 27. Novbr. tilraadet at indlede Forhandlinger med Lybek og Hamborg (Lackmann, Einl. z. Schlesw.-Holst. Hist. III, 91. Ratjen, Verzeichn. d. Handschr. d. Kieler Universitätsbibl. III, 75). Men i et Brev af 5. Decbr. havde Hertug Frederik fraraadet Sendelsen, idet han havde gjort opmærksom paa de store Vanskeligheder, der vare forbundne med at søge en Konjunktion med de nævnte Stæder (Reg. 90, Hertugen af Gottorps Breve). Jvfr. Brevet af omtr. 15. Decbr. 1626.

[2]) Den ikke egenh. Udskrift er til Hertug Frederik af Gottorp.

ingen ded betroe eller ded leffuere, uden ded skeer med E: k: M: uyllie och samticke.

3. Suplicationer, angiffuilser och beretninger uil ieg E: k: M: altiid sielffuer underdanigst berette med all dess omstendigheder och aldeliss inted deraff fortie eller dermed forhaale, under huad undskilding ded uerre kan, enten for frendskab, uenskab, gunst, gaffue Eller nogen aarsag Skiild neffnis kan.

4 Ieg uil inted sielffuer eller nogen anden taage, annamme eller annamme laade nogen skenck, giifft eller gaffuer, ded uerre sig, huad ded och uerre kan, for nogen Suplication, Saag eller anbringen, ieg E: ko: M: forbriinge skall, mens alting E: k: M: oprichtig forredrage.

5. Ieg uill icke tilsteede nogen aff Chanseliet eller andenstedtz fraa att See eller erfaare nogit affded, y Chanseleried indleggis och E: k: M: berettis skall, yckeheller tilsteede enten *Copier* eller andit aff Chanselied att udskriffuis och nogen meddeliss, uden ded skeer med E: k: M: Seerdeliss beuilling och tillaadelse.

6. Huiss E: ko: Ma: mig befhaler att forrette och udi Chanselied forrettis Skall, ded uyl ieg Strax med all fliid forferdige, Saa ingen offuer myn forsømmelse eller langdrechtighed bliffuer opholdt.

7. Naar E: ko: Ma: befhalning eller missiuer till nogen udgaar, ded uerre sig paa klaachter eller andit sig att erkleere, och Erkleeringen forhaalis, uill ieg derom E: k: M: eller Chanseleren errindre, indtill fuldkommelig Erkleering yndkommer.

8. Med herremenden och andre persohner y Chanselied uyl ieg haffue fliitig opsicht, at enhuer udi alting sig saa forholder, som ded sig bør. Huad Registeris skall, Skall skee uden forsømmelse och *Correct*.

9. Alle Maageskiffter och anden uychtige saager och dessen registraatur uill ieg fliitig offuerse och haffue y acht, att *Copierne* uell foruaaris och registreris. Enhuer aff herremenden skall dii Mageskiffter, Erkleeringer och besichtelser, hannem befalis att forferdige, fraa sig leffuere,

foruaarligen bylegge, som hand ded uil forsuare, *in summa* ieg uill med fliid achte, att alle breffue och *documenter*, y Chanselied indkommer, foruaaris och achtis, som uedbør.

10. Herremenden uill ieg tilholde, atty alting *conciperer* och *munderer*, och dersom ieg mercker nogen, som icke beedre sig, naar hand aduaaris, uil ieg ded Chanseleren giffue tilkende, Och dersom nogen ymod syn eed med udskriffuen aff Chanseliied laader fiinde eller sig modtuilligen anstiller ymod dem, som hannem Paa E: k: M: uegne *commanderer*, Daa uyll ieg ded E: k: M: sielffuer andraage.

11. Dersom ieg kan formercke nogen aff Riigerniss undersaater, ded uerre sig aadell ell[er] waadell, fattig eller riig, mand eller kuinde, nogit utilbørligdt handler, ded uerre sig y hor, mord, troldom, rettenss forkrenckelse eller foracht och andid sliigdt, som E: k: M: kan uerre ymod eller Riigernis uelfardt uedkommer, ded uill ieg E: k: M: sielffuer strax underdaanigst giffue tilkende.

12. Med Paapir, wox, Pergaamendt och andit, som til Chanselied brugiss, uil ieg saa Sparsommeligens mueligdt omgaas.

13. Breffue, som aff Chanseliet udgaar, uil ieg med uysse bud lade framskicke, saoch med fliid forfaare, om dii framkommer.

14. Huess ieg udi Chanseliet erfaarer, uill ieg holde hiemmeligdt och ingen ded aabenbaare, menss taage ded med mig udi myn graaff.

15. Wdi myn bestilling uyll ieg uerre Chanseleeren lydig tiil E: k: M: tieniste, som hans bestilling uedkommer, Och ellerss udi alle maader udi Samme myn bestilling mig forholde, som ded en Erlig aadelss man Egner och bør och uell anstar.

Dette forbenente alsammen bepliichter ieg mig y allemade fast och ubrødeliigen att holde, Saa sandt hielpe mig gud.

Actum Staade 14 *Decembris Anno* 1626[1]).

[1]) Efter sin egen Opgivelse aflagde Iver Vind Eden 10. Decbr.

41.* Omtr. 15. Decbr. 1626.

Udkast til en Skrivelse til de holstenske Adelige, der skulle sendes til Hansestæderne, om, at Kongen fastholder Beslutningen om deres Sendelse trods Hertugen af Gottorps Modstand. — *Geh. Ark.*

Eiin Schreiiben

ahn dii holstenske von aadell, so nach den Stetthen abgesandt werden sollen, Dass vngeacht h: fri: zu holstein sich der abskickung endtslaagen thudt[1], vndt miir Sowoll alss der gansen landtskafft zum högsten angelegen dass fatterland, weiib vndt kiindt zu *Defendiiren*, alss sollen Sii mit solcher abskickung fordtfhaaren vndt Es mit allem fleiiss *meo nomine* verrichten[2].

6 *Copeiien* mussen verfertiget werden, So vmher geskicket werden können.

42.* Omtr. 18. Decbr. 1626[3].

Til **Frederik Günther.**

Udkast til en Skrivelse til Hertugen af Buckingham, hvori Kongen takker ham for hans Iver for at faa Hjælpetropperne sendt. – *Geh. Ark.*

Ein briff ahn *duc Bucchinghem*, dass ich seiinen fleiiss beii der *soldatescha*, So kommen soll, gespiiret[4]), worfiihr man ihm dancket vndt begeeret, dass Er befoh-

(Danske Saml. IV, 8 f.), og hermed stemmer Opgivelsen om hans Ansættelse hos Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 161.

[1]) Se ovfr. S. 48.

[2]) Kreditiv for forskjellige Landraader til Lybek udstedtes 15. Decbr. (Ausländ. Reg.). Sendelsen førte ikke til noget Resultat (Ratjen, anf. Skr. III, 76).

[3]) Brevet udfærdigedes 18. Decbr. 1626 (Latina).

[4]) Et Brev fra Buckingham til Karl I om Nødvendigheden af at hjælpe Christian IV efter hans Nederlag er trykt hos Gardiner, anf. Skr. II, 94 f.

derich sein muchte, dass dii zugesagte gelder mit dem Ersten ahnkommen muchten.

Dii fohrige schreiben vhm seine persohn seindt nicht geliiffuerdt worden.

Udskrift: Friderich günther zu handen.

43.* **1626—1629.**

Udkast til en Ordre til Generalvagtmester Schlammersdorf om at sende et Skib, ladet med Egeplanker, til Kongen. — *Geh. Ark.*

Ein befehll an Slammenstrup[1]), dass er ein Skiiff full Eiichen Diilen Soll heer skicken, dass Skiiff soll er frachten, dii diilen soll er nehmen, wor er sii bekommen kan, Der briff soll mit einen Eigenen botten fordtgeskicket werden.

44.* **Omtr. 20. Januar 1627.**

Udkast til en Skrivelse til Infantinde Isabella Clara Eugenia om den af hende foreslaaede Fredsunderhandling. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Disse Briffue sollet ihr durchsehen vndt andtwordt darauff machen.

1. Dass man zuahr gewilliget, dass die *Infantin* dii handlung miige fohrnehmen, aber nicht alleine, viill weiniger zu Brissell.

Dii ledtzste *copie* muss mit geskicket werden.

2. Ich gedencke mich auss dem Niidersexigen kreidtz naher Brissell nicht geben vndt ihr alleine dii *tractation* ihn henden geben. Daa Sii aber mit dem Chur: dii handlung wiill ihn dii mydt fohrnehmen, alsdan wiill ich sii gerne dabeii haben, sonsten nicht[2]).

[1]) Jvfr. ovfr. S. 14.

[2]) Om Infantindens Fredsbestræbelser jvfr. ovfr. S. 28. 6. Decbr.

45. 11. Febr. 1627.

Til Frederik Günther.

Kongen forlanger at se Henrik Rammels Bestalling og at faa at vide, hvad han har faaet af Kronen. — *Geh. Ark.*

Du sollest hendrich Raamelen Bestallung[1]), wii auch wass Er von der *Crone* gehabdt, vndt wahn ehr ess bekommen, auffzuchen vndt ess strax nachbringen.

Croneburg Den 11 *Febrvarij Anno* 1627.

Udskrift: Friiderich Gunther zu handen.

46. 12. Febr. 1627.

Til Ove Høg.

Kongen giver Ordre om Nedramning af Pæle og vil have plysning om forskjellige Lønninger ved Hoffet. — *Geh. Ark.*

1626 havde Kongen besvaret hendes Opfordring til at sende Gesandter til Brüssel, medens der var en kejserlig Gesandt der, med at erklære, at han ikke kunde gjøre det, førend han vidste, om Kejseren havde givet hende Fuldmagt, eller om den kejserlige Gesandt havde tilstrækkeligt Mandat. Efter en fornyet Opfordring af 4. Jan. 1627 tilskrev Kongen hende 20. Jan., at han var gaaet ind paa Hertugen af Gottorps Anmodning om, at Fredsforhandlingerne i Brunsvig (se ovfr. S. 4) skulde reassumeres af Kurfyrst Johan Georg af Sachsen, og derfor ikke kunde antage hendes Tilbud; derimod vilde han gaa ind paa, at hun forenede sin Mægling med Kurfyrstens, men Brüssel laa for langt borte til at kunne være Mødested; han foreslog i Stedet Bremen (Ausländ. Reg.). Jvfr. om Infantindens Mægling Kongens Skrivelse til Johan Georg af 4. Marts 1627 (Londorp, Acta publica III, 1032) samt Villermont, anf. Skr. S. 335 ff. og Brevet af 1. Septbr. 1628.

[1]) Der levede paa den Tid en Henrik Rammel (f. 28. April 1601 † 6. Okt. 1652), der 14. Maj 1626 var bleven Sekretær i det danske Kancelli og 15. Febr. 1627 erholdt sin Afsked (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 163); men Talen er dog snarere om hans Fader af samme Navn, der 1583 blev tydsk Kansler. Muligvis hænger Kongens Ordre til Fred. Günther sammen med Udnævnelsen af en ny tydsk Kansler (Levin Marschalck).

Du skaldt tilholde den *Ingeniør*[1]), athand slaar dy peell, ieg befohll hannem, førend han drager bordt, huilcke du skaldt laade sette saa fast y Iorden, atti dennom laader staa[2]).

Du skaldt mig ochsaa laade uy[de], huad herremenden till hoffue haffuer til besolding Paa folck, saoch till kleeder, *Item* huad karlen y stallen faar, saoch andre, som tyen. *Datum* Roskild den 12 *Febru: Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Rentemeisteren Offii høg till hande[3]).

47. **15. Febr. 1627.**

Til Ove Høg.

Han skal sende Kongen Lènsmændenes Optegnelser om Udgifterne til Fortæring ved Prins Christians Rejser; han skal desuden betale Prinsen 1000 Rdl. og levere ham et Brev. — *Geh. Ark.*

Du skaldt opleede mig ued dag och steed lenssmendenss optegnelse paa huis som forteerid er aff maad och øli, wyn, foder och maal paa dii Reisser, Prindtzen haffuer giordt heer och deer y landit, bade paa Iacht och andenstedtz, och mig dem tilskicke med ded første[4]).

[1]) Muligvis Richard Douchet, der oftere nævnes som Ingeniør i Rentemestr. Regnskaber. En Bestalling for ham udstedtes 7. Febr. 1627 (Sjæll. Reg. XVIII, 167; han kaldes her Douatte). Jvfr. om ham Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. II, 70. 77 og Brevet af 5. Febr. 1628.

[2]) Talen er vistnok om Opførelsen af Skansen ved St. Annæ Bro ved Kjøbenhavn, paa hvilken Arbejdet var begyndt i Decbr. 1626 (Lassen, Doc. t. Kiøbenhavns Befæstn. Hist. S. 49). Jvfr. ndfr. Brevet Nr. 53.

[3]) Ove Høg, Søn af Christen Høg og Anne Skram, var ansat i Kancelliet 1622—25, blev derefter Agent i Stockholm 1625—26 og endelig Rentemester fra 1. Sept. 1626 til 1. Sept. 1627. Han døde som Krigskommissær 19. Januar 1628 (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 162. 168. 177). — Brevet modtoges 13. Febr.

[4]) At Kongen var misfornøjet med den Maade, hvorpaa Prinsens

For en temmelig rom tyd forehrede ieg Prindtzen tho thussind daler, huoraff hand meen sig ickun att haffue bekommit ett, huorfor hannem ded ene endnu leffueris skall, saa snardt ded Skee kan[1]).

Dette huossliggendis breff skaldtu *data oportunitate* leffuere Prindtzen, huorpaa du paa ingen Suaar skaldt kreffue. *Vale.*

Datum Dalumkloster den 15 *Febrvarij Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Renthemeisteren Offi høg tiil hande[2]).

48. **16. Febr. 1627.**

Til Ove Høg.

Der skal foretages forskjellige Afskedigelser og Indskrænkninger ved Hoffet. Peter Paynck skal sende Kongen nogle Elixirer. Nogle Strenge til et Symfoni skulle sendes til Dalum og nogle Musikanter beordres til Odense og derfra paa Ellen Marsvins Anvisning til Dalum. — *Geh. Ark.*

Ieierne, som tiil hoffue uaarer paa, saoch uyldskøtteren skall aduaaris, att ieg derris tieniste inted lenger end till Paaske begerer. Er der nogen yblandt, som tiener till att bruge for dyruochter, daa skall ded giffuis mig tilkende.

Rejser foregik, fremgaar ogsaa af et Brev af 1. Febr. 1627, hvori der blev paabudt visse Forholdsregler for at forebygge den Uskikkelighed, som fandt Sted, naar Prinsens Fadebur førtes gjennem Landet, idet enhver tog saa mange Vogne, han vilde, og en Del Bønder maatte gjøre Ægter for rejsende „Slør“ og „unyttigt Gesinde“, som enten ingen Vogne burde have eller nøjes med ringere (Sjæll. Reg. XVIII, 155). 11. Juni 1627 skrev Prinsen, der da opholdt sig i Segeberg, til Ove Høg: „Lader mig vide, om H. Maj. har været tilfreds med Udspisningen, som jeg har gjort, naar jeg har rejst“ (Geh. Ark.).

[1]) I Følge Rentemestr. Regnskaber udbetaltes der 1. Maj 1626 og 24. Febr. 1627 Prinsen hver Gang 1000 Rdl.

[2]) Modtaget 19. Febr.

Hundene skall affskaffis. Saa mange deraff, Som Prindtzen begeerer, dii kan bliffue yndtill paaske, mens dy andre strax affskaffis. Peter Paii skall mig tilskicke endnu et foder med allehande *Elixir* aff dem, hand ferdig haffuer, och dem uell foruaare.

Strenge tilatt bruge paa Symphonied skaldtu epther huossliggendis Seddell sende till Daalum[1]).

Den Luthenist[2]) Saoch Iørgen behm, som singer, och den beste dreng ybland *discantisterne* skaldu befhaale att drage till Othense, och naar dennom tyd forresettis aff frue Ellen, skall dy uaare paa børnen[3]). Drengen skall Spiisis paa klosterid.

Datum Daalum kloster den 16 *Febrv: Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Offi høg till hande.

49.* 6. Marts 1627.

Til Axel Arenfeldt.

Om Betaling og Foræring til en Præst. — *Geh. Ark., Bil. t. Rentemestr. Regnsk. 1627.*

Du skaldt fornemme aff presten, som preckede y

---

[1]) Her opdroges Kongens Børn med Kirstine Munk hos Bedstemoderen Ellen Marsvin, der havde Dalum Kloster i Forlening (se forrige Bind S. 321).

[2]) Som Lutenist nævnes paa denne Tid i Rentemestr. Regnsk. Jørgen Rasch. Endnu 1642 og 1645 beklædte han denne Stilling (Dsk. Mag. V, 206. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. VI, 310; jvfr. III, 84 f.), og det er maaske ham, der døde 1655 (Dsk. Saml. 2. R. II, 310).

[3]) 4. Marts befalede Kongen Ove Høg at betale paa Anfordring den Organist, som var paa Dalum, de Udgifter, han havde haft til Fortæring paa sin Rejse fra Stade til Dalum (Sjæll. Tegn. XXIII, 277).

søndagss, och hannem hanss reisse hiid betaale och hannem tillforehring giffue 30 dl.

Actum Staade 6 *Martij Anno* 1627.

Udskrift: Axell Aarenfeldt tiil hande[1]).

50.* 9. Marts 1627.

Til Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig.

Kongen vil selv have Kejserens Forsikring om Overholdelse af Freden, førend han overlader Hertugen Wolfenbüttel. — *Landeshaupt-Arch. i Wolfenbüttel.*

Freundtlicher, viilgeliibther vetther vnd Sohn, dein schreiben nehben Deiin handschreiben[2]) habe ich woll emphangen vnd dii *contenta* vernommen. Was nun meine *Resolution* auff diiselbe ist, dass werdestu auss meiner andtwordt freundt Sohnlich vernehmen. Fiihr des kayssers *assecuration* des *Religion* vndt *prophan* friiden haben wiihr zu dancken, wan wiir denselben *in optima forma*, niimandt aussgeslossen, in handen haaben. Wan ich nun solche wiircklich zu emphangen haben werde, So wiiderhole ich alle meiine fohriige zusaag vnd seege liiber Wolffenbitthell in Deine alss in meiine hende.

---

[1]) Vedlagt Kvittering, udstedt (paa Tydsk) samme Sted og Dag af Albertus Kirchoff, Præst i Wedel, lydende paa 30 Rdl. og 9 ß lybsk i Tærepenge (de sidste i Overensstemmelse med Præstens ligeledes vedlagte Opgjørelse af Rejseomkostningerne).

[2]) I en Kancelliskrivelse og en egenhændig Skrivelse, begge af 1. Marts, havde Hertugen opfordret Kongen til at lade sin Garnison rømme Wolfenbüttel, idet han overfor Kongens Frygt for, at Staden skulde blive besat af hans Fjender, havde søgt at berolige ham med, at Kejseren havde lovet ham Bevarelsen af Freden og Opretholdelsen af den tydske „Libertet" (Geh. Ark., Brunsvig Fasc. 50 b). I sin igjennem Kancelliet udfærdigede Svarskrivelse, ogsaa af 9. Marts, betonede Kongen særlig sin Mistillid til den pavelige Liga og hævdede, at han ikke kunde rømme Wolfenbüttel, førend det viste sig, hvad de indledede Fredsforhandlinger førte til (Ausländ. Reg.).

Daa ess dem liiben godt gefellich wehre, so wehre zu wunsken, das man souill von dem *Religion* vndt *prophan* friiden nit reedethe, Sondern denselben *Realiter* ins werck richtethen. Miiglich daa ist noch irgendt ein landt oder zwehen, dii noch *Ruiniret* sein mussen. Befhele dich hiimit dem liiben Godt vndt verbleiibe

Dein getrewer Vetther vnd Vather
Christian.

Datum Stade den 9 *Martij Anno* 1627.

Udskrift: Meinen viilgelibthen Vetthern vndt Shon. H: Friiderich wldrich zu handen [1]).

51. **16. Marts 1627.**

Til Ove Høg.

Der skal til Prinsens Behov sendes Proviant for 3 Maaneder til Heiligenhafen, og der skal sørges for lignende Proviant til den følgende Tid. 8 Orlogsskibe, som kunne bruges paa Elben, skulle være færdige i Slutningen af Maaneden. — *Geh. Ark.*

Du skaldt strax *Ordinere* aff allehande saltiid fetallie, tør fisk och andit till myn Søn Prindtzens behoff paa tree Maanederss tiid epther den taxst, ded heimme pleier att uerre. Och ded med myt egit skiib forskicke till helligbaffn, huor ded strax aff Skriffueren heer skall annammis [2]).

Saa snardt samme fetallie er framskickit, daa skall der

[1]) Modtaget i Brunsvig 16. Marts.

[2]) Prins Christian var 1. Novbr. 1626 bleven forordnet til at være i Regeringen under Kongens Fraværelse, og 10. Febr. 1627 meddelte Rigsraadet Kongen et Forslag om, hvilke Raader der hver Maaned skulde bistaa ham; men ved en Skrivelse af 15. Marts overgav Kongen Rigsraaderne i Forening med Kansleren og Statholderen Enestyrelsen (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I. 492. II, 23. 110. Jvfr. Brevet Nr. 56). Hvornaar Prinsen er rejst til Holsten, vides ikke; men 24. April har han i Segeberg skrevet et Brev til Kansler Christian Friis (Dsk. Kong. Hist., Fasc. 96).

tenckis paa andit, som brugis skall, naar dii tremaneder Er forby, huilckit ochsaa eptherhanden skall framskickis.

Med brigningen till dii største skiib tør inted haastis, mens Otthe aff Orloffskiiben, Som kan Brugis paa Elffuen, skall uerre ferdig siist udi denne Manid[1]).

Datum Segeberg den 16 *Martij Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Renthemeisteren Offi høg till hande[2]).

52. 17. Marts 1627.

Til Frederik Günther.

Der skal udfærdiges et aabent Brev om, at Kaptajnerne til Fods skulle følge Konrad Nell, naar de faa Ordre dertil af ham. — *Geh. Ark.*

Eiin offen Paatendt, Dass wehr von den *Capiteins* zu fuss von *Conrat* Nellen[3]) ahngesprochen wiirdt, ihm zu folgen, Es seii auch, wii ess wolle, dii sollen ihn folgen.

Actum kiill 17 *Martij Anno* 1627.

Udskrift: Friderich giinther zu handen.

---

[1]) Gabriel Kruse (se forrige Bind S. 216) fik Befalingen over de til Elben sendte Orlogsskibe (Vedel Simonsen, Jørgen Brahes Levnetsbeskriv. S. 46). En Instrux for ham udstedtes 8. Maj (Sjæll. Reg. XVIII, 196). 4. Juni fik han Brev om at begive sig med Flaaden fra Elben til Strømmene under Norge for at holde dem rene. I Kancelliets Kopibog er efter Brevet tilføjet: „K. M. skreff selff siden att begiffue sig paa Elben igien" (Sjæll. Tegn. XXIII, 322 f.).

[2]) Modtaget 22. Marts ved et tydsk Bud.

[3]) Konrad Nell havde 9. Marts 1627 faaet Bestalling som Generalmajor over Rytteriet (se ovfr. S. 15).

53.* Omtr. 18. Marts 1627.

Til Frederik Günther.

Der skal udstedes et aabent Brev om Paalæget af en Toldafgift for Skippere, der sejle igjennem Sundet, i Anledning af Opførelsen af en Skanse ved St. Annæ Bro. — *Geh. Ark.*

Eiin Paatent ahn dii Skipper, kauffleuthe vndt Seheleuthe, so durch den Ohresundt Siigelen, Das sii ihn wehrendem gebeiide des *Castels* bei der *S: Annen* bricken gudtwillich den zollen aussgeben wolthen[1]. wii *tempore parentis mej* geskach, diizeit das hauss *Croneburch* gebawet wardt[2]. Welches aber man nit lenger von ihnen begehret dan dii kurdtze vnd geringe zeit wber. weill obgedachtes gebeude wehrett, welches dehm gemeiinehm Schifharenden manne zu hilffe vndt *Assistens* angefangen ist.

Diss muss gans friie morgen fertig seiin zu untherskreiben.

Udskrift: Friderich giinther zu handen.

54.* Omtr. 22. Marts 1627.

Udkast til en Skrivelse til Hertug Vilhelm af Sachsen-Weimar, hvori Kongen nægter at gaa ind paa den ønskede Udvexling af en Fange mod hans Broders Lig. — *Geh. Ark., Reg. 25, Fasc. 190.*

Andtwordt auff dess v: weiimeren schreiben.

Dass wiihr sadtzahm verstanden, dass S: L: seinem brudern Seligen dii ledtste ehre zu thun gauss begiirich

[1]) Det aabne Brev udstedtes i Kiel 19. Marts; Afgiften kaldtes deri for „eine ebenmässige Zusteuer“ (Patenten 1626—29 Fol. 106). 21. April udstedtes det Brev, som nærmere bestemte den indførte Læsteafgifts Størrelse (smstds. Fol. 117. Nielsen. Kjobenhavns Diplom. V, 99). Rigsraadets Bevilling til Toldafgiften var given 10. Febr. (Erslev, anf. Skr. II, 22). Jvfr. ovfr. S. 51 og Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. I, 114.

[2]) Kongen sigter uden Tvivl til de 25. Febr. 1567 indførte Lastepenge i Sundet (Secher, Forordninger. Recesser og andre kgl. Breve 1558—1660 I, 329 f.).

gewessen vndt noch seindt, Solches aber von dehm *N:* gehiinderdt worden durch seiines vnzeitiigem begeehren der ausswexelung halber, So auss seiinem Schreiben zu ersehen[1]). Weiill wiir nun ihm selbigen seiinem schreiben zum högsten verungeliimphet werden, alss solthen wiihr wnuerwarnether sache den ahnfanck daselbst gemacht haben dii lender zu *Attucchiren*, So haben wiir S: L: zu guthem nachrichtung nit bergen sollen, das Solches seiines schreiben gans nichtes vngegrundet, Sondern in wahrheidt gegriindet[2]), dass disser kreydtz ganss vnuermudtlich vndt

[1]) Hertug Johan Ernst af Sachsen-Weimar (se ovfr. S. 2. 11) havde i Kongens Tjeneste deltaget i Toget til Schlesien. Under et Indfald i Ungarn for at forene sig med Bethlen Gabor var han død af Sygdom i Byen St. Marton 4. Decbr. 1626 (Opel, Der niedersächsisch-dänische Krieg II, 603); hans Lig blev ført til Troppau i Schlesien, der var besat af de kongelige Tropper. Hans yngre Broder Hertug Vilhelm ønskede nu at faa Liget bragt til Weimar for at bisættes; men dette Ønske stødte foreløbig paa Hindringer, thi Wallensteins Tropper spærrede Vejen, og det lykkedes Johannes Eustachius, Administrator af Højmesterdømmet i Preussen og Mester for den tydske Orden, at formaa Wallenstein til at forbyde Ligets Gjennemførelse, inden de kongelige Tropper havde udleveret en vis Georg Wilhelm v. Elckershausen, kaldet Klüppel, Statholder af Freudenthal og hørende til den tydske Orden, som i Septbr. var bleven fangen af de weimarske Tropper i Schlesien og endnu holdtes fangen i Troppau. Hertug Vilhelm bad nu Kongen i en Skrivelse af 24. Febr., som modtoges i Kiel 22. Marts, gjennem sin Afsending Georg Friedrich v. Brandenstein at give den Øverstbefalende i Troppau Ordre til at udlevere Fangen og sendte tillige Skrivelser fra Administratoren, hvori denne klagede over det Angreb paa Ordenens Besiddelser, hvorved Statholderen var bleven fangen (Geh. Ark., Reg 25, Fasc. 190). I det Svar til Hertugen, hvortil Kongens Udkast svarer, betonedes Kongens defensive Holdning; Udvexlingen vilde være ubillig og kunde i alt Fald ikke ske, før der var indhentet nærmere Oplysninger (Kopi uden Dag i Ausländ. Reg.). Liget blev senere udleveret efter kejserlig Tilladelse og i Juli bisat i Weimar (Allg. Deutsche Biographie XIV, 352).

[2]) Det ulogiske i Udtrykket er fremkommet ved Rettelser i den oprindelige Ordstilling.

vnueruarneter sache von der *Liigistschen Armei* ist wberfallen mit mord, brandt, raub, Skendung frawen vndt Iunckfrawen, verwustung kiirchen vndt Skulen, auch erger dan turcken vndt heiiden allendthalben husseret, Aus welchen erzehlethen wrsachen wiir gedrungen auff *diversions* mittell zu gedencken. soweit ess dem Allerhögsten gefellich. E: L: Brudern Seliigen leiichnahm Betreffende, So kommet vnss dii fohrgeslaagene abwexelung billich ganss wngegrindet, vnhöfflich vndt fremdt fohr, dan er dess S· L: leichnahm nit in handen hatt, dii persohnen ganss vngeleich, auch solches zu begeeren ganss nit Christlich noch verandtwordtlich ist *et inauditum*. Wiihr zueiffuelen nit, daa ess bei dess keyssers w: vndt L: Io *per mandatum* ihm solche vnerhörthe *tirandidem in mortuos* nit alleiine verwiissen wirdt, Sondern ihn auch zu harter straaffe ziien wiirdt, we[l]ches wiir S: L: zū fre:[1])

55.* **Omtr. 25. Marts 1627.**

Til **Frederik Günther**.

Ordre om Udfærdigelse af en Bestalling og et Patent for Grev de la Valle. — *Geh. Ark.*

Auff den fransosisken *Le conte de la valle* Soll bestallung vndt *patent* gemacht werden auff 3000 zu fuss[2]),

welche *addressiret* werden sollen ahn *Monsieur Languerac*[3]), den hollandtsken *ordinari* gesanthen zu Pariiss, wel-

[1]) Ufuldført.

[2]) 25. Marts 1627 udfærdigedes en Bestalling for Grev de la Valle som Oberst (Koncept med Fr. Günthers Haand i Geh. Ark., Krigsminist. Aflev., Indk. Sager, Christ. IV, B). Skulde det være den Grev de Laval, en Broder til Hertugen af de la Tremouille, som deltog i Forsvaret af la Rochelle? Under Kongens Brev er skrevet med en anden Haand: „Lambermont 3000 man".

[3]) Gideon van Boetzelaar en Asperen, Friherre van Langerak (N. J. v. Ysselsteyn, De fransche protestanten en de nederlandsche republik in den jare 1625, Leiden 1857, S. 31).

cher, daa zobell[1]) nicht zustelle, demselbigen graffuen zustellen soll.

Ein briff desswegen ahn zobell.

56. 27. Marts 1627.

Til Christian Friis.

Kongen giver Ordrer om Peder Basses Søn, om Knud Gyldenstjernes Restancer og om Tilbagetagelsen af nogle af Prinsen foretagne Forleninger. Han dadler Rigsraadets Forsømmelighed og meddeler nogle Bestemmelser med Hensyn til Valget af en Rigsmarsk. Morgan er kommen med engelske Folk og har tillige bragt et Halsbaand, som skal pantsættes. Hertug Vilhelm af Sachsen-Weimar har tilbudt sin Tjeneste. — *Geh. Ark.*

Tiil geliickstadt Paaske dag[2]) fiick ieg ued Rentherii skriffueren dyn første skriffuelse och y gaar heer den anden, huorpaa ieg nu med Stadtholderen[3]) haffuer uillit skriffue beskeen. Peder Bassis Søn[4]) kandt du taage y Chanseliet, ellers waar ded uell saa gaadt, athand paa et ars tiid eller thu saa werden lyt ygennom. Eptherdi knud gyldenstern er død[5]) och *restantierne* inted klaaverit, saa er ded Stadtholderen befhalit derpaa att haffue acht[6]).

---

[1]) Dr. Johan Zobel, dansk Resident i Paris; se om ham Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. I, 100 f.

[2]) 25. Marts.

[3]) Frands Rantzau havde 19. Febr. 1627 aflagt Ed som Statholder (Danske Saml. 2. R. III, 379).

[4]) Joachim Frederik Basse (f. 1608), Søn af Peder Basse til Sørup og Sophie Parsberg, opholdt sig paa denne Tid ved Sorø Akademi, dels for Studiernes Skyld, dels som en af Edelknaberne hos Christian Ulrik og Hans Ulrik Gyldenløve. Han blev ikke anbragt i Kancelliet, men rejste udenlands i Hertug Frederiks Følge 1629—31, blev 1633 ansat som Hofjunker, men døde faa Dage efter, 11. Juli (Bricka og Gjellerup, Den danske Adel I, 440 ff.).

[5]) Knud Henriksen Gyldenstjerne, der havde været Lensmand paa Bergenhus siden 1619, var død 7. Febr. 1627 (Vedel Simonsen, Jørgen Brahes Levnetsbeskr. S. 43).

[6]) Knud Gyldenstjernes Enke Fru Sophie Lindenov fik 22. Novbr.

Dii Bøndergaarde, aff myn Søn Priindtzen til nogle forlendt er[1], Skall smuck Stilletiiendis aff lenssmenden ygen annammis. Ded bleff den Skeele Stockreckell nocksom saagdt, huorledis breffuene skulle haffue uerrit giordt, menss naar den Retthe fortegnelse kommer tilsteede, huormed man altiid haffuer holdt bag biergit, Saa skall nyder derom befhaaling udgaa[2]. Naar heer nogenlunde leiilighed er, daa uiill ieg *suplicatierne* ygennom See och derpaa laade tegne Suaar[3].

At Priindtzen inted sig med Bestillingerne nuhmehr befatther, ded kan ieg nocksom erachte, ty ded Radit *commanderit* er[4]. Och seer ieg icke, huormed dii dennom vndskilde kan, attii till den bestemmede tiid sig inted indstiller och ded forretther, som dennom befhaalit er. Och er nu paa ny vdgangen breff till dennom, sig att skulle retthe epther forrige befhaaling, huilken ieg meen nu att uerre dennom til hande kommen. At dii Skonniger med derris Eske er saa løben faastelaauen, ded er att forundre, tii dii matte uell hafft den beedre y acht, endsom sked er. Uor herre giffue, att *Vota* bliffuer *saniora*, end waartechten werrit haffuer. Den fraa Sieeland och fiin haffuer ieg faatt. Naar dii andre ankommer, wyll ieg lucke dem op tilliige och *colligere Vota*, Saa kan Prindtzen annamme *Iuramentum* aff den, der *Eligeris*, huess *formulam* du hannem kandt tilskicke, Och kan den Neste aff Riigens Raad følge hannem fraam Och uerre huoss, naar hand siin Eed gør[5].

1628 kongl. Kvittantiarum for Regnskabet for Bergenhus (Norske Rigsregistr. VI, 95).

[1]) Jvfr. Christensen, Agrarhistoriske Studier I, 105.

[2]) Hertil sigter det vel, at Kansleren paa Brevet har skrevet: „Extract aff Candcelie Registranter".

[3]) Jvfr. ndfr. Brevet af 25. April 1627.

[4]) Jvfr. ovfr. S. 58.

[5]) Talen er om Valget af en Rigsmarsk. 18. Febr. 1627 havde Kongen tilladt Adelen at stemme paa en saadan. Valget faldt paa Jørgen Skeel, der dog først 9. Juli aflagde sin Ed (Hist. Tidsskr. 4. R. III, 581 ff. Erslev, anf. Skr. II, 5 f.).

Morgan er med Engelske folck ankommen paa Elffuen och skall paa wesseren. Dii er icke neer saa Sterck, som dii loffuit haffuer, menss kommer epther 3500 mand [1]). Ett ha[l]sseband, med Rubiiner besatt, er med ankommen, som aff dennom *estimeris* paa 700000 *Croner, si credere fas est* [2]). Der er endell Rubiiner Saa Store som walnødder, huilcke er wskaaren. Ieg meen, samme halsband y 500 Aar inted att uerre giordt, wille ickun købmenden giffue penning Derpaa, daa uaar mig tiendt dermed, ellers inted. Ieg taalede med En Hamborger købmand y gaar, som sagde, dii fransøske Penning waar didhen offuergiordt *per vexel*.

Den Reegerende herre aff weiimeren ued Naffn h: wilhelm, som haffuer uerrit fangen aff keys:, hand sender mig bud, att om ieg hans tieniste begeerer, daa uil hand komme [3]), huilcken er myn retthe mand, Och bleff hand mig aff hertug Christian Saalig [4]) trefflig rost att uerre en forslagen och keeck Soldaatt, Och haffuer huos keysseren ganske ingen *perdon* att foruenthe. *Vale. Datum* Staade den 27 *Martij Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Chriistian friiss till hande.

---

[1]) Den fra England til Danmark sendte Hjælpestyrke bestod, som ovfr. S. 44 omtalt, af de Tropper, som Karl I 1624 havde sendt til Nederlandene. Føreren for dem, Sir Charles Morgan, angav Antallet ved Indskibningen i Enkhuisen til 2472 Mand; 1. Juni opgaves Tallet til ikke fuldt 5000 Mand (Gardiner, History of England under the duke of Buckingham and Charles I II, 124 f.; jvfr. Lackmann, Einleit. z. Schlesw.-Holst. Hist. III, 158. Schlegels Overs. af Slange II, 312. Jahn, Christian IV's Krigshist. II, 271 f. og Brevet af 3. Decbr. 1628).

[2]) Jvfr. Brevene 1636—40 S. 196. Gardiner, anf. Skr. II, 125 og Brevet af omtr. 8. Septbr. 1627.

[3]) Jvfr. om Hertug Vilhelm af Sachsen-Weimar ovfr. S. 61 og Schlegels Overs. af Slange II, 311. I hans Brevvexling med Kongen findes intet om hans Ønske at træde i hans Tjeneste.

[4]) Christian af Brunsvig.

57.

31. Marts 1627.

Til Christian Friis.

Lorens Meulengracht har tilbudt at levere Silketøj til Officererne, men Kongen har selv mere end nok. Statholderen skal sørge for, at Silkeboderne ikke forfalde. Om en Erklæring angaaende en Skov og om en Præst fra Antvorskov. — *Geh. Ark.*

Som ieg dig med gaabriell krusse skreffuid haffde, saa kam Lorendtz Møllengracht[1]) med dyn skriffuelse, 1. att hand motthe leffuere nogit Siilkytøy till *officerene* y *Armeien*, huoraff heer *in loco* aff myt egit tilsteede er saa meegit, at man dermed inted kan bliffue affmed. 2. Affsiichten paa skowen kan ieg *hoc rerum statu* inted saa snaardt see ygennom, huilckit inden en daag eller thu dog skee skaall, och skriffuis beskeen derom[2]). 3. Anderskou Prest skall *ordinerit* (!) till En Offerste att uaare Paa, naar hand ankommer[3]). 4. Slodtzpresten kan boe, dersom den forrige boede[4]). Med dii sylckiiboer skall Stadt-

---

[1]) Lorens Meulengracht, Borger i Kjøbenhavn, var en af Hoveddeltagerne i det Kompagni, til hvilket Kongen 1623 havde overdraget sit Silkevæveri (Nielsen. Kbhvns Diplomatar. II. 750. Forrige Bind S. 292). Af forskjellige Breve fra 1627 i Ausländ. Reg. fremgaar, at han har besørget betydelige Indkjøb for Kongen af Munition i Holland. Han døde 10. Maj 1630 (Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. IV, 124). Jvfr. om ham Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatar. III, 62 72. 84. V, 125 133. VI, 56. Personalhist. Tidsskr. I, 204.

[2]) Sandsynligvis er Talen om den Besigtigelse, som Frederik Reedtz, Otte Brahe Stensen og Jørgen Urne 11. Febr. 1627 havde faaet Ordre til at foretage paa den Skade, der var sket ved Omhugningen af en Del Træer i Kjøbenhavns Len paa Stranden mellem Kjøbenhavn og Kronborg (Sjæll. Reg. XVIII, 172).

[3]) Den hidtidige Præst paa Antvorskov Søren Hegelund (Wiberg, Alm. dansk Præstehist. I. 101) nævnes som Regimentsprædikant i Krigskommissæren Axel Arenfeldts Regnskab for 1627.

[4]) Rimeligvis tænker Kongen paa Ebbe Jensen Brun (født i Kolding 1591, Hører i Ribe Skole 1618—19), som 23. April 1627 fik Bestalling som Slotspræst paa Antvorskov Slot og 30. Maj ordineredes i Roskilde Domkirke. 1640 blev han Præst

holderen haffue indseend, atti inted forfalder, och haabis, om gud uill, att besette dem engang ygen med sliige folck, som dii er biigdt tiil[1]). *Vale. Datum* Staade Den 31 *Martij Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss tiil hande[2]).

58. Marts—April 1627[3]).

Udkast til en Instrux for Konrad Nell og Hertug Bernhard af Sachsen-Weimar, hvorefter de skulle begive sig med 3 Regimenter til Mark Brandenborg. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Instruction

auff Conrat Neell vndt he: Berdt von weiimeren. Dass sii mit Brehmerss[4]) Regiimendt zu Pherdt, kolben[5]) Regiimendt zu fuss vnd hunicken[6]) Regiimendt zu fuss

---

i Gimlinge og døde 1671. Han omtales som en lærd Filolog (Kirkehist. Saml 3. R. II, 689 ff.).

[1]) Om den Tilstand, hvori Silkeværiet i Kjøbenhavn dengang var, jvfr. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. IV, 318.

[2]) Kongen har selv paategnet Brevet: „Til Staade den 31. *Mar: Anno* 1627 Er dette breff leffuerit Mogens høg".

[3]) 1. April omtaler Tage Thott i et Brev til Kansleren, at 2 Regimenter til Hest og 2 til Fods skulle sendes til Brandenborgs Grænser for at bemægtige sig nogle Passer (Danske Mag. 4. R. VI, 128). Jvfr. Brevet Nr. 63.

[4]) 7 April 1627 skrev Kongen til Hertug Frands Carl af Sachsen-Lauenborg, at Oberstlieutenant Benedikt Bremer havde „sich seiner Charge verlustig gemacht" (Ausländ. Reg.); men da han sammen med Nell endnu i Maj nævnes som strejfende omkring med Tropper i Brandenborg (Jahn, anf. Skr. II, 269 f.), maa han vel vedblivende have ført sit Regiment.

[5]) Konrad Colbe v. Wertembergh havde faaet Bestalling som Oberst 15. Jan. 1627 (den ovfr. S. 14 nævnte Liste over Bestallinger). 3. Novbr. 1627 fik Frands Rantzau Brev om hans og hans Folks Aftakning (Sjæll. Tegn. XXIII. 420).

[6]) Oberstlieutenant Joachim v. Hünecken, der havde faaet sin Bestalling 26. Maj 1626 (ovfr. nævnte Liste). En Oberstlieutenant Christoph v. Hünecken, med Bestalling af 16. Decbr.

Nach der Marcke Brandenburch sich Begeben vndt aldaa sich der Pessen bemechtigen Sollen ahn dii Streiime, so nach dem landtzuholstein Sich wenden.

59. 2. April 1627.

Til Jesper Friis.

Kongen vil om Aftenen komme til Bremervörde. — *Geh. Ark.*

I dag ymod affthenen, Om gud uyll, achter ieg att komme tiil Brehmerførde, huorepther du dig haffuer att retthe.

Datum Staade den 2 *Aprilis Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: *Capitein* Iessper friiss tiil hande.

60.* 7. April 1627.

Til Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig.

Kongen henviser til den Resolution, han har givet til hans Gesandt. — *Landes-Haupt-Arch. i Wolfenbüttel.*

Freundtlicher, viilgeliibther vetther vnd Sohn, von Deiinem Diiner vndt *Secretario* theodorum Block habe ich Deiin begeehren vernommen. Wass nun darauff meiine *Resolution* gewessen, daruon wiirdt er diihr *fideliter referiren*, welche Du also wiirst beskaffen befiinden, dass Du mit billichkeit vber miihr nit zu klaagen hast [1]).

1626, var Rytterofficer og omtales oftere, efter at Hæren var trukken tilbage til Danmark (jvfr. Brevene 1641—44 S. 516).

[1]) Ved en Memorial af 29. Marts havde Frederik Ulrik paalagt sin Sekretær Theodor Block at rejse til Kongen og opfordre ham til at romme Wolfenbüttel (Geh. Ark., Brunsvig Fasc. 50 b; jvfr. ovfr. S. 57). Kongens afvisende Resolution var dateret 6. April (Resolutiones und Bescheide Fol. 119; jvfr. Londorp, Acta publica III, 977)

Befhele Dich hiimit dem liiben godt vndt verbleiibe

Dein getrewer Vetther vndt vather
Christian.

Datum Staade den 7 *Aprilis Anno* 1627.

Udskrift: Meiinem viilgelibthen Vetthern vndt Sohn, H: Friiderich wldrich zu Brau: vndt Lyne: zu handen[1]).

61.* 25. April 1627.

Kongens Bemærkninger ved en Liste over Benaadninger, som ere udfærdigede i Kancelliet (under hans Fraværelse)[2]). — *Geh. Ark.*

Effter kong: Mttz: Naadigste befallingh *Extract* Aff benaadinger, som haffuer paa sigh:

Sielland.

— — —

7. Peder Iørgensen I hyllinge fich fredebreff for en drab sagh, band haffuer drebt en ved Naffn Niels Nielsen I Ioenstrup. Anduorskouff den 18 *Octobris* 1625[3]).

Statholderen Skall forfare, huorledis her med er *procederit* och sagen agerre paa ny och anholde mandraberen

[1]) Modtaget i Brunsvig 11. April.

[2]) Her er kun medtaget de Punkter i Listen, ved hvilke Kongen har skrevet en vidtløftigere Bemærkning; ved en Del andre har han skrevet: „*confirmeris*“, eller: „skall *confirmeris*“. Resten af Punkterne er overstreget som Følge af, at Kongen ikke har villet stadfæste dem.

[3]) Dette Brev findes i Sjæll Reg. XVIII, 70. 4. Juni 1627 fik Mogens Kaas Ordre til at tiltale Peder Jørgensen for Drabet, uanset at han havde Prinsens Benaadning, efterdi han mentes at have erhvervet denne Benaadning løgnagtig (Sjæll. Tegn. XXIII, 323). 28. Decbr. 1627 sendtes den Tiltalte til Lensmanden paa Vordingborg Palle Rosenkrands, og denne fik Ordre til paa ny at optage Sagen med Hensyn til det i Herlufsholm Birk foretagne Drab og føre den til Ende ved retmæssig Lov og Dom (Sjæll. Tegn. XXIII, 449).

och laade gaa, huad retthen medfører.

8. Mester Iacob hogenwaltt fich beuillingh Att holde Apoteche wdj Helsingøer saa och vinkielder med Rinsk och Franskuin, saa och Ad vere fri for All skatt och borgeligh thynge och Anden paalegh och besueringh. *Dat:* Anduorskouff den 14 *Novemb:* 1625. *Item* Itt *dat:* Anduorsk: 14 *Decemb:* 1625[1]).

Apotecken och Rinsk eller fransk wiin, huilckit hand vill, dog att giffue borgerlig skaatt och tiinge.

— — —

13. Sidtzell S: Mr Hans Staffensens fich beuillingh Ad vere fri for All kongeligh och borgerligh skatt och thynge wdj Roskild och Ad maa forbrygge wdj øll, huiss hindis egitt indauffletł korn er, och huiss thiender hun haffuer wdj feste. *Dat:* Anduorskouff den 16 *Decembris* 1625[2]).

Confirmeris, Saa lenge hun sidder Encke.

— — —

25. Karen Hansdatter och Biørn Bendtsen bleff efiterlatt deris forseelse Anlangendis Itt barn, de haffue Aufflett sammen, som Aff pest skall vere død I lund I Skaane och der begraffued effter gaattfolkis vidnisbyrd och Raadstuevinde, saa lenge samme vidnisbyrd staar ved magtt och iche beuisis, hendis barn I Andre maade Ad vere omkommen. *Dat:*

Lenssmande[n] paa københaffn[3]) Skall forfhare, huorledis herom Er.

[1]) Brevene findes Sjæll. Reg. XVIII, 69. 79. Jakob Hogenwald var Prins Christians Livbarber og Saarlæge 1610—29 (Grundtvig. Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 191, jvfr. forrige Bind S. 16). Et Brev, overensstemmende med Kongens Paategning, udstedtes 4. Aug. 1627 (Sjæll. Reg. XVIII. 207).

[2]) Brevet findes i Sjæll. Reg. XVIII, 74. M. Hans Steffensen, Forstander i Sorø, var død 12. Febr 1625; hans Enke var Sidsel, Datter af Søren Andersen, Kjøbmand i Kjøbenhavn (Rørdam. Kjøbenhavns Univers. Hist. III. 582). Stadfæstelsen udfærdigedes 4. Aug. 1627 (Sjæll. Reg. XVIII, 210).

[3]) Mogens Kaas.

Anduorskouff denn 18 *Decemb:* 1625[1]).

— — —

Jydtland.

— — —

22. Fru Sophie Brahe s. Peder Munkis fich breff paa kirkens Anpartt kornthiende Aff thorsleff sogen I børlumherritt I vensyssell sin liffs thid for seduaanligh stedtzmaall och Affgifft. *Dat:* Hadersleb den 20 *junij* 1626[2]).

Christen thommissen Skall sig Erkleere.

— — —

Norge.

— — —

4. Oluff Andersen paa kulfiellitt[3]) wdj Rumsdallen fich fredebreff vdj en drab sagh. *Dat:* Asmindrup Iegergaard 29 *Octob:* 1625[5]).

Stadholderen[4]) skal forfaare, huorledis herom Er, Och lade Retthen haffue siin gang.

— — —

6. Iens Bielke, Norgis Rigis Cantzeller, fich beuillingh paa Lanslod Aff sild, som dragis med vad for hans gaarders grund Østeraad och Foesen I thrundhiembs lehn, kongens och Chronens Rettighhed I Alle maade forbehollitt. *Dat:* Frederixborgh den 16 *Aprilis* 1626[6]).

Stadtholderen skall erklere sig her om.

— — —

[1]) Brevet findes i Sjæll. Reg. XVIII, 80. 22. Septbr. 1626 fik Kapitlet i Roskilde Brev om at dømme i en Sag mellem Karen Hansdatter i Kjøbenhavn og Bjørn Bentsen (Sjæll. Tegn. XXIII. 237).

[2]) Brevet findes i Jydske Reg. VIII, 122 med Datum: 20. Juli 1626. Af 24. April 1627 er et Brev til Christen Thomesen Sehested, hvori det paalægges ham som Lensmand over Sejlstrup Len at undersøge et Andragende fra Torslev Sognemænd angaaende Kirkens Anpart af deres Sognetiende, som Sophie Brahe skal have fæstet fra dem (Jydske Tegn. VIII, 146).

[3]) ɔ: Kolflaat i Heens Annex til Grytens Præstegjeld.

[4]) Statholderen i Norge, Jens Juel.

[5]) Jvfr. Norske Rigsregistranter V, 196 f.

[6]) Jvfr. Norske Rigsregistranter V, 517. Forst 17. Jan. 1628 afgjordes Sagen ved, at Jens Bjelke fik den nævnte Bevilling (smstds. VI, 9 f.).

11. Forne Michell Christensen[1]) fich breff paa hans gaard Asack, hand Iboer, hans liffs thid Ad beholle, dogh den Aarligh landskyld Ad vdgiffue och gaarden Ad holle ved magtt och Iche forhugge Skouffuene, som der thill ligger, men med skydsferd, Egtt, Arbeide och thømmerkiørsell thill hans Mttz: saugh Att forskaanis, Imidler thid hand ehr I denne bestillingh och threi Aar effter hand samme bestillingh quitt bliffuer. Kollingh den 19 *junij Anno* 1626[2]).

Confirmeris, medens hand er y bestillingen.

— — —

Detthe skall leffueris y Chanseliiet och derepther gørris *confirmationes*, huorepther Renthemeisteren sig haffuer att retthe, wansiet att *confirma:* saa snardt icke komme vnderskreffuen tilbage[3]).

Actum waaterbaaden den 25 *Aprilis Anno* 1627.

Christian.

62. **25. April 1627.**

Til Christian Friis.

Kongen sender et Brev om Tolden i Sundet. Fredsforhandlingerne staa stille. Han stoler paa Tyrkerne og Bethlen Gabor. Hæren i Schlesien har vundet en stor Fordel. Han vil ikke frigive Anne Lykke, med mindre hun underskriver den forelagte Revers. Han har taget sin Bestemmelse med Hensyn til Stadfæstelsen af Benaadningerne. Fjenden holder sig rolig. — *Geh. Ark.*

[1]) Foged over Nedre Romerige.

[2]) Jvfr. Norske Rigsregistranter V, 538. Stadfæstelsen udfærdigedes 1. Aug. 1627 (smstds. S. 613).

[3]) Allerede 1. April 1627 havde Rentemestrene faaet Brev om ikke at maatte lade passere i Lensmændenes eller andres Regnskaber nogen Benaadning, med mindre den var konfirmeret af Kongen (Sjæll. Tegn. XXIII, 298).

Skiiben y Sundit, dii komme och huorfraa dii wiill, saaner som dii Suenske, skall giffue aff lesten en halff riix ordt, huorpaa ieg heerhuos sender et *mandatum* tiill tollerne, som dii haffuer att uysse[1].

Vdi Iacob wlfeldtz sted en anden att forordne er endnu inted fornøden, ty der haastis inted med fredtz *tractationen*, yckeheller nuhmer nogit om den taliis. Ieg meen, att naar Egiidius[2]) slaar y land ygen, saa faar uy *discurs* nock om samme *tractation*. Ded er att formode, nest gudtz hielp, att tiircken skall uerre worriss friidemacher, som siigis att gørre stercke *præparatoria*. Betlehem gaabor haffuer loffuit att gørre siit dertiill[3]). Myn *Armei* udi Slessingen er nu 20 thussind man sterck, som nylligen haffuer giordt Ett stor biitthe och faatt graff wulff von Manssfeldt fangen, som er udi Churfursten aff Saxens tieniste Och uaar generaall fohr Paudtzen[4]).

Naar franss lycke sig med Søsteren forpliichter att eptherkomme den første forplicht, som hiinder aff mig paa baahus ued her Iens sparre er forreskreffuen, Saa kan hun komme hiem ygen. Ellers laader ieg hiinder uiist nogit bedre foruaare. At hun uyll sig *Imaginere* att faa dattheren ygen. derpaa tør hun ingen tancker gørre sig, ded maa fortriide hiinder, eller huem ded och uyll y ded heele land[5]). Her *Anthonj* skall bliffue der hiemme, som

[1]) Jvfr. ovfr. S. 60.

[2]) Ægidius v. d. Lancken, gottorpsk Kansler. Jvfr. Brevet Nr. 65.

[3]) Jvfr. ovfr. S. 45.

[4]) Om Kampene i Schlesien se Wassenaer, Historisch verhael aller gedenckwaerdiger geschiedeniss XIII, 81 f. Jahn, anf. Skr. II, 276 ff.

[5]) Anne Lykke, Datter af Henrik Lykke og Karen Banner og Søster til Frands Lykke til Overgaard og Gisselfeld, f. 1595, gift 1615 med Kaj Rantzau til Rantzauholm, havde, i det mindste efter Kongens Beskyldninger, i Aaret 1626 paa en usømmelig Maade fulgt Prins Christian paa hans Rejser gjennem Landet og antoges at staa i Forhold til ham. Kongen lod hende derfor i Efteraaret 1626 bortføre og sætte som Fange paa Baahus Fæstning, og hendes Datter, Sophie Rantzau,

hand hører hen. Den fraa Anderskou er icke mange huiide werd, yhuor man hannem och uyll bruge [1]).

Ded Register paa dii vdgiffuen benaadinger udi myn fraauerrelsse haffuer ieg siett ygennom, huoraff ieg ganske ingen achter att holde, uyder end myn *confirmation* fyndis, huorepther dii sig skall retthe, yhuem hand och Er [2]).

Fiinden haffuer hiidindtill laadit oss roliigens arbeiide, saatt hand nest gudtz(!) nu skall laade oss ligge. Brehmen er nuhmehr hannem forbøden. Miig giffuer ded stor

---

anbragtes hos Hans Lindenov, der var gift med Kaj Rantzaus Søster Elisabeth. Medens Kongen forsvarede sin Adfærd ved et aabent Brev af 24. Novbr., lod han gjennem Hans Lindenov og Lensmanden paa Baahus Jens Sparre hende forelægge en Revers, hvorefter hun for at faa sin Frihed skulde love strax at begive sig hjem til sit eget Hus og forblive der; hun skulde ogsaa forpligte sig til at lade Datteren blive, hvor hun var. Anne Lykke vægrede sig imidlertid ved at underskrive denne Revers, og da Kongens Stemning imod hende yderligere ophidsedes ved, som det siden viste sig, falske Beretninger om, at hun havde staaet i Forbindelse med en vis Lamme Heine, ved hvis Hjælp hun skulde have villet fremkalde Kongens Død og skaffe sig Prinsens Kjærlighed, vilde han ikke løsgive hende, men gav først Ordre til at lade hende føre fra Baahus til Odense og lod hende derpaa fra 1. Maj 1627 sætte i Forvaring paa Kronborg. 25 Juli bestemte han sig til at lade hende indstævne for Rigsraadet og 16 Gejstlige, der skulde mødes i Kolding 15. Oktbr.; men 29. Septbr. tilbagekaldte han dette Møde. Medens Anne Lykke klagede til Rigsraadet over sin Anholdelse, tænkte Kongen paa at lade Sagen paakjende af fremmede Universiteter; dog ombestemte han sig, og efter 15. Novbr. at have tilskrevet Kansleren, at hun paa Enkedronningens og andres Forbøn skulde frigives og beholde sin Datter hos sig mod en Forpligtelse til at forblive paa sin Gaard, gav han 9. Jan. 1628 Lensmanden paa Kronborg Ordre til at sætte hende paa fri Fod (Molbechs Udg. af Christ. IV's Breve I, 256 ff. Danske Mag. 3. R. V, 173 ff. Norske Rigsregistranter V, 566 ff. 570. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. II, 58 f. Sjæll. Tegn. XXIV, 5. Kronborg Lens Regnsk. Flere Breve i det følgende).

[1] Jvfr. ovfr. S. 66.

[2] Jvfr. ovfr. S. 69 ff.

vnder, athand haffuer icke giordt mehre forhiindring y begindelssen paa detthe werck. Dii siiger, athanss Soldather er flux *mall contant. Valc.*

Datum waaterbaden den 25 *Aprilis Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss till hande.

63. **Omtr. 29. April 1627.**

Udkast til Ordrer til Rhingrevens Regiment om at følge Schlammersdorf, til Oberst Calenberg om at rykke ind i Konrad Nells Kvarterer og til Wulf v. Buchwald om, hvis fornødent, at fremtvinge den sidste Ordres Udførelse. Den holstenske Adels Udvalg skal møde Kongen i Glückstadt. — *Geh. Ark.*

Eiin befhell

ahn dess Reiingraffuen Obersten Leuthenandt, dass selbige Regiimendt strax auffbrechen soll vndt Slammenstrup folgen [1]).

Ahn Obersten kaalenberch [2]), dass Er in dess *Conrat* Nellen kuartiihr ricken soll.

Eiin befhell ahn wulff von Buchwaldt [3]), dass er solches zu *effectuiren* befholen wiirdt, vndt da sii vber zuuersicht das amdt nit kuiithiren wolthen, soll Er dii beiiden

[1]) Generalvagtmester Balthasar Jakob v. Schlammersdorf fik i Slutningen af April Befalingen over det Korps, der var sendt til Brandenborg for at dække Havelen (Jahn. anf. Skr. II, 268 f.). Jvfr. ovfr. S 67.

[2]) Ludvig Heiderich v. Calenberg havde faaet Bestalling som Oberst 26. Decbr. 1626 (den ovfr. S. 14 nævnte Liste over Bestallinger). Om den Maade, hvorpaa hans Regiment huserede i Haderslev Amt, se Danske Mag. 4. R. VI, 127. Hans Regiment spillede senere hen paa Aaret en ikke ringe Rolle under Tilbagetoget i Jylland.

[3]) Han, som hidtil var Krigskommissær, var 22. Marts 1627 bleven forlenet med Haderslev Amt (Patente 1626—29 Fol. 195); tillige havde han 14. Marts 1627 faaet Bestalling som kgl. Raad (ovfr. anf. Liste over Bestallinger).

Emther Riipen vndt kolding zu hiilffe ruffen, sii darzu zu zuingen. worzu der denske *secretarius* Ein befhell machen soll vndt ihm zugeskicket werden [1]).

Dii ausskus von den holst: vom Adell sollen mihr auff kinfftigen mitwochen zu glicktadt begegnen [2]).

Ein befhell ahn diselbige, dass sii den ausskus vom landtfolcke beiienander haben, sii in dii Erbeidt zu stellen.

64. **April—Maj 1627?**

Rhingreven og Oberstlieutenant Seton skulle have Ryttere og Soldater i Beredskab for at konvoyere over Elben. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Der Reingraff Soll Etzliche Reuther Ihn *promtu* haben, dii *confoieren* konnen wber dii Elbe.

Der Oberster leuthenandt Siitthun [3]) soll 500 von den besten Soldathen mit Etzliche tage *proviandt* fertig haben zu demselbigen *intent*.

[1]) 29. April udfærdigedes Breve til Lensmændene paa Riberhus og Koldinghus, Albert Skeel og Gunde Lange, om, at da Kongen havde befalet det i Haderslevhus Len indkvarterede calenbergske Regiment at bryde strax op og marschere andre Steder hen i Forening med Rhingrevens Regiment, skulde de i deres Len sørge for at have hele Almuen færdig til at kunne hjælpe med at tvinge Calenbergs Regiment til at foretage den beordrede Marsch, hvis det imod Forventning fandtes modvilligt og Wulf v. Buchwald begjærede deres Hjælp (Jydske Tegn. VIII. 146).

[2]) Paa Landdagen i Kiel i Marts 1627 havde Prælater og Ridderskab lovet at holde Rostjenesten beredt (Lackmann, Einl. z. Schlesw.-Holstein. Hist. III, 123). Fredag 4. Maj rejste Kongen fra Stade til Glückstadt (Danske Saml. 2. R. III. 380).

[3]) Alexander Seton fik 8. April 1626 Bestalling som Kaptajn og 28. Febr. 1627 lignende som Oberstlieutenant over det skotske Folk (ovfr. nævnte Liste over Bestallinger). 22. Okt. 1627 fik Frands Rantzau Brev om Betaling til ham (Sjæll. Tegn. XXIII, 403).

65. 1. Maj 1627.

Til Christian Friis.

Kongen sender ham Søpasser for Skibene i Vestersøen og befaler ham at sende sig sin Søsters Testamente Ægidius v. d. Lancken har bragt et Brev fra Kurfyrsten af Sachsen angaaende Fredsforhandlingerne. — *Geh. Ark.*

Ieg sender dig herhuoss dii Søpasser, som Skiiben y westersøen Skall haffue, huilcke du Stadtholderen Skaldt tilstille. Med denne breffuisser skaldtu sende mig myn Søsters saaligss *Testament*[1]).

Egiidius von der lancken kam hiid ygaar, som brachte Churfurstens breff med[2]), indhollendis, att naar hand dii *puncta* kunde erfhaare, huorpaa ieg fridden uille haffue, daa uille hand gørre sit beste, huilcke *puncta* her: aff holstein bleff tilskickit, dentiid du warst heer, och uden thuiffuell sendt hen till Chur: Paded hand inted skall siige, att hand inted haffuer faatt dem, saa haffuer ieg nu *de novo* sendt hannem dem[3]). *Vale. Datum* Staade den 1 *Maij Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss tiil hande.

---

[1]) 9. og 16. Marts havde Kongen tilskrevet Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig og flere andre Fyrster, at han havde berammet Aabningen af sin Søster Hertuginde Elisabeth af Brunsvigs Testamente til 30. Juni i Hamborg (Ausländ. Reg.). Hun var død 19. Juli 1626.

[2]) Skrivelsen var af 13. April (Londorp, Acta publica III, 1032 f.; jvfr. Molbechs Udg. I, 262).

[3]) Nemlig ved Skrivelse af 30. April (Reg. diplom. hist. Dan. II, Nr. 6686).

66. 7. Maj 1627.

Til Christian Friis.

Kongen giver, til Dels i Chifre, Meddelelser om sine Forhandlinger med en svensk Gesandt og om nogle Begivenheder paa Krigsskuepladsen — *Geh. Ark.*

Om Kongen af Sverigs Gesandts afferdigung skreff ieg dig tiil stackit siiden, Saa kam hand sielffuer hiid och sagde dedsamme end en gang. Med samme Gesandt talede ieg(?) om den Alliance, ieg nu haffuer med Katholikerne paa adskillige steeder, Spannien, Frankrig(?), Savoyen(?), Burgundien, Venetien, *item* Bethlen Gabor, som uel for syn persohn er evangelisk, Saa erre dog Katholikerne dy fleste y Siebenbürgen och Ungaren. *Item* Danmark haffuer altid holdt Alliance och Venskab med Kongen af Polen, huorfor man icke kunde gørre sliggen et *generall* werck ymod dii Catholicos. Hand kunde y sandhed icke svare mig et Ord. Samme Gesandt er en hell slet mand, hand uylle uell giffue allehande for, menss ded uylle inted famle siig. Dette Suaar skall communiseris Raadet(?) saoch trickes, paded — — och — maa erfhare, huorledis Kongen af Sverig med sagen omgas[1]).

---

[1]) Den svenske Agent i Danmark Jonas Buræus fik 26. Marts 1627 en Instrux om at rejse til Christian IV. I Kjobenhavn meddelte han 21. April de tilstedeværende Rigsraader en Relation om sit Hverv. Dette gik væsentlig ud paa, at han skulde afvise et Tilbud, som Christian IV i Decbr. 1626 havde gjort til Gustav Adolfs Gesandt Hofraad Christopher Ludvig Rasch om at underlægge Kongen af Sverig den i Schlesien staaende weimarske og mansfeldske Hær til Brug ved et Indfald i den katholske Ligas Lande; Gustav Adolf vilde ikke forbinde sig med Christian IV's Forbundne, men kun med Danmark. Dernæst skulde han forsvare sin Konges Angreb paa Danzig i Anledning af denne Stads Tilslutning til hans Fjende Polen og endvidere forespørge om, hvad Christian IV vilde gjore med Hensyn til Wallensteins Fremrykning mod

— — med 219, daa bliffuer ded pa syn gammel Maner.

— — dii haffuer for med Dandtzyg. daa skall dii giffue bedre Køb. Gud give(?), att dii kan faa derriss fortiente løn. — op imod Lybek och Hamborg(?) sammestedtz att bese Passerne. *Vale. Datum* glyckstadt den 7 *Maij* Anno 1627.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss tiil hande.

67.* 9. Maj 1627.

Til Hertugerne Adolf Frederik og Johan Albrecht af Meklenborg.

Kongen udbeder sig Oplysninger om deres Holdning i Anledning af, at Rostock og Wismar skulle forhandle med Tilly om at optage katholsk Garnison. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtliche, Viilgeliibte Vetther Vndt Söhne, E: L: L: kan ich Vnuerhalthen nit lassen, welcher gestaldt ich in

Østersøen. Medens Rigsraaderne sendte denne Meddelelse til Kongen, rejste Buræus til ham i Glückstadt. I sin Resolution til ham af 4. Maj udtalte Christian IV Haabet om, at Gustav Adolf vilde fastholde sin Beslutning om at hjælpe det almene Væsen og undsætte Danmark med saa stor en Styrke, han kunde; tillige raadede han til Forlig med Danzig og erklærede, at han vilde modsætte sig Wallensteins Hensigter. Som Svar herpaa overgav Buræus 6. Maj en Række Punkter, der indeholdt Betingelser for et Forbund mellem Danmark og Sverig, og som væsentlig gik ud paa et defensivt Forbund mod alle „paviske" Insulter og Fjendtligheder. Kongens Resolution af 7. Maj afviste et saadant „general" Forbund af Hensyn til Danmarks Alliancer med adskillige katholske Magter. Resolutionen blev sendt til Rigsraaderne og desuden udgivet i Trykken (Cronholm, Sveriges historia u. Gustaf II Adolphs regering V, 2, 18. Molbechs Udgave af Brevene I, 263. Erslev, anf. Skr. II, 118 ff. Axel Oxenstiernas skrifter o. brefvexling II, 1, 340. Geh. Ark. Sverig A).

erfhaarung komme, das E: L: L: Stette Rostock Vndt wiissmar mit dem *Tillj tractiren* Sollen *Catholische Garnison* einzunehmen. Weill nun solches ein sehr weitess aussehen hatt, Vndt man leichtlich Erachten kan, wohrhiin ess gesehen, welchess mihr Vndt anderen zu *tolleriren* nit ist,

Alss trage ich zu E: L: L: das freundt, Vetther Vndt Vatherliches Vertrawen. E: L: L: werden miihr beii zeiigeren wissen lassen, wessendt ich mich ihn dehm zuuersehen habe. Ich thue alle zeit gerne, was deroselben Liib vndt diinst ist, Vndt verbleiibe dii zeiit meiines lebens

E: L: L: getrewer Vetther Vndt Vather
Christian.

Datum Oldisslou den 9 *Maj Anno* 1627.

Udskrift: An Meiine viilgeliibthe Vetther vnd Sohne, her: Adolff friiderich Vndt her: hans Albrech[t] zu Meckelenborch zu handen.

68.* **12. Maj 1627.**

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Kongen har ikke haft ham mistænkt for at have givet sit Samtykke til Rostocks og Wismars Traktater med Tilly; han erklærer sig villig til en Sammenkomst med ham. Han udtaler sig med stor Bitterhed mod Kurfyrsten af Brandenborgs og Hertug Georg af Brunsvig-Lyneborgs Troløshed. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, Viilgelibther Vetther Vnd Sohn. E: L: andwordtschreiben habe ich dissen mittag bekommen Vndt darauss deroselben erklerung Vernommen. Nun ist meine meiinung zuahr niihmalss gewessen, das solche *tractaten* mit deroselben gudtheissen fohrgenommen werden solthe, weill ich aber teglich sehe vndt erfhaare, das Von den diineren an Viilen örthern sachen fohrgenommen werden, wohruon dii herren wehnich oder nix wissen, alss habe ich eiine hohe nodturfft zu sein erachtet E: L: mehnung zu

erfharen. Mit den fögelss wiil ich wol zu rechte kommen. Ich mag sagen, dass ich in eine weldt geraathen bin, dii nit Viill nach ehre Vndt redlicheit passet. Der Churfiirst V: Bran: sagte mihr Monatlich etzliche thaussendt thaler zu, woruon er mich nit allein nit einen heller gegeben. Sondern itzo befhelet seiinen Vntherthanen thiir Vndt thor fiihr dem feiinde auffzumachen Vndt mein folck helffen zu vertreiiben, Daa er sich doch kegen miir mit hand Vndt Siigel *obligiret* hatt dii pesse zu besetzen, dass dii *Catholischen* si nit solthen mechtig werden können[1]).

Der her: V: Lyneburch hatt sich kegen dem Babst Verplichted *Catholisk* zu werden, wan er muchte Verskonet werden, daa ihm dasselbige doch nichtes helffen kan, dan obskon *tillj* ihn Vonwegen seiner newen angenommenen lossen *Religion* Verskonen wolte. So habe ich noch etwas darein zu sprechen Vnd ihm es nit zu guthe halthen, das er meine *Religion*, wohrein er gebohren Vndt erzogen ist, *Cassiret* hatt E: L: begeren Von mihr zu wissen, wohr sii mich sprechen konthen. Daa nun disser ordt E: L: gelegen sein muchte, So wolthe ich mich alhii so lange auffhalthen[2]). Befhele E: L: hiimit dem liiben godt Vndt Verbleiibe alle zeit

E: L: getrewer Vetter Vndt Vather
Christian.

Datum Laauenburch den 12 *Maij Anno* 1627[3]).

---

[1]) Under Trykket af kejserlige Troppers Indmarsch i Brandenborg havde Kurfyrst Georg Vilhelm i Begyndelsen af Maj for saa vidt opgivet sin hidtidige Neutralitet, som han havde indvilliget i, at de Kejserlige maatte besætte alle Pladser i Mark Brandenborg med Undtagelse af nogle Fæstninger, og havde givet sine Tropper Befaling til om fornødent at forlange Hjælp af de Kejserlige mod de Danske (se Opels Afhandling i Historische Zeitschrift, Neue Folge, XV, 193 ff.).

[2]) Kongen forlod Lauenborg 16. Maj (Danske Saml. 2. R. III, 381). Den meklenborgske Hertug indfandt sig næppe forinden hos ham.

[3]) Udskriften ikke egenhændig. Brevet modtoges af Hertugen i Schwerin 13. Maj.

69.* 24. Maj 1627.

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Kongen takker for noget Krudt og ønsker mere. En Kaptajn har narret ham ved at tage for faa Kanoner med. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, Viilgeliibter Vetther Vndt Sohn, Ich thu mich freundt, Vatherlichen des wberlassenen Puluers halben bedancken, welches ich mit dem Ersten wiideruhm erstatten wiil.

Daa nun E: L: mihr mit ein mehres endtsetzen konthen, wehre mihr darmit sehr gediinet, welches ich ebenmessig E: L: wiiderum erstatten wiil.

Es ist mihr nihmalss so gegangen wii itzo, ihn dehm ich nit anderss gewust, dan das der Skelmske *capitein* Von dehm geskiidtz hetthe soiil nötig mitgenommen, ehe eben wii ich ess gebrauchen solthe [1]. Befhele E: L: hiimit dem Liiben godt Vndt Verbleiibe

deroselben getrewer Vetther Vndt Vather
Christian.

Datum ihm kuartiihr fiihr Bleckede den 24 *Maij Anno* 1627 [2].

70.* 30. Maj 1627.

Til Christian Friis.

Kongen tilskriver ham, til Dels i Chifre, og sender ham en Chifferliste. Fjenden forholder sig rolig. Bønderne i Brunsvig gjøre Oprør mod Tilly. Der er intet Svar kommet fra Kurfyrsten af Sachsen. — *Geh. Ark.*

Belangende worriss itzige tilstand, saa kan ieg aldrig fultacke Gud y Hhimmelen, tii alting

[1]) 19 Maj havde Christian IV begyndt et efter 8 Dages Kamp atter opgivet Angreb paa Blekede ved Elben, hvilken Plads var besat af lyneborgske Tropper (Lackmann, anf. Skr. III, 115. v. d. Decken, Herzog Georg v. Braunschweig u. Lüneburg I, 379 f. Danske Samlinger 2. R. III, 381).

[2]) Udskriften ikke egenhændig.

er endnu, gud uerre loffuit, uell. Disse Charactherer sender ieg dig til att bruge, naar Breffue at bringe fordt er heel gesuerlig[1]). Man mercker endnu inted, att Finden tager nogit sønderligdt for enthen ued Brehmen eller —. Aff Brunswich haffuer Tylli begeerit hielp tilatt blochchere Wolhhenbittel, huorpaa dii suaarede, at Tiiden er inted Saalediss, atted ske kunde. Bønderne y lanthe Brunswich løbber y hundrede taal sammen och gør stor skaade paa Tylljs Soldater och plii[n]drer Herremendenns Garde och siiger, di uil aff ingen uerre *commanderit* uden af mig[2]). Huad her: aff Brunswich skreff Stadtholderen til Wolfenbittel til[3]), ded beretter Palli[4]) dig uell. Fraa Chur: af Sachsen er ingen suar kommen om friidden y tysland[5]), dog forhaabis ieg ded att komme snardt. Gud giffue alting en god Ende, hanss hellige Naffn til loff, priiss och ehre. *Datum* beudtzenborg[6]) den 30 *Maij Anno* 1627[7]).

Udskrift: Chanseleren H: Christian friis till hende.

---

[1]) Chifferlisten findes for sig med følgende Overskrift: „Dii Nye *Characterer* paa Danske, Som Chanseleren tilskiickit er med Palli Rossenkrandtz den 30 *Maij Anno* 1627".

[2]) Om Harzbøndernes Oprør se Jahn, anf. Skr. II, 296.

[3]) 11. Maj havde Hertug Frederik Ulrik opfordret Statholderen i Wolfenbüttel, Grev Philip Reinhard af Solms, til at opgive Udfaldene og forlade Slottet; men Opfordringen blev bestemt afvist (Londorp, Acta publica III, 978 f.). Om Greven af Solms se ovfr. S. 15. 1. April 1627 havde han faaet Bestalling som Statholder i Wolfenbüttel, og 24. Febr 1628 fik han en lignende som Krigsraadspræsident, men traadte allerede i Marts i svensk Tjeneste (den ovfr. S. 14 nævnte Liste over Bestallinger. Axel Oxenstiernas Skritter och Bretvexling II, 1, 386). I Decbr. 1627 maatte Wolfenbüttel overgive sig.

[4]) Palle Rosenkrands.

[5]) Jvfr. ovfr. S. 77.

[6]) Boitzenburg i Meklenborg.

[7]) Paa Chifferlisten er paategnet. at den er modtaget 8. Juni.

71.* Maj 1627?

Udkast til Ordre til forskjellige Oberster om et Angreb paa Fjendens Kvarterer. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Eine ordinandtz auff der h: Slabeda[1]). Obersten Caalberch[2]) vndt Oberstenleuthenandt Öhm[3]), dass sii auff Ein von dess feii[n]dess kuartiihr geen sollen, so zum lengsten von bleckede liiget, dasselbige plinderen vndt ihn brandt stecken, worzu sii dii feldtstyk mitnehmen sollen[4]).

72*. Omtr. 6. Juni 1627.

Udkast til en Skrivelse til Kejseren, hvori Kongen meddeler ham, at han vil sende Gesandter til den paatænkte Deputationsdag, for saa vidt Kejseren vil love dem sikkert Lejde. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Ahn den keysser.

Nachdem Erskollen, dass Eiin *Deputation* tag ihm Reich erstes tages zu halthen angeordnet seii[5]). So hatt der kö: v: Engelandt wiiauch der Phaldtzgraff von mir begeret solchen tag bezuchen zu lassen, welches ich der

[1]) Jvfr. ovfr. S. 16.

[2]) Jvfr. ovfr. S. 75.

[3]) Vistnok Oberstlieutenant Johan Bernhard Ehm eller Ohemb, der nævnes i Axel Arenfeldts Regnskab for 1627.

[4]) Denne Ordre hænger maaske sammen med et i Maj foretaget Angreb paa Bardewieck (Lackmann, anf. Skr. III, 163). — Hos Chapman, History of Gustavus Adolphus and of the Thirty years' war, London 1856, S. 176 findes aftrykt et Brev fra Kongen til Karl I. dat. 2. Juni 1627, saalydende: „For God's sake, assist us with the money. Thus you, dear nephew and brother, shall help us to add to our old age some honour. Beutzenburg 2 Iuni 1627." Chapman angiver ikke sin Kilde, og Brevets Ægthed er vel højst tvivlsom, i alt Fald i den foreliggende Form.

[5]) Kejseren havde allerede i Januar ved en Skrivelse til Kurfyrsterne berammet en Deputationsdag (Lackmann, anf. Skr. III, 98).

Nahen verwandtnus halber Ich nit abslagen wurde, Daa Ich versiicherdt, dass meine gesanthen vndt diiner Dass *Ius gentium* zu genissen versiicherdt wehre, begeere derohalben dess keyssers Erkleerung, ob sii dass *Ius predictum* zu genissen haben oder nit.

Dise[l]bige gesanthen sollen nix vnbilligs, nichtes newes vnd ihm Reiiche nit gebreuliches oder den Reigx *Constitutionibus* nit gemeess *proponiren* oder begeren [1]).

73. **10. Juni 1627.**

Til Christian Friis.

Kongen sender ham et fra Moskau modtaget Brev. — *Geh. Ark.*

Detthe breff kam udaff *Muschouia* y dag, och eptherdi der uaar *Copie* derhuoss, saa haffuer ieg sendt ded hiem, ded att foruaare huoss dy andre. *Vale. Datum* Beudtzenborg den 10 *Iunij Anno* 1627.

Christian.

74.* **15. Juni 1627.**

Til Christian Friis.

Kongen sender ham et Chifferalfabet med Anvisning til dets Benyttelse. — *Geh. Ark.*

Ieg sender dig herhuoss et *Alphabet*, som skal brugis til dy siste *Characterer*, ieg sende dig [2]) huilcke erre lettere

---

[1]) Skrivelsen til Kejseren udfærdigedes 6. Juni (Londorp, Acta publica III, 1036 f.). Kongen sendte den samme Dag til Tilly med Anmodning om at lade Trompeteren Erhard Stercke rejse videre med den til Kejseren; men misfornøjet med den Titulatur, der var givet ham, holdt Tilly Skrivelsen tilbage i omtrent 3 Uger og sendte den derpaa med sit eget Bud til Kejseren (Villermont, Tilly S. 764. 766 f. Ausländ. Reg.). Jvfr. Brevet Nr. 79.

[2]) Jvfr. ovfr. S. 83.

att komme til rette med end dy andre, huilckit paa eptherfølgende maanehr skal brugis.

Huilcken baagstaue der fiindis y den øffuerste rey, den betiider den, som staar der nedenfor, liigesa den, der fiindis y den anden rey, betiider den, der staar der offuenfor. Alle *contextus* eller *nomina*, som fiindis udi den offuersenthe *desingnation*, bliffuer, som dii er, och inted forandris uden *Alphabetit*, epthersom ieg heerhuoss skreffuit haffuer [1]). *Vale. Datum* Beudtzenborrig den 15 *Iunij Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friis till hande.

75. **18. Juni 1627.**

Til Ove Høg.

Han skal efterhaanden sende Prinsen 2000 Rdl. — *Geh. Ark.*

Renthemeiisteren Offi høg skaall laade Priindtzen følge thu thusiind rix daaler eptherhanden, Naar hand dem kan affsted komme och dy aff hannem begerrid bliffuer [2]).

Actum Beudtzenborrig den 18 *Iunij Anno* 1627.

Christian.

76. **26. Juni 1627.**

Til Frederik Urne.

Ordre om Istandsættelsen af et Værelse paa Kronborg. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog* [3]).

[1]) Herefter følger en Række uløselige Chifre.

[2]) 25. Juni skrev Prinsen fra Segeberg til Ove Høg, at han sendte ham en Seddel paa nogle Penge, hvorefter han kunde rette sig og sende ham 1000 Rdl., naar han kunde overkomme dem (Geh. Ark.).

[3]) Dette er det første Brev i denne Kopibog (om hvilken se Brevene 1632—35 Forord S. VII). 1 Febr. 1627 havde Frederik

Du skalltt med dett førderligste lade berede itt Lossemente i taarnett paa Chroneborgh vnder dett kammer, som tøiett thill dend Store Sall pleier udi foruaris, och ded med gode dørre och laase lade forsee, Saa att du derudi kand foruare huis tøgh du derudi att Sette bliffuer befalett. Saa Snartt Samme lossemendte ferdigtt er, skall du mig Strax dett lade vide [1]). *Datum* wandesbeck dend 26 *Iunij* [2]).

77.* **Omtr. 28. Juni 1627.**

Udkast til Skrivelser til Hertug Bogislav XIV af Pommern om den Tilførsel, der sker til Fjenden fra Stettin, og til Lybek om, at der skal tages Pas hos Kongen for Varer, der føres til Spanien. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Schreiben ahn den herdtzog von Pommern, dass auss Stetiin dem feiindt gross zufuhr geskiiet, wormit ich nit zusehen kan, Er wolle derohalben sii daruon abhalthen vndt fiiihr skaaden warnen [3]).

Ahn Lybeck, dass sii hernaacher Passettels von mihr nehmen sollen, wohrein sii *specifitiren* Sollen, wass fiihr wahren sii naher Spannien fiihren. Ihn verbleiiben dessen haben sii sich selber zu dancken, daa ihnen etwas vnuermudtliches ahnstosse [4]).

Urne faaet Lensbrev paa Kronborg og Frederiksborg Len (Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660 S. 18).

[1]) Om Kongens Hensigt med dette Værelses Indretning se Brevet Nr. 83.

[2]) Modtaget paa Kronborg 6. Juli.

[3]) Brevet udfærdigedes 28. Juni (Ausländ. Reg.). 4. Juli blev der til Lensmændene sendt et aabent Brev, som forbod Kongens Undersaatter al Sejlads paa Stettin (Sjæll. Tegn. XXIII, 334 f.; jvfr. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. II, 30).

[4]) I det ogsaa 28. Juni til Borgmestre og Raad i Lybek udfærdigede Brev erklærede Kongen, at han i Egenskab af Kredsoberst ikke rolig kunde se paa det for Kredsen farlige Underslæb ved Udførsel af Varer (Ausländ. Reg.).

78.* Før 1. Juli 1627?

Regeringen i Bützow skal opfordres til at paalægge en Barber at begive sig til Kongen. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Ein schreiben ahn dii Regering zu Budtzow[1]), dass sii den Balbiihr M: henninck[2]) ansagen sollen ahnhero sich zu verfiigen vndt alhii Ein zeitlang beii mihr auffwarthen[3]).

79.* Omtr. 9. Juli 1627.

Til Frederik Günther.

Han skal affatte en Skrivelse til Kejseren af samme Indhold som Brevet af 6. Juni og tillige beklage sig over Tillys Behandling af dette Brev. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Du sollest ein schreiben · ahn den keysser eben dess Einhaldtz wii das fhorige machen[4]) vndt *annectiren*, das man nit wissen kan, ob *tillj* solch schreiben fordtgeskicket, weill er nit keisserlicher, sondern beiersker diiner ist, darneben sich *graviren*, das er meinen trummeter nit hatt zum keysser reithen lassen[5]).

Udskrift: Friiderich giinther zu handen.

[1]) Residensen i Stiftet Schwerin.

[2]) Henning Trojan var ansat som Livbarber hos Kongen fra 1. Juli til 25. Decbr. 1627 (Grundtvig, Meddel. fra Rentekammerarch. 1872 S. 191).

[3]) Bag paa har Kongen skrevet: „8 theill Puluer, 1 theill Mastix, 1 theill therpentiin, 1 theill — — — [ulæseligt], geleiicher gewicht kleingesnitthen — — — [ulæseligt]"

[4]) Se ovfr. S. 85.

[5]) Brevet udfærdigedes 9. Juli (Ausländ. Reg.). 17. Aug. (n. St.) udstedte det kejserlige Kancelli en Erklæring om, at Eberhardt Starcke til Kejseren havde afleveret en Skrivelse af 9. Juli, hvori der tillige var en Afskrift af en Skrivelse af 6. Juni, hvis Original tidligere var sendt fra Tilly til Kejseren, og som denne 28. Juli havde sendt et Svar paa til Tilly (Geh. Ark., Østrig Fasc. 34).

80.* 9. Juli 1627.

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Kongen forsikrer ham om sin Udholdenhed. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, Viilgeliibther Vetther Vndt Sohn, E: L: grosse bestendigkeit habe ich mit erfrewethen gemiithe Vernommen. Wass meine persohn betreffen thudt, Ob skon ich dii weldt full bösses Vndt wntröw erfillet befiinde. so soll doch an miir kein mangell biss auff das ledtste *suspirium* gespiiret werden. Befhele E: L: hiimit dem liiben godt Vndt Verbleibe

E: L: getrewer Vetther Vndt Vather
Christian.

Datum kremppe den 9 *Iulij Anno* 1627.

81.* 18. Juli 1627.

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Kongen glæder sig over hans Meddelelse om hans Broder. Fjenden har gjort et forgjæves Forsøg paa Angreb. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, Viilgeliibther Vetther Vnd Sohn, E: L: Schreiben habe ich wol emphangen Vnd mit freuden Vernommen, das sich alles *a parte fratris* [1]) zum besten geenderdt hatt. der Almechtiger helffe hinfuhro mit gnaden, das man ess auff allen zeiithen so mache, das man nit zu kurdtz komme. Ahn meinem fleiiss soll es, ob godt wiil, nit mangelen.

Der feiind waar beii der skandtzen bei dem zollenspiicker. aber er warthede daselbst nit lange. wii er dii grobe stuck Vermerckede. Er hatte auch eine skiffbricken

[1]) Hertug Johan Albrecht II

fohr zu wiinsen[1]), welches, ob godt wiill, ihm feiilen soll. Er leiidet grosse nodt fuhr *Viveres*. Befhele E: L: hiimit dem Schudtz des Allerhogsten vndt Verbleibe

E: L: getrewer Vetther Vndt Vather
Christian.

Datum Wandessbeck den 18 *Iulij Anno* 1627.

Udskrift: Meiinem Viilgelibthen Vetthern vndt Sohn, herdtzog Adolff friderich zu handen[2]).

82.* **Før 25. Juli 1627?**

Om en Erklæring, der skal underskrives af de tilstedeværende af det (slesvigholstenske) Ridder- og Landskab. — *Geh. Ark., Østrig.*

Meine abgesanten sollen daruber sein, das disses von der ahnwehsenden Ritther vndt landtschafft, souil deren darzu zu vermögen, vntherschriben werde.

Christian[3]).

[1]) Winsen ligger i det Lyneborgske, syd for Zollenspieker, der ligger paa den højre Elbbred ikke langt fra Hamborg.

[2]) Modtaget 20. Juli i Schwerin.

[3]) Det er skrevet under et Udkast til en Erklæring, hvori Underskriverne bevidne deres Taknemlighed overfor Kongen, fordi han paatager sig at forsvare deres religiøse og profane Frihed, Ære, Gods og Blod, Hustruer og Børn, og love ved deres adelige Ære i Kraft af den tidligere Landdagsbeslutning at staa fast og holde ved Kongen til deres og hele Fædrelandets Defension efter deres yderste Evne. — Sandsynligvis har Kongen tænkt sig Erklæringen underskreven paa den Landdag, som han udskrev 30. Juni, og som aabnedes i Rendsborg 25. Juli 1627 (Lackmann, anf. Skr. III, 147. 153).

83. 26. Juli 1627.

Til Frederik Urne.

Han skal anbringe Anne Lykke i et andet Værelse paa Kronborg end det oprindelig bestemte og føre nøje Tilsyn med hende. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Din erkleringh om ded kammer paa Chroneborgh [1]) haffuer iegh bekommett, Och effterdi ieg Samme Lossemendte haffde agtett thill Ane Løcke [2]) att bruge. och ieg aff dig formercker, dett icke att vere Lufftigtt nock, huorudoffuer hun kunde lide skade paa hendis Sundhed, huorfor du hender paa itt andett Cammer lader sette. som hun kand vere foruarett udi, och ingen thill hender lader komme, uden att du er derhoes. Och skall du huer gang ued dag och time lade fortegne huis forløber.

Quindfolckene, som hun thill sin fornødenhed maa haffue, skall vere Sorne och bekendte folck.

Hindes person skall hermed vere dig befalett Saa høitt, Som dett nogen Erlig mand befalis kand. *Datum* Rensborrigh dend 26 *Iulij* [3]).

84. 22. Aug. 1627.

Til Rigsraadet.

Kongen sender det en Skrivelse til Hertugen af Gottorp, hvori han gaar ind paa dennes Fredsmægling, men dog ikke skjuler sin Mistillid. Tillige sendes en Skrivelse fra Kejseren og Meddelelse om et Brev fra Tilly. — *Geh. Ark.*

Worriss gunst tilforn. Elskelige keere Danmarckis Riigis Raad, wii haffuer bekommit eders skriffuelse *sub Dato* kolding den 20 *Huius*, derhuos her: fri: aff holstens

[1]) Jvfr. ovfr. S. 87.
[2]) Jvfr. ovfr. S. 73 f.
[3]) Modtaget paa Kronborg 2. August.

breff, her Albret Skeel tilskreffuen[1]), huilckit uy med stor forundring haffuer leest, Och eptherdi hand for faa dage siiden fast *in eandem sententiam* oss heer haffuer besøge laadit, eptheratt uy hannem nogit skarbdt tilskreff, Saa haffuer uy Eder worriss suar wyllit laade uyde, Paaded y worris meening distebedre kunde fornemme. Wy formenthe hannem nocksom att komme yhue, huad hand worris Raad och affgesanther stackit siiden loffuit och tilsagdt haffde, huilckit hand burthe som erlig herre att eptherkomme, dog uaare uy uell tilfriidtz, att hand motthe forsøge att gørre en Erliig friid, dog *interim* alligeuell lade møde sit folck y marcken huoss worris, ellers matte uy holde hans *tractation* for heell *suspect*, huilckit uorris suar uy haabis att y saauell som alle Erliige folck uyll holle *Rationabile* y mange maader. Samme breff sendis tilbage, huilckit uill foruaaris. Herhuoss sendis keysserens breff, som kam y dag, huorhuos *tillj* skriffuelse med uaar, huoraff den Norske titell uaar vdeladt, huorfor ded wbrudt bleff tilbage sendt. Befhalendis Eder samdtlig hermed den Alsommechtigste gud, forbliffuendis eder alle med all kongelige gunst och naade uell beuogen. *Datum* kremppe den 22 *Augusti Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad samdtligen tiil hande.

85. Omtr. 31. Aug. 1627.

Til Frederik Günther.

Der skal udfærdiges et Brev til Indbyggerne paa Femern om ikke at betale Afgifter til Ærkebispen af Bremen og en Ordre til Rhingreven om Hofsinderne. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

---

[1]) I Brevet af 16. Aug. havde Hertug Frederik opfordret Albert Skeel og de andre Rigsraader til at formaa Kongen til fredelige Forhandlinger, til hvilke han tilbød sin Hjælp (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. II, 31 f.). Jvfr. Brevet Nr. 86.

Schreiben, so verfertiget werden Sollen:

1. Ein *Mandatum* ahn dass landt femmeren, dass sii mit den Pachten, so sii dem biskoppe skuldich seindt, einhalten sollen [1]).

2. Ein briff an den Reingraffuen, dass dass hoffgesinde hiiher [2]) sich verfiigen sollen vndt dii Pherd in dii kuartiihr, daa sii itzo seindt, Steen lassen.

Ihn dem titell soll er Marskalck genennet werden [3]).

Udskrift: Friiderich giinther zu handen.

86.* **Omtr. 7. Septbr. 1627.**

Udkast til en Svarskrivelse til Hertugen af Gottorp; Kongen har ikke vidst om dennes Rejse til Tilly, førend han var paa Vejen; han vil ikke sende Gesandter til Gottorp for at forhandle om Fred, men eventuelt til Hamborg. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark., Reg. 90, Hertugen af Gottorps Breve.*

H: aff holsten.

1. Ich habe von seiiner Reisse nichtz gewust, Ehe er auff der Reisse gewest nach dem tillj.

2. Nach godtto[r]p iemandt abzufertigen vnd alda etwas zu *tractiren* ist vnsere gelegenheit gans nit. Wan aber dass kegentheill naher hamburch Iemandt mit fulkommener *plenipotens* abordnen wirdt, alss wollen wir dii vnserigen auch dordt hiin kommen lassen [4]).

---

[1]) 31. Aug. udgik der Brev til Landfogderne og Indbyggerne paa Femern om, at de ikke maatte udbetale nogen Afgift til Ærkebiskop Johan Frederik af Bremen, fordi denne havde forbundet sig med den nedersachsiske Kredses Fjender (Lackmann, anf. Skr. III. 175). Jvfr. om Kongens Forhold til Ærkebispen samme Skrift III, 152 ff. 172. 213 og ovfr. S. 27 f.

[2]) Til Glückstadt.

[3]) At Kongen benyttede Rhingreven som Hofmarskalk, omtales ogsaa i et svensk Brev af 2. Febr. 1628 (Molbechs Udg. af Brevene I, 310; jvfr. Kullberg, Svenska Riksrådets Protokoll II, 294).

[4]) I en Skrivelse af 3. Aug. 1627 havde Hertug Frederik tilbudt

87.* Omtr. 8. Septbr. 1627.

Der skal udfærdiges en Ordre til Oberst Örseler om at begive sig til Weser og love Rytterne Penge. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Commission an dii Reuther auff Össeler.

Dass Ehr sich nach dem Laager an dii wesser verfügen soll vndt den Reutheren sagen, das zuehne Monadt zoldt zu stade verhanden, fuhr den dritthen monat soll ihnen Phandt in handen gegeben werden [1]).

Kongen at rejse til Tilly for at forhandle om Fred. Kongen svarede herpaa i en (ikke bevaret) Haandskrivelse, hvori han tog ham dette Tilbud ilde op og bebrejdede ham ikke at have gjort sin Pligt med Hensyn til Forsvarsforanstaltninger. Hertugen søgte i Skrivelser til Kongen og Prins Christian af 8. Aug. at forsvare sin Adfærd (jvfr. ovfr. S. 92). Kort efter begav han sig paa Rejsen til Tilly, hvilket han underrettede Kongen om fra Eutin 17. Aug. Han traf Tilly og tillige Wallenstein i Lauenborg, og disse tilstillede ham her 23. Aug. en Række Fredspunkter (trykte i Neues staatsbürgerl. Magazin III, 348—50). Efter sin Hjemkomst til Gottorp meddelte han 3. Septbr. Kongen Rejsens Resultat; han udtalte, at den var foretaget med Kongens Vidende; hvad de overgivne Fredsbetingelser angik, fandt han det ikke raadeligt for Tiden at tilstille Kongen dem; han havde paa Grund af deres Haardhed exciperet fra dem, men dog ikke villet afbryde Forhandlingerne; det havde imidlertid været en stor Mangel, at han ingen Fuldmagt havde fra Kongen, og han bad derfor denne sende Deputerede med Fuldmagt til Gottorp, hvorefter han ufortøvet vilde fortsætte Forhandlingerne med Generalerne. Kongens Svar herpaa, til hvilket det egenhændige Udkast svarer, var af 7. Septbr., saaledes som det fremgaar af Hertugens Skrivelse af 2. Oktbr. (Geh. Ark., Reg. 90. Hertugen af Gottorps Breve. Villermont, Tilly S. 354 ff. Gindely, Waldstein während seines ersten Generalats I, 298 ff.).

[1]) Denne Ordre hænger uden Tvivl sammen med Kongens Dagbogsoptegnelse under 8. Septbr. 1627: „Leverede jeg Oberst Örseler det engelske Bæger og et af min Gemal saligs Halsbaand til at sætte Rytterne i Pant" (Danske Saml. 2. R. III. 381). I Septbr. fandt nogle Bevægelser Sted ved Weser af de i Bremen Stift tilbageblevne kongelige Tropper (Jahn, ant.

88.* Omtr. 8. Septbr. 1627.

Til Frederik Günther.

Han skal anmode den engelske Gesandt Robert Anstruther om at faa et Halsbaand, for at Kongen kan forsøge at laane Penge paa det. — *Geh. Ark.*

Ein schreiben ahn Rubberdt, dass Er mihr den Engelsken halss bandt zuskicken wolle, welchen, daa ich darauff keiine gelder bekommen kan, ich ihm wiideruhm zustellen wiill, wohrmit Ohne zueiffuell der kö: v: En: woll soll zufriiden sein[1]).

Udskrift: Friiderich giitther zu handen.

89.* Efter 26. Septbr. 1627.

Udkast til et Svar paa et Forslag af Markgrev Georg Frederik af Baden-Durlach angaaende Midler til at forbedre Tilstanden, særlig den militære. — *Geh. Ark.*

Skr. II, 340). Jvfr. om Oberst Frederik Moritz Örseler Molbechs Udg. af Brevene I, 322 og Sjæll. Tegn. XXIII, 398. Skulde Navnet være det samme som Uslar?

[1]) Jvfr. om det fra Karl I sendte Halsbaand ovfr. S. 65 og Molbechs Udg. af Brevene I, 372 f. I Juni Maaned havde Kongen, men uden Tvivl forgjæves, søgt at faa sin Moder til at laane sig Penge paa det (Danske Saml. 2. R. III, 381). Senere deponerede Kongen det hos Brødrene Hans og Jakob Morse i Hamborg, som laante 58,000 Rdl. derpaa; desuden fik Ditlev, Anton og Daniel v. Buchwald, der havde forstrakt Kongen med 14,837 Rdl., Pant i det (jvfr. Kongens Obligation til disse af 29. April 1628; Patente 1626—29). 8. Septbr. 1627 skrev Kongen til Anstruther, at han endnu engang vilde gjøre Forsog paa at faa Penge for det (Ausländ. Reg.). I Decbr. 1627 søgte Kongen forgjæves gjennem Ditlev Buchwald at laane Penge paa det i Holland (Aitzema, Historie of verhael van saken van staet en oorlogh II, 364).

Andtwordt auff dess Margraffuen von thurlachs fohrslach[1].

1.[2]) Darahn hatt man noch keiinen zueiffuell. Dass sii io thun werden, wass sii thun können.

2.[3]) Dii flotte muss fertich seiin, ess komme auch, wii ess wolle.

3.[4]) Dissen herbst kan wehnich geskeen.

4.[5]) Ihn Iutland seindt wehnich guthe haffuen dan zu horssens vndt Olborrich.

---

[1]) Markgrev Georg Frederik af Baden-Durlach (om hvem se ovfr. S. 44 f.), havde i Foraaret og Sommeren 1627 haft Befalingen over de til Brandenborg sendte Tropper; ude af Stand til at holde sig havde han trukket sig tilbage til Halvøen Pöel i Meklenborg og tilsidst dertra overskibet den største Del af sin Styrke til det nordøstlige Holsten ved Oldenburg; her blev han i Midten af Septbr. angreben af de Kejserlige: kun en ringe Del af Hæren undslap; Resten overgav sig 16. Septbr.; men Markgreven selv lykkedes det at undkomme til Søs til Fyn (Schlegels Overs. af Slange II, 321 ff. Jahn, anf. Skr. II, 322 ff. Jvfr. ndfr. S. 103). I den følgende Tid gjorde han fra sit Hovedkvarter i Fyn forskjellige Forslag til Kongen; dennes her trykte Udkast til et Svar gjælder et Forslag, dat. Odense 26. Septbr., som findes i Geh. Ark., Dsk. Kong. Hist. Fasc. 87, og paa hvilket Kongen har skrevet: „Margreffuenss betenckende". I det følgende henføres de enkelte Punkter af Forslaget til Kongens Svar.

[2] „I. Hab keinen zweiffell. es werden die Reichsräht sampt dem ganzen königreich Ihr May. allss vnder die arm greiffen, wie es ihr schuldigkeit vnd die eusserste notturfft iezmahlen erfordert, vnd da nichts sparen. dan der anschlag der papisten auff gewinung dises königreichs, dadurch sie die Spanische Monarchi zu stabiliren meinen. nuhr zuuill wahr. vnd sie schon lang damit vmbgangen."

[3] „II. Werden sich Ihr May. gnedig belieben lassen dero armada zu wasser fürderlich zuuerbessern, zu stercken vnd sich derer, so lang das wetter zuläst. ahniezo defensiue, künfftigs Iahr offensiue gebrauchen."

[4] „III. Sonderlich noch disen spättling die wiedrigen hauen als Lübeck, Rostock. wismar (wie solches dero Admiral wohl wiirtt ins werck richten khönnen, mitt welchem ich dessenwegen geredet) zuuerderben." Admiralen er vel Gabriel Kruse.

[5]) „IIII. Einen guten Hauen in Iüdland zu besetzen. damit wihr immer einen Fues darinnen vnd künfftig mit Gottes hilff die feind wider daraus schlagen mögen."

5.[1]) Dass ist skon besteliet.

7.[2]) Darauff ist Skon *order* gegeben, vnd mangeldt nur, dass man daruber heldt, welches der *Generall* Leuthenandt[3]) muss in acht haben.

8.[4]) Di *Correspondensen* werden genuncksam gehalthen, aber mihr wiirdt wehnich gehalthen, was mihr versprochen ist.

9.[5]) Alle *diverssiones*, so zu machen seindt, muss man *tentiren*. Miihr seiindt auch genunck zugesagdt, aber nit eine gespiihret.

10.[6]) Io besser dii haffuen können verwahret werden, io besser ess ist. Diiselbe, daa der Margraff liiget[7]), kan er zum besten machen lassen.

11.[8]) Dass landtfolck auff den kleiinen *Insulen* können sich genuncksam *Defendiren*.

---

[1]) „V. Ietzo alsbald alle schiff, so dem feind dienen möchten, fürderlich weckzunemen, sonderlich zu Sonderborg, da gute grosse schiff ligen sollen, damit ihr May. sie in sichere ort bringen vnd sich deren zugebrauchen vnd nit der feind."

[2]) Kongen har først skrevet: 6. — Markgrevens Punkt 6 angaar Beskyttelsen af det „Pass, so man wendsüssell nennet": det er ikke besvaret af Kongen. Derimod lyder Punkt 7 saaledes: „VII. Es ist ein ordnung fürderlichst zu machen, wie vil man den befelchshabern, Reutern vnd knechten wochentlich zugeben, dan sonst zubesorgen, sie werden in einer wochen consumiren, wouon sie den monat leben khönten, vnd hernach den leuten so lang nicht mehr dauren werden khönnen, daraus gross vnheil zugewarten."

[3]) Markgrev Georg Frederik havde i Maj 1627 selv faaet Bestalling som Generallieutenant (den ovfr. S. 14 nævnte Liste over Bestallinger).

[4]) Kongen har først skrevet: 7. — „VIII. Correspondantz mit Engeland, Schweden, Staden noch änger ins werck zu stellen."

[5]) Kongen har først skrevet: 8. — „IX. Ob nit eine diuersion anzustellen. NB. müntlich ihr May. zu referiren."

[6]) Kongen har først skrevet: 9. — „X. Fürnembste Hauen wohl zuuerwahren vnd dasselb ehest."

[7]) Vel Assens, hvorhen Markgreven begav sig fra Odense.

[8]) Kongen har først skrevet: 10. — „XI. Es bedünckt mich gut zu sein, wan ihr May. denen, so in den Insulen vnd landen gubernieren vnd doch keine soldaten, gute befelhshaber von

11.[1]) Wan solches mihr zu handen komdt, so wiill ich mich darauff Erkleeren.

12.[2]) Wan man Darzu eiinen diinlichen keerll auffragen kan, so Soll mit ihm *tractiret* werden, mit Syllickhoffner[3]) wiirdt man ess nit aussmachen.

13.[4]) Guthen Raadt hetthe man woll nötich, wan man nur dii finden konthe, dii dessen vns mittheilen konthen.

14. Dii Reethe, so ferhanden, mussen souill thun alss müglich, andere wiirdt man nit bekommen.

90. 5. Oktbr. 1627.

Til Rigsraadet.

Kongen erklærer sig angaaende Indkvarteringen, Flaadens Forsyning, Provianteringen af Kjøbenhavn, Antagelsen af Officerer, Afskaffelsen af Accisen og Forholdet til Lybek. — *Geh. Ark.*

Paa Danmarckis Riigis Raadtz *Proposition*, oss Paa dalum leffuerit den 1 *Huius* udi neeruerende Aar[5]).

den reformirenden officieren, so ohne das da sein, zugeben, sich deren auff alle fäll zugebrauchen."

[1]) „XII. Ich will fürderlichst mein vnuorgreifflich gehorsam bedencken aufs papier bringen, wie Ihr May. armée zu land wider gesterckt, in guten stand gestelt vnd Iahr vnd tag erhalten möchte werden." Jvfr. ndfr. S. 103.

[2]) „XIII. Ihr May. wollen sich belieben lassen fürderlichst nach einen General von der Artelerie zutrachten, den mittell ahn dii hand geben solche zu formieren, dan ohne solche, wan schon vill volcks alda, nichts zurichten."

[3]) Oberstlieutenant Johan Ludvig Zollichover (Sollichower, Söllichoffner) havde 8. Aug. 1627 faaet Bestalling som Kommandant over Artilleriet (ovfr. nævnte Liste over Bestallinger). Jvfr. om ham Brevet af 28. Juni 1629. Danske Saml. V. 69. 72. Blom, Kristian IV's Artilleri S. 33.

[4]) Kongens to sidste Punkter gaa vel begge paa Markgrevens Punkt 11, der lod saaledes: „XIIII. Auch einen fürnemen Reichs oder andern Raht fürderlich verordnen, ein grossen tröstlichen vorraht an Viures zuschaffen."

[5]) Trykt hos Erslev, anf. Skr. II, 51.

1. Belangende at Sieland, skaane, halland och smalandene inted med fremmid Riiterii matte beleggis, derpaa er *ordinandtz* giordt[1]).

2. Middel til flaadens udristning nyde ny ingen, uden at Meel, maldt saoch kød och andit sligdt forskaffis fraa sieland, skaane, bleging och smalandene, huilckit att bestille stadtholderen skall bliffue befhalid[2]). Dog haabis, At landit derudi kommer oss tilhielp, ellers er ded oss allene at bringe till neye ganske umueligdt.

3. Slammenstrup er befhalid sit kuarther at taage y Iudtland[3]).

4. Naar dii, som till lybek afferdigit er, kommer tilbage, saa uiil uii oss om *commerciens libertet* erklere, før sligdt att gørre er dette riige icke uden faare[4]).

---

[1]) 6 i Kjobenhavn samlede Raader havde allerede 24. Septbr. truffet Forholdsregler til at hindre fremmed Rytteri i at komme i Land vest for Store Bælt (Wassenaer, Historisch verhael aller gedenckwaerdiger geschiedenis XIV, 15. 28. Erslev, anf. Skr. II, 43 f.).

[2]) Skrivelsen til Statholderen er dat. 2. Oktbr. (Erslev, anf. Skr. II. 44).

[3]) Generalmajor Schlammersdorf, der havde hørt til Markgreven af Badens Hærafdeling, var med henved 3000 Mand bleven staaende paa Halvøen Pöel, medens Markgreven, som ovfr. S. 96 omtalt, indskibede sig til Holsten. I en Skrivelse af 23. Septbr. anmodede han Statholderen Frands Rantzau om Hjælp af Proviant og Munition. De i Kjobenhavn værende Rigsraader ønskede Afrakkelsen af hans Rytteri; fra Odense forlangte Raadet derimod 1. Oktbr. Kongens Befaling om, hvor hans Folk skulde begive sig hen (Molbechs Udg. af Brevene I, 266. Erslev, anf. Skr. II. 48 f. 54). 9. Okt. skrev Kongen til Markgreven af Baden, at der var sendt Hjælp til Schlammersdorf, og at der var anvist ham Kvarter ved Aalborg (Ausländ. Reg.).

[4]) Da Lybek i August 1627 stillede sig gunstig overfor de kejserlige Tropper, havde Kongen i forskjellige Skrivelser advaret Staden derimod, medens Rigsraadet havde opfordret den til at hævde det gode Naboskab. 8. Aug. havde Kongen forbudt Sejlads paa Rostock og den pommerske Kyst, og danske Skibe lagde sig paa Traven og hindrede Sejladsen, over hvilket Lybek beklagede sig i Skrivelser til Kongen og Rigsraadet.

5. Københaffn at *proviantere* uyde uy ingen middel uden dy samme, uy om ffaaden forreslaagen haffuer.

6. Kan man dichtige *officerer* ffinde, huormed Riigit kan uerre tiendt, da kan dii antagis, dog at derris *tractament* icke allene gaar offuer *Cronen*. Och at der leggis uyde [1]) ued, naar *Ordinandtzen* icke eptherkommis, Saaoch att uysse persohner neffniss, som dermed skall haffue *inspection* u[n]der en uiss straff.

7. *Accisen* skall affskaffis, huortill breffuen forferdigis[2]).

Actum daalum den 5 *Octobris Anno* 1627

Christian.

Udskrift: Riigenss Raad til hande.

91. **5. Oktbr. 1627.**

Til Rigsraadet.

Kongen skildrer Grundene til, at han ikke har kunnet advare Undersaatterne mod Fjendens Indfald, og omtaler særlig den Panik, der havde grebet en Del af Hæren paa Vejen fra Flensborg til Kolding. — *Geh. Ark.*

Dette tilraadede i sine Betænkninger af 24. Septbr. og 1. Oktbr. en i alt Fald foreløbig Frigivelse af Handelen og Sejladsen. 2. Oktbr. havde Kongen sendt Palle Rosenkrands og Frederik Günther som Gesandter til Lybek (Lackmann, anf. Skr. III, 189. Quellensamml. d. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesellsch. f. vaterländ. Gesch. II, 2, 125. Erslev, anf. Skr. II, 31. 49 f. 53 f. Sjæll. Tegn. XXIII, 363. 392. Ausländ. Reg.). Deres Relation om deres Sendelse er af 6. Novbr. (Geh. Ark., Reg. 90, S. 54. Conv. 46).

[1]) Vide, Bøde, Straf.

[2]) Rigsraadet havde 16. Aug. 1627 tilraadet Afskaffelsen af den 16. Febr. 1621 paalagte Accise paa dansk Øl og Malt, og 2. Septbr. var der ogsaa udfærdiget et Kongebrev derom. Kongen synes dog hurtig at have fortrudt dette og tilraadede i en Skrivelse til Rigsraadet af 7. Septbr., at Accisen endnu maatte vare 2 Aar, men Rigsraadet fastholdt i sin Proposition af 1. Oktbr. sit tidligere Standpunkt (Erslev, anf. Skr. I, 309. II, 30. 40. 46. 53 f.).

Worriss Sønderlige gunst tilforn. Elskelige Dannarckis Riigis Raad, Vy kommer y erfharing, at en paardt heer och andenstedtz sig laader fornemme, at vndersaterne skulle y tide aff os uerrid aduarid for den offuerfallende skaade, dennom pakommen Er.

Saa paded y Och huer erlig mand uorriss erkleering derpa erfhare kan, saa haffuer uy hermed uillid *demonstrere*, at sliigdt aff oss icke haffuer Skee kundt, menss uell andre fiindis, som sliigdt haffde kund och burdt at gørre. Der uy udi holsten sauydt anordning giordt haffde, som der at gørre oss mueligdt uaar, Och uy fornam, at fiinden ryckede Riigit nermer, uy ochsaa uaar uiis paa, at Renssborrig y lengden icke kunde holde[1], ysønderliighed menss fiinden aff her: aff holsten ymod oss skedde all den hielp, hand kunde affstedkomme, Saa droge uy den 13 *sep:* fraa glyckstadt[2]) y den acht och meening at samle en *Armei* aff uorris Riitheriie och landfolckit paa et beleiiligdt steed och der griibe stand, Och droge saa ued nat och daag henat flenssborrig y mening sammestedtz en begindelsse att gørre, Och kam saa diid den 15 *eiusdem.*

Der uy nu kam udenfor Slottid paa backen, hørte uy underskedtlig blessen, laarmen och raaben y byen, saoch saa nogle *companier* til hest riicke den uey henad haderssleben, saat uy icke kunde uyde, om ded uaar friindt eller fiiendt. Der uy nu aff en herremandtz *Relation* fornam, atted uaar uorris folck, begaff uy oss pa slottid och der talede med en deell aff *officerene* Och fandt der alting udi en *extraordinari perturbation*, Som inted uaar mueligdt att *corrigere.*

Der uy sliigdt fornam, uille uy os til haderssleff forføie Och befohll saa ded danske sauell som ded tydtske

[1]) 24. Septbr. havde Kongen givet Ordre til Rendsborgs Kapitulation og 6. Oktbr. blev Staden besat af Wallensteins Tropper (Jahn. auf. Skr. II, 337. Meidell, Bille-Ættens Hist. II. 209).

[2]) Kongen havde 13. Septbr. begivet sig fra Glückstadt til Søs til Ditmarsken og derfra over Tonning og Husum til Flensborg (Danske Saml. 2. R. III, 381).

Riiteriie, att dii smuck sachte henad hadersleff Skulle *Marsere* Och inted haste, vdenat fiinden dennom alfor sterck kam paa halssen, Mens en deell deraff naade fram førend uy. Den 17 *eiusdem* droge uy til kolding, sammestedtz att griibe stand, mens *pannicus terror* uaar der saa sterck forhanden *qvod nihil supra.*

Tiil kolding adspurde uii och lod adspørre alledem, uy fiinde kunde, Som y landed kiindig uaare, huor man best kunde griibe stand och gørre den deel, man burde att gørre. Bleff oss suaarid, at der ingen secker plaadtz uaar, der man sig kunde samle, uden fiin och wensissell. Saa bleff gundi lange befhalid sig strax ind y landit att begiffue och der aduaare folckid, atti skulle flitte. Huad nu skeed er, giffuer tiiden, menss er oss vbeuist endomstu[n]d. Vndersaaterne ued skriffuelse at aduare uar ganske wmueligdt for tydtzens kordthedtz skiild, saoch haffde uy ingen huoss oss, som breffuen forferdige kunde, ickeheller uaar der nogen *apparentie* till att bringe dem fordt.

Aff huilckit er at erfhare, at aff oss sked er, huad der kunde skee, oss ochsaa uyder at gørre ganske wmueligdt uaar.

Och formener uy, att diisom y landid hiemme uaar, som y uorriss frauerrelse burthe att uyde, huorledis tiilgick, burthe hafft god kundskafft om fiindens *mars* och bedriifft, ochsaa udi tiide haffue aduaarit folcken y landen, at dii dennom kunde *salvere*, Isønderlighed menss lenssmenden paa vnderskedtlige steeder flittede derris egit godtz. Huilckit uy till en kordt eptherretning Eder haffuer uillid laade uyde, huorom uy uyder med Eder uill *conferere*, naar uyder leiilighed dertiill giffuis. Befhalendis eder samdtlig hermed den Allermechtigste gud, forbliffuendis eder med all kongeliige gunst och naade altiid uel beuogen. *Datum* daalum den 5 *Octobris Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Danmarckiis Riigiss Raad til hande.

92.* **Omtr. 7. Oktbr. 1627.**

Kongens Bemærkninger angaaende Markgrev Georg Frederik af Baden-Durlachs Forslag om de højeste Officersposter. — *Geh. Ark., Dsk. Kong. Hist., Fasc. 87*[1]).

Auff den Stat des Krigs zu 8000 Pfferden vnd 24000 zu Fuiss werden Erfurdert:

Hohe *Officiers.*

General	Veld Marschalck	der ist skon daa[2]).
	vber die *Artiglerie*	wan einer zu bekommen.
	von der *Cauallerie*	ist sein dage ihn keinem krige ohne hii gewe[sen][3]).
	von der *Infanterie*	der *Morgan* ist besteldt[4]).
	Major	der ist skon daa[5]).
Ein *General Commissarius*		bin ich selff vndt werde nit

[1]) Kongens Bemærkninger findes paa et Ark, der indeholder et Uddrag af det Forslag angaaende Hærens Officerer, Artilleriets Forsyning m. m., som er en Del af Markgrevens store Betænkning om Hærens Ordning, underskreven af ham i Assens 3. Oktbr. 1627. Originalen findes i den ovfr. anførte Pakke i Geh. Ark.; et Uddrag er trykt hos Jahn II, 533 ff. I Henhold til Kongens Bemærkninger udfærdigedes der 7. Oktbr. en Skrivelse til Markgreven (Ausländ. Reg.).

[2]) Grev Heinrich Mathias af Thurn, bekjendt som en af Hovedophavsmændene til Opstanden i Bøhmen, var efter dennes Undertvingelse traadt i venetiansk Tjeneste. I Begyndelsen af 1627 lykkedes det Christian IV at formaa ham til at forlade denne og gaa i hans egen Tjeneste. 6. Maj rejste han fra Venedig, men først 12. Aug. fik han Bestalling som Feltmarskalk over Kongens Hær (Wassenaer. Historisch verhael aller gedenckwaerdiger geschiedenis XIII, 64. Schlegels Oversætt. af Slange II, 310 f. Den ovfr. S. 14 nævnte Liste over Bestallinger; jvfr. Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 175).

[3]) I Skrivelsen af 7. Oktbr. hævdedes det, at det ikke var Skik og Brug at have en General over Kavalleriet, men at Feltmarskalken plejede at varetage denne Post.

[4]) Den engelske Oberst Charles Morgan (se ovfr. S. 65) var bleven General over Infanteriet.

[5]) Nemlig Balthasar Jakob Schlammersdorf.

		lichtlich einen anderen darzu nehmen [1]).
General	*Prouant* Meister	ist verhanden [2]) vnd ist wehnich nöthich im lande.
	Profoss, deme 10 Pfferd mussen gehalten werden.	wohr ist der? [3])
	*Quartir*meister	so bestaldt ist [4]).
	Wagenmeister [5]).	
	Auditor	seindt mehr dan einer [6])
	Pfenning Meister	ist verhanden.
	Artzt	ist einer bei iedem Regimendt [7]).
	Ein *Capitein* von den wegfuhrern vndt den *spionen* [9]).	wan wan [8]) *Marsiren* will, so will man di bestellen.

1) I Skrivelsen af 7. Oktbr. udtaltes dog, at skjønt Kongen ikke for Tiden tænkte paa at overdrage en anden dette Hverv, vilde han dog ikke være uvillig dertil, hvis han fandt en dertil kvalificeret.

2) Kongen nævner i den anf. Skrivelse Tønnies (Anton) v. Buchwald som Proviantmester. Han var en Søn af Heinrich v. B. og Hedevig Rantzau (Zeitschr. d. Gesellsch. f. d. Gesch. d. Herzogth. Schlesw., Holst. u. Lauenb. IV, 275) og havde faaet Bestalling som Generalproviantkommissær 21. April 1627 (ovfr. nævnte Liste); han betegnes ogsaa som Generalkrigskommissær (Jahn, anf. Skr. II, 320).

3) „Wo er stecken mag", hedder det om ham i den ovfr. anf. Skrivelse.

4) Melchior v. Dargitz havde 30. Marts 1627 faaet Bestalling som Generalkvartermester over Rytteriet (den ovfr. S. 14 nævnte Liste over Bestallinger). I Axel Arenfeldts Krigsregnskab for 1627 nævnes Hartvig Sasse (der 21. Febr. 1626 havde faaet Bestalling som Kaptajn) som Generalkvartermester over Infanteriet.

5) Abraham de Fort havde 2. Juli 1626 faaet Bestalling som Generalvognmester og nævnes ogsaa 1627 som saadan.

6) I Skrivelsen af 7. Oktbr. nævnes, at der var 3. Kaspar Amelung havde 2. Juli 1627 faaet Bestalling som Generalauditor.

7) I Skrivelsen af 7. Oktbr. siges endog, at der var en Læge ved hvert Kompagni.

8) Fejlskrift for: man.

9) Herefter følger Uddrag af Markgrevens Forslag angaaende

93. **10. Oktbr. 1627.**

Til Rigsraadet.

Paa Grund af, at Staden Rostock har ladet Fjenden faa hans Søns Mobilier, har Kongen maattet forandre sin Beslutning om Frigivelsen af Stadens Handel og forlanger Raadets Betænkning om sin Holdning overfor den. — *Geh. Ark.*

Epthersom uy oss ymod Raadit stackid siiden erklerit haffuer, at uy Rostocker Øll [1]) och samme Byess *trafiche* uille laade frii passere y landen, Saa kommer uy nu udi Erfharing, atti uorriss sønss *mobilia* [2]) med huess huoss dennom udi foruaaring saat naar fiinden haffuer ladit følge. Huorfor uy imod uorriss forrige beuilling haffuer mat forandre uorris meening. Och er at formode, eptherdi dy sligdt at gørre dennom vnderstandit haffuer, at dy ochsaa med skiib och anden hielp fiinden gør hielp, huorfor uy Radtzenss betenckende uyl fornem[me], huad derudi uyder er at gørre [3]). *Valete. Datum* Daalum den 10 *Oct: Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad til hande.

94. **11. Oktbr. 1627.**

Til Rigsraadet.

Kongen besvarer dets Forslag angaaende Rytteriet og Fodfolket samt angaaende Fredsmæglingen og Forholdet til Rostock. — *Geh. Ark.*

Artilleriets Forsyning med Kanoner og Officerer, men Kongen har ingen Bemærkning gjort derved.

[1]) Samtidig med Ophævelsen af Accisen paa dansk Øl 2. Septbr. 1627 var ogsaa det 1621 udstedte Forbud mod Indførelse af Rostocker Øl taget tilbage (Erslev. anf. Skr. II, 44–46).

[2]) Talen er vel om Mobilier tilhørende den 1624 afdøde Hertug Ulrik, der havde været Biskop i Schwerin.

[3]) Mærkelig nok havde Rigsraadet allerede 9. Oktbr. opfordret Kongen til at se igjennem Fingre med Rostocks Holdning (Erslev, anf. Skr. II. 45. 58). Jvfr. ndfr. S. 106.

Paa Riigenss Raadtz erklering, som oss y afftiis temmelig siildig tilstillid er[1], er denne uorris erkleering.

1. Eptherdi Riigens raad for Raadsom at uerre erachte at afftacke Riiteriied, saa erre uy derudi med dennom Eenss, naar ded Skeer *illo modo*, som ded forsuarligdt kan uerre.

2. Anordningen paa fodfolckit kan best aff Riigenss raad gørriss, naar ded skeer udi tyde.

3. Naar uy frydtzmiddelerne fornemmer, och uy erre uyss, att *tractationen* till sliigdt kan skee, daa uille uy oss derudi saledis laade finde, att ingen erlig man med rette oss skall kunde beskilde.

4. Slaabedaass Regiimendt er henad Iudtland *commanderit.*

5. Naar uy fornemmer, att dy Rostocker udi worriss Sønss Pliindering inted haffuer uerrid samtiidig, Daa uyll uy oss ymod dennom saaledis føye, att dy eller ingen sig offuer oss skall haffue att beklaage y nogen maade.

Actum daalum den 11 *Octobris Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad tiill hande.

95. **15. Oktbr. 1627.**

Til Christian Friis.

Han skal affatte en Instrux for Gesandter, der skulle sendes til Kongen af Sverig. — *Geh. Ark.*

En *Instruction* til kon: y Suer: saoch *Credi:*, huorudi man altiid kan sette nafn udi.

1. *Curialia ad ipsum de Regi:*. Saoch att ded er oss kerdt, att h: k: icke større skaade aff dii blessurer bekommid haffuer, end som sked er[2]).

[1]) Af 9. Oktbr. (Erslev, anf. Skr. II, 57 f.).

[2]) Gustav Adolf var under sit Felttog i Preussen i Sommeren 1627 bleven saaret flere Gange, især i en Fægtning ved Dir-

2. *Status modernus* skall h: k: *notificeris*, huorudi Søstederne inted skal glemmis saoch *papisternis machinationer*, som h: k: icke till ringe faare Er.

3. Begeere hielp och *Assistens* aff hans ker:

4. Naar h: ker: begerer att uyde, huad hand sig aff oss igen skall haffue att foruente, Skall suaaris, att uy hannem Saauidt immer muelig dt imod hans fiiender uille *Assistere*.

5. Om h: ke: flaadis wdristning skall y sønderlighed *tracteris*, at den med norris, den Engelske och hollandtske flaade kunde holde Østersøen, west och Nordtsøen wnder *contribution* och awe och ingen forskaane, Som sig till denne *partii* icke uille giffue.

Huemsom passere Skulle, motte haffue paass aff forbenente *Confædererde*, huilcke paas huer Maanid med et Sønderlig mercke skulle tegnis huoss derris haand.

6. Faller ded *in communj discurssu* for, at h: k: med oss personlich begerte att taale, daa skall suaris, at sliigdt uell Skee kan [1]).

Actum daalum den 15 *Octobris Anno* 1627.

Udskrift: Chanseleren Her Christian friiss tiill hande.

96.* **17. Oktbr. 1627.**

Kongens Udkast til et Svar til Markgrev Georg Frederik af Baden-Durlach om Aarsagerne til Krigsulykkerne. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark., Dsk. Kong. Hist., Fasc. 88 b.*

Dii Persohnen mussen genennet werden, auch dii wrsachen, so mehr disses vnwehsendt verwrsachet dan diis Oldenburgiske *disorder*. *NB.* der Reuther *disertion* mugen sii selber verandtworthen [2]).

schau 7. Aug. (Geijer. Svenska folkets hist. III, 139. 141 f. Axel Oxenstiernas Skritter och Brefvexling I. 1, 115).

[1]) Om Affattelsen af Instruxen se ndfr. Brevene Nr. 97 og 99.

[2]) Kongens Bemærkninger ere skrevne paa et Brev fra Mark-

97. 25. Oktbr. 1627.

Til Christian Friis.

Kongen sender ham nogle Punkter, som skulle proponeres Rigsraadet paa Antvorskov. I en mulig Aftale med Kongen af Sverig om Hjælp maa træffes nøje Bestemmelser om dennes Størrelse. Otto Pogwisch skal udspørges om Voldsgjerningerne i Jylland. — *Geh. Ark.*

Ieg sender dig heerhuoss dii *Capita*, som Riigens Raad nu til Ander: Skall *proponeris*[1]), saauiit ieg dennom udi en haast haffuer kund komme dem ynue. Errindrer du dig fleere, som *in hoc rerum statu* fornøden Erre, daa kandt du sette dem derhuoss.

Bringer man kon: y Suerrig tilatt gørre oss nogen *Assistens*. Daa uiil hand uden thuiffuel paa andre tiider haffue liige saa megen aff oss ygen. Huorfor man sig haffuer uell at forrese, at tiiden, antallid aff Skiiben och folckit med andit sliigdt haffuiss y acht[2]). *Vale. Datum* daalum den 25 *Octo: Anno* 1627.

Christian.

Menss Otthe Paauysk er tilstede, daa Skall hand om, huiss hannem om dii Iudtske *exorbitantier* beuyst er, adspørris och opteguis, eptherdi mueligdt, hand icke er tilstede, naar Paudessen kommer y retthe[3]).

---

greven til Kongen, dat. Odense 17. Octbr. 1627; han beklager heri Ulykken ved Oldenburg (jvfr. ovfr. S. 96), men protesterer imod, at den ene og alene er Hovedaarsagen til den nuværende Tilstand; der er mange andre og større Aarsager, som have forhindret, at man har kunnet gjøre Kongen saa nyttig Tjeneste, som man gjerne havde villet. — Om Rytteriets Flugt ved Oldenburg og Heiligenhafen se Jahn, anf. Skr. II, 326. — Kongens Svar paa Markgrevens Brev er af 17. Oktbr. (Ausländ. Reg.).

[1]) Rigsraadet var indkaldt 15. Oktbr. til at møde 1. Novbr. i Slagelse (Erslev, anf. Skr. II, 59).

[2]) Jvfr. ndfr. S. 111.

[3]) Wulff Heinrich v. Baudissin havde 23. Juni 1626 faaet Bestal-

Capita[1]), som Riigens Raad den 1 *No:* skall *proponeris.*

1. Dedsom Chan: och tage tot huos kon: y Suer er befhalid att werbe, skall raadit forrelessis, huorpaa di dennom *Rotunde* skall erklere, huad dii meener derudi at nerre at forandre nødig.

ling som Oberst (den ovfr. S 14 nævnte Liste). Han deltog i Toget til Schlesien, hvorfra det i Aug. eller Septbr. 1627 lykkedes ham at komme tilbage (Wassenaer, Historisch verhael aller gedenckwaerdiger geschiedenis XIII, 82). Snart derefter fik han Befaling til at samle de i Jyllands sydlige Del spredte Tropper og føre dem til Prins Christian i Thy; men Troppernes Holdning blev ved de store Misgjerninger, der øvedes i Jylland, hurtig til langt mere Skade end Gavn, og Baudissin fik Hovedskylden derfor. Prins Christian befalede ham at nedlægge Kommandoen og afgaa til Fyn; han kom imidlertid til Korsør, men blev her paa Befaling af 6 paa Borreby samlede Rigsraader fængslet af Tønne Friis og ført til Kjøbenhavn. Kansleren underrettede Kongen om det skete, og han svarede, at de uden Tvivl havde haft Vished om hans Bedrift, førend de arresterede ham, hvorfor han skulde møde til den forestaaende Forsamling paa Antvorskov og der svare dem, som havde at beskylde ham. Imidlertid holdtes han ikke i egentlig Arrest i Kjøbenhavn; man havde kun „taget Haanden af ham“ om at blive tilstede. Under Forhørene for Rigsraadet erklærede han, at han ikke havde haft nogen Kommando over de berygtede Regimenter, det calenbergske (se ovfr. S. 75 f.) og det weimarske; Prinsen havde kun brugt ham som Kurér og ikke som Oberst, og Skylden laa derfor hos Oberst Calenberg og Krigskommissæren Otto Pogwisch. Han frigaves mod Løfte om at indfinde sig til Rigsraadsmødet i Slagelse, hvor Kongen vilde forhøre ham, men drog uden Forlov og trods Borgen af en „Herre af Lyneborg“ bort derfra. Udfaldet af den mod ham indledede Undersøgelse kjendes ikke; men allerede i April 1628 hvervede han for Sverig, og senere blev han Generallieutenant i svensk Tjeneste (Jahn, anf. Skr. II, 331 ff. Molbechs Udg. af Brevene I, 280. 284 f. Erslev, anf. Skr. II, 63 f. 68 ff. Svenska Riksrådets Protokoll I, XXVIII. 81. Meidell, Bille-Ættens Hist. II, 199 f. Sjæll. Tegn. XXIII, 404. Breve fra Christian Friis og Klavs Daa af 21. og 28. Oktbr. 1627 i Rigens Raads Breve, Fasc. 24; jvfr. ndfr. S. 112).

[1]) Dette findes paa et indlagt Blad. De her fremsatte Punkter udvikledes nærmere i Kongens Brev Nr. 99.

2. Om nogen aff dii omliggende *Potentater* eller herrer skall om hielp och *Assistens* besøgis, och huem dertil skall brugis, saoch huad dennom, som sig till *Assistens* forstaa uiil, igen skall Loffuis.

3. Huorledis man ded med Søsteederne skall holde, eptherdi aff dennom ingen Seecker och endelig suaar er at foruente.

4. *Contribution* aff penning til landtzens *Defention*.

5. *Contribution* aff *Viueris* til flaaden.

6. Korn och anden *Viueris* inted att vdføre.

7. Aadelens og geiistlighedens tiiener att baage til flaaden liige ued *Cronens* tiener.

8. Huor der findis søfolck, som sig paa Aadelens eller geistlig godtz boesat haffuer, ochsaa vdtaagis.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss tiill hande.

98. **25. Oktbr. 1627.**

Til Christian Friis.

Kongen giver Befaling om, hvad der skal proponeres Rigsraadet angaaende Fredsforhandlingen. — *Geh. Ark.*

Vdi *Propositionen* skall ded inted indforiss, mig for raadsomdt att erachte, att Raadid Chur: aff saxen tilskriffuer,

Mens att ieg uell kan Liide, at Raadid ued skriffuelsse eller y andre maader *tracterer* ded, som dette Riige kan komme tiill en biistandig friid och roelighed[1]). *Vale. Datum* dalum Den 25 *Octo: Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss tiil hande.

[1]) Kongen forandrede dog sin Bestemmelse herom, se ndfr. S. 112.

99. **29. Oktbr. 1627.**

Til Rigsraadet.

Kongens Proposition angaaende Forsvarsforanstaltninger, Forholdet til Sverig og de andre Magter, nye Skattepaalæg, Udforselsforbud, Udskrivning og Fredsforhandlingerne. — *Geh. Ark.*

Epthersom uy Danmarckiss Riigis Raad paa Anderskou at møde den 1 *Novem:* udi neruerrende Aar at møde forskreffuid haffuer, sammestedtz om adskillige Riigit hoii anliggende sager at *Deliberere*, huilcke uy udi elleffue korthe *puncter* forfattid haffuer.

1. Eptherdi keysserens *Armei* icke allene fiirstendom Slesswig och Iutland haffuer yndtagen Och uden thuiffuel uyder om sig griiber, daa begeerer uy naadigst, at Riigens Raad uille tencke paa dy middell, huorledis dy[1]), øffrige erre, Nest gudtz naadis hielp, kan erholdis, och ded, kronen fratagen er, igen kan bekommiss[2]).

2. Epthersom ded for mange aarsager Raadeligdt er at søge Suerrig om *Assistens*, och uy Nadigst dertill *Deputerit* haffuer oss elskelig uorris Chanseler Christian friiss och tage tot, Riigens Raad, och paa dennom laadit forfatte en *Instruction*, huilcken uy begerer, at y den igennomseer och derpaa eder *Rotunde* erkleerer, huad derudi nødig er at forandre[3]).

3. Saaframdt nogen aff dii Omliggende *potentater* och herrer om̃ hielp skall besøgis, Skal betenckis, huo till sadan *Legation* skall brugis, *Item qvando*, saoch huad *Potentaterne*, som sig till *Assistens* forstaa uille, skall ygen tilsiigis[4]).

[1]) Her maa underforstaas Ordet: Lande.

[2]) Rigsraadets Svar herpaa afgaves 9. Novbr. (Erslev. anf. Skr. II, 73 ff.).

[3]) Kongens Udkast til Instruxen er af 28. Oktbr. (Erslev, anf. Skr. II. 62. 83 f.; jvfr. ovfr. S. 108). Efter forskjellige Ændringer, foranledigede ved Forhandlingerne med Rigsraadet, udfærdigedes den endelige Instrux 2. Decbr. (anf. Skr. II, 62. 120 f.).

[4]) Rigsraadets Svar paa Punkt 3—9 afgaves 14. Novbr. (Erslev anf. Skr. II, 79 f.).

4. Huorledis med Søstederne skall forholdis, eptherdi uy aff dennom ingen sicker och endelig suar er foruentendis.

5. Eptherdi Riigens Ordinarie indkomst inted til fornøden *defentions præparation* kan forslaa, daa erre uy naadigst begerende *Contribution* aff penning til landtsens *Defention*[1]).

6. I lige maade *Contribution* aff *Viveres* till flaaden.

7. Ephersom et sterckt antal kriigsfolck behøffuis landene at forsuaare Och formodentlig Nest gudtz hielp och tilueye bringis, och inted høier y sadant tilfald er at befrychte end mangel aff *Viveres* och *proviant*, at derfor dess vdføring maa forbydis[2]).

8. Eptherdi fast wmueligdt, at kronenss bønder kunde baage till flodens fornødenhed, At daa adelens och geistlighedens tiener mue baage till floden.

9. I ligemade huor der findis søefolck, som sig paa Aadelens eller geistlighedens godtz bosatt haffuer, at de ochsaa mue vdtagis y uorris och Riigens tieniste

10. At Offuerste Paudessen forhøris, om nogen sig offuer hannem haffuer at besuerge[3]).

11. Ephersom Churfursten aff Saxen sig friidtzhandlingen mellom keysseren och oss paatagit haffuer, Saa erre uy naadigst uell tilfriidtz, at samme *tractation* fremdelis kunde haffue siin genge. Och kunde uy uell Lyde, at Raadit ued skriffuelse eller y andre maader *tracterer* ded, som dette Riige kan komme till Bestandig fred och Roelighed.

Naar tiid och steed til vnderhandling neffnis, daa erre uy offuerbodig uorris gesanter med nøyachtige *plenipotenz* at afferdige och med gudtz naadige hielp fridden lade behandle[4]).

---

[1]) En almindelig Enkeltskat udskreves 29. Novbr. (Erslev, anf. Skr. II, 62).

[2]) Jvfr. ndfr. Brevet af 11. Novbr. 1627.

[3]) Jvfr. ovfr. S. 108 f.

[4]) Rigsraadets Skrivelse til Kurfyrsten af Sachsen udgik 10. Novbr. (Londorp, Acta publica III, 1039 f. Erslev, anf. Skr. II, 61).

Huilckit uy forbete uy(!) uorris Elskelige Riigens Raadz beraadslag uille forrestillet haffue, Och er herpaa derris schrifftlige betenckende naadigst begerendiss, Och erre dennom samdtlig och Seer med all kongelige gunst och naade Nadigst beuogen.

Datum Daalum den 29 *Octobris Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad tiil hande.

100. **29. Oktbr. 1627.**

Til Rigsraadet.

Kongen beklager de navnløse Angreb paa sig og lover dem, som have noget at klage paa hans Person, frit Lejde til at komme til sig og fremføre disse Klager. — *Geh. Ark.*

Wii haffuer for kordt tiid siiden Oss Elskelige Riigens Raad *Demonstrerit*, at huessom vdi Iudtland Nylligen *passerit* er, Icke huoss oss at haffue standen at *Corrigere*[1]), Med huilcken *Demonstration* wy uell haffde forhaabtiss, enhuer skulle haffue uerrit fornøied och *Contant*.

Menss eptherdi aff vnderskedtlige Personer siiden allehande *Discurs* om samme landtz *Ruin*, worriss person anrørendis, vdsprengdt er[2]), som oss att *tollerere* inted anstaar, Huorfor uy dem samdtlig, *cuius ordinis*, *generis aut sexus* dii och erre aff, *estimerer* for wredlige, som om uorriss person enten *discurrerit*, taalid, Skreffuid eller dichtid haffuer elleroch her epther ded gør, som dii os icke sielffuer tør siige eller enten schrifftlig eller mundtlig ued andre oss tør laade forstaa. Och paaded ingen sig

---

[1]) Se ovfr. S. 101 f.

[2]) Et Rygte om, at Kongen havde givet Ordre til Plyndringerne i Jylland, gjengaves i et Brev fra Buræus (Axel Oxenstiernas Skrifter och Brefvexling II, 1, 357). Klavs Daa skrev i sit ovfr. S. 109 nævnte Brev til Albert Skeel af 28. Oktbr., at Baudissin havde berettet, at Kongen ingen Ordinans havde udgivet om, at man skulde plyndre Landet.

skall haffue att beklaage, sig icke secker sligdt at kunde forrebringe, Saa giffuer uy hermed Paa uorris[1]) kongeliige Ord alle dem, som derom nogit mundtlig eller skrifftlig uill *proponere*, y allemaade frii, secker geleiide till oss att draage och igen att *repassere*, naar ded dennom lyster.

Huilckit forbenente uy worriss Elskeliige Riigenss Raad at laade uyde inted haffuer kund forbiie gaa. Och erre dennom samdt och seer med kongelige gunst och naade Naadigst beuogen. *Datum* Daalum den 29 *Octobris Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad tiil hande[2]).

101. **4. Novbr. 1627.**

Til Christian Friis.

Kongen erklærer sig i Anne Lykkes Sag villig til at underkaste sig den Kjendelse, som forskjellige fremmede Universiteter maatte fælde; han ytrer sig misfornøjet med den nuværende Landsdommer i Fyn og vil have Hans Oldeland til hans Efterfølger. — *Geh. Ark.*

Ieg skreff dig for faa dage til, at dii personer, Raadit om skreff, inted til *Ander:* kunde møde for tydsens kordthedtz skyld. Saa endog ieg udi en hast mig icke kunde besinde, at ded for grabouss[3]) och dy andris skiild inted sked naar.

---

[1]) Ordet er skrevet to Gange.

[2]) Rigsraadets Svar herpaa afgaves 8. Novbr. (Erslev, anf. Skr. II, 60. 65 ff.). Jvfr. Molbechs Udg. af Brevene I. 288.

[3]) Mod Berghauptmanden i Norge Adolf Frederik Grabow var der, som omtalt forrige Bind S. 129. 1626 blevet indledet Undersøgelser i Anledning af formentlige Misligheder. 6. Aug. 1627 fik Hartvig Hvitfeldt Brev om at møde paa den til 15. Oktbr. i Kolding berammede Herredag og medtage de Beskyldninger, han kunde have mod ham. Denne Herredag fandt dog ikke Sted, hvorfor Iver Vind 30. Novbr. fik Fuldmagt til at tiltale ham for Rigsraadet 17. Decbr. i Kjøbenhavn. Sagen nævnes dog ikke i Herredagsdombogen, og dens

Sa endog ieg nocksom gud y himmelens retferdige straff fornommid haffuer offuer en stor deel aff *Anne* lyckis[1]) forsuar ymod mig. Saa achter ieg dog inted at dreie mig fraa retten. Mens eptherdi vdi denne besuerlige tiid Domssmenden y samme sag besuerligdt kan bliffue sanckid, ysønderlighed menss man inted ued, huor Iffuer Iul[2]) er at finde, Iens Iull ickeheller kan y denne tiid drage aff Riigid[3]). Huorfor mig for begge parterss skild best synis, at sagen forskickis paa vnderskedtlige *Vniversiteter*, med huiss affsicht begge partiierne sig skulle laade nøie. For myn persohn uyll ieg hermed mig haffue dertil *obligerit*, Offuer huilcken *modum prosedendi* yngen Erlig sig besuere kan, eptherdi den er *Legitimus* wden wyld och *in tota Christianitate in rebus arduis* brugelig.

Ieg haffuer Ledt baade op och needer om en til landtzdommer heer y landit och fiinder ingen bedre end hans Oldeland, som forreslagen er, huorfor ieg hannem ochsaa dertil tage uill. Denne haffuer endnu icke leffuerid dommen fraa sig offuer den troldeeuell[4]). Ieg tencker, att den bliffuer Skreffuen pa den maanehr, som Augustus[5])

Resultat kjendes ikke (Norske Rigsregistranter V, 615. Blom, Kristian IV's Artilleri S. 27 f. Sjæll. Reg. XVIII, 242).

[1]) Jvfr. ovfr. S. 73 f.

[2]) Rigsraad, Lensmand paa Bøvling. Fra Jylland vilde han, flygtende for den kejserlige Hær, have begivet sig til Sjælland, men kom i Stedet derfor til Norge. Han døde i Kongelv 23. Novbr 1627 (Hist. Tidsskr. 3. R. III, 419. Hofman, Danske Adelsmænd II, 35, tab. 3).

[3]) Norge, hvor han var Statholder.

[4]) 20. Oktbr. 1627 havde Landsdommeren i Fyn Torben Gabrielsen Akeleie fældet en Dom, hvorved han underkjendte en af Odense Bys Nævninger afsagt Kjendelse, der gik ud paa, at Lamme Heine (se ovfr. S. 74) skulde straffes paa Livet som en Troldkone. Hans Efterfølger blev dog ikke Hans Oldeland til Trellerup, men Klavs Brockenhuus til Broholm, der 1628 forlenedes med Landsdommerlenet (Danske Mag. 3. R. V, 190 ff. Hist. Tidsskr. 4. R. V, 164. Erslev, Danmark-Norges Lensmænd 1596—1660 S. 64).

[5]) Vel Augustus Voigt, Sekretær i det tydske Kancelli (Grundtvig, Meddel. fra Rentekammerarch. 1872 S. 166).

pleier att skriffue dy Ryske breffue. *Vale. Datum* Daalum den 4 *No: Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Chriistian friiss tiil hande.

102. **4. Novbr. 1627.**

Til Rigsraadet.

Kongen sender det en fra Kongen af Sverig modtagen Skrivelse. Gesandterne til Sverig bør rejse snarest mulig. — *Geh. Ark.*

Wii tilskicker Eder heer huoss kon: y Suerrigiss Skriffuelse, huoraff y ha: ke: gode och wenlige Erbiidelsse erfaarer, Paa huilcken h: k: Skriffuelsse wy h: k: strax haffuer Suaarit och oss ymod h: k: ganske broderliigen betackit, Derhuoss h: k: Laadit forstaa, at uy uorris gesanther inden faa dage till h: k: uille afferdige, som h: k: om alting skulle *contentere*[1]), Huorfor dii, som aff eder till h: k: at reisse forordnit erre, skall sig skiinde, att dy med ded første samme reisse anstille kunde.

Instructionem med huiss dertill hører haffuer Chanseleren Oss Elskeliige H: Christian friis huoss sig[2]), saatt uy inted ned at mangle till samme reissis fornødenhed.

---

[1]) Gustav Adolfs Skrivelse var af 21. Oktbr. og Svar paa et Brev fra Christian IV af 12. Septbr. Han undslog sig under Henvisning til den forestaaende Vinter for at gaa ind paa den danske Konges Opfordring til at blokere de vendiske Stæders Havne, men henviste tillige til, hvorledes de Pavelige forgjæves havde søgt at vinde ham ved at tilbyde ham Fred med Polen, Bevarelsen af Lifland og Preussen og Overdragelsen af Danmarks Krone som Len af Kejseren. Christian IV's Svar var af 4. Novbr.; han meddelte ham heri, at han vilde sende Christian Friis og Tage Thott som Gesandter til ham (Geh. Ark., Svenske Acta; jvfr. Cronholm, Sveriges hist. u. Gustaf II Adolphs regering V, 2, 20 f. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. II, 62. Axel Oxenstiernas Skrifter och Brefvexling II, 1, 352 f.).

[2]) Jvfr. ovfr. S. 111.

Befhalendis Eder hermed den gode gud y uold, forbliffuendis eder samdt och sehr med all kon: gunst och Naade uell benogen. Aff daalum den 4 *No: Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad tiil hande.

103. **11. Novbr. 1627.**

Til Rigsraadet.

Memorial angaaende Indkvarteringen, en Forskansning ved Helsingborg, Udnævnelsen af en Admiral og en Lensmand paa Øsel, Udførselsforbud, Rigsmarskens Ret til at være Rigsraad og Forhøret over Baudissin og Tønne Friis. — *Geh. Ark.*

Memoriall, som Stadtholderen Rigens Raad skal tilstille.

1. Et kuaa[r]ter for dii holsteiner huoss dii Iudtske riither.

2. Dii fransosser[1]) at kuartere heer y landed.

3. Køben:, *Cro:*, helsing:, Malmø och landtz: att besette.

4. En ska[n]dtze aff tømmer ued skibbroen till helssingborre[2]).

5. At tencke paa en *Admirall* och med hannem *tractere*, huad hans *tractamente* skal uerre, naar hand seiiler, epthersom riigit ded kan taale[3]).

6. Inted korn att udføre. Skall ded uaare y fyn till om fiiorten dage imod, daa bliffuer der enten liidit eller inted y landit[4]).

---

[1]) Om de af Jean Greve af Montgomeri hvervede franske Tropper, der traadte i dansk Tjeneste, samt om Grevens senere Skjæbne se Slange S. 575. 610. Schlegels Overs. af Slange II, 354. Hans Bestalling som Oberst var udstedt 9. April 1627 (den ovfr. S. 14 nævnte Liste over Bestallinger).

[2]) Jvfr. herom Erslev, anf. Skr. II, 77. 80.

[3]) Jvfr. Brevet Nr. 107.

[4]) Et Kornudførselsforbud var udstedt 8. Novbr. (Erslev, anf. Skr. II, 64; jvfr. ovfr. S. 112).

7. En anden Lenssmand til Øssell[1]).

8. Naar ieg forfaarer, at nogen vden Raadit er saat till Riigenss Maarss och *illo ipso* uerrid y raadit aff forrige brug eller handfestningen, Daa er ded y sig ret, atted liigesaa hollis med denne[2]).

9. At en uiiss tiid settis, paa huilcken Paudissen och tønni friiss ued derriss Eed forhøriss[3]).

Aff Anderskou den 11 *Novem: Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: *Memoriall* Riigenss Raad tilskickid.

104. Omtr. 12. Novbr. 1627.

Til Christian Friis.

Tonne Friis bør bevise sine Beskyldninger angaaende Kirstine Munks Indflydelse paa Kongen. Det er usandt, at der er sendt en betydelig Sum Penge med Kongens Børn til Holland. — *Geh. Ark.*

Postscriptum[4]).

Tønne friss sagde till paudessøn, att huad raadit med mig forabskeidede om dagen, ded støtte kyrsten om ygen

[1]) Lensmanden Frederik Rantzau til Asdal (Søn af Frands Rantzau og Anne Rosenkrands, f. 1590 † 1645) var bleven tagen til Fange i Slaget ved Lutter; men der udnævntes dog ingen ny Lensmand (Hans Mikkelsen. Ligpræd., Kbh. 1647. Erslev, anf. Skr II, 78. Erslev, Danmark-Norges Lensmænd 1596—1660 S. 11. Brevet Nr. 107).

[2]) Om Striden mellem Kongen og Rigsraadet angaaende Rigsmarsken Jørgen Skeels Ret til Sæde i Rigsraadet se Hist. Tidsskr. 4. R. III, 589 ff. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. II, 63.

[3]) Jvfr. ndfr. Brevet Nr. 104.

[4]) Denne paa et særligt Blad skrevne Efterskrift kan ikke med fuldstændig Sikkerhed henføres til noget af de bevarede Breve. Den maa dog uden Tvivl være skrevet før Rigsraadets ndfr. S. 119 Anm. 1 omtalte Bemærkning af 12. Novbr.

om natten, huilkit hand billigdt bør att beuisse, huorudi sliigdt sked er[1]).

Dii haffuer och sagdt aff Staatelige kleeder, kiirsten skall haffue, huilcke neppeligen nogen skall haffue siet.

Der taalis ochsaa om en anseendtlige *summa* penning, som med børnen till hollandt skickid Er[2]). Huor dii udi skiibid haffuer uerrid saatt, maa Ienss bille[3]) och knud wlfeldt[4]) uyde. Ieg ued deraff inted, mens ded kommer ieg ret uell yhue, att dentid børnen bleff hensendt, daa haffde huercke[n] ieg eller kyrsten Saa mange penning, som uy kunde sende med børnen tilatt forteere dem fram med.

Huad mangell der tydt uerrid haffuer, ded ued ingen bedre end dy gadt folck, tilsteede uaar. Huorlediss dii bleff uddelid, och huem ded giorde der, er ochsaa bewiist.

105. **12. Novbr. 1627.**

Til Christian Friis.

Kongen fastholder sit Standpunkt, at Rigsmarsken ikke i Kraft af sit Embede tillige er Medlem af Rigsraadet, og benægter hans særlige Hverv at tale Adelens Sag. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Tønne Friis til Hesselager, Søn af Niels Friis og Vibeke Gyldenstjerne, f. 1584 † 1642, 1627—42 Lensmand paa Stjernholm, havde, som ovfr. S. 109 omtalt, været den, der anholdt Oberst Baudissin i Korsør. Rigsraadet erklærede 12. Novbr., at han ikke var tilstede i Slagelse, men tidligere havde benægtet at have brugt den ham af Kongen tillagte Ytring (Danmarks Adels Aarbog 1886 S. 126. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. II, 78; jvfr. Cronholm, anf. Skr. V, 2, 23). Mærkes kan i denne Sammenhæng en Sætning i det ovfr. S. 109 omtalte Brev fra Klavs Daa til Albert Skeel af 28. Oktbr.: „Grevinden har jeg ikke spurgt at være her i Byen (Kjøbenhavn), men Fru Moder er her“.

[2]) Om Sendelsen af Kongens Børn Sophie Elisabeth og Valdemar Christian til Holland se Birket Smith, Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Hist. I, 15. 18.

[3]) Vel den daværende Hofjunker Jens Stensen Bilde (Grundtvig, Meddel. fra Rentekammerarch. 1872 S. 146).

[4]) Knud Christoffersen Ulfeldt var 22. Oktbr. 1627 bleven Hofskjænk (Grundtvig, Meddel. fra Rentekammerarch. 1872 S. 126).

Den *punct* om Riigenss Marss kan ieg icke finde derhen att kunde tydis. som man meen, Ty er hand *ipso ictu* y Raadit, huorfor Skulle hannem giffuis loff til att uerre huos ded, som *tracteris*?

Menss ded siinis meere att uerre en *Concessio*, at om hand er y Raadit och foddris till att *defendere patriam et partes* agere *nobilium apud Regem*, att hand daa skulle *admitteris ad secretiora*.

Simpliciter att tale for Aadelen[1]), ded gørriss inted behoff, ty ded er ingen forbøden att taale for sig och andre y nogen sag. Och om hans leylighed icke er ded personlig att gørre, Daa kan hand ded gørre schrifftlig, huilkit Chanseleren epther syn Eed kon: bør att berette och dem forskaffe beskeen derpaa.

Aff Anderskou den 12 *Novem: Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss till hande.

106. **Omtr. 14. Novbr. 1627.**

Til Rigsraadet.

Kongens Bemærkninger ved et Udkast til et Svar fra Rigsraadet til den jydske, skaanske og sjællandske Adel angaaende Fredsforhandlingerne, Rytteriets Indkvartering og Rigsmarskens Optagelse i Rigsraadet. — *Geh. Ark.*

Efftersom woris kere wenner, Slegtt och byrd vdi Iylland, Skaane och Seland haffuer os nogle Puncter wed Rigens Mars vdi kirken for to dage siden ladit foregiffue, som de siden skrifftlig fra sig leffuerit[2]), Saa er der paa

[1]) Om Adelens Ønske, at Rigsmarsken skulde være dens særlige Repræsentant, se Hist. Tidsskr. 1. R. III, 592 ff.

[2]) Den skaanske Adels Begjæring, hvortil den sjællandske Adel sluttede sig, var af 12. Novbr., den fordrevne jydske Adels af 13. Novbr. (Erslev, anf. Skr. II, 86—90).

woris wenlige suar, som effterfolger:

1. Efftertdi hans Maiest: egen folck (dis werre) haffuer skild sig ad i Partier i Iylland och der dreffuit all vgudelighed med Plønderi, høstruer och døttre i foreldrenis neruerrelsse skendit, bønderne *disarmerit* med mere, Huorfore i ere begerendis, at dene vfornødene krig motte (Nest Guds hielp) komme thill nogen god, fredelig ende, Och de motte komme thill deris gods och erledene skades opretning igen. Saa wed Gud, det gør os alle ont (er os och selffuer paaramit), seer icke heller enu anden middell end (Nest Guds hielp och bistand) kunde erlange fred. Huorpaa wi aff yderste formue hos hans kong: Maiest: haffue arbeidit och enu gør[1]), forhaabis och (Nest Guds hielp), at wor Herre skall giffue Raad och middell, will och i all vnderdanighed talle med hans Maiest: om eders erledene skade, Icke tuillendis, at h: kong: Maist: io effter denne tids thilstand gor hues som staar thill at gøre.

Huilckit alsammen ymod ha: M: beffhaling eller mynde sked er.

Huilckit h: M: ochsa beuilgid haffuer aff oss att maa forsøgis och alle dii *media* att ma forreslaas, huormed uy en triig och redlig friid kunde Erlange.

Till sliigdt att gørre en begiindelsse haffuer h: M: icke allene beuilligit oss wallenstein att tilskriffue, menss ochsaa breffuit ued h: M: kammeriuncker fordtsendt[2]). Huad ha: M: beuilgit haffuer Chur: aff Saxen och her: aff holsten att tilskriffue, ded er aff *Copien* att erfaare [3]).

---

[1]) Rigsraadet havde 9. Novbr. opfordret Kongen til at gaa ind paa Kurfyrsten af Sachsens og Hertugen af Gottorps Fredsmægling (Erslev, anf. Skr. II, 71 ff.).

[2]) Rigsraadet havde 18. Oktbr. opfordret Wallenstein til at virke for Gjenoprettelsen af et fredeligt Forhold til Danmark (Londorp, Acta publica III, 1037 f.). Skrivelsen var overbragt af Kongens Kammerjunker Kaspar v. Buchwald (Erslev, anf. Skr. II, 44).

[3]) Om Rigsraadets Skrivelse af 10. Novbr. til Kurfyrsten af Sachsen se ovfr. S. 112. 29. Novbr. sendte Rigsraadet en Skrivelse til Hertugen af Gottorp, hvori det meddelte ham, at Kongen havde erklæret sig villig til Forhandlinger i Ham-

2. De Skaaninger och Selandssfarers begering om forbete Plonderi och andre vchristelige gerninger, som dis werre i Iylland er skeet, vanseet i saa well som andre godwilligen der thill haffuer *contribuerit* denom at besolde, och befrøcter eder, at om fremit Rytteri hos eder skulle *inquarteris*, det da skulle gaa eder ligesaa. Huorfore ere begerendis, at ingen fremit Rytteri motte hos eder *inquarteris*, Men om nogit thill Landsens *defension* skulle indleggis, at det motte were fodfolck och icke mere, end som i med Landfolkit kan were mectig. Saa er thilforn vdi Ottensse tald med hans Maiest: herom, som Naadigst haffuer samtøct, att ingen fremit Rytteri skulle *inquarteris* i Seland heller Skaane[1]). Huad fodfolkit sig belanger, er och samme tid omtallit, att icke mere skulle i Skaane och Seland indleggis, end man nocksom kan were mester fore.

Ded er aff h: M: beuilligit, Menss paded h: M: hoffane, *commissariernis* heste saoch dii offuerbleffne Iudtske *truppers* indkuartering vden derris *total rvin*, som den nu vdstaar, skee kunde, Siinis oss raadeligdt at uerre at gørre sadan en vddeling paa samme Riitherie, som liiderlig[2]) billig kunde uerre, saat den ene stod laast och brast med huerandre. Paded den ene sauel som den anden kunde bliffue beholden[3]).

3. For det tredie Er i begerendis, Att man vnderdanigst hos hans Maiest: wille thilueyebringe, Att Stenderne motte forskriffuis, Paadet dis bedre

borg eller Lybek (Londorp, Acta publica III, 1040 ff. Erslev, anf. Skr. II, 61). Jvfr. Brevet Nr. 110.

1) Jvfr. ovfr. S. 99.

2) ɔ: lidelig, taalelig.

3) 8. Novbr. havde Kongen skrevet til Rigsraadet om Indkvarteringen af det til Sjælland ankomne jydske Rytteri (Erslev, anf. Skr. II, 61).

aff alle samtlig kunde *delibereris*, huorledis man sig best kunde *defendere*, Och att i forhaaber, at midlertid eders bønder ingen skatt paaleggis. Saa wille wi saadan eders anbringende hans Maiest: vnderdanigst thilkende giffue[1]). Men efflerdi der ere en hell hoff folck allerede i Skaane och Seland ankomne, huilke, dersom de icke med nogen faa penge bliffuer *contenterit*, befrøcter wi, att de skulle gøre landene større skade, Seer wi derfore ingen anden raad och middell. Att io en gemen och enfoldig skatt der thill will beuilges[2]).

4. Efftersom allerede vdi Skaane Adellens bønderdrenge thill Soldatter ere vdskreffne, Att sligt, efflerdi Adellen holler deris Rostieniste. och andre Aarsager motte effterladis, effterdi det er i mod eders Priuilegier, med mindre slig vdskriffuelsse kunde skee med Adellens egen *Consent*, Saa huad eders bønderdrengis vdskriffuelsse belanger, Er det icke skeet anderledis end i denne farlige tid och thill Landsens *defension* och icke widere, huilkit at forbigaa icke os haffuer synttis raadeligt och icke heller lenger at ware, end dene farlige tid paastaar. Och naar stenderne forskriffuis, kan widere derom tallis.

5. Belangendis det Adellen i Seland begerer, at deris bønder motte were fri for hoffanens vnderholdning der thill at *Contribuere*, som de vdi Fyen giort

---

[1]) Kongen indkaldte ved Brev af 30. Novbr. Stænderne til Møde i Kjøbenhavn 17. Decbr. (Erslev, anf. Skr. II, 91 f.).

[2]) Se ovfr. S. 112.

haffuer. Det wille wi i all vnderdanighed talle med hans Maiest: om och forhaaber derpaa it naadigt suar.

6. Rigens Marskis *session* anlangendis haffuer wi selffuer thilforne vnderdanigst hos hans Maiest: Anholdit, huorpaa wi foruenter hans Maiest: Naadigste erklering. *Actum* Slagelsse den *Novemb: Ao* 1627[2]).

Sænatorem eligere non possunt, multo minus cessionem[1]) *urgere.*

107. **15. Novbr. 1627.**

Til Rigsraadet.

Kongens Erklæring paa nogle ham tilstillede Punkter angaaende Indkvarteringen, Forsvarsforholdsregler, Udnævnelsen af en Rigsadmiral og en Lensmand paa Øsel, Rigsmarskens Stilling, Tønne Friises Beskyldninger, Forholdet til Udlandet og Skattepaalægene. — *Geh. Ark.*

Erklering paa ded, som Christian holck och Iacob Vlfeldt y dag oss tilstillid haffuer[3]).

1. Dii holster kan best kuarteris huoss hoffanen.

2. Huad med dii fremmedis indkuartering ske skal, ded uyl ske snard.

3. Riigenss raad ued best, huormegit folck behøffuis til landens *Defention*, Skiibenis vdristning, saoch huor dii best kan forleggis, eptherdi dennom leiligheden best bekendt Er.

---

[1]) ɔ: sessionem.

[2]) Udenpaa er skrevet: „Suar paa Adelenss Foregiffuelsse oc B[egering]" (det indklamrede er tilføjet efter Molbechs Udgave af Brevene I, 285; Bogstaverne ere nemlig nu afslidte). Herunder har Kongen skrevet: „*mutatis mutandis*". I Overensstemmelse med Kongens Tilføjelser og Ændringer udfærdigedes Rigsraadets endelige Svar 30. Novbr. (Erslev, anf. Skr. II, 90 ff.).

[3]) Nemlig Rigsraadets Svar af 12. og 14. Novbr. paa Kongens Proposition af 11. Novbr. (Erslev, anf. Skr. II, 77—80).

4. Riigenss *Admirall* at uerre uyl uy bruge Clauss daa, som her er[1]).

5. Kan der findis en, som dychtig er til Øssel att forskicke, daa er ded best, atted skeer strax[2]).

6. H: Iørgen Lunge S: bleff aff oss och ingen anden Riigenss Raad *nominerit*, oss hannem til Riigens Raad och Marss at uille bruge[3]).

7. Skall tønne friissis Ney gelde, daa er den andens laa saa god, och staar oss frii for att troe deraff, huad oss lyster[4]).

8. Om hielp att besøge dy omliggende *potentater* kan dy best gørre, Som y Engeland nu erre[5]).

9. Søstederne er intet att troe. Huad dii lybske loffuede, ded uylie dy inted giffue beskreffuen, och kan gørre, huad dennom liister.

10. Huad for tiid eller *modum collectandi* dy bruger, ded lader uy skee.

Aff Anderskou den 15 *No: Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad til hande.

---

[1]) Rigsraadet havde 12. Novbr. ytret Tvivl, om hvorvidt Kongen havde ment en Rigsadmiral eller en Søadmiral over en særlig Flaade; det havde nævnt Jens Sparre og Mogens Gyldenstjerne som muligvis dygtige til at beklæde Embedet. — Først 1630 blev Klavs Daa udnævnt til Rigsadmiral (Erslev, anf. Skr. II. 173. 224).

[2]) Jvfr. ovfr. S. 118.

[3]) Om Jørgen Lunges Udnævnelse til Rigsraad og Valg til Rigsmarsk 1616 se forrige Bind S. 106 f. Hist. Tidsskr. 4. R. III, 583 591 f.

[4]) Jvfr. ovfr. S. 118 f.

[5]) I Juli 1627 vare Christen Thomesen Sehested og Jørgen Brahe sendte som Gesandter til England og Frankrig; 29. Novbr. fik de tillige Kreditiv til Generalstaterne (Erslev, anf. Skr. II, 121 f.). Jvfr. Brevet af 26. Decbr. 1627.

108. 15. Novbr. 1627.

Til Christian Friis.

Anne Lykke skal frigives mod at udstede en Forpligtelse til ikke at forlade sin Gaard. — *Geh. Ark.*

Eptherdi Anne lycke for Myn frummoderss och andre gaadt folckis *intercession* Skiild skall erleddigis och syn datter[1]) huos Sig beholde, Saa skaldtu stille en Orfeiide *debito modo*, som hun med syn broder[2]) och neste wenner skall vdgiffue, førend hun Slipper, huorudi *inter alia* skall indføriss, at hun ingenstedtz Skall drage uden till och fraa syn gaard och kyrcken, *Cum illo recervato*, naar udi nogen aff *puncterne pecseris*, mig daa at haffue *repetitionem principii* frii. *Vale. Datum* Ander: Den 15 *Novem: Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss till hande.

109.* 18. Novbr. 1627.

Til Frederik Urne.

Om en Værkmester, der er antagen til Anlæget af de nye Skanser ved Kronborg. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Denne breffuiser *Nicolas Renvoise d'Alançon* er antagett for en werckmester och skall haffue en halff rix daler om dagen, naer hand arbeder, och skall du bruge hannom baade her och thill Chroneborgh. Werckene paa begge forbemelte Steder skall begynde med dett forste och kaste iorden op. Siden maa mand see, huormed mand best kand sette dett op. Med Samme arbede skall delis

[1]) Sophie Rantzau; se ovfr. S. 73 f.
[2]) Frands Lykke.

dem iblantt, Saa att en huer ueed, huad hand skall giøre ferdigh[1]). Frederigsborgh dend 18 *Novembris*[2]).

110. **30. Novbr. 1627.**

Til Rigsraadet.

Kongen henviser til sine Bestræbelser for Opnaaelse af Fred og udtaler sig endvidere om Forsvarsforholdsregler, Hærens Størrelse og Indkvarteringen. — *Geh. Ark.*

Aff ederss[3]) skriffuelse den 29 *Huius*[4]) haffuer uy Eders vnderdanigste betenckende om denne Neeruerrende tilstand fornommen Och den Naadigst derhen *dirigerit* befunden, At y oss tiil en god friid at indgaa raader, eptherdi Riigit icke mehre end 7000 mand tilfodtz formaar at holde, naar alting *pondereris*, Och pa andris *assistens* at habe oss faarligdt att uerre. Huilckit ederss betenckende uy for Christeligdt och gans *Rationabile* befinder.

Sa eptherdi uy erre uyss paa, eder nocksom aff oss at haffue forfarid, at uy ingentiid haffuer laadit oss uerrid ymod at *tractere* friid, ysønderlighed mens uy uorris kammeriuncker med breffuen til wallenstein at reisse befalid haffuer, saoch *in illum finem* til Chur: aff Saxen at skriue och her: aff holsten beuilligit[5]), formener uy oss *in illo puncto* att haffue giordt den deell, oss mueligdt haffuer uerrid.

Huad forhaabning uy haffuer saat eller endnu setter til fremmid hielp, ded er ingen bekend vden den, der alting ued. Icke diste myndre haffuer ded altiid uerrid och endnu er uorris mening icke at laade henderne falde

[1]) Jvfr. om Arbejderne ved Kronborg Brevet af 5. Febr. 1628.

[2]) Paategningen gaar ud paa, at det er modtaget paa Kronborg 28. Novbr., hvilket dog synes at maatte være en Fejl.

[3]) Ordet er skrevet to Gange.

[4]) Rigsraadets Betænkning af 20. Novbr. var først leveret Kongen 29. Novbr. (Erslev, anf. Skr. II, 63. 81 ff.). Kongen havde nemlig, som det foregaaende Brev viser, i nogle Dage været borte fra Antvorskov.

[5]) Jvfr. ovfr. S. 121.

och *desperere* paa gud y himmelens hielp och kaaste bag døren *media licita, nam hoc esset contemnere theologica & politica.* Ded haffuer altiid uerrit ded seckerste at *tractere sub clipio.*

Huad dii 7000 man anlanger, Saframdt *Nummerus ille in conventu statuum*[1]) *augeri non possit, tunc valeat, qvantum valere possit, donec omnipotens illum augere vuldt, qvi suos non deceret.*

At dii fattige folck, som nu yndkuarteringen haffuer, den, indtilat den *conventus* kan hollis (Som bade icke snardt kan erlange siin begindelse eller ende), skulle allene *graveris*, synis os for gud och uerden wbilligdt at uerre och ickun derhuoss *tam in prolongatione temporis qvam in diuisione Iusta* inted andit at søgis *qvam proprium commodum* och icke *Pri:*[2]).

Capitein Heess at legge udi helssingør er inted radeligdt[3]), ty danske folck saa mange, at dy et *companie*

---

[1]) Jvfr. ovfr. S. 122 f.

[2]) ɔ: Principis?

[3]) Rigsraadet havde tilraadet at lade være at lægge fremmed Folk i Helsingør, men derimod at indkvartere Kaptajn Henrik Hess der i Byen, fordi hans Folk vare danske. — Som saa mange af sine samtidige var Henrik Hess afvexlende knyttet til Hæren og Flaaden. 1618 sejlede han afsted som Deltager i den ostindiske Expedition, under hvilken han gjorde Tjeneste som Lieutenant paa Skibet „Kjøbenhavn“ og senere benyttedes meget i Ostindien af Ove Gjedde. 1623 førte han Kommandoen over to Skibe, der sendtes til Ostindien. 1630 var han Skibschef paa den danske Flaade, der kæmpede med Hamborgerne. I Slutningen af samme Aar blev han Major paa Aggershus, og her forblev han nu i en Række af Aar; 1. Januar 1649 udnævntes han til Oberstlieutenant over denne Fæstnings Garnison (Schlegel, Saml. zur dän. Gesch. 1, 2, 96. I. 4. 106. Danske Mag. I, 104. Garde, Den dansk-norske Sømagts Hist. 1535—1700 S. 179. Norske Rigsregistr. VI, 274. VII, 265. IX, 265. Saml. til det norske Folks Sprog og Hist. III, 75). Det er derimod tvivlsomt, om det er samme Mand, der 10. Marts 1657 blev Generalauditør i Norge, og med hvem der gjordes Afregning 1664, da han havde 1010 Rdl. til gode hos Kronen (Geh. Ark., Afregninger II 60). Ved særegne

complet gørre kunde, ued uy icke at uerre udi *Armeien*. Fremmid folck at *commandere* duer hand inted till, dertilmed saa er hand nu tilsagdt att uaare pa til Skiibss.

Den *Instruction*, gesanterne til Suerrig medgiffuis skal, haffuer uy ygennomsiet Och uorriss *Resolution* om den, sauyt oss siinis disse Riiger och lande gaffnligdt at uerre. vorris Chanseler H: Christian friis laadit sette till Paapiir [1]).

Eptherdi køben: och andre Pladtze baade y Sieland, falster och laland med *fortification* uyl hielpis. Saa skall udi tiide derpaa tenckiss, huorledis sliigdt best och snaarist Skee kan.

Aff Anderskou den 30 *Novembris Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Danmarckis Riigiss Raad till hande.

111. 4. Decbr. 1627.

Til Jakob Ulfeldt.

Han skal meddele de jydske Rigsraader, at Kongen vil efter en vis Taxt erstatte dem deres Udgifter, naar de sammenkaldes for hans private Sagers Skyld. — *Geh. Ark.*

Eptherad ieg udi disse dage til *Ander:* aff underskedtlige personer er Adspurdt, om di Iudtske Raad herepther aff mig skulle hollis frii, naar di forskriffuis, Suarede ieg, ded at uerre billigdt, naar di brugis udi myne *privat* saager, huorpa dog uille gørris en uiiss tax.

Saa eptherdi ded er en sag aff *importantie*, sa haffuer ieg dig myn mening derpaa uillit lade uide, som du samme Raad skaldt lade forstaa:

Baand var han knyttet til Helsingør, thi her var hans Hustru fra (Brevene 1636—40 S. 193), og maaske var han i Slægt med den helsingørske Handelsmand Anders Hess, der levede i Slutningen af det 16de Aarhundrede (Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskr. III, 184).

[1]) Jvfr. ovfr. S. 116.

At naar di aff mig forskriffuis, mig daa bekostningen at uille staa, sauit myne *privat* sager angaar, huorom Stadtholderen Skall fa befaling, dog at hand gør den vndersked, at di, som udi velstanden høier end andre haffuer nyt[1]) *Cronen*, at dii ochsa nu gørre *Cronen* større tieniste end andre.

Och eptherdi lanssdommerne och lenssmenden aff Iudtland haffuer liid liige saa stor skade, Sa skaldtu Raadit tilskriffue at møde nogit for herredagen at *deliberere*, huor høidt myne eriinder at forrette huergang *estimeris* Skall, saoch huorledis dii andre hielpiss kan[2]).

Sa endog ingen haffuer større arsag till sig at vndskildige end ieg, som haffuer myst thuende fiirstendom och den største deel aff dette Riige, Saa uiil ieg dog *pro qvota* gørre aldt ded,[3]) dennom beuilgiss, Och meen ieg, at ingen *Christianus* bør sig at vndskildige at gørre siin Ieffnkristen hielp, naar hand trenger. Geistligheden er befalid at *deliberere*, huorledis dii fordreffne aff derriss orden kan hielpis. Naar nu sligdt pa eders side ochsaa skeer, uil ded giffue en stadtlig *Harmoniam. Vale.* Aff korssør 4 *De: Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigis Rad och Chanseler Iacob wlfeldt til hande.

112. **19. Decbr. 1627.**

Til Jakob Ulfeldt.

Der skal forhandles med Rigsraadet om Paalæget af en Madskat. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Her mangler vistnok Ordet: at.

[2]) Jvfr. Rigsraadets Betænkning af 4. Jan. 1628 om Erstatning til de skadelidte Rigsraader, Landsdommere og Lensmænd i Jylland (Erslev, anf. Skr. II, 94. 101).

[3]) Her mangler vistnok Ordet: at.

I morgen, naar Raadit kommer sammen, førend rettertingit holdiss[1]), daa skall med dennom taalis, at bønderne maa paleggis, at enhuer giffuer till flaadens vdristning 1 lisspund flesk, 1 lisspund kiød, 1 tønde kauring, 1/2 tønde biggriin[2]).

Vden slig hielp kan man inted faa flaaden vd y sommer. *Vale.* Aff køben: slot den 19 *De: Anno* 1627.

Christian.

Udskrift: Riigenss Chanseler Iacob wlfeldt til hande.

113. **19. Decbr. 1627**[3]).

Til Frederik Günther.

Der skal affattes et Gjældsbevis til Enkedronningen paa 40,000 Rdl., som Rigsraaderne skulle gaa i Borgen for. Kongen af England skal anmodes om at skaffe Kongen noget Klæde paa Regning. — *Geh. Ark.*

Eiin briiff soll gemacht werden auff 40 thaussendt thaler, so ich von der fraumutther geliien habe, fuhr welche *summa* dii Reix Rehthe biirgen sollen[4]). Dii Iehrlige Renthe soll dii fraumutther von des hausses warenborrigss éinkumst erleget werden.

Dem *Agenten* in Engeland[5]) soll geschriben werden, dass er beii dem köninge daselbst anhalthen soll, dass er mihr mit etzliche hundert Stiicke gemeiine laacken endtsetzen wolle auff rechnung.

---

[1]) Rettertinget var begyndt 18. Decbr. (Erslev, anf. Skr. II, 93).

[2]) En Madskat paalagdes 13. Jan. 1628 (Erslev, anf. Skr. II, 94).

[3]) Datum er tilføjet af Frederik Günther.

[4]) Rigsraadet gik 3. Jan. 1628 i Borgen for den nævnte Sum (Erslev, anf. Skr. II, 94).

[5]) Efter at den i forrige Bind S. 143 nævnte Vilhelm Belov 1627 for en Tid var vendt hjem til Danmark, var det nu maaske Johan Kaspar v. Wulffen, der var dansk Agent i England.

Ein paass auff dass skiiff, so nach demselbigen laacken hin soll[1]).

Udskrift: Friiderich giinther zu handen.

114.* 21. Decbr. 1627.

Til Frands Rantzau.

Om en Foræring til en nederlandsk Gesandt. — *Geh. Ark., Bilag til Rentemestr. Regnsk. 1627.*

Eptherdi den hollandtske gesanther nest gudtz hielp faar syn affsked y dag[2]), saa uill der forehring till hannem paa 200 *croner.*

Aff køben: slott den 21 *De: Anno* 1627.

Udskrift: Stadtholderen frans Randtzou till hande[3]).

---

[1]) Om det nævnte Klædes Afhentelse fra England i Febr. 1628 af det Skib, der havde ført Frederik Günther til Holland, og om dets Beregning som Afdrag paa de lovede engelske Subsidier se Wassenaer. anf. Skr. XIV, 87.

[2]) Med Kreditiv og Instrux fra Generalstaterne af 19. Novbr. 1627 var den nederlandske Gesandt Laurens Real kommen til Kjøbenhavn 15. Decbr. og havde haft Audiens hos Kongen 19. Decbr. Hans Hovedærinde var et Tilbud om at besætte Kronborg og Helsingborg med nederlandske Tropper til Sikring af Sundet, hvilket dog afsloges. Skjønt hans Rekreditiv udstedtes 21. Decbr., forlod han først Kjøbenhavn i Slutningen af Januar; paa Hjemrejsen strandede han ved Skagen og fangedes af de Kejserlige; han blev senere sendt til Prag og først frigiven i Marts 1629 (Wassenaer, anf. Skr. XIV, 72. 77. 101. XV, 31. XVII, 11. Aitzema, Historie of verhael van saken van staet en oorlogh II, 495 ff. Slange S. 618 f. Schlegels Overs. af Slange II. 327. 368 f. Danske Samlinger 2. R. III, 382. Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. I, 33. Geh. Ark., Holland Nr. 41). Jvfr. det følgende Brev.

[3]) Vedlagt Frands Rantzaus Kvittering af 22. Dec. 1627 for at have modtaget af Rentekammeret en Guldkjæde af Kronegulld, som vejede 186 Kroner, og et kgl. Maj.s Kontrafej med en „amelerit“ Guldkrans. — Den omtalte Kjæde uddelte han, da han toges til Fange, til de kejserlige Soldater og reddede derved sine Søfolk fra Fangenskabet (Schlegels Overs. af Slange, anf. St.).

115. 26. Decbr. 1627[1]).

Til Frederik Günther.

Han skal affatte en Instrux for sig selv som Gesandt til Holland. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Eiine *Instruction* sollestu abfassen
Auff deine Persohn, dass du von hinnen dich nach hollandt begeben sollest[2]) vndt beii graff Ernsten[3]) vndt donappen[4]) erkundigen, wii ess vhm *Iossia* v: fossberg[5]) sachen Stee beii den herren Stathen, wiiauch beii anderen daa ihm lande.

[1]) Datum er paategnet af Frederik Günther.

[2]) I en Relation, omhandlende Begyndelsen af hans Rejse (Geh. Ark., Holland Nr. 49), beretter Frederik Günther, at han i Juledagene 1627 fik en egenhændig Ordre fra Kongen om at affatte en Instrux og et Kreditiv for sig; han foredrog Kongen Koncepten 27. Decbr., og den fik hans Billigelse Men senere faldt der ham forskjellige Punkter ind, især om en Kontrakt, der først maatte sluttes med forskjellige Kjøbmænd om Leverancer fra Holland; paa Grund heraf fik han først sin endelige Afsked 15. Jan. 1628 og rejste den følgende Dag til Helsingør, hvor han imidlertid paa ny blev opholdt (se Brevet Nr. 122). Hans Kreditiv til Generalstaterne udstedtes 2. Jan. (Ausländ Reg.).

[3]) Grev Ernst Kasimir af Nassau-Dietz, Statholder i Frisland, hos hvem flere af Kongens Børn med Kirstine Munk opdroges.

[4]) Vistnok Gabriel v. Donop, der havde faaet Bestalling som Krigskommissær 20. Juli 1627 (den ovfr. S. 14 nævnte Liste over Bestallinger), og som i Efteraaret 1627 og Foraaret 1628 synes at have opholdt sig i Nederlandene i Anledning af en fra Kongens Side paatænkt Diversion mod Westfalen (se Breve til Prinsen af Oranien af 2. Oktbr. 1627 og til Grev Ernst Kasimir af Nassau-Dietz af 8. April 1628 i Ausländ. Reg.).

[5]) 3. Juli 1627 havde Kongen udstedt Kreditiv som Resident hos Generalstaterne for Josias v. Vosbergen, en Broder til den nederlandske Statsmand Caspar v. Vosbergen, der havde været som Gesandt hos Christian IV 1625 (Ausländ. Reg.; jvfr. Aitzema, anf. Skr. II. 363). Men Kongen var ikke længe efter bleven misfornøjet med hans Virksomhed, og 12 Jan. 1628 fik han Brev fra Kongen om, at der var udnævnt en anden Resident, hvorfor han skulde overgive sit Regnskab til Frederik Günther (Geh. Ark., Holland Nr. 42). Jvfr. Brevet Nr. 123.

Vndt weill du mit seinem brudern bekandt bist, sollestu mit ihm reeden (souern er alda zustelle ist), dass mich obengemelthes seiness Bruder *proseduren* ihn viill sachen befremdt fohrkommen, vndt dass seine verrichtung ganss nit mit seiner zusage *correspondiret*, so von mihr zu *tolleriren* nit ist.

Daa er[1]) sonsten vhm seine verrichtung daselbst gefraget wirdt, soll er fohrgeben, Er seii ahn dii gesanthen Chr: to: vndt den Braden[2]) abgefertiget vndt Erwarthe Ihr.

Da ess sich nun zutrige, dass forgemelthe gesanthen alda[3]), so soll ehr ihnen dii *capita* der ledtzsten *Legation*[4]) berichten, darneben vermelden, dass sii in *privato colloqvio* begeret ihre *garnison* ihn *Croneburch* vndt helssingburch zu haben, distobesser sich dess Sundess sich zu verseckeren, wohrnach sii sich disto besser können ihn allem vohrzusehen haben.

Ihm Niiderlandt soll Er sich uhm eiinen guthen Skuster vhmsehen, der alhii fuhr mich erbeithen kan vndt ihm freiie wohnung versprechen.

116. **29. Decbr. 1627.**

Til Christian Friis (?).

Kongen er misfornøjet med den uden Tilladelse foretagne Indvielse af Christiansstad Kirke; dog kan den ikke gjøres om, men Præsten bør straffes. — *Molbechs Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., 4., 985 c*[5]).

[1]) Her begynder Kongen at omtale Günther i tredje Person.
[2]) Jvfr. ovfr. S. 125.
[3]) Her mangler Ordet: wären.
[4]) Jvfr. ovfr. S. 132.
[5]) Molbech bemærker (Udg. af Brevene I, 306), at hans Afskrift er tagen „efter en gammel Afskrift, sammenlignet med en anden af Langebek („ex copia")"; men ingen af disse Afskrifter har nu været til at finde.

Du skalt til dig paa en beleilige ort beskicke *Doctor* Hans Reisen [1]), *Doctor* Hans Michelsen [2]) och Mester Morten, forrige Hofpredicant [3]), och dennem *Doctor* Matzis [4]) angivende, som det begierit er, *referere* och derpaa fornemme deris betenckende. Min meening er, at uanseet Mester Iørgen gantske *oscitanter* Christianstads kirke, som kronen och riget saa store penge kost haver och fremdelis koste wil. uden minde indviet haver [5]) och derfor billig bør att straffis, men epterdi slig indvielse skeed er och nu intet kan *corrigeris*, och videre indvielse uden forargelse nu mere icke skee kand, mens mere dermed *erratum errato* vilde blive *cumulerit*, huorfor ieg acter samme M: Iørgen for samme indvielse. saa høyt skee kand, at straffe, och samme *mulctam* at *perpetuere* til *hospitalet* sammested *cum tali titulo*, saa at efterkommerne i samme by kand være vis paa, at deris kirke er indviet.

Af kiøbenhafns slot den 29 *Decemb:* 1627.

Christian.

---

1) Hans Resen, Biskop i Sjællands Stift.

2) Hans Mikkelsen, Biskop i Fyns Stift.

3) Morten Madsen, Hofprædikant hos Kongen 1622—27, derefter Biskop i Aarhus Stift.

4) Mads Jensen Middelfart, Biskop i Lunds Stift.

5) Jørgen Christoffersen, født omtr. 1560, var efter at have været Sognepræst i Væ bleven Præst i Christiansstad og Provst i Gers Herred. Juledag 1626 havde han foretaget en Slags Indvielse af den 1618 paabegyndte Trefoldighedskirke. En af ham 13. Jan. 1627 afgiven Forklaring tilfredsstillede ikke Kongen, der 11. Febr. befalede Lensmanden Otte Marsvin at lade ham tiltale. Trods Kongens i det her aftrykte Brev udtalte Mening foregik dog efter hans egen Ordre af 28. April en ny højtidelig Kirkeindvielse 8. Juni 1628. Et 29. Novbr. udfærdiget Kongebrev. hvorefter Jørgen Christoffersen skulde resignere sit Embede, blev kasseret; derimod fik han 21. April 1629 en Medhjælper og døde 15. Jan. 1630 (Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne V, 2 f. Molbechs Udg. af Brevene I, 306 f. Friis, Trefoldighedskirken i Christiansstad S. 16 f.).

117.* 1627–28.

Til Frederik Günther.

Generalstaterne skulle anmodes om at undsætte Stade og Krautsand. — *Geh. Ark.*

Dii staathen sollen Ersuchet werden Staade zu endtsetzen vndt eine Skandtze auff kraudtsandt[1]) zu werffen[2]).

Udskrift: Friderich gynther zu handen.

118. 4. Januar 1628.

Til Frederik Urne.

Ordre om nogle Kanoner paa Kronborg. Alle Krudtpotter skulle sendes til Kjøbenhavn. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Denne breffuiser skall skaffiis hielp til att giøre lader och forstillninger thill de halffue Cartoffuer, som skall brugis i marcken. De krudpotter[3]) alle skall hidsendis, och de Støcker, ingen undtagen, som Staaer udi Skurett paa wolden, Skall Settis ud thill Søen. Aff kiøbenhaffn dend 4 *Ianvarij*[4]).

---

[1]) Ø i Elben.

[2]) I Løbet af Vinteren 1627—28 blev Stade blokeret af de tillyske Tropper; 25. April overgav Byen sig. Det kan bemærkes, at 29. Novbr. 1627 havde Kongen tilskrevet Prins Frederik Henrik af Oranien, takket ham for, hvad han havde gjort for Provianteringen af Garnisonerne ved Elben og Fortifikationen af Krautsand, og bedet ham opfordre Generalstaterne til at assistere ved Hævdelsen af disse Pladser (Ausländ. Reg.).

[3]) En Slags Kanoner, se Blom, Kristian IV's Artilleri S. 197.

[4]) Modtaget paa Kronborg 5. Januar.

119. 5. Januar 1628.

Til Frederik Günther.

Om Indkjøb af forskjellige Slags Vaaben i Nederlandene. — *Geh. Ark.*

Ihm Niiderlandt soll fiihr allen dingen dass Seiidgewehr nit vergessen werden, dass dessen etzlich thaussendt mehr dan dess anderen gewehrs miige kommen.

Item dass dii hellebarthen vndt *partisanen* nit vergessen werden[1]).

Rossenborrich den 5 *Ianv: Anno* 1628.

Udskrift: Friiderich giinther zu handen.

120. 10. Januar 1628.

Til Rigsraadet.

I Anledning af, at Henrik Rantzau er kommen som Sendebud fra Hertugen af Gottorp angaaende Freden, erklærer Kongen, at der ikke kan være Tale om noget Fredsmøde, med mindre Kejseren sender Fuldmagt. — *Geh. Ark.*

Epthersom ded udi nogle daage er saagdt heer udi byen, Hendrich Randtzow at uerre foruentendis, som haffde med sig *capita pacificationis*, der hand nu kom tiil oss[2]), sagde uy til hannem oss at haffue fornommit *bona nova*, yded at heer sagdis hannem at føre friidden med sig, Suarede hand, sig for lycksalig att uerre at regne, om hand sligdt med sig førthe.

Der hand nu kam allene till oss, berettede hand, huorledis her: aff holstein aff hannem haffde begerit at holde an om et mode imellom Riigens Raad och dii hol-

[1]) Jvfr. ovfr. S. 133 f.

[2]) Hertugen af Gottorps Instrux og Kreditiv for Ditlev Rantzau til Panker og Henrik Rantzau til Hohenfeld ere dat. 20. Novbr. 1627; de skulde søge at bevæge Rigsraaderne til Fred (Quellensamml. d. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesellsch. f. vaterländ. Gesch. II, 2, 125 f. Erslev, anf. Skr. II, 96).

steinske Raad, som om friidtzmiddelen kunde *tractere*, begerthe derhuos at uyde, om hand sliigdt motte *proponere* Riigens Raad. Suarede uy, at om sliggit mode waar inted at taale, *nisi adsit plęnipotentia Cæsarea.* Naar man uaar uyss paa samme *plęnipotens*, saa kam *pu[n]cterne* well fraam, Paa huilcke *puncter* Riigens Raad skulle nocksom sig paa uorriss uegne salediss erkleere, som ded kunde uerre forsuarligdt for gud y himmelen och werden, Huilckit uy Riigenss Raad haffuer udi en hast laadit forstaa[1]). *Valete.* Aff køben: Slott den 10 *Ianv: Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad till hande.

121. **11. Januar 1628.**

Til Rigsraadet.

Kongen er tilfreds med, at det svarer Henrik Rantzau, at det har Fuldmagt til at forhandle om Fred, naar Kejseren sender Fuldmagt. — *Geh. Ark.*

Riigenss Raadtz Betenckende, oss ydag tilstillid[2]), haffuer uy Igennomsiet och gaadt befunden, Naar uorriss tiener och Raad Hendrich Randtzow aff Eder suaris, Eder aff oss at haffue Erlangidt *plęnipotentiam* at *tractere* friid, Naar fuldkommen *plęnipotens* aff keysseren opuyssis[3]).
Aff køben: huss den 11 *Ianv: Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad Samdtlig tiil hande.

---

[1]) Jvfr. det følgende Brev.
[2]) Rigsraadets Betænkning af 10. Januar er trykt hos Erslev, anf. Skr. II. 102 f.; jvfr. Molbechs Udg. af Brevene I, 312.
[3]) Rigsraadets Svar til Hertug Frederik er dat. 13. Jan. (smstds. II, 96).

122. **Omtr. 22. Januar 1628.**

Til Frederik Günther.

Han skal takke Generalstaterne for deres Tilbud om underhaanden at sende Kongen Tropper og Skibe og sørge for, at Tilbudet opfyldes. — *Geh. Ark.*

Nachdem foppius mihr hatt wissen lassen, seiine *principalen* wolthen mihr etzliche thausendt man zuskicken wiiauch etzliche orloffskiiffe, doch das ihr nahme nicht darzu gebraucht wurde [1]), worzu bestallung zu kopenhagen verfertiget werden, worfuhr den Stathen billich soll danck gesagdt werden, wan du daa ankommest, darneben obengedachte bestallung zu wasser vndt lande mit dich nemmen [2]) vndt dii anfohderung thun, das mit dem erstem offenem wasser diiselbe zusage miige inss werck gerichted werden.

Weiill der Oberster Loh [3]) ein guther Soldat, alss sege ich ihm gerne geholffen beii den zugesagthen *truppen* wiiauch den graffuen v: Solmss [4]).

---

[1]) Under Frederik Günthers Ophold i Helsingør (se ovfr. S. 133) kom Christian IV 22. Jan. til Kronborg og befalede ham at komme til Kjøbenhavn, fordi der maatte gives ham nye Kommissioner i Anledning af et Forebringende fra Foppius v. Aitzema, den nederlandske Resident hos Hansestæderne. 30. Jan. rejste Günther tilbage til Helsingør, hvor han maatte vente paa Medvind til 6. Febr. Om Günthers Ophold i Nederlandene se Wassenaer, anf. Skr. XIV, 86 f. Hans Rekreditiv udstedtes først 4. Novbr. 1628 (Geh. Ark., Holland Nr. 49).

[2]) 13. Febr. 1628 skrev Kongen til Generalstaterne og opfordrede dem til at hjælpe nogle, der vilde kjøbe og udruste 2 Orlogsskibe (Ausländ. Reg.).

[3]) Oberst Johan v. Lohe (eller Loo); han havde i Løbet af 1627 deltaget i Forsvaret af Wolfenbüttel (Jahn, anf. Skr. II, 352. 356).

[4]) Jvfr. ovfr. S. 15.

123. 22. Januar 1628.

Til Frederik Günther.

Om Udnævnelsen af den nye Resident hos Generalstaterne. — *Geh. Ark.*

Ich vergass in meinem *memoriall* Dess *Residenten*, So ich ihm Niiderlande bestellen wolthe. Ess ist ein fohrnehmer man, aber der nahme ist mihr endtfallen [1].

Es soll mit ihm auff 3000 dl. *tractiret* werden lehrliicher besoldung. Er hatt zuahr mehr begeeret, aber ich mein, Er thudt ess woll darfuhr, ihnsonderheit wan er eiinen höehren titell bekomdt alss nemlich *Ambassiador*.

Cro: den 22 *Ianv: Anno* 1628.

Udskrift: Friiderich günther zu handen.

124.* 5. Febr. 1628.

Til Frederik Urne.

Om nogle Faner, om en Liste over Vaaben i Rustkammeret paa Kronborg samt om Fuldførelsen af en Skanse. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

[1]) Som ovfr. S. 133 omtalt, havde Kongen frataget Josias v. Vosbergen hans Stilling som Resident. Hvem Kongen i Januar har tænkt paa at erstatte ham med, vides ikke; thi den Johannes Scultetus, som han 27. Maj 1628 gav Bestalling og Kreditiv som Resident hos Generalstaterne, og som ogsaa fungerede som saadan i Løbet af 1628 og 1629, havde han 29. April lovet at betale Udgifter for paa hans Rejse til Bethlen Gabor (Ausländ. Reg. Den ovfr. S. 14 nævnte Liste over Bestallinger. Patente 1626—29. Jvfr. Aitzema, anf. Skr. II, 663. Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. I, 101). Josias v. Vosbergen vedblev imidlertid trods sin Afskedigelse at ville fungere og undlod at aflægge Regnskab, saa at Kongen endnu 7. Novbr. 1628 maatte paalægge ham dette og opfordre Generalstaterne til ikke at skjænke ham Tiltro (Ausländ. Reg.). I Marts 1629 blev han anholdt i England og sendt til Danmark for at aflægge Regnskab for de af ham oppebaarne Subsidier (Molbechs Udg. af Brevene I, 372).

De gamle faner, som findis baade paa dend lange gang och andenstedz, skall riffuis fra Stangen och forsendis thill Stattholderen. Fortegnelsen paa huis gewehr der findis paa Rustkammerett skall ochsaa fremskickis. *Ingenieurens discours* wagtett skall der faris fortt med dett werck, efftersom dett affstucken er, uden nogen forandring[1]). Frederichsborgh dend 5 *Februarij*[2]).

125.* 6. Febr. 1628.

Til Frederik Urne.

Om Smørleveringer paa Ladegaardene ved Frederiksborg. Svin og Gjæs skulle føres fra den lille Ladegaard til den store. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Effterdi de Meyersker paa Ladegaardene[3]) Saa gandske wlige haffuer Slagett Smør, Saa skall dennom, som mindre Slagett haffuer, *pro qvota* aff deris løn afftagis och thill deris løn igien udi dette Aar leggis, som mest haffuer førtt thill Regenskab. De Suin och ges, som gaar paa dend liden Ladegaard, skall Sendis ud thill de paa dend Store Ladegaard. Rosenborrigh dend 6 *Februarij*[4]).

126. 9. Marts 1628.

Til Christian Friis og Frands Rantzau.

De skulle kalde saa mange af de jydske Rigsraader og Adelige, som ere ved Haanden, til Kjøbenhavn for at overveje Midler til at tilbageerobre Jylland. — *Geh. Ark.*

[1]) Frederik Günther omtaler i sin ovfr. S. 133 nævnte Relation, at Kongen kom 1. Febr. til Kronborg og Dagen efter med Ingeniøren Douchet afstak forskjellige Udenværker om Slottet. Jvfr. Wassenaer, anf. Skr. XIV, 87. 100.

[2]) Modtaget paa Kronborg samme Dag.

[3]) Jvfr. Brevet af 21. April 1628.

[4]) Modtaget paa Kronborg 7. Febr.

Worriss Chanseler H: Christian friiss och worriss Stadtholder frans Rantzou Skal tiil en uys dag med ded første til køben: beskeide ded Iudtske Raad saoch Aadel, saa mange ued handen erre, Och med dennom *Deliberere, qvomodo qvaliter* uy ded best kunde anstille, at uy oss Iudtland enten ganske eller *ex parte* igen kunde bemechtige, saauit gud Alsommechtigste dertil uil giffue siin Naade.

Och eptherdi dennom er beuyst, huad folck her er y tienisten, saoch huad folck aff Riigit kan opbringis, Saa uil derepther gørris offuerslag, huor man skall tage dendell, dertil uil fornøden gørris, icke allene at bringe dem paa banen, menss dennom siiden at Erholde.

Dy, som paa samme tyd huoss denne uorriss *proposition* kallis at uerre tilstede, skall formaniss at holde alting *in secreto*[1]. *Valete.* Aff Naaskou 9 *Martij Anno* 1628.

Christian.

127.

16. Marts 1628.

Til Christian Friis.

Memorial om, hvad der skal forelægges de jydske Raader og Adelige angaaende Midlerne til Jyllands Gjenerobring. — *Geh. Ark.*

Memorial paa ded, som *Delibereris* skall om Iudtlandtz *Recuperation.*

1. Huor, naar och huorlediss folckit skall forsamlis, och at ded skeer paa dii steder, huorfraa dii med en slags uiind kan gaa, huordthen dii skaall.

2. Skuder, skiib och baade, saa mange fornøden, med folck och nødtørfftig

3. Prouiiandt paa dii Steeder, forgaaderingen skall uerre, och ded udi tyde.

4. Nogle aff Raadit och landsaater, som med Prindtzen

[1] Mødet afholdtes i Kjøbenhavn 19. Marts (Erslev, anf. Skr. II, 123). Jvfr. det følgende Brev.

och Riigens Maarss kan *Dirigere* ded ganske werck, som dy ded uyl forsuaare.

5. Dichtige *proviandt commissarier*, som altiing udi tyde kan anordne.

6. En *Admiral* offuer skuder och skiib huoss *Armeien*.

7. En *Generall Artholoriemeister*, som all nodthurfft y alle made anordne kan.

8. Huorlediss med *Iustitien* holliss skall, och huem den skall besidde.

9. Huorlediss Riither och knechte kan bringis op at *Marsere* med ded første.

10. Riiteried med *Artholoriet* och Baagaisi heste At forsørge med høe och haffre paa ded sted, dii skall forsamlis, saoch paa Skuderne, om uiinden dem icke strax føie uyll, saoch indtill dii udi Iudtland nogit bekomme kan[1]).

Naaskou den 16 *Martij Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: *Memoriall* Paa huess som ded Iudtske Raad och adell *proponeris* Skall nu vdi køben:[2])

128.* **18. Marts 1628.**

Til Jens Munk.

Ordre om, hvorledes Skibene skulle forholde sig ved det tilsigtede Angreb paa Femern. — *Afskr. i Sjæll. Reg. XVIII, 294*[3]).

---

[1]) Spørgsmaalet gjenoptoges paa Raads- og Adelsmødet i Kjøbenhavn i April ved en Proposition fra Kongen af 27. April, og sandsynligvis hører til dette Møde en udateret Erklæring fra Rigsraadet, hvori det fraraader Forsøg paa at erobre Jylland (Erslev, anf. Skr. II, 123 ff. 127 ff.).

[2]) Udenpaa har Christian Friis skrevet: „bestall. til Mr. Vikman Hpart paa Canonnicat y Roskilde". Da Wichmann Hasebart først 28. April fik Exspektancebrev paa et Kanonikat ved Roskilde Domkirke (Danske Saml. 2. R. I, 144), tyder ogsaa dette paa, at Kansleren har taget Kongens Memorial for sig ved Rigsraadsmødet i April.

[3]) Brevet kaldes der: „Copie Aff den Ordinantz, som Ienss

Naar di seer, att ieg giør segell. Saa schall di alle giøre segell med schibe, Galleyer och schuder, store och smaa, huilcke alle dette Skib Hummeren schall følge vdj køluand saa ner, immer mueligtt er. Hauffhesten och den *Galley* fraa Marstrand schall bliffue gantsche agter dem. Som Soldaterne inde haffuer, och dem driffue effter, saa att di følger, och schall alle schibene, store och smaa, følge dette schib vdi en frondtt, om veyrett Saa er, att dett schee kannd, och ellerss holle dem saa ner, som mueligtt er. Huor dette schib setter, daa schall alle di Andre sette sammestedz Imellem Landett och dette schib. Di schuder, som thill Landet flyde kannd, schall sig op thill Landett legge, di Andre gaa Landett Saa ner, Indtill di staar fast. Siden schall di paa Alle Sider forwachte viider *Ordinantz*[1]). Giffuett paa *Hummeren* denn 18 *Mart: A:* 1628.

129.* 7. April 1628.

Til Frands Rantzau.

Om 600 Rdl., som Kongen beholder. — *Geh. Ark.*

Wansiet ieg diig udi ded forrige breff tilskreffuit haffuer, at ieg dig dy sex hundrede rix daler med denne

---

Munk fich med k: Mayttz egen haand schreffuett". Jens Eriksen Munk (f. 1579), den bekjendte Grønlandsfarer, døde kort efter, 3 Juni 1628 (Capitein Jens Munks Livs og Levnets Beskrivelse, 1724, S. 24. Jens Munks Navigatio septentrionalis, udg. af P. Lauridsen, S. XLV).

[1]) Om Kongens Angreb paa Femern se Monro, Expedition with the worthy Scots Regiment levied in August 1626, London 1637, S. 15 f. Wassenaer, anf. Skr. XIV, 89. Schlegels Overs. af Slange II, 353 f. Garde, Den dansk-norske Sømagts Hist. 1535—1700 S. 156 f.

breffuisser ygen skycker, saa haffuer ieg dog dem til mig annammid.

Aff hummeren den 7 *Aprilis Anno* 1628.

Christian [1]).

Udskrift: Stadtholderen till hande.

130.* **21. April 1628.**

Til Frederik Urne.

Prinsens Bartskær skal irettesættes. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Du skalltt Sige Prindzens Badsker [2]), Att Saa fremtt hand icke thager vare paa hannom, Meden ligger der paa hans *plaisir*, da skall hand vist bliffue indquarterett paa Slottett. Skall *Bastian* bliffue hoes Prindzen, da haffuer hand hannom intett behoff. och maa ieg See mig om effter en andenn Badsker hoes Hoff *Compagniet*. Frederichsborgh dend 21 *Aprilis* [3]).

131.* **21. April 1628.**

Til Frederik Urne.

Ordre om forskjellige Ting, der skulle gjøres paa Frederiksborg. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

1. De Smaa Steenbroer imellom Slottett och Fauerholm skall flies, Saa att mand magelig Paa dennom køre kand. Huor som der er hull i veien fra dend liden och thill dend Store ladegaard, de skall fyllis.

---

[1]) Brevet har tidligere ligget som Bilag til Rentemestr. Regnsk. i en Konvolut med Udskrift: Forsendt til kgl. Maj. udi Tydsk land.

[2]) Jakob Hogenwald, se ovfr. S. 70.

[3]) Modtaget samme Sted og Dag.

2. Dend gamle kallehaffue ued Fauerholm skall flies, Saa att kallene i Sommer kand gaa derudi.

3. Naer Melckedeien aff Ebbekiøb[1]) skall derhen, da skall hun tage med Sig hendis kalle, huortill skall indgerdis en haffue Strax ued gaarden, saa ner skee kand, och skall itt skur Strax op till husett Settis theckt med Straa thill de Spee kalffue.

4. De Render, derhen Sendt bleff, førend ieg drog bortt, skall leggis aff Rendemesteren[2]) ind i kelderen thill Ebbekiøb fra dammen der offuen for.

5. Ellers skall dend rende, Bastian Murmester[3]) aff Samme kelder giortt haffuer. aff hannom forferdigis, eller och Strax fli hannom Lossemente i taarnet, indtill en anden Mester dend ferdig giør.

6. Naer Samme Bastian dend skøntt ferdig giør, Skall hand dogh Settis udi hullett, fordi att hand icke før haffuer dend ferdig giortt.

7. Fra Postrenderne, som gaaer igennom hestehaffuen thill Frederichsborgh, skall leggis render ind udi melckekielderen udi hestehaffuen.

8. Dend iord, der er kast uden for graffuen, som er opkast uden omkring dend skandze ued hans Sneckers[4]) i Hillerød, skall bringis ind udi skandzen Sammestedz.

9. Ieg vill vide, huem der bruger dett lossemendte, Hans Snecker var udi, nest op till *Docterens*[5]).

10. Prindzens Skredder[6]) skall rømme Strax dett lossemendte, hand haffuer inden porten uden min vilge bekommett.

11. Huor der giøris wangeled behoff for wangene i hestehaffuen, der skall Settis led for, som bønderne kand

[1]) Ladegaard til Frederiksborg, se Brevene 1632—35 S. 64.
[2]) Henrik Hedscher.
[3]) Bastian Krull.
[4]) Hans Barchmann.
[5]) Henning Arnisæus.
[6]) Kaspar Fincke, en Broder til den ndfr. nævnte Smed at samme Navn (se Brevene 1632—35 S. 91).

giøre. Huor porte fornøden er, der skall de Settis aff Tømmermanden.

12. Wdi dett Melckehus udi hestehaffuen skall en indsettis, som køerne och wangen ware kand.

13. Dett hus, Som for nogen tid bleff satt ued koehaffuen thill fiskerne, skall nedertagis och forbrugis, huor dett mest fornøden er.

14. Hoes Caspar Fincke skall erfaris, huad for en hoffuettnøgell hand haffuer giortt dend laaes thill, der Sidder for melckestuen i hestehaffuen.

15. Effterdi Melckedeien paa dend liden ladegaard icke paa en stoer haab ner haffuer bragtt saa møgett smør thill veie, Som dend ene paa dend Store ladegaard[1], Saa skall hendis *resterende* løn anholdis och biudis borgen till for *resten* att betale eller borge for sig Selff, och skall dend aff Ebbekiøb tage saa lenge vare paa dend liden ladegaard, indtill ieg sender en hid, som der bliffue skall. Imidler tiid skall dend paa dend Store ladegaard See thill de køer fra Ebbekiøb.

16. Effterdi, Gud vere loffuett, att flaaden er i Søen, Saa maa bønderne forskaanis med Strandwagten, indtil di haffuer Saaett. Dog skall dennom Sligtt beuilgis. lige som ieg derom intett viste. Heraff skall du skaffe migh en *Copie* under din hand. Frederichsborg dend 21 *Aprilis*[2]).

132. 22. April 1628.

Til Rigsraadet.

Da Holger Rosenkrands allerede tidligere paa egen Haand har taget sin Afsked som Rigsraad, behøver han ikke nu at søge den. — *Geh. Ark.*

[1]) Jvfr. ovfr. S. 141.

[2]) Modtaget samme Sted og Dag.

Wy kan Eder, worris Elskeliige Riigens Raad, icke forholde, at uy erfaarer, at holger Rossenkrandtz Iørgensøn[1]) lader sig fornemme at uille begeere *dimission.*

Saa eptherdi hand den sielffuer taagit haffuer, dentiid *Religionen*, worris persohn och hanss feederne land stod udi største faare, Saa formener uy hannem den inten(!) uyder at haffue at søge. Huilckit uy wiidtløfftiger med hand och mund uyl udføre, naar ded begeeriss.

Huad hiidindtil eptherladt er, ded er inted skeed for hans skiild, huilckit uy saa korteliigenss haffuer uillid Eder ladid forsta, Befhalendiss Eder samdt och seer den Alsommechtigste gud, forbliiffuendis altiid eders welbeuogen och nadige herre och konning. Aff Rossenborg den 22 *Apri: Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad Samdtligen tiil hande.

133. 28. April 1628.

Til Rigsraadet.

Kongen samtykker i det Valg af Befuldmægtigede til Fredskongressen, som Rigsraadet har foretaget. — *Geh. Ark.*

Wii Erfhaarer vdaff Ederss Skrifftlige *Vota* dii fleeste derhen at haffue uerrid *dirigerit*, at Chanseleren H: Christian friiss, Chanseleren Iacob wlfeldt, H: Albredt

[1]) Holger Rosenkrands „den lærde", der 1. Febr. 1617 var bleven optagen i Rigsraadet, havde i Sommeren 1627 forladt sit Len Odensegaard og nogen Tid efter anmodet Rigsraadet om paa hans Vegne at ansøge Kongen om, at han maatte forløves fra sin Rigsraadsbestilling. Christian Friis havde 4. Novbr. bedet ham frafalde sin Hensigt, og Rigsraadet havde 7. Jan. nægtet at opfylde hans Ønske (Erslev, anf. Skr. II, 97 f. 108 f. Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 335—38).

Skeell och Hendrich Randtzou till den formente friidtz *tractation* med keysseren Skulle brugiss[1]).

Saa eptherdi uy samme gaadt folck dertil tienlig befinder, saa skall disamme sig holde ferdige, at dy sig paa reiisen kan forføie, Naar och huor ded sig saa føie kan[2]). *Valete.*

Aff køben: den 28 *Apri: Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigis Raad Samdtlig till hande.

134. 29. April 1628.

Til Rigsraadet.

Kongen forlanger hver enkelt Rigsraads skriftlige Votum om mulige Vaabenstilstandsforslag fra kejserlig Side. Der skal sørges for Proviant til Toget til Rygen. — *Geh. Ark.*

Eptherdi *concluderit* er, huem huoss friidtz *tractationen* brugis skall, naar den epther den Alsommechtigstis uelbehaag skall stillis udi werck, Och uy erre uiis paa, at førend dertil enten tyd eller sted aff fiinden indrømmiss, At daa bliffuer taalid om Stilstand, oss dermed at opholde och *Ruinere*, Dennom och derris kaarnuther derymod at *liberere*, och at dii distebedre derris *intent* paa andre steder kan sette y uerck, huorfor Riigenss Raad *in hoc punctu* en huer *a parte* skrifftlig med et ord eller thu oss derris mening skall laade forstaa[3]).

---

[1]) 1. April havde Hertugen af Gottorp meddelt Kongen, at Kejseren havde befuldmægtiget Tilly og Wallenstein til Fredsforhandlinger (Londorp, Acta publica III, 1042; jvfr. Erslev, anf. Skr. II, 126).

[2]) 28. April fik Christian Friis, Jakob Ulfeldt og Albert Skeel Ordre til at rejse til den fastsatte Fredsunderhandling (Erslev, anf. St.).

[3]) Det samlede Rigsraad udtalte sig i en Betænkning af 29. April om det mislige i en Vaabenstilstand (Erslev, anf. Skr. II, 129).

Der uyl gørris anordning, at huess Øll, brød och andit paa ded tog paa Riien medgaar kan *compleris* [1]).

Aff køben: den 29 *Apri: Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: Danmarckis Riigis Raad till hande.

135. **7. Maj 1628.**

Til Rigsraadet.

Kongens Erklæring angaaende Fredsbetingelserne. — *Geh. Ark.*

Worriss erklering paa dii *Puncter*, som Riigens Rad skulle medgiffuiss [2]).

1. Naar en Erliig och secker friid bliffuer *concluderit*. Saa uil uy *in punctu* affskaffe kriigsfolckit, saauiidt ded udaff festingerne kan misstis.

2. Den Neddersexiske kreiidtz epther key: meening at kuytere, ded uaar oss och uorris till Ewig tiid for neer, vden at hand kunde beuysse nogit ymod *statuta imperij* at uerre skeed. Mens eptherdi yngen aff oss kan eller bør at uerre siin egen dommer, Saa uille uy oss *in illo passu* kon: udi Spannien, kon: udi fran: och kon: udi Polens *Iuditio submittere*, paaded key: diste mindre sig skall haffue at besuerge.

3. Stiffterne *pro me & hęredibus* at *qvitere* kan uel skee, *qvatenus ad meam personam*, mens *pro natis* nogit att loffue *hoc est inauditum neque honestum*.

Och om uy endskønd sligdt uille indgaa, denne tiidtz

[1]) Rigsraadet fraraadede 6. Maj Toget til Rygen (Erslev. anf. Skr. II, 132 ff.). Ikke desto mindre undsatte først Henrik Holck og senere Kongen selv, som bekjendt, det af Wallenstein belejrede Stralsund.

[2]) Rigsraadet havde 29. April erklæret sig vidtløftig om Fredsbetingelserne (Erslev, anf. Skr. II, 129—32).

wiilkaar nogit at *favorisere*, Saa tør ingen tencke, at dy sig *in illo passu* med uorriss samtycke allene lader Nøie, menss uil haffue, at Børnen sielffuer sig derpaa Skal *Reverssere*.

Huorlediss oss ded nu uille anstaa, worriss Børn enten med gode eller wnde dertil at *Disponere*, ded forstaar huer erlig mand nocksom.

4. Mange tønde guld at vdloffue Seer uy ingen middell tiil, Om worriss och *Cronens* pandt nogen tiid skall bliffue indløst, och uy skal *salvere* uorriss gode naffn och richte.

5. Ded at affsta ded, som H: aff Brun: oss lenge for denne kriig er skiildig bleffuen[1]), seer uy inted, *ex qvo capite* key: kan *missere privata Publicis*, ickeheller men uy nogid *simile* at kunde *alligeris in ullo tractatu*.

6. Med Biskopen aff Brehmen bliffuer gaat at handle ymod *finem tractatus*[2]).

7. Naar her: aff Lyneborg *demonstrerer*, oss allene uerre *in causa*, at hanss land er *Ruinerit*, Saa skall der paa uyder bliffue suaarid.

8. Imod det huss Østerig haffuer ieg aldrig giordt nogen forbundt, haffuer ded yckeheller udi Synde, saframdt uorriss huss och *familie* for dedsamme kan bliffue *assecurerit*.

9. At dii vdaff friidden skulle luckis, som oss enten tiendt haffuer eller weel *affectionerit* enten uerrid haffuer eller endnu erre, ded er *nodus gordianus*, huoraff man ingen *exempel* skall kunde finde udi nogen friidtz *tractation*.

Paa københaffuen den 7 *Maij Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad till hande.

[1]) Jvfr. forrige Bind S. 310.

[2]) Om Kongens Forhold til Ærkebiskop Johan Frederik af Bremen se ovfr. S. 27 f.

136. 17. Maj 1628.

Til Christian Friis.

Hertugerne Frederik og Ulrik skulle bruge Medicin. Hertug Ulrik skal sendes til Sverig. — *Geh. Ark.*

Ephtersom *D: Arnisenius* formener at uerre fornøden, at her: frederich och her: wldrich udi denne tiid brugte nogit, Och hand ued, at dii inted gerne uil deran med en god uillie, och ieg inted kan uerre tilstede førend paa mandag middag[1]), mueligdt naar *D:* mener dennom at Skulle aldt haffue brugdt *medicin*, Huorfor du dennom Skaldt siige, at dii dennom dertill *accommoderer*.

Och eptherdi ieg achter her: wldrich til kon: y Suerrig nu strax at forskicke, saa skaldtu med Stadtholderen taale, huilckid aff Skiiben først ferdigdt kan bliffue, som hannem kan føre offuer[2]). Ieg taalede med dig siistegang om en, som hannem kunde følge, om Enhussen[3]) endelig icke

[1]) 19. Maj.

[2]) Hertug Ulrik deltog i Gustav Adolfs Felttog i Preussen i Sommeren 1628. I en Skrivelse af 26. Septbr. 1628 takkede Christian IV den svenske Konge for hans Velvilje mod Sønnen og kaldte denne hjem i Anledning af Vinteren. Efter Ulriks Tilbagekomst takkede Christian IV paa ny Gustav Adolf (Geh. Ark., Svenske Acta). Jvfr. Slange S. 639 og Axel Oxenstiernas Skrifter och Brefvexling II, 1, 427.

[3]) Moritz Hermann v. Oynhausen. I en Skrivelse af 24. April 1628 til Landgrev Moritz af Hessen omtaler Kongen ham som Major (Ausländ. Reg.); men 27. April fik han en ny Bestalling som Ritmester, 1. Maj blev han udnævnt til Hofmester hos Hertug Ulrik og 7. Novbr. 1628 til Kommandant over Artilleriet (den ovfr. S. 14 nævnte Liste over Bestallinger. Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 130. Molbechs Udg. af Brevene I, 320. Brevene 1632—35 S. 7). I sin Egenskab af Artillerichet deltog han i Felttoget 1629 (Slange S. 648), og som Hofmester ledsagede han 1630 Hertug Ulrik til Tydskland, ligesom han i dette og det følgende Aar jævnlig benyttedes til diplomatiske Forhandlinger, især med Wallenstein (Slange S. 708. Chr. IV's egenhænd. Breve af 19. og 23. Marts og 17. Maj 1630. Fridericia, Danmarks ydre polit. Hist. I, 94 f.

kunde biie, paa huilcken uil tenckis, at hand er tilstede, naar gud uil, ieg kommer, saframdt at samme Enhussen er forreissid eller forreisser. *Vale.* Aff frede: den 17 *Maij Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss till hande.

137.* 19. Maj 1628.

Til Frederik Urne.

Der skal sendes Levnetsmidler til Skibet Patientia og Pipholt til Frederiksborg. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Der skall Strax forskaffis thill *Patentia*[1]) Høns 10 par, ferskt Smør 1 fieringh, wnge lam 6, Engelsk Øll 1 fad.

Thill Frederichsborg skall Strax forskickis 400 Støcker Pipholdte[2]), huoraff skall giøris bøtter, och Saa mange, som ingen Iernbond er till, de skall bebindis med tøndebaand. Bøckeren skall forskaffis hielp, saa lenge som Samme arbede paastaaer. Chroneborgh dend 19 *Maij*[3]).

---

144. 146. 156. 194. 210 ff. F. Förster, Albrechts v. Wallenstein Briefe II, 160 f. 164. B. Dudik, Waldstein vom 13. Aug. 1630 bis 13. April 1632, Wien 1858, S. 122. 132. 139. Kullberg, Svenska Riksrådets Protokoll II, 286). I Wallensteins Tjeneste stod 1630 en Bernhard Moritz v. Oynhausen (J. M. Schottky, Ueber Wallensteins Privatleben, München 1832, S. 180), rimeligvis en Slægtning af ham. Med Udgangen af Aaret 1631 forsvinder han, hvad enten han da har forladt den danske Konges Tjeneste eller er død.

[1]) Dette Skib laa, i Følge Kronborg Lens Regnsk., paa Rheden med Leonora Christina ombord, som det skulde føre til Holland. Jvfr. Brevet Nr. 140 og Birket Smith, Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Hist. I, x f.

[2]) Pipholt ɔ: Pibestaver, s. Brevene 1636–40 S. 314.

[3]) Modtaget samme Sted og Dag.

138.* 25. Maj 1628.

Til Frederik Urne.

Om nogle Tømmmermænd, der skulle sendes til Frederiksborg. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Frederich wrne skall befale M: Hans Brøndmester[1]), att hand skall Sende tuende Tømmermend hid thill M: Hendrick, Som er paa Møllen[2]). Frederichsborgh dend 25 *Maij*[3]).

139.* 26. Maj 1628.

Til Frederik Urne.

Nogle Levnetsmidler skulle være til Rede i Anledning af Kongens Rejse med en Pram i Sundet. *Afsk. i Fr. Urnes Kopibog.*

Ieg agter nest Gudz hielp att Seile med prammen[4]) hen att Sundett i natt eller i morgen thiligh, huor du skaltt haffue tillstede itt par Raadiur och nogle høns och egh med nogett ferskt brød, Som mand Strax kand thage ind. Frederichsborgh dend 26 *Maij*[5]).

140.* 29. Maj 1628.

Til Frederik Urne.

Nogle Haandværkere og noget Tømmer skulle sendes ud til Kongens Skib. Leonora Christina skal hentes til Kronborg. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

---

[1]) Hans Reimann; jvfr. Brevene 1632 35 S. 80.

[2]) Uden Tvivl den ovfr. S. 146 nævnte Henrik Hedscher, der i Frederiksborg Lens Regnskab betegnes som Møller og Rendemester.

[3]) Modtaget paa Kronborg samme Dag.

[4]) Jvfr. ndfr. S. 159.

[5]) Modtaget paa Kronborg samme Dag.

Frederich wrne skall Sende herud hans Gryttenfenger[1]), som skall tage nogett thør tømmer mett sig till en windue ramme, saa och en Suend, som dend Samme her giøre kand. Caspar Fincke skall och Strax komme thill skibett. Du skalltt drage ud thill minn datter och hendte hende paa Slottett, huor hun skall bliffue, thill winden bles[2]). Aff Skellpadden dend 29 *Maij*[3]).

141.* **30. Maj 1628.**

Til **Frederik Urne.**

Han skal forhøre den tydske Præst i Anledning af, at han har ladet synge andre Psalmer end de sædvanlige. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Frederich vren(!) Soll bei dem heutigen Prediger[4]) vernemen, *qva Authoritate* er andere Psalme singen lest, dan bis *Dato* in diesen kirchen gebreulich gewesen. Er Soll So lange hiroben bleiben, bis ich Seine erklerungh vernehme. Chroneborgh dend 30 *Maij*[5]).

142.* **15. Juni 1628.**

Til **Frederik Urne.**

Ordre om forskjellige Foretagender paa Frederiksborg. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

1. Melckedeien thill Ebbekiøb er Send tuende hopper thill melcke uognen huormed hun thill byen kand føre melcken, huorfor hinde wisse dage skall settis, paa huilcke

---

[1]) Se forrige Bind S. 104.

[2]) Jvfr. ovfr. S. 153.

[3]) Modtaget paa Kronborg samme Dag.

[4]) Fr. Urne har i Randen skrevet: „Den Tydske Prest M: Tommis anrørendis". Talen er altsaa om Flensborgeren M. Thomas Lund, Præst ved den tydske Kirke i Helsingor og ved Slotskirken paa Kronborg (Ny kirkehist. Saml. III, 166 ff. 224).

[5]) Modtaget samme Sted og Dag.

hun skall Søge byen, saa och huor till dags hun did komme skall, saa och naer hun skall vere aff byen igien, och skaltt du bestille dett hoes wagten, att du kand faa dett att vide, om dett skeer thill dend thid, hennde forresettis.

2. Weien thill Ebbekiøb fra dend ny vey skall forbedris, i Sønderlighed dett Støcke, som løber lige thill fra wangehusett thill Melckehusett.

3. Wangehusett skall flyttis indtill melckehusett, saa att hand, derudi boer, kand See thill melckehusett om winteren.

Disse efflterskreffne poster er befalett fogden[1]) och skriffueren[2]) her att forrette, huor paa du skaltt giffue agtt, att dett skeer.

4. Weien fra Slottett thill Ladegaarden skall med Sand udbedris, huorsom dend er forkørd, huilckett och skee skall for melckehusett i hestehaffuen.

5 En grøfft omkring melckehusett Sammestedz, saa att wandett icke kand komme thill foedstøckerne.

6. Wangehusett skall fløttis op thill Samme melckehus, saa att hand kand haffue opsigtt med melckehusett om winteren.

7. En broe offuer grøfften udi dett ene kobbell udi hestehaffuen nest op thill dend Store mose.

8. Dend vey, som gaaer aff heste haffuen igennom dend portt ued Iohan Bøguadz wangh, skall flies.

9. Huor de dybe putter er udi weien alleuegne, derudi skall leggis render. Att wandett kand gaa derigennom.

10. Fogden och skriffueren skall besigte haffuerne alleuegne, huad for frugt derudi er, Saa att mand kand vide, huad di giør deradaff. Frederichsborgh dend 15 *Iunij*[3]).

[1]) Niels Olufsen.

[2]) Johan Bogvad, se Brevene 1636—40 S. 5.

[3]) Modtaget paa Kronborg samme Dag.

143.* 21. Juni 1628.

Til Frederik Urne.

Han skal skaffe Peter Paynck en Tønde Jordbær. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Frederich wrne skall aff hans lehne forskaffe Peter Pay en tønde fuld med Iordber. Kiøbenhaffn dend 21 *Iunij*[1]).

144. 5. Juli 1628.

Kongens Erklæring angaaende Rigsraadets Forslag om Udnævnelsen af en „Landzahlmester". — *Geh. Ark.*

Paa Radtzens betenckende, Iffuer wiind tilstillid, en landtzens zaalmeister att bestille[2]) er denne vorriss Erkleering: At samme *officium* udi denne tiid er heel tienligdt, Paaded uorris Renthemeister inted med *contributionen* haffuer at Skaffe uyder end med den, uorre lehn och købsteeder vdgiffuer. Mens eptherdi uy oss *prima fronte* udi samme *officij* forretning inted kan rette, saa maa uy derom bedre *informeris*, førend uy oss *totaliter* derpa kan *Resolvere:*

1. Huorlediss Eeden skall liide, och huiss *commando* hand skall følge.

2. Om hand skall lade indkreffue *contributionen*, mens hand derfor skall staa.

3. Om hand Skall laade indkreffue Maadskatten och staa for denss udgiifft.

---

1) Modtaget paa Selsø 23. Juni. Til Selsø i Horns Herred skrev Ernst Normand sig, der var gift med Ingeborg Arenfeldt, en Søster til Frederik Urnes Hustru Karen Arenfeldt.

2) Da Rigsraadet 6. Maj havde bevilget en Forhøjelse af Tolden og Accisen, havde det tillige ønsket saavel Tolden som Kontributionerne til Landets Forsvar oppebaarne af en Generalkrigszahlkommissær (Erslev, anf. Skr. II, 125. 135).

4. Huilcken paardt aff *Armeien* hand skall *contentere* och igen forstercke och følge, naar behoff gørriss.

5. Om folckid, som langdt herfraa *commanderis*, skall søge hannem eller hand dem, naar dy skall betaalis.

6. Eptherdi hand sig udi Malmø skall lade fiinde, Och allestedtz y uerden brugeligdt er, at zaalamdtiid och *Iustitien* er sammen, huorfor, om Riigit udi denne tiid med samme pladtz er tiendt, Daa uil der anstillis en kriigssregering, besaat med en dichtig *prȩsident*, fornunfftige *Ascessorer*, en god *Audothor* (!) och en tro *Secretario*, som udi dy sprog kundig er, som dy *Nationer*, heer tien, forstaa kan.

Aff køben: den 5 *Iulij Anno* 1628[1]).

Christian.

Udskrift: *Resolution* Paa den land zaalmeiisters Bestilling.

145. 5. Juli 1628.

Til Frederik Urne.

Han skal sende 30 Soldater fra Kronborg til Kjobenhavn. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Threduffue Soldater skall du Strax Sende aff husett thill kiøbenhaffn med en *Commandeur*, huilcke du skaltt forskaffe vogne, saa att de erre vist thillstede i morgen ued tholff Slett. Naer de der ankommer uden byen, saa skall de begiffue sig ud thill toldboden ued St: Ane broe,

[1]) 21. Juni fik Niels Krag (Søn af Mogens Krag og Sophie Nielsdatter Juel, født 1574 † 1650) Bestalling som Generalkrigskommissær over det Krigs- og gevorbne Folk her i Riget; han alene skulde oppebære al den bevilgede Krigskontribution og Skat af alle Stænderne, saa og den ny paabudne Skat og den til Defensionen bevilgede Told og Accise (Sjæll. Reg. XVIII, 331; jvfr. Erslev, anf. Skr. II, 125). Om de bevilgede Kontributioner og Skatter se Erslev, anf. Skr. II, 93 f. 126. Niels Krags Regnskab begyndte med 13. Decbr. 1627 (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1878 S. 112).

huor de skall finde baade. som dennom ud thill Prammen skall føre[1]). Frederichsborgh dend 5 *Iulij*[2]).

146.* 21. Juli 1628.

Til Frederik Urne.

En Tegning skal sendes til Smeden Kaspar Fincke. *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Dette affritz skall thillstillis Caspar Fincke, att hand Strax dereffter giør thuende ferdige. Kiøbenhaffn dend 21 *Iulij*[3]).

147.* 22. Juli 1628.

Til Frederik Urne.

Han skal sende Kaspar Fincke Trækul. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Frederich wrne skall forskaffe Caspar Fincke Saa mange thrækull. som hand haffuer behoff thill dett arbede, som hannom nu her befalett er. Rosenborgh dend 22 *Iulij*[4]).

148. 10. Aug. 1628.

Til Rigsraadet.

Det maa bestemme, hvor Hüneckens Ryttere skulle bruges. Kongen ytrer sit Mishag med, at en Galej er tagen af Fjenden ved Assens, og sender en Pinasse. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Soldaterne skulde uden Tvivl bruges til Toget mod Stralsund, thi Wassenaer, anf. Skr. XV, 74, omtaler, hvorledes der førtes 30 Musketerer ombord paa det kongelige Skib, „de Praeme genaemt", som var rede til at afgaa til Stralsund. Flere af Kongens Breve fra hans Togt ere ogsaa dat. „Paa Prammen" (Ausländ. Reg.).

[2]) Modtaget paa Kronborg 6. Juli.

[3]) Modtaget paa Kronborg samme Dag.

[4]) Modtaget paa Kronborg 23. Juli.

Ederss skriffuelse haffuer ieg ydag bekommid[1]) och deraff ederss betenckende om hiinekens[2]) Riiter forstanden.

Huorpaa uy eder icke uylle forholde, at naar y samdtlig foreeniss om en pladtz, huordthen samme Riiter med nogit fodfolck, uel *commanderit*, kan gaa, Riigit til tienyste, at uy da dermed erre *contandt.*

Den galleiiss *occupation* ued assens erachter uy at uerre sked aff den store fliitighed, uorre *Capiteiner* och søfolck følger.

En aff *pinasserne* sender uy nu fram hermed, som kan brugiss, huor som den best tieniste gørre kan.

Sønderlig anfald kan paa fiin inted skee, om samme gaaley endskøndt er tabdt, saaframdt dy udi landid uyll gørre nogen modstand. Befaalendiss eder hermed gud y himmelen. Aff wolgast[3]) den 10 *Au: Anno* 1628.

Christian.

Bliffuer hyneckenss Riiterii uel *companicrit*, saa laader myt lyff *companie* till best ickun gaa med.

Udskrift: Riigenss Raad, som y købеn: erre, till hande.

149. **1. Septbr. 1628.**

Til Jacques Freville.

Han skal opfordre den franske Enkedronning Maria til at anmode Infantinden Isabella Clara Eugenia om at nævne den, der har beskyldt Kongen for at have talt haanlig om hende. — *Den Ledreborgske Manuskriptsaml., Fol., 131.*

---

[1]) I en Skrivelse af 2 Aug. havde de i Kjøbenhavn tilstedeværende Raader forespurgt Kongen, om han ønskede Hüneckens Rytteri sendt til Stralsund eller anvendt til at indtage en Plads i Jylland; de havde endvidere meddelt ham, at en af de Galejer, som laa ved Assens, var tagen af Fjenden, og bedet ham sende 2 Pinasser til Fyns Forsvar (Erslev, anf. Skr. II, 138 f.).

[2]) Christoph v. Hünecken, se ovfr. S. 67 f. og Molbechs Udg. af Brevene I, 322.

[3]) Paa sit Tog til Stralsunds Undsætning havde Kongen 5. Aug. erobret Wolgast (Wassenaer, anf. Skr. XV, 93).

Memoriall pa vorriss tiener Iacob friiuile[1]).

Eptherdi uy vdi mange mader haffuer fornommid h: ker: den gammel dronning udi franckeriges(!)[2]) oss uel at uerre *Affectionerit*,

Saa skall uorris tiener for sliig h: ker: gode *Affection* paa uorre uegne betacke och uyder *continuation* aff hinder begeere, saoch h: ker: pa uorre uegne *Assecurere* paa aldt ded, uy uyde, att h: ker: kan uerre till Ehre, tieniste och welbehag.

Herhuoss skall hand aff hin: ker: begeere, att hun h: ker: *Infantinnen* wille tilskriffue och begeere, at den person motte neffniss, som dii ordt hørdt haffuer, at uy sliggen gammel etc.[3]) icke uille haffue huoss friidtz *tractationen*[4]), saa thuiffler uy inted, at Io hin: ker: *Infantinden* uel skall erfhaare, at sliigdt aff oss aldriig er tenckt, megit mindre sagdt. Tii ded er gud y himmelen och huer erlig man bekendt, at ded aldrig haffuer uerrid uorriss

---

[1]) Jacques Freville havde først været Prins Christians Lærer fra 1614; 1621 blev han tillige Hofjunker og fik 20. Aug. 1624 Bestalling som Kongens „abwesende Tjener". 30. Marts 1626 antoges han til at forrette Kongens Hverv i Frankrig. 28. Oktbr. 1627 fik Statholderen Brev om, at der ikke mere skulde betales ham hans aarlige Pension, men kort efter, 17. Novbr. 1627, fik han en ny Bestalling paa at opholde sig ved det kongelige Hof i Frankrig med en Løn af 400 Rdl. aarlig (Grundtvig, Medd fra Rentekammerarch. 1872 S. 146. 177. 184. Molbechs Udg af Brevene I, 324. Sjæll. Tegn. XXIII, 413. Den ovfr. S. 14 nævnte Liste over Bestallinger). 29. April 1629 skrev Prins Christian til Christen Thomesen Sehested: „Jeg har faaet Eders Brev anlangende Freville, saa vilde jeg gjerne, at I magede det saa, at han kunde faa hans Betaling der". Det kan bemærkes, at han 1617 havde en Strid med en Kaptajn Jørgen Knur, hvem han beskyldte for at have tilskyndet en Soldat til „skjelmsvis" at overfalde og slaa ham. Retten gav Freville Medhold, og Kaptajnen blev kasseret (Jydske Tegn. VI, 232. 241).

[2]) Henrik IV's Enke, Maria af Medici, født 1573.

[3]) Der staar et Tegn, som vist maa forklares saaledes.

[4]) Jvfr. ovfr. S. 52 f.

maner saaledis at tale om gemeene folck. end at siige om sliggen persohn, med huiss forfeedre vorriss foreldre saoch uy sielffuer haffuer leffuid udi stor *correspondens* och fortroelighed.

Saa eptherdi sliigdt derriss begge ker: till et Ewig och berømmeligdt Naffn gereiicher, at sligge skandtgester faar derriss tilbørlig løn. Saa forseer uy oss derfor distemehr til hin: ker: dronningen udi franckerige, at hun sig herudi inted *graverer*, menss oss udi uorriss begeering wiilfaahrer. H: ker: skall uerre forseckrid, at uy altiid ygen uill gørre ded, som h: ker: til Ehre, tieniste och uelbehag uerre kan.

Aff københaffn den 1 *Sep: Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: Iacob *Friivile* till hande.

150. **4. Septbr. 1628.**

Til Rigsraadet.

Kongen forlanger Tilføjelser til den af Rigsraadet vedtagne Anordning om Toldens Forhøjelse. — *Geh. Ark.*

Wy haffuer aff Riigenss Radtz erklering fornommid, at dy, sauydt denne tydtz tilstandt haffuer kund taale, haffuer giordt anordning om tollens forhøielse, Menss eptherdi uy befinder en stor haab Poster Derudaff att uerre glemdt, som endnu uyll haffuiss udi acht. saa uyll sliigdt endnu haffuiss y acht[1]).

Aff køben: den 4 *Sep: Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad till hande.

[1]) Rigsraadets Svar, i hvilket det erklærer en yderligere Forhojelse af Tolden for umulig, er dat. 3. Septbr.; dette Datum

151.* 3. Oktbr. 1628.

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Kongen er gaaet ind paa Fredsunderhandlinger i Kiel, skjønt han ikke synes om dette Mødested. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, Viilgeliibter Vetter Vndt sohn, Von E: L: diner habe ich mit erfrewethem gemithe deroselben guthe *disposition* vernommen, der almechtiger erhalte Sii lange daabei. Fuhr meine persohn habe ich den liben godt höglich zu danken, der mich in dissen zuirigen zeiithen so genedichlichen behiited hatt, derselbe uerleiie gnade, dass ich Vndt alle, so es redlich meinen, mit geduldt in hoffnung dii rechte zeiit mugen erwarten. Sonsten werden E: L: nuhmer *fabricam pacis* in kyll Vernommen haben [1], welche Egidius V: der lancken forgiibdt, dass diselbe Von lauter Redligkeidt, Christbilligkeit, wolthunligkeit Vndt *Reputation* soll sammen gesmided werden. *Tempus omnia dabit.*

Ob nun woll besagter ordt mit [2]) nit allein *suspect*, sondern ganss Vnbekuehm, So habe ich doch darin gewilliget, auff das solches *miraculos* kunststucke muge am den tag kommen, Vnd ich auss der *suspition*, das ich den friiden nit gerne sege, kommen muchte.

Miir duncket aber, das sodanes sammensmiden keiine aardt hatt, daa dii gansse giilde, worunder E: L: itziger weerdt [3]) mit begriffen, nit zuklassen (!) wollen, dass dem

---

kan jo imidlertid ikke være rigtigt, hvis Kongen ikke har skrevet fejl i sit Brev. Om der er foregaaet en Toldforhøjelse senere end den, som vedtoges af Raadet i Maj 1628, vides ikke (Erslev, anf. Skr. II, 138. 149).

[1]) Under de af Hertugen af Gottorp i Sommeren 1628 ledede Forhandlinger om Fred med Kejseren var Kiel en Tid udset til Mødested for de Befuldmægtigede; se Quellensamml. d. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesellsch. f. vaterländ. Gesch. II, 2, 126. Erslev, anf. Skr. II, 167.

[2]) Fejlskrift for: mir.

[3]) Wirth, nemlig Kurfyrsten af Sachsen, i hvis By Torgau de

Vnsmeidigem eissen dii rette wermde kan gegeben werden. weill ich[1]) Viil Vnartigess Eissen darunther wiirdt finden lassen. Befhele E: L: hiimit dem liben godt Vndt Verbleiibe deroselben

getrewer Vetter Vndt Vather
Christian.

Kopen: den 3 *Octo: Anno* 1628.

Udskrift: H: Aadolff friderich zu Meckelenborrich zu handen[2]).

152.* 3. Oktbr. 1628.

Til Hertug Adolf Frederik eller Hertug Johan Albrecht af Meklenborg[3]).

Kongen beder ham opfordre Kurfyrsten af Sachsen til i Hemmelighed at meddele Hansestæderne, at han vil støtte ham (Kongen), og til desuden ligeledes hemmelig at sende ham Penge. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher. Vilgeliibter Vetter Vndt Sohn. bei diisser gelegenheit habe ich E: L: nit bergen wollen. das ich aus liibe zu dem Niidersexisken kreydtze alle mittel Vnd wege suche, wordurch derselbe in rue Vndt friide wiiderum kommen konte, Vndt lasse mich bedincken, das wan Chur Saxen dii Stette in geheim wolte sagen lassen. das er ess fiir radtsam hilthe mich Vnther dii arme zu greiffen. Vndt er sich auch angreiffen wolte undt mihr heimlich *per* wexell lassen geldt zukommen. so hoffe ich. ob godt will, auff kunfftigen friilinck so starck auff den beiinen zu kommen. dass mit gottes hiilffe an den friiden

fra deres Land fordrevne meklenborgske Hertuger paa denne Tid opholdt sig (Lützow, Versuch einer pragmatischen Geschichte von Mecklenburg III, 233).

[1]) Fejlskrift for: sich.

[2]) Hertugen har paategnet Brevet: „recu le 6 Novemb. Torgow par H O K“.

[3]) Da Udskriften mangler, kan det ikke ses, hvilken af de to Hertuger Brevet er til.

nichtess soll geschimfflet werden, Vndt wan ich skon sogesagter massen auffgekommen biin, so wiil ich doch allen friidens *tractaten*, so dii Churfursten thunlich erachten, *Accomodiren* Vnd *approbiren*.

Der tag zum kiill soll auch seiinen fordtganck gewinnen, Vndt daa alda der friide kan getroffen werden, So haatt ess damit seine richtigkeit. Diss aber ist ein mittell, dass man den keysser zum friiden dreiben kan, sonsten wiirdt ess auff den altenslaag geen. Welchess alless E: L: dem Chur: zu saxen beii guther gelegenheidt mit erbiithung alless guthes dem bedrengethem kreidtze zum besten berichten wollen Vndt mihr mit dem ersten immer muglich eine *cathegorische Resolution* wiiderum wissen lassen. Ich thu Allezeit hinwiiderum gerne, wass E: L: liib Vndt diinst sein macht, Vndt Verbleibe deroselben

getrewer Vetter Vndt Vather
Christian.

Kopen: den 3 *Octo:* 1628.

153.* **3. Oktbr. 1628.**

Til Frederik Urne.

Om en Hest. der skal kastreres. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Dend' Sortebrune hest, som nu Sidst kom fra Chroneborgh i dend lille stald, skall forskickis hid och her bliffue udskoren, och naer hand er heell, saa skall hand aff Morten kudsk brugis for dend liden wogen och waris aff Post och arbedzdrengene. Frederichsborgh dend 3 *Octobris* [1]).

154. **8. Oktbr. 1628.**

Til Rigsraadet.

Der skal forhandles med den fynske Adel om Overførelsen af Tropper fra de østlige Landsdele til Fyn. — *Geh. Ark.*

[1]) Modtaget paa Frederiksborg 4. Oktbr.

Eptherdi dette land for fiindenss offuerfald sig allene att *Defendere* inted er *Bastant*. om gud y himmelen oss med en streng languarende wiinter hiemsøge uyll. huorfor ded kriigsfolck till hest och til fodtz, som y sieland. Skane och smalander er, saoch en deell aff samme landess vdskud uyl føriss heeroffuer till den tiid. man erachte kan. att man dem haffuer behoff. Menss eptherdi sliigdt at sette yuerck icke er saa leet. som ded er saagdt, sa haffuer uy udi tyde uillid laade hiidkalle den fiinske Aadell, med dennom ved Riigens Raad, som *in loco* erre, at laade om eptherfølgende *puncter* taale [1]). Huad dii nu paa samme *puncter* sig erkleerer. ded haffuer dii oss att *Referere*. huorhuoss dii oss ochsaa derriss mening skall lade forstaa.

1. *Quo anni tempore* man dermed begiinde skall, saatt man huercken for tiilig eller for siildig dermed begiinder eller ded ganske forsømmer.

2. At haffue Skuder och baader dertiill ued handen, saat man icke tager feiill af dem.

3. Strax att antegne kuaarteren uden uyld, huor folckit skall henleggiss, och diidhen forordne foderaiisii och *Viueres*, saatt ingen *disoorder* foraarsagis, naar dy ankommer.

4. Wisse folck at *ordinere*, som styckerne, *munitionen* och huad dertiil hører, skall framføre och derhuoss bliiffue.

5. Paa dy steeder, folckit samliss skall, at forskaffe brendeuyd for wachten och kordegarden, langhalm till hitter och foder till att ligge paa. icke allene till dem, som hiidkommer, menss till dem. heer er. eptherdi fast alle maa der uerre och landit *Defendere*, och man inted uyde kan, huor lenge eller stackit det waare kan.

---

[1]) 5. Oktbr. var det fra Nyborg befalet den fynske Adel samt Rigsraaderne Jørgen og Albert Skeel, Mogens Kaas og Klavs Daa at møde sammesteds 8. Oktbr. (Erslev, anf. Skr. II, 151).

6. At tencke paa middell tilat bringe penning tilueye, huormed man folckit kan bringe paa beenen, naar man dem bruge uyll [1]).

Aff Niiborrig den 8 *Octobris Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad, som heer tilstede erre, til handen.

155. **9. Oktbr. 1628.**

Til Jakob Ulfeldt.

Kongen sender ham en til Rigsraaderne rettet Fremstilling af Grundene, hvorfor man ikke behøver at frygte Angreb af de Kejserlige. — *Geh. Ark.*

Discursus Sænatoribus Regni tradendus.

Den største deel her y Riigid er y den meening, at ded pa underskedliige steder skulle *periclitere*, om der kommer en sterck frost pa handen, *sed ego contrarium sentio ex illo*, at om alle, som kan riide, gaa eller kriibe, uil med hinanden fordt och gørre den deel, dy bør at gørre, om ded endskøndt nogid suurdt ankommer, saat man kan komme op med 10, 9 eller 8 thussind man, vunde och gode, och gud y himmelen uylle giffue syn Naade till, at Issen uille berre, da fiick man nest gudtz hielp uell landid fraa finden igen indtill danneuerre.

Ratio:

1. Naar hersker nogen *fo[r]gadering*, da meen finden, sliigdt at skee aff fricht for hannem, huilcken meening man med f[l]iid skulle *augere.*

[1]) Raadernes Betænkning afgaves 9. Oktbr. (Erslev, anf. Skr. II, 151 ff.).

2. Wiil dy *Pacem tractere*, enten *Realem* eller *fucatam*[1]), da skeer ded *Hieme*, paa huilcken tiid dii meener siig for Riigid heel sycker at uerre.

3. Fiindens folck y Iudtland er *mal contant* och er inted formodtlig derfraa att enten kunde eller turde føre fraa.

4. Ded folck for kremppe, glyckstad och y den eyen tager hand inted derfraa, eptherdi *garnisonerne* sammestedtz erre temmelige stercke. Hanss folck udi Pommeren er langdt fraa handen.

5. Fiick man den ringiste fod udi førstendommid, daa skulle ded giffue sligge *extraordinarias mutationes, qvod nihil supra, qvare concludo*, bedre att uerre att *tentere* nogit om Iuletyd end y hundedagen.

Nyborrig den 9 *Octobris Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: Riigenss Chanseler Iacob wlfeld tiil hande.

156. **3. Novbr. 1628.**

Til Frederik Urne.

Om et lybsk Skib, der skal sendes til Kjøbenhavn. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Frederich wrne med Tolderne udi Øresund skall thill sig lade kalde dend Lybske Skipper och hannom befale att begiffue sig mett sitt skib thill kiøbenhaffn, Sammestedz att fortøffue, indtill hand faaer beskeden fra Sine redere, om samme skib med andre uden dette Rigis *præjuditio* der kand losse. Att nu sligt aff Skipperen effterkommis, som forbemeltt er, Saa skall hand derpaa her Stille borgen eller och borge for sig Selff och med skibett sendis op thill kiøbenhaffn. Chroneborgh dend 3 *Novembris*[2]).

[1]) Farvet, sminket, falsk.
[2]) Modtaget samme Sted og Dag.

157. 3. Novbr. 1628.

Kongens Kvittering for 10 Rdl., som han har modtaget af Tolderne i Sundet. — *Geh. Ark.*

Den 3 *Novembris Anno* 1628 haffuer Ieg annammit ty rix daler aff tollerne udi helsingør, som dennom vdi derris Regenskab skall gaat gørris.

Christian.

158.* 8. Novbr. 1628.

Til Frederik Urne.

Han skal hos Svendene i Gjethuset forhøre sig om Prisen paa nogle Former. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Du skaltt forhøre med Suennene i Getthusett, huad de begerer for de former, som de nu under henderne haffuer, att forferdige, och mig deraff Strax giøre *Relation*[1]). Frederichsborgh dend 8 *Novembris*[2]).

159. 20. Novbr. 1628.

Til Rigsraadet.

Det skal fordre en Revers af Prins Christian i Anledning af, at Kongen har forlenet ham med Malmøhus. — *Geh. Ark.*

Epthersom wy for kordt tiid siiden uorriss elskeliige, keere Søn Prindtzen haffuer forundt Malmøhuss med dessen vnderliggende husse och leen paa uisse maade och maanehr[3]), ephtersom worriss udgiffuen hand derpaa

---

[1]) Fr. Urne har i Randen skrevet: „Rottgeterens Suenne". 7. Novbr. havde han faaet Ordre til at sætte Rothgieteren i Helsingør i Hullet, fordi han havde udført en kgl. Befaling slet (Sjæll. Tegn. XXIV, 177). Om Rothgieteren Hans Kemmer se Blom, Kristian IV's Artilleri S. 176.

[2]) Modtaget paa Kronborg samme Dag.

[3]) Jvfr. Slange S. 639 og Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660 S. 5. 31. Oktbr. havde Sigvard Grubbe faaet

vduysser. Saa eptherdi h: ker: sig nu derhen begiffuer. och uy uorriss faaderlige tilsaun *Realiter* haffuer *effectuerit*. Saa uyl uy derymod haffue h: k: *Revers*, at alting, som der udi begrebben er, aff h: k: faast och wbrødeligens skall bliffue hollid och eptherkommen. Huilckit y h: k: paa uorre uegne skall berette och sliggen *Revers* aff h: k: foddre och den oss strax laade tilhande komme. *Valete*. Aff køben: den 20 *No: Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad, som Nu tilstede Erre, till hande.

160. 2. Decbr. 1628.

Til Frederik Urne.

Ordrer i Anledning af, at Hofholdningen skal holdes paa Kronborg, med særligt Hensyn til Hertugerne Frederiks og Ulriks Ophold paa dette Slot. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Effterdi hoffholdingen en thid lang skall holdis paa Chroneborgh. Saa skall iblantt andett bestillis, Att Hertugh Frederich och Hertugh wldrigh skal haffue deris Stue, deisom de pleiede att vere. meden de gick i skole, och skall huer aff dennom haffue sitt Sengekammer dernest op thill, huorudinden deris Cammeriunckere [1]) skall ligge. och Cammertienerne i Stuffuen. huortill Slabencke skall Settis. som om dagen skall luckis. Samme Cammeriunckere skall thill deris thøgh forskaffis Lossementer i byen, saa att

---

Brev om at levere Prinsen Lenet (Skaanske Tegn. V, 337). Som Følge heraf overgav han 16. Novbr Malmøhus, hvor han i $26^1/_2$ Aar havde været Lensmand, til Sivert Urne. 3. Decbr. kom Prinsen (Danske Mag. 4. R. IV, 78).

[1]) Hertug Frederik havde paa denne Tid til Kammerjunker den senere Staldmester Arent v. d. Kuhla. og Hertug Ulrik Mogens Sehested (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 132).

ingen ild thill dennom paa Slottett holdis uden dend udi Herrernis Stue. Min Chammeriuncker[1]) skall *Lossere* udi dett gewohnlige Cammer, och skall alle drengene Losseris paa itt Sted, saa de kand haffue rom, huoratt Cammeriunckerne dennom kand finde. De geuonlige Cantzelier skall brugis och ellers ingen Cammere, medens alle vere lugte uden min Sønderlige befalningh. Der skall holdis thaffell paa dett gemach thuertt offuer for Herrerne udtill Stranden. Kiøbenhaffn dend 2 *Decembris*[2]).

161. **9. Decbr. 1628.**

Til **Ellen Marsvin.**

Kongen sender hende til Underskrift nogle Skjøder paa Gods, som Kirstine Munk har solgt. Fredsmødet er ansat til 6. Januar, og Rigsraaderne ere paa Vejen dertil. — *Afskr. i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Kerre Ellen, Ieg sender dig herhuoss nogle skøder paa nogit godtz, som kyrsten haffuer soldt till vnderskedtlige herremend, huilcke ieg uylle, att du skulle vnderskriffue och dem Stadtholderen tilskicke. Heer staar ded. Gud uerre loffuid, endnu temmeligdt till. Raadid er nu paa Reiisen hen ad gørre friid. Den Alsommechtigste giffue oss den, som oss tienlig er. Dagen er ansatt den 6 *Ianuarii* udj tilkommendes Aar[3]). Ieg tencker, att dy haffuer icke uyld neffne dagen wdj ded gammell Aar, fordi att dy haffuer uerrid red, att derris Skelmsticker kunde inted naa lenge nock till y Aar, Menss uyll beginde ded y *Ianuarij* Manid, som dy kan holle vd ded heele Aar. Be-

---

[1]) Kaspar v. Buchwald (smstds.).

[2]) Modtaget paa Kronborg 4. Decbr.

[3]) Til Kommissærer ved det til Lybek 6. Jan. 1629 berammede Fredsmøde vare udnævnte Christian Friis, Jakob Ulfeldt, Albert Skeel. Levin Marschalk og Ditlev og Henrik Rantzau (Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. I, 37 f. Erslev, anf. Skr. II, 171).

fhalendiss dig hermed gud y himmelen. Aff københaffuen den 9 *Decemb: Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: Fru *Ellen Marsuyn* till hande.

162. 23. Decbr. 1628.

Til Frederik Urne.

Han skal under forskjellige Paaskud holde Kirstine Munks Jomfru Marie tilbage paa Kronborg til over Helligdagene. — *Geh. Ark.*

Eptherdi Iomfru Maarii[1]) haffuer nogit till *Croneborrig* att gørre och uill hiid ygen, saa Skaldt du holle hinder op med huad du kandt hitte paa, saatt hun inted for helligedagen kommer hiid igen. Hun haffuer den Postuogen fraa *Crone:* med. Om hun begerer den strax ygen, daa kandt du siige, att hesten er bleffuen laam. Taler hun om andre uogne, daa kandt du siige, att dy uill icke age for hiillige dagens skiild.

Aff køben: den 23 *Decem: Anno* 1628.

Christian.

Udskrift: Frederich wrne til hande[2]).

163.* 26. Decbr. 1628.

Til Christoffer Schwencke.

Ordre om Sendelse af noget Salpeter og Svovl til Kjøbenhavns Slot. — *Geh. Ark.*

Christoffer Suencke[3]) soll strax herauffer senden

12 ℔ Salpeiither

16 ℔ Schuewell.

Auff kopen: den 26 *De: Anno* 1628.

---

[1] Jvfr. om hende Brevene 1632—35 S. 357. 359. 1641—44 S. 58. 70.

[2] Modtaget paa Kronborg 24. Decbr.

[3] Øverste Arkelimester paa Kjøbenhavns Tøjhus (Brevene 1632 —35 S. 183).

164. **16. Januar 1629.**

Til Enkedronning Sophie.

Kongen erklærer sig villig til at udlevere til hendes Kansler noget denne tilhørende beslaglagt Gods, naar han vil aflægge Ed paa, at det udelukkende er hans Gods. — *Universitetsbibliotheket i Rostock.*

Freundtliche, Herdtz liibe frau Mutter, ausz E: L: fohrskrifft fiihr deroselben Chanseler [1]) habe ich vernommen, dass E: L: in erfharung gekommen, dass Eiine skutte mit seiinen giitheren alhii solthe *arrestiret* sein, wii auch dass er ein skiiff vermuthed, mit seinen guthern belaaden, welchess er begerret, das es passiiren muge.

Weiill mihr nun in allen muglichen dingen E: L: freundt Sohnlichen zu 'willfharen gebiihret, Alss bin ich friidlich [2]), dass selbigem Chanseler seiine giitther [3]), souell er beii seiinem *Corpo[r]lichem* Eiide daar thun wiirdt, dass sii ihm allein vndt nihmandt anderss zukommen. Befhele E: L: hiimit dem schudtz dess Allerhogsten vndt verbleiibe dii zeit meiness lebenss

E: L: gehorsamehr Sohn
Christian.

Auff kopen: den 16 *Ianu: Anno* 1629.

Udskrift: Meiner Herdtz liibe frau Mutter zu handen.

---

[1]) Christoffer v. d. Lippe, f. 1585 i Rostock af en fornem borgerlig Slægt, Dr. jur. 1610, Hofraad hos Hertugen af Kurland 1614, derpaa en Tid Advokat i sin Fødeby, blev 1619 Raad hos Enkedronning Sophie og 1625 hendes Kansler, hvilken Stilling han beholdt til hendes Død 1631, hvorpaa han som tydsk Raad gik over i Christian IV's Tjeneste og hyppig brugtes af denne til diplomatiske Sendelser. Han døde 1652 i Haderslev (Personalhist. Tidsskr. III, 393. IV, 87. Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. I, 92). Hans Papirer findes i Universitetsbiblioteket i Rostock.

[2]) ɔ: tilfreds med.

[3]) Verbet mangler (ausgeliefert werden ell. lign.).

165. 24. Januar 1629.

Til Hertug Frederik, Hertug Ulrik og Thomas Nold.

Befaling om Indøvelsen af de i Kjøbenhavn tilstedeværende Bøsseskytter. — *Geh. Ark.*

Bøsseskøtteren[1]), saa mange tilstede erre, skall deeliss udi tree deell, som her: friderich, her: wldrich och Peder falck[2]) skall rette aff paa eptherfølgende maanehr:

1. Dennom skall uyssis paa ded skiib, som nu leggiss ind udi haffnen ved tøyhussid, At wyske och laade Støckerne.

2. At rette et Støcke, naar et skyb ligger ret, eller naar ded heller.

3. At røcke Støckerne ind och gørre dem faast, som dy bør at uerre vdi Søen.

4. At lucke Porten och foruaare dem udi en Søegang.

5. At uyske och laade med et taagell[3]), som dertill giordt er.

6. At taage lod och krud aff et støcke.

Naar nogid skiib skall Riistis eller affriistiss, daa skall En deell aff forbenente Partii uerre derhuoss, indtill ded er forrettid, Och folckid deeliss udi dag, saatt nogle aff Arkeliimeisterne och dy gamle bøsseskøtter er huor[4])

---

[1]) ɔ: Artilleristerne.

[2]) Peder Falk var Underarkelimester senest fra 1618 og fik 1651 kongelig Konfirmation paa sin Bestalling (Blom, Kristian IV's Artilleri S. 23. Jvfr. Hübertz, Aktstykker vedk. Aarhus II, 143. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. VI, 254).

[3]) Tagl (Tavl), egentlig en Hale eller snarere Haarene i Hestens eller Koens Hale; her Benævnelse paa et Stykke Ladetøj (Molbech, Dansk Dialect-Lex. S. 590. Lund, Det ældste danske skriftsprogs ordforråd S. 142. Blom, anf. Skr. S. 302).

[4]) Maaske Fejlskrift for: huos.

huer aff Parterne, Och skall med dette begindis Paa tylkommendiss Mandag [1]), om gud uyll.

Aff køben: den 24 *Ianu: Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: Huorepther H: frederich, H: wldrich Och thomass Null sig skall rette.

166.* 2. Febr. 1629.

Til Falk Lykke.

Befaling til ham om ved et Opbrud at medtage fra Fæstningerne alle de gamle Folk og lægge nye ind i Stedet. — *Afskr. i Skaanske Tegn. V, 358 f.*

Nar du befaliss att røche fortt, da skall du tage med dig altt dett gamble folch, som paa grendtze festingerne findis, och der hen igien legge saa mange aff dett ny folch [2]).

167.* **Omtr. 14. Febr. 1629.**

Udkast til et Svar, der skal gives den svenske Afsending Salvius paa de af ham overbragte Punkter vedkommende Stralsund [3]). — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark., Sverig A.*

---

[1]) ɔ: 26. Januar.

[2]) „Postscriptum med kong: Mayttz: egen hand" paa et Brev til Falk Lykke, dat. Kjøbenhavn 2. Febr. 1629, hvori det befales ham at erklære sig om, hvorvidt alle Kompagnier under hans Regiment, baade de gamle og nye, ere komplette, og om, hvor snart han kan være færdig til at rykke afsted med hele Regimentet, naar det fordres. — 5. Oktbr. 1627 var Falk Lykke bleven udnævnt til Oberst for det skaanske Regiment (Skaanske Reg. IV, 394).

[3]) Den svenske Gesandt Salvius, der 11. Febr. havde Audiens hos Christian IV i Kjøbenhavn (Danske Saml. V, 60), forebragte ved denne Lejlighed det Spørgsmaal fra sin Herre, om Kongen af Danmark ikke fandt det tilraadeligt, at de venske

1[1]. Denne *Punct* Er med Chanseleren Oxenstern *totaliter* giordt till Ende. Med borgerskabid y Stralsund haffuer man nuhmer inted at *tractere.*

2[2]. Naar[3]) kon: y Suerrig skaffer den Ny toll aff for dandtzich[4]. saa skall den toll ued Ruden ochsaa bliffue affskaffed.

Afsendinge, som nu vare paa Vejen til Lybek for i Henhold til de to Kongers Brevvexling at deltage i Fredsunderhandlingerne, tillige optraadte som Mediatorer mellem de danske og kejserlige Kommissærer. Under sit Ophold her har Salvius ogsaa overbragt en Række Punkter. hvorpaa Stralsund havde begjæret Kongen af Sverigs Intercession hos den danske Konge. hvilke udaterede Punkter findes i Geh. Ark. (Sverig A) sammen med hin Proposition, Kongens Bemærkninger til dem og Koncepten til Svaret. De meddeles ndfr. til Forstaaelse af Kongens Ytringer.

[1]) „Das der vnterhalt der hinterbliebenen königlichen Dänischen Dreyhundert man vnd dero officirer, vnd zu dem behueff victualien verschaffet, vnd was die Stadt vnd Burger diesswegen verschossen, erstattet.“ Hertil bemærkes fra svensk Side, at dette Punkt ikke behøver nogen vidtløftig Intercession, da Kongen af Danmark allerede har erklæret sig tilstrækkelig derom i den sidste Overenskomst med Kongen af Sverig om Stralsund.

[2]) „Das die beschwerlige Newerung des zollens beim Rhuden abgeschaffet.“ Tolden ved Ruden, en lille Ø i Nærheden af Usedom, var bleven paalagt 1628, idet Pros Mund under Krigsoperationerne ved Meklenborgs Kyster havde posteret et Par Skibe der for at opkræve Told af de forbisejlende Skibe. 30. Septbr. 1628 fik Daniel de Troyes Bestalling. at han stadig skulde opholde sig ved de af Kongens Skibe og Galejer, som laa ved Ruden (Slange S. 623. Schlegels Overs. af Slange II, 383. Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. I, 121. 137. Den ovfr. S. 14 nævnte Bestallingsliste).

[3]) En anden Haand har overstreget dette Ord med Blæk og tilføjet over Linien efter Suerrig: „giøre ligesaa ved dennom, som hans fiender giøre tilførssell“

[4]) Om den svenske Told ved Danzig se Odhner, Sveriges deltagande i westfaliska fredskongressen S. 45. Kullberg, Svenska Riksrådets Protokoll I, 128.

3 [1]. Naar ded skeer *a parte Regis suetic* wyrcklig, saatt man kan ded fornemme, Saa uyll man ded ochsaa gørre paa denne syde.

4 [2]. Saframdt kon: y Suerrig mig uill *assecurere*, att huissom till Stralsund førdt bliffuer, att deraff inted finden Skall komme till hande, daa er man dermed tilfriidtz, ellerss *contradicerer* hand sig *in antcsedenti* [3].

5 [4]. Naar ded forrige Er klaardt, saa er til dette suarid.

6 [5]. Dy kan inted mehre y ded begere, end som andre wedderfariss [6].

7 [7]. Dertill er all (!) udi det første suaarrid, och achter man inted att wiige fraa ded, som engang foraffskeedid er *in prẹsentia Chansi:*

Vltimo [8]. Naar hand skrifftlich giffuer offuer, huad

---

[1]) „Das die zu fuhre, zu sterkung vnd erhaltung des gemeinen feindes an die Städte, örter vnd ende bisshero zugelassen, deren der feind sich bemechtiget, oder die er zu seinen willen hat, gantz behindert vnd verboten."

[2]) „Das hergegen den Stralsundischen freyer handel vnd wandel ohne reichung einiges zolles vnd vnpflichts bey wehrendem krieg sicher verpleiben."

[3]) En anden Haand har tilføjet (med Blæk): „effterdi K. M. i suerrig hatfuer tilforn loffuid, at Straalsund bye Iche schulle werre K. M. i danmarch och hans Riger til nogen forhindring i nogen maader, huor til K. M. i dan^k sig vel forseer".

[4]) „Das auff ihren hafen vnd strömen durch die königliche Denemärkische Schiffe vnd Pincken ihre vnd frembde Sehefahrende leutte nicht justificiret, angehalten, beschweret oder benomen, vnd sie dadurch in ihrer gerechtigheit nicht verunruhiget."

[5]) „Das auch ihre leutte vnd schiffe in Denemark nit zue dienen ahngehalten vnd beschlagen, vnd da sie je dienen musten, dafur bezahlet."

[6]) Tilføjet med en anden Haand: „och som alle Potentaters regalia medføre".

[7]) „Das endtlich verboten werden mochte, was der Stadt in furgeschlegenen obligationen vnd Reversen zu consentiren vnd versiegeln ahngemutet worden."

[8]) Til de 7 Punkter føjer Salvius, at den svenske Konge har befalet ham at paaminde om Afhjælpning af de „Inkonveni-

holck haffuer *pecserit*. saa skall dertill bliffue Suaarid. Mit folck y Stralsund uyll ieg foddre aff med første leiilighed [1]).

168.

28. Febr. 1629.

Til Christian Friis.

Kongens Beretning om Forhandlingerne med den svenske Konge ved Mødet i Ulfsbæk. Han udtaler sig fortrøstningsfuldt om Fjendens forestaaende Angreb. — *Geh. Ark.*

---

enser". som Oberst Holck skal have tilladt mod Borgere og Soldater i Stralsund, hvorom der er givet Sekretær (Iver) Vind mundtlig Besked, men at det synes unødvendigt at tale nærmere om denne Sag, efter at Holck er borte og de 300 Mand underkastede den samme Justits som den øvrige Garnison.

[1]) Tilføjet med en anden Haand: „Til soldaternes vnderholding er Allerede schikett penge offuer, och schall her effter schichis flere. och schulle proviant haffue weritt did kommen, dersom winteren Iche haffde paakommitt och de holch Iche saa lenge haffde opholtt." — Den samme Haand, der har gjort Tilføjelserne, har skrevet Udkastet til et med Kongens Udtalelser stemmende Svar, dat. 14. Febr. 1629. — Samtidig med at den danske Konge var kommen det belejrede Stralsund til Hjælp (jvfr. ovfr. S. 150), havde Byen som bekjendt ogsaa modtaget Undsætning fra svensk Side, og med Sverig afsluttede den i Juni 1628 et Forbund paa 20 Aar (ratificeret 22. Juli). I den Anledning sendtes Axel Oxenstjerna til Christian, og Enden paa hans Underhandlinger med den danske Regering blev Traktaten af 17. Septbr. 1628, hvorved man fra dansk Side forbeholdt sig sine Fordringer til Stralsund for den ydede Hjælp, medens Sverig paatog sig at forsvare Byen, saa at den ikke faldt i Fjendens Hænder; den danske Besætning skulde helt drages bort med Undtagelse af 300 Mand, som skulde staa under den svenske Konges Kommando og Jurisdiktion, og som han skulde lønne og underholde. Som Følge af denne Overenskomst, der stadfæstedes af Gustav Adolf 26. Oktbr., opløstes den danske Garnison i Stralsund, og Henrik Holck, der havde Befalingen over den, førte i Oktbr. de tiloversblevne Tropper tilbage til Danmark (Slange S. 633 ff. Ax. Oxenstiernas skrifter och brefvexl. II, 1, 407 ff.).

Aff dine underskedtlige breffue[1]) haffuer ieg fornommid, huad for *Noua* y fra vnderskedtlige steder haffuer. Ieg thuiffler inted, att io den alsommechtigste herre och gud *imponerer huic negotio bonum finem*, sauidt ded hans gudommelige naffnn kan komme till Ehre och oss till gaffn.

Den sammenkumst till wulssbeck[2]) giick, gud uerre loffuid, ret uel aff, saatt uy skyltiss gode uenner ad.

Imidlertiid uy uaar sammen, bleff *a parte Re: Sue:* allehande Stadtlige forslag giordt om friidden at indga med keysseren, dog saa at hand motte haffue *directionen* derudi, huorudoffuer hand lod mig tilstille nogle *puncta*[3]), som han mente *a mea parte* at uerre tienlige till friid, huorpaa ieg suarede, mig samme *puncter* att befinde *rationabiles*, Mens dii *puncta*, huorpa ieg achtede att gørre friid med keysseren, uaar skøndt lengesiiden sendt till keysseren[4]), fraa huilcke ieg nu inted kunde treede, huorued ded saa bleff.

Iblandt andid bleff der sagdt, at hand uille, dette werck til beste, gørre en trefflig *diuerssion* udi Prissen, om ieg uille staa den triidie paardt aff omkostningen. Ieg mente paa myn wiiss, at uylle hand myn Partie uel, da burde hand ingen friid at *tractere* med Polacken, som kan gørre keysseren stor biistand y tyssland, huorued hand *aquiésscrede* intill om morgenen, Ieg drog bordt, Saa beginte hand altiing att *repetere*, och der Ieg *rea-*

---

[1]) Christian Friis deltog som en af Kongens Afsendinge i Fredsunderhandlingerne i Lybek.

[2]) Om de to nordiske Kongers Sammenkomst i Ulfsbæk Præstegaard 23—26. Febr. 1629 se Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. II, 217 og de der citerede Skrifter.

[3]) Trykte i Molbechs Udg. af Christian IV's Breve I, 384 (jvfr. Erslev, anf. St.).

[4]) I Overensstemmelse med deres Instrux af 6. Novbr. 1628 havde de danske Kommissærer 31. Januar i Lybek overgivet Modparten deres Fordringer (Fridericia, anf. Skr. I, 38).

summerede ded forrige Suaar och saa. at hand ingen *rationibus* mig *demonstrere* kunde. huorued hand mig *persuadere* kunde att indgaa hanss begeering. saa gaff hand sig ganske udi taall och lod ded bliffue derued.

Haffde hand inted ded tydtske Riitherie. hand sende nu nell inted bud epther dem. At fiinden paa disse lande anslag haffuer, derpaa er ingen thuiffuell. menss tilskiibss nogit att gørre, førend ded tøer, ded er hannem forbøden, Och naar ded tøer, saa habiss ieg nest gudtz hielp. att ded tøer saauel for mig som for hannem, Saat ded nest gudtz hielp ingen Nød skall haffue. saauidt aff mig kan *impedieris*. Ieg uill holde hannem wach for hullid, saa er ieg uyss paa Søen. Lenge at holle folckid sammen, ded kan hand inted gørre aff mangel [1]) *uiueres*. som nu hannem offuer aldt mangler. *Vale*. Aff køben: den 28 *febru: Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss till hande.

169.* **Febr.—Marts 1629.**

Til Peder Vibe.

Ordre om forskjellige Indkjøb. — *Geh. Ark.*

Till Peder wiibe.

1. Att købe et sticke gemen lerrid, som er *perfumerit*.
2. Att sende en prøffue aff silcketøy, guld och sølff snore.
3. Att flii att uyde, huad aller (!) och uecht der brugis.
4. En prøffue aff sy och stycksilcki [2]).

---

[1]) Her mangler Ordet: paa.

[2]) Den lille Seddel, hvorpaa Kongen har skrevet denne Ordre, har hørt som Bilag til et Regnskab, kaldet: „Peder Vibe, kong. Maj. Agent udi Frankrige, hans Afregning anlangende

170.* **8. Marts 1629.**

Til Frederik Urne.

En Brygger skal sendes til Frederiksborg og en Maltgjører afskediges. En Tømmerplads (ved Kronborg) skal jævnes. To Jernhjul skulle sendes fra Hammermøllen til Kjøbenhavn. En Kancellist skal der skaffes en Vogn fra Kronborg til Kjøbenhavn. Borgerskabet i Helsingør skal levere Heste til at kjøre 4 halve Kartover til Kjøbenhavn. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Frederich wrne skall sende dend brøgger [1]) herfra thill Frederichsborgh och giøre dend anordning, att hannom skaffis nødtørfftig maltt och hommell saa och folck dertill, att dend maltgiører, som thillforne haffuer forderffuett øllett, intett kommer udi brøggersett, meden gandske affskaffis. Dend pladz, som dett thømmer, som hans Brøndmester [2]) nu hugger, skall Staa paa, skall ieffnis, saa att dett kommer lige att Staa, Saa ner op till backen, Som mueligtt er.

Der er tuende Iern hiull paa Hammermøllen, som

---

hvis han haver annammet og oppebaaret af den fransøske Kontribution, beregnet fra den 1. Junii 1627, han først til samme Bestilling er bleven forordnet, og til den 29. Maj 1629". Paa den sidste Side af Regnskabet forekommer ogsaa følgende Udgiftsposter: „Nok sendt ind med Mons. Jørgen Schulte efter Hans Maj. Seddel en Dukke 30 f. [ɔ: Gylden], tvende Stykker parfumeret og lugtendes Lærred til at indsvøbe Klæder udi 20 f., Silke til at brodere med for 20 f. 3 st. [ɔ: Styver]". Jørgen Schult var som Hofmester for Hertug Ulrik i April 1627 rejst med denne til Holland og Frankrig; den største Del af Tiden tilbragtes i Angers, men i Febr. 1629 rejste de fra denne By over Paris til Holland og derfra i April til Danmark (Breve i Dsk. Kongers Hist., Fasc. 113. Lavrits Jakobsen, Ligpræd. over Jørgen Schult S. 44 f.). Det er vel paa denne Hjemrejse, at Jørgen Schult har haft de omtalte Sager med sig. Om Peder Vibe som Agent i Frankrig se Fridericia, anf. Skr. I, 101.

[1]) Paa Kronborg tjente Bryggeren Peder Andersen (Lensregnsk.).

[2]) Hans Reimann (jvfr. ovfr. S. 154).

bliffuer ferdige i morgen afften. huilcke St[r]ax skall om anden dagen forskickis till kiøbenhaffn. Dend Chantzelist. som hid indtill haffuer Søgtt taffell heroppe, skall skaffis en wogen henad kiøbenhaffn.

Borgerskabett skall Samtlig ansigis. som heste haffuer, att spende for de fire halffue kartoffuer. som kaldis Suaner[1]. och dem leffuere paa holmen thill kiøbenhaffn. De samme Støcker skall føris paa Arbedzuoguene. huilckett thillkommendis thisdag[2]) skee skall.

Chroneborgh dend 8 *Martij*[3]).

171.* 8—14. Marts 1629[4]).

Til Frederik Urne.

Alle Baadsmændene og Fangerne paa Kronborg skulle møde i Lundehave og flytte Tømmer. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Frederich wrne med baadzmendene och fangerne allesammen skall gaa ud i Lunde haffue och Sammestedz hielpe tømmeritt hen, Som tømmermendene dennom wiser.

172.* 8—14. Marts 1629.

Til Frederik Urne.

Ordre om Forfærdigelsen af et Trækkeapparat. — *Afskr. i Fr Urnes Kopibog.*

A. Skall vere tho Skageler, indtett Sterckere end de, bønderne bruger.

---

[1]) Navnet skrev sig fra en Forziring paa Kanonen. maaske Stormarns Svane med Krone om Halsen (Blom, Kristian IV's Artilleri S. 100. 202 ff. Blom, Ældre danske Metal og Jern Stykker S. 49).

[2]) ɔ: 10 Marts.

[3]) Modtaget samme Sted og Dag.

[4]) Dette og de to følgende Breve ere indførte i Kopibogen mellem Breve af 8. og 15. Marts 1629. Da Kongen 14. Marts

B. Imellom Skagellerne skall vere saa uiidt, som att en bonde hest kand gaa.

C. Skall saaledis forbindis, dog intett Stercker, endsom Skagelen uduiser eller behøffuer.

D. Skall vere $1\frac{1}{2}$ allen lang uden for *C*, dog intett Stercker, endsom dett behøffuer thill en hest att drage udi, huilckett thræ skall vere vngefehr firekandte[1]).

173.* 8—14. Marts 1629.

Til **Frederik Urne.**

Der skal bestilles Vogne og Heste til at kjøre Kongens og Hertug Ulriks Folk. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Der skall bestillis wogne thill mitt folck och Hertug wldricks[2]). De Postuogne her och thill Frederichsborgh skall Sendis hen thill kiøbenhaffn, saa och de tuende arbedzheste thill Frederichsborgh. Dend postdreng, Som holder thill Nyerup, skall Sendis bud, att hand møder mig udi Runstig krugh[3]). Der skall bestillis bønder heste thill postuognene, som ingen heste er thill, som ochsaa skall skee thill Frederichsborgh, effterdi hestene er for min wogen.

---

forlod Kronborg (Danske Saml. V, 61), kunne Brevene ikke være fra en senere Dag. Maaske have alle tre Numre i Virkeligheden kun været et Brev.

[1]) I Kopibogen er nedenunder Brevet tegnet et Trækkeapparat med Bogstaver ved de forskjellige Dele: A Skaglerne (ɔ: Trækbomme), B Mellemrummet mellem disse, hvor Hesten skal gaa. C Forbindelsesstænger mellem „Skaglerne" ved deres bageste Ende, D Trækstangen, der udgaar fra Forbindelsesstængerne.

[2]) Kongen stod nemlig i Begreb med at rejse. Fra Frederiksborg, hvorhen han drog omtrent 14. Marts (se ndfr. S. 186), rejste han 16. Marts over Kjøbenhavn til Nykjøbing paa Falster. 19. Marts var han tilbage i Kjøbenhavn (Danske Saml. V, 61).

[3]) Rungsted Kro (I, 132).

174. 14. Marts 1629.

Til Rigsraadet.

Forslag om Krigens Fortsættelse, om Forhøjelse af Madskatten. Sundtolden og den almindelige Told, om Midler til at forebygge Toldbesvigelser fra Adelens Side og til at forhindre, at Fjenden faar Efterretninger fra Laaland og Falster, samt om Paabud om Hampesaaning. — *Geh. Ark.*

Eptersom uy Eder, uorriss elskeliige, kere Riigenss Raad. hiid haffuer laadid kalle[1]) Om denne faarlige tilstand, disse Riiger och lande nu udi Sted er. med eder at *conferere* och *deliberere*. huorledis uy med gud y himmelens nadige biistand kunde erholde den ringe partickell aff landid. som endnu behollen er, saoch at *recuperere* uorre førstendomme och lande. til huilcken ende uy uorris mening vdi eptherfølgende *puncta* forfattid haffuer.

1.

Riigenss Raad kan nocksom aff dii offuerskickede *punctis* erfaare. huorledis keysseren achter at gørre friid[2]). och om uy enskøndt kunde erlange *fucho bene ornatam pacem* med keysseren. saa faar uy dog med kon: y Spannien. kon: y Polen och ded ganske *Ligistische* selskab at gørre. saframdt dennom udi tiide icke dy haffner. som dii haffuer *occuperit*. icke betagiss.

Huorfor oss best siiniss at befhale den Allerhøieste sagen och udi tiide gørre dertill aldt ded. menneskeligdt

---

[1]) Raaderne indkaldtes 3. Marts til at møde 16. Marts (Erslev, anf. Skr. II, 173).

[2]) De Fordringer, som de kejserlige Kommissærer 2. Marts fremkom med i Lybek, vare meget vidtgaaende: Afstaaelse af Slesvig og Holsten, Overdragelse af Jylland som Pant til Kurfyrsten af Sachsen, Betaling af Skadeserstatning og Krigsomkostninger, Opgivelse af enhver Indblanding i Tydsklands Anliggender og af de Stifter, Kongens Sønner havde erhvervet, samt Spærring af Sundet for Kejserens Fjender (Fridericia, anf. Skr. I, 39).

och mueligdt er, som uy dog siiden uden tack faar at gørre, eptersom andriss *exempel* oss nocksom leerer.

2.

Epterdi dette Aarss Madskat udi mange perseeler fast ringer er end forgangen Aar, saa uil sliigdt haffuiss y acht, paded fladen icke bliffuer forsømmid[1]).

3.

Tollen udi Sundid er saare ringe anslaagen, huorfor den *hoc rerum statu* uiil forhøies[2]).

4.

Vdi tolrullen udi landid fiindis mange poster wdeladt, huoraff udi siiste feiide gaffuis toll, huorfor dy uill nu haffuis y acht[3]).

5.

Der findiss mange Aadelsspersoner aff mandfolck och kuindfolck, som til derris geldtz betaling udgiffuer ziissezeddeler udi stor mengde, huilckit bade uorris indkomst forringer och y sig sielffuer inted reedligdt er, huorfor y gode herrer skall tencke paa middell, at sligdt kan bliffue affskaffit[4]).

6.

Eptherdi Øxentollen ringe saat er, saoch en ringe antal aff dem wdføriss, saatt uy aff samme toll liidid eller inted haffuer, huorfor den uil forhøiess epther denne tiidtz tilstand.

[1]) Kongebrev om Madskat til Flaaden var udgaaet 8. Septbr. 1628 (Erslev, anf. Skr. II, 137).

[2]) En ny Sundtoldrulle tilstilledes Tolderne i Helsingør 20. Marts (Erslev, anf. Skr. II, 174; jvfr. Fridericia, anf. Skr. I, 114).

[3]) 22. Marts udgik en ny Toldrulle (Erslev, anf. St.).

[4]) Forordning mod Misbrug af Adelens Toldfrihed udstedtes 8. April (Erslev, anf. Skr. II, 175).

7.

Ded uil ochsaa fornøden uerre at *imponere* den gemene mand. at dy Saaer hamp och den *pro qvota* udi derriss landgille derriss hossbunder giffuer, paaded Søfarten och fiiskeriied kan bliffue ued macht[1].

8.

Vdi uorriss Elskelige. kerre frummoderss Lyffgedinge[2]) formercke uy store *exorbitans* att skee med kundskab at føre finden. saat man fast heer inted kan forretage. at finden ded Io strax erfaarer, och ded aff den arsag, at lensmenden[3], som derpaa skulle acht haffue, erre h: ker: tienere, huorfor der uill en aff raadid altiid der y landid uerre. som paa sliigdt och andid acht giffuer.

Huilckid alsammen y gode herrer epther sagerniss wychtighed skall *ponderere* och betencke och oss eder betenckende derpa skrifftlig lade tilkomme[4]. Wii erre och forbliffuer eder samdt och y seehr med al kongeliige gunst och Naade uel beuogen, befalendiss eder hermed gud. Aff Rossenborg[5]) den 14 *Martij Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad till hande.

---

[1]) En Forordning herom udgik ogsaa 8. April (anf. St.).

[2]) Enkedronning Sophies Livgeding bestod af Krongodset paa Laaland og Falster

[3]) Lensmand paa Nykjøbing og Aalholm var 1627—29 Christoffer Urne, paa Halsted Kloster 1627—32 Lavrits Grubbe (Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660 S. 23 f.).

[4]) Rigsraadets i det hele taget imødekommende Svar paa disse Forslag og deres Fortsættelse i Postskriptet af 16. Marts (se Nr. 177) afgaves 19. Marts og er trykt hos Erslev, anf. Skr. II, 176 ff.

[5]) I Følge den bevarede Afskrift af Kongens Dagbog (Danske Saml. V, 61) var han denne Dag ikke i Kjøbenhavn, men drog fra Kronborg til Frederiksborg. Der maa vel altsaa være en Fejl i Afskriften eller i Dagbogen her, ligesom Kongen en

175.* 15. Marts 1629.

Til Frederik Urne.

Der skal sættes en vis Taxt for de Madvarer, der medgaa til Hofspisningen paa Kronborg. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Du skaltt thage thill dig begge Cammeriunckerne[1]) och beskede køckenskriffueren for Eder och giøre en vis taxtt paa wildbrad, fisk och ald anden fetallie, som spisis skall. Wildbrad giffuis mere nu i køckenett endsom nogen tid der, skøntt Større vdspisningh verett haffuer. Frederichsborgh dend 15 *Martij*[2]).

176. 16. Marts 1629.

Til Frederik Urne.

En Skibsladning Tømmer skal sendes til Kjøbenhavn. Derhen skal ogsaa Kammertjeneren forføje sig og efter nærmere Befaling Kongens to yngre Sønner med deres Hofstat. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Du skaltt lade bringe aff dett sletthuggen tømmer, som bleff skutt paa, saa megett udi en skude, som der kand gaa udi, och dend Strax forskicke thill kiøbenhaffn, dett

---

Uges Tid i Forvejen synes at have glemt at notere en Rejse fra Kronborg til Kjøbenhavn. Selve Dagbogen existerer ikke mere.

[1]) Listen over Christian IV's Kammerjunkere hos Grundtvig, Meddel. fra Rentekammerarch. 1872 S. 131 ff., viser, at Antallet af dem var forskjelligt til de forskjellige Tider. Paa den Tid, da Brevet ovenfor skreves, skal han i Følge den kun have haft én, nemlig Kaspar v. Buchwald (indtil 31. Juli 1629), men Listen er mulig ikke fuldstændig. Textens to Kammerjunkere behøve dog ikke at være Kongens, det kan være hans Sønners, nemlig Arent v. d. Kuhla hos Hertug Frederik og Mogens Sehested hos Hertug Ulrik, og dette er sandsynligere, da Brevet taler om Forholdene paa Kronborg (jvfr. Nr. 176).

[2]) Modtaget paa Kronborg 16. Marts.

første mueligtt er. Ieg mener, att Isen berer endnu, att mand deroffuer kand bringe aff samme tømmer en Skude med att lade[1]). Kammertieneren skall Sig hen thill kiøbenhaffn forføie. Begge herrerne med deris Cammeriuncker, Cammertiener[2]) och en *page*, Pros knudsøn[3]), kocken selfftredie, kellersuenden selffanden, Sølffpaapen Selffanden med køckenskriffueren skall Sig begiffue till kiøbenhaffn Strax, naer de faaer bud, och intett thage mere tøgh med sig, endsom de kand haffue nødig thillskibs, huilckett de intett skall føre i byen eller paa Slottett, mens ud thill tholdboden, huor der skall ligge baade ferdige, som dennom och dett skall føre ud thill skibene. Herrerne kand sig begiffue ind paa Slottett, om winden intett bles till willie. Frederichsborgh dend 16 *Martij*[4]).

177 **16. Marts 1629.**

Til Rigsraadet.

Om Nødvendigheden af at befæste Ruden paa Grund af denne Øs store Betydning. — *Geh. Ark.*

Postscriptum[5]).

Der ligger en Øe ymellom Stralsund och wolgast, som kalliss Ruden, foruden huilcken forbenente bye saoch ganske pommeren ingen handel eller uandel kan driiffue, huicken om den enten udi keysserens eller Suenskenss

[1]) ɔ: en Skibsladning Tømmer.
[2]) Peder Christensen var Kammertjener hos Hertug Frederik til Paaske 1629 (Rentem. Regnsk.).
[3]) Pros Knudsen (ikke, som der staar i den af Molbech benyttede Afskrift, Proskudsken) var Sekretær i danske Kancelli, jvfr. Brevene 1632—35 S. 69 ff.
[4]) Modtaget paa Kronborg 17. Marts.
[5]) Nemlig til Brevet Nr. 174.

hender geraade skulle. dette konnigrige stor Skaade skulle haffue.

Skulle keysseren den erlange. saa er hand all dy skyb, som dy kaller Lychterss[1], udi all Pommeren mechtig, huormed hand med god leiilighed mange thussin mand till hest och fodtz kunde offuersette.

Suensken anlangende, saa haffuer hand inted godt aff Stralsund, naar hand inted haffuer samme Øe, ty der all kornid endeliigenss skall skiibiss och saldt och andre uaare lossis.

Och eptherdi uy y fiord skøndt *acqvi[re]rede* oss *Ius dominij* paa samme Øe[2], saa siinis oss raadeligdt samme Øe att befestige, huorunder man altiid secker med nogle faa Smaa skiibe kan ligge.

Och haabiss uy nest gudtz hielp oss paa den kost at gørre saa fast och secker, at uy ickun faa skyb behøffuer udi Østersøen och diste fleere kan holde y westersøen, saatt finden derfraa ingen *securs* bekomme kan.

Valete. Aff Rossenborrig den 16 *Mar: Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: *Postscriptum* Riigenss Raad at tilstiile.

178. **16. Marts 1629.**

Til Frands Rantzau.

Sagen mellem Henrik Holcks Svigermoder og hendes Medarvinger bør tilendebringes. Skibene Spes, Prammen og Hummeren skulle forsynes med Kabeltov. De Svenske gjøre store Indkjøb af Øxne, som de ville have toldfri. Om Kongens forestaaende Rejse ad Vordingborg til. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Lægtere.

[2]) Jvfr. ovfr. S. 176. Om Sverigs Misfornøjelse med Christian IV's Toldopkrævning ved og Befæstning af Ruden se Kullberg. Svenska Riksrådets Protokoll I, 229 f. Axel Oxenstiernas Skrifter II, 1, 568. 573.

Ieg fandt Offuerste holck heer, som begeerede, at den Befaaling ymellom hanss hustruss moder och hinderss medarringer motte gørriss tillende udi køben:, huilckid uell kan ske, eptherdi dy fiire aff raadid, som y befhalingen tagen Er, dog maa uerre y køben: [1]).

Steen wilmsøn [2]) skall gørre anordning, att paa *Spes* och Prammen saoch hummeren Er kaabeltou noch saoch baade tilad føre dem vd med, paaded derpaa ingen mangell er, naar man nogenstedtz skall korte.

Vdi ded *memoriall*, Raadid tilstillid bleff, er glemdt ded store køb, Suensken gør paa øxen, huilcke dy formener att uille haffue tolfrii, huorfor ded ochsaa uil *proponeris* [3]). Ieg drager ynat henad triggeueyle och saa paa ueyen ad worringborre [4]). *Vale*. Aff køge den 16 *Martij Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: Stadtholderen franss Randtzou till hande.

179. **22. Marts 1629.**

Til Rigsraadet.

Kongens Bemærkninger til dets Svar paa hans Forslag af 14. og 16. Marts. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Henrik Holcks Hustru Hilleborg Krafse var en Datter af Christoffer Krafse til Egholm († 1618) og Dorthe Banner (om Familieforholdene se Hist. Tidsskr. 5. R. IV, 675 f.).

[2]) Holmens Chef Sten Villumsen Rosenvinge (se I, 192).

[3]) I sin Betænkning af 19. Marts gjorde Rigsraadet gjældende, at det stred mod Traktaterne at kræve Told af de Svenske, men hvis det viste sig, at den svenske Øxenhandel dreves med tydske eller danske Kjøbmænds Penge, kunde man jo nok gribe ind (Erslev, anf. Skr. II. 178). Jvfr. ndfr. S. 193.

[4]) Allerede den følgende Dag naaede Kongen til Nykjøbing (Danske Saml. V, 61).

Replica

Paa Riigenss Raadtz erkleering, køben: den 19
Martij Anno 1629 [1]).

1. At riigenss vndersater med store *gravaminibus* beladen erre, ded er oss nocksom beuyst, dennom ochsaa uydere uden god maner at *gravere*, ded er uorriss mening ganske inted, Menss naar Aadelen, dii geiistlige och uersslige, som nogen formue haffuer, gør nogid *extraordinari* udi denne besuerlige tilstand, och der uaar icke saa mange vggedagss bønder frii, daa kunde der Skee en heelhob, som inted skeer.

Wii thuiffler ganske inted, at lo den Alsommechtigste herre och gud oss hielper til ded, uy bør at haffue med rette, huorfor uy sa heldtz, at den gode fortroen imellom herr och knecht, altiid uerrid haffuer, motte *continueris sartatecta*, saat ingen aff dem nogenting sig *imaginere* skulle, uden dedsom y lengden oss samdtlig tienlig uerre kan.

At *tentere* nogid, sønderligdt med ded ringe folck, nu forhanden er, ded seer uy nock inted at kunde skee, vden ad man seer nogen forandring paa uerckid.

Inted diste mynder uil ded uerre fornøden at holle den ringe *Armei* til hest och fodtz sammen, som forhanden er, saat naar nogen leiilighed sig *præsenterer*, enten formedelst *Morgans anterprisse* [2]) eller anden tilfaal, at man daa inted først haffuer at leede epther altiing.

2.

Madskatten anlangende, Saaframdt den, nu Paalagdt er, kan tilstrecke, saa behøffuer man inted uyder paaleg,

---

[1]) Jvfr. ovfr. S. 186.

[2]) Morgan skulde med de under hans Kommando staaende Tropper gjøre Landgang paa Nordstrand og Slesvigs Vestkyst.

menss om den inted kan tilstrecke, saa uill der tenckiss pa andre middell[1]).

3.

Tollens forhøielsse udi Sundid anlangende. Saa endog forhøielssen fornøden er, saa er deraff inted at slutte, at nogen vden worriss tollere den Skulle oppeberre[2]), vden Raadid ued nogen anden middell til uorriss Persons och standtz vnderholdning, eptherdi all uorriss indkomst ganske *indiferenter* brugiss till kriien, at uy icke haffuer en tiener frii, der dog Aadelen derris uggedagss tiener frii haffuer.

4.

At ded med ølsiissen gaar bedre till herepther, derpaa kan uorriss Stadtholder haffüe acht och ued retten dem, som sig wbilligen beteer, lade forfølge.

6(!).

Oxentollen angaende, sa ligger der liidid macht paa, huad en oxe geller udi indkøbid, ty om den ickun gaaldt 6 daler, daa kan derfor den uel fortolliss med 2 dl. Naar uy skall købe nogid, ihuad ded och uerre kan, saa faar uy at *contentere* købmanden, enten ded haffuer kost hannem liidid eller megid, huorfor uy erachte vnødigdt at uerre (formener ochsaa, ded inted at skee) at laade købmenden uide, huad indkøbid er. Skulle ded *practiseris*, da uille oxen, som bekommiss udi saagefald, enda løbe ringer y tollen[3]).

---

[1]) Brev om Tillæg til Madskatten udgik 28. Marts (Erslev, anf. Skr. II, 174).

[2]) Rigsraadet havde udtalt sig for, at den forhøjede Sundtold afgaves til Zahlkommissæren til Anvendelse ved Landets Forsvar.

[3]) 25. Marts befaledes det Tolderne at oppebære af hvert Stykke Øxen $1/2$ Rdl. ud over det sædvanlige (Erslev, anf. Skr. II, 174).

7.

Bliffuer udi syn werd.

8.

Naar nogid heerepther aff frummoderss lenssmend forsømmiss, som oss och Riigit gaffnligdt uerre kan, saa uyl uy en[1]) ederss middel derhen forordne. Med *commissariernis inspection* sammestedtz er uy inted foruaarid med[2]).

9.

Naar uy seer nogen *commoditet* paa den Øe Ruden, sa skall den haffuiss y acht, sauit ske kan.

10.

At nogen toll aff øxen eller nogen waare aff dii Suenske ymod fordragid skulle tagis, ded troer uy inted, Riigenss raadtz mening om oss at uerre, Menss uorriss mening er, at riigenss vnderdaan, som med dennom handler, den skall vdlegge, eptherdi kon: udi Suerrig saledis tollen oppeberrer *sine ullo discrimine.*

Huilckid alsammen er korteliigen uorris *Replica* paa ded suaar, y gode herrer oss tilstillid haffuer[3]). Befaalendiss eder hermed gud den Alsommechtigste, forbliffuendiss eder samdt och y seer En Naadig herre och konnig.

Aff Rossenborrig den 22 *Martij Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad till hande.

---

[1]) Her mangler Ordet: af.

[2]) Rigsraadet havde ment, at det vilde være mindre stødende for Enkedronningen, at Tilsynet med Laaland og Falster overdroges en af de derværende Kommissærer, som ikke var i hendes Tjeneste, end at en Rigsraad af den Grund sendtes over til Øerne.

[3]) Rigsraadets i det hele (dog ikke med Hensyn til det sidste Punkt) imødekommende Svar af 23. Marts er meddelt hos Erslev, anf. Skr. II, 179 ff.

180. 24. Marts 1629.

Til Kirstine Munk.

Datteren Anne Kathrines Rejse til Sverig skal opsættes indtil efter Kongens Hjemkomst fra en nu forestaaende Rejse. — *Molbechs Afskr. (efter en Afskrift) i Kgl. Bibl., Ny kongl. Saml., 4., 985 b.*

Hierte kere kyrsten, Epterdi ieg fornemmer, wynteren endnu at holde an vdi Suerrig, saat ded er endomstund besuerligdt at reisse, dertilmed siigiss heer for uyst, Dronningen at uere kommen y barsselseng och faat en Søn [1], huorfor Anne Chathrine skall fortøffue heer [2], indtil Gud uil, ieg haffuer fulendt denne Reisse, huorpaa ieg y dag med Guds nades hielp achter at beginde [3]. Befhalendiss dig hermed den gode gud, forbliffuendiss intil enden dyn kere och troe hossbunde. Aff Rossenborrig den 24 *Mart: Anno* 1629.

Udskrift: *A Ma treschere femme* kyrstina *Munck.*

---

[1]) Er utvivlsomt et falsk Rygte.

[2]) Det var Planen, at denne Kongens og Kirstine Munks ældste Datter skulde opdrages ved det svenske Hof, hvor allerede en af deres yngre Døtre var (se Brevet Nr. 188), men denne Plan, der skal være udgaaet fra Fru Kirstine, og som man fra svensk Side var gaaet ind paa, blev ikke udført. Endnu 8. Maj gav Christian IV sin Agent i Stockholm Ordrer med Hensyn til dens Iværksættelse (Molbechs Udg. af Chr. IV's Breve I, 343. 388. Smith, Grevinde Ulfeldts Hist. I, 27. XII).

[3]) Kongen kom dog ikke strax afsted. Først 31. Marts afsejlede han med Flaaden paa et Togt til Wismar og Lybek (Danske Saml. V, 61), men de to følgende Breve af 27. Marts vise imidlertid, at han allerede da har været om Bord.

181.* 27. Marts 1629.

Til Hertug Johan Albrecht eller Hertug Adolf Frederik af Meklenborg[1]).

Kongen haaber et godt Udfald for Hertugen, hvis Kurfyrsten af Sachsen vilde sætte sig i Bevægelse. Fredsunderhandlingerne i Lybek have hidtil ikke fort til noget. Wallenstein ombygger Slottet Güstrow. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtliche[r], Viilgeliibter Vetter Vndt Sohn, E: L: schreiiben ist miir Von deroselben diner wol wberreichet worden, Vndt daraus E: L: itzigen geringen zustandt gans Vngerne Vernommen, Hoffe aber, das der Almechtiger denselben fiirderligst enderen wiirdt, wan nun E: L: itziger wiirdt[2]) sich etwass *moviren* wolte, woruon man alhii *fabuliren* wiill.

Ich fuhr meine person Verbleiibe bestendich, das der Almechtiger noch eiinen guthen, sich wolgefelligen besluss darauff machen wiirdt.

Man *tractiret* noch fleissig den friiden zu lybeck, aber mit geringer hoffnung, dan sii mir Skon *puneta* forgeslagen, so ganss Vnbillig, Vnmuglich Vndt Vnuerandtwordtlich fuhr godt Vndt den mensken gewessen[3]), Ver-

---

[1]) Det kan ikke med Sikkerhed ses, hvilken af de to Brødre, Johan (Hans) Albrecht eller Adolf Frederik, Brevet er skrevet til; men indtil Brødrene i Maj 1628 bleve fordrevne fra Meklenborg af Wallenstein, havde Adolf Frederik resideret i Schwerin, Broderen i Güstrow, og da Brevet taler om Wallensteins Byggeforetagender paa Güstrow, kunde deri maaske ligge en Antydning af, at Brevet er til Johan Albrecht. Den Skrivelse, hvis Modtagelse Kongen nævner, synes ikke at være bevaret.

[2]) Jvfr. ovfr. S. 163 f. Hertugerne opholdt sig endnu paa denne Tid i Kurfyrstendømmet Sachsen.

[3]) 21. Marts fremsattes der i Lybek fra kejserlig Side nye Fordringer, der vel vare noget mindre vidtgaaende end de af 2. Marts (se ovfr. S. 184), idet Kravene paa Jyllands Afstaaelse, Krigsomkostningerne og Sundets Spærring vare opgivne, ligesom Slesvig kun fordredes, hvis dets Henhøren under det

meine auch, dass dii, so folgen werden, nit besser sein werden. Der friide ist ihnen biss *Dato* kein er[n]st gewessen, godt gebe, wass er noch werden kan.

Dass hauss gystrau bawet der wallensteiner gaar fleissig Vhm auff eiine sonderbare ardt[1]). Dii skelme kreiien Vndt skufutten[2]) samdt ihrer geselskafft haben fiihr `dissem souil nit gegolthen wii itzo. Befhele E: L: hiimit dem liiben godt Vndt Verbleiibe allezeit

E: L: getrewer Vetter Vndt Vather
Christian.

Auff meinem Skiffe *spes* den 27 *Martij Anno* 1629.

182.* **27. Marts 1629.**

Til Hertug Adolf Frederik eller Hertug Johan Albrecht af Meklenborg[3]).

Kongen udtaler sin Tillid til, at Hertugen vil vove noget for Guds Ord, og omtaler de frugtesløse Fredsunderhandlinger i Lybek og sit forestaaende Forsøg mod Wismar. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

---

tydske Rige ikke kunde modbevises; men man fastholdt Fordringen paa Holsten og paa 5 Mill. Rdl. for Jylland og vilde have Sundtolden indskrænket for tydske Undersaatter (Fridericia, anf. Skr. I, 46).

[1]) Til de Forandringer, Wallenstein foretog med Slottet Güstrow, hørte, at han nedrev en Bygning, som Johan Albrecht havde ladet indvie til den reformerte Gudstjeneste. Han tænkte ogsaa paa at oprette en Jesuiterskole i Güstrow. Baade til Kejseren og Kurfyrsterne klagede de fordrevne Hertuger over de Forandringer, Wallenstein foretog med Slottet (F. Förster, Wallenstein als Feldherr u. Landesfürst, Potsdam 1834, S. 99. 355. 376. Lützow, Versuch einer pragmat. Gesch. v. Mecklenburg III, 220. 234. F. v. Hurter, Zur Gesch. Wallensteins, Schaffhausen 1855, S. 183).

[2]) Kreien skal vel være Krähen (Krager). Schufut er en Stenugle.

[3]) Hvis det foregaaende Brev er til Johan Albrecht, er dette vel sagtens til Adolf Frederik. Hermed stemmer ogsaa G.

Freundtlicher. Viilgeliibter Vetter, E: L: habe ich beii disser gelegenheit mit dissem brifflein besuchen wollen Vndt darbei wissen lassen, das meiin Vertrawen zu godt noch ist. E: L: Vndt andere *cavalirj* werden damaehleins blicken lassen, das noch iemendt Verhanden, der fiihr gottes wordt ein blau auge wagen dorfft. An mihr sol ess mit gottes hiilff nit mangelen.

Zu lybeck wiirdt noch friid *tractiret*. Wass ein tag forwerdtz *tractiret*, dass *tractiret* man den folgenden tag zurick Vndt biiten mihr solche possen, di nit geen werden. Ich bin itzo auff dem wege nach wissmar, dahr zu Versuchen, ob man ihnen dii einfardt Verhinderen kan[1]). Befhele E: L: hiimit dem schudtz dess Allerhogsten Vndt Verbleibe

E: L: getrewer Vetther alle zeit
Christian.

Auff mein Skiiff *Spes* den 27 *Martij Anno* 1629.

183. April 1629.

Til Rigsraadet.

Det skal foreholdes Jens Juel, at han ikke bør undslaa sig for at modtage Embedet som Rigsadmiral. Christoffer Urne har aflagt Ed som Statholder i Norge. — *Geh. Ark.*

Epthersom uy haffuer hafft bud epther Ienss Iull och hannem ladid forsta, at uy hannem herepther for Riigens *Admirall* uille bruge, Saa haffuer hand sig for faa dage

---

Waitz's Angivelse i Quellensamml. der Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesellsch. f. vaterl. Gesch. II, 2, 127, men hvorpaa denne Angivelse støtter sig, vides ikke.

[1]) 2. April kom Kongen med Flaaden for Wismar, hvor han dog kun forblev faa Dage, thi allerede 8. April kom han udenfor Lybeks Havn (Danske Saml. V, 61 f.). Det var ellers Henrik Vinds Opgave at spærre Wismar fra Søsiden (Slange S. 649).

siiden huoss oss indstillid och sig undskillid for mange aarsager skiild sliig *officium* inted at kunde *acceptere*, huorpaa uy suaare, At naar uy hiidankom, saa uylle uy hannem uorriss erklering ued Riigens Raad, som tilsteede uaar, laade uyde, Huorfor y nu med hannem om samme leiilighed skall taale och hannem *demonstrere*, at hannem sliig vndskilling inted anstaar, eptherdi hand er disse Riiger *obligerit* at tiene y huiss maade hannem mueligdt Er.

Om hand skøndt er nogid tung och [s]tackandid, saa kan hand dog uerre *Admirall* och inted klyffue y tackelid eller andenstedtz hen.

Eder alle er ded ochsa wytterligdt, att Christoffer wrne haffuer giord syn Eed att uerre Stadtholder udi Norrie, Saa uy seer inted, at der kan henge stor *Reputation* huoss, om uy wille numer *acceptere* hanss vndskilling [1]).

184. 20. April 1629.

Til Christian Friis, Jakob Ulfeldt, Albert Skeel og Levin Marschalck [2]).

Instrux for deres Optræden overfor Hertugen af Gottorp. En fransk Gesandt har haft Audiens hos Kongen. — *Geh. Ark.*[3]).

[1]) 21. Marts 1629 udstedtes Brev til Jens Bjelke og Ejler Urne om at begive sig til Aggershus og ligge i Slotsloven der, da Kongen havde udset den hidtidige Statholder i Norge, Jens Juel til Kjeldgaard, til Rigens Admiral, og denne derfor strax skulde begive sig til Danmark. Jens Juel fastholdt dog sit Afslag, men mistede sin Stilling som Statholder, idet Christoffer Urne til Aarsmarke 20. April fik Forleningsbrev paa Aggershus Len og vistnok samtidig dermed udnævntes til Statholder (Norske Rigsregistranter VI. 131. 142. Erslev, anf. Skr. II, 173. 182). Først 1630 besattes Rigsadmiralsposten med Klavs Daa. — Udenpaa Brevet er skrevet med en fremmed Haand: „Rigens raad schall forholde Iens Iull att paatage sig rigens Marsckz bestillingh 1629".

[2]) Kongens Afsendinge ved Fredsunderhandlingerne i Lybek.

[3]) Ved Orig. ligger en Afskrift med Christian Friis's Haand, i hvilken Afskrift de af Kongen brugte Chifre ere opløste.

Wy kan aldrig fultacke den Allerhøieste, att alting er endnu, gud verre loffuit, vell. Gud giff alting en god ende, hans hellige naffn thil loff, priiss och ære. Rigens raad, som tilstede erre[1]), haffver holdt an huoss mig nogid at mitigere hert: Fr: aff holstein Sag[2]), Saa Skal y paa den eder engang giffuen erklering Sa lenge Sta, som ymmer mueligdt er, menns h: Fr: aff Holst: under handen lade forsta, at hand Sig *accomoderer* y andre maader. *Valete.* Aff køben: den 20 *Aprilis Anno* 1629.

Den fransosiiske gesanter haffuer hafft *Audiens* y dag[3]) och *proponerit* alting paa en sønderlig maaner. Huad wiider forreløber, giffuer tyden, eptherdi hannem er sagdt, att hand sit angiffuer(!) schrifftlig skall offuergiffue.

Christian.

Udskrift: H: Christian friiss, Iacob wlfeldt, H: Albret Skeel Och h: Lewiin Marskalck till hande.

---

1) 24. Marts havde 7 Rigsraader faaet Befaling til at møde 13. April i Kjøbenhavn for at forhandle med den sammenkaldte Adel (Erslev, anf. Skr. II, 181 ff.).

2) Om den Mistillid, Christian IV nærede til den gottorpske Hertug, se Slange S. 645 og Fridericia, anf. Skr. I, 51. I et egenhændigt Brev af 11. Maj forsikrede Hertugen Kongen om sin Uskyldighed og bad ham ikke at lægge ham det til Last, som var afnødet ham ved Tvang, Frygt eller andre Midler mod hans Vilje (Geh. Ark., Hertugen af Gottorps Breve).

3) Naar Christian IV's Dagbog henlægger Audiensen til den følgende Dag og slet ikke lader Kongen være i Kjøbenhavn den 20. (Danske Saml. V, 62), turde dette være et nyt Bevis paa, at den Afskrift, der haves af den nu formentlig tabte originale Dagbog, ikke er fuldt paalidelig. Mærkelig nok henføres Audiensen i et Brev fra Otte Skeel af 22. April til denne Dag (Fridericia, anf. Skr. I, 55). Den franske Gesandt, hvis Navn var Baron Hercule Girard Charnacé, skulde arbejde paa en Fred mellem Kong Christian og Ligaen og modarbejde Freden med Kejseren (Fridericia, anf. St.).

185. 15. Maj 1629[1]).

Til Frederik Günther.

Befaling om Udfærdigelsen af forskjellige Breve i Anledning af, at Kongens Børn skulle vende hjem fra deres Ophold hos Greven af Nassau. — *Geh. Ark.*

Schreibe[n] an graff Ernst vndt seine gemahll [2]).
Dass ich nuhmer meiine kinder, sodaa ein zeitlanck gewessen [3]), wiideruhm zu mihr begeere, vndt sii *a parte* dancken, dass sii diselben so lange beii sich gehabdt.

Ahn sii soll erwehnung geskeen, weill ihre thochter nuhmer todt [4]) vndt sii mit frawen zimmer nu nit mehr zu belaaden, Begeere, dass sii eine dichtige frawe mit diiselben wolthe fordtskicken, man woltthe si *contentiren* [5]).

Ahn Schulthetum [6]), dass er ihrer verzeehrung halber richtigheit Mache vndt Es den zölneren ihm Sunde zuskicken.

---

[1]) Modtageren har noteret paa Brevet: „Ellensburg 15 Maij 1629".

[2]) Grev Ernst Kasimir af Nassau-Dietz, gift med Christian IV's Søsterdatter Sophie Hedevig af Brunsvig, var Statholder i Frisland.

[3]) Som ovfr. S. 119 og 133 kort berørt, vare Sophie Elisabeth og Valdemar Christian blevne sendte til Frisland. Hensigten med deres Udsendelse, der skete i Efteraaret 1627, var, at de skulde opdrages af den beslægtede nassauske Grevinde. Det følgende Foraar sendtes Søsteren Leonora Christina ogsaa derover, ledsaget af den ndfr. omtalte, 28. April 1628 til Lærer for Børnene udnævnte Wichmand Hasebard (Smith, Grevinde Ulfeldts Hist. I, 15. 18 ff. Den ovfr. S. 14 nævnte Bestallingsliste).

[4]) Fyrsteparrets eneste Datter Elisabeth døde i Efteraaret 1628 af Børnekopper (Danske Saml. 2. R. I, 218).

[5]) Det i Følge Kongens Befaling udfærdigede Brev til Greven af Nassau er dat. 15. Maj (Ausländ. Reg.). Det til Grevinden kjendes derimod ikke. I Juli ankom Kongebørnene i Sundet, ledsagede af den ndfr. nævnte Scultetus (Adlersparre, Hist. Samlingar III, 113).

[6]) Johannes Scultetus, dansk Resident hos Generalstaterne siden 1628, se ovfr. S. 140.

Ein sepass auff dass Skiiff *Spes*.

Ein Briff an den Skulmeister *Vicmannum*, dass Er sich mit woldemaar Christian soll heruber verfiigen.

Udskrift: Frederich giinter.

186. 17. Maj 1629.

Til Frederik Urne.

Forbud mod at tilstede „Stumpet Dorethe" Adgang til Kronborg. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Ieg haffuer spurtt, att dend dannequinde Stumpett Dorrette[1]) aff kiøbenhaffn skall sig vnderstaa att drage thill Chroneborgh, der hun dog ved hendis gode røgte hoes migh, huorfor du hende intett skall Stede att komme oppaa Slottett. Saa lenge du kand holde hende derfra med gode, da kand dett bliffue derued, Medens naer dett intett kand lenger naa thill, da lad dennom ickun min befalning forstaa, om wi skall lenge forligis Sammen. Suenborgh dend 17 *Maij*[2]).

187. 18. Maj 1629.

Til Christian Friis, Jakob Ulfeldt og Albert Skeel.

Kongen erklærer den Pengeerstatning til ham, som de have foreslaaet, for utilstrækkelig og henviser Sagen til det samlede Rigsraad. — *Geh. Ark.*

Wy haffuer paa uorriss suar, uy eder y morriss tilstillede paa den friidtz *tractations adimplering*, fornommid

[1]) Havde været i Kongens eller maaske nærmere i Kirstine Munks Tjeneste (jvfr. Brevet af 27. Decbr. 1630). Kirstine Munk opholdt sig ved denne Tid paa Kronborg (Smith, anf. Skr. I, XIII).

[2]) Modtaget paa Kronborg 20. Maj.

eders vnderdanigste erklering[1]). Saa endog ded nocksom vdførlig vdførdt er, Saa befinder uy dog oss dermed *hoc rerum statu* Liidid eller inted at uerre tyendt, vdi betrachtiing at naar uy gør *computum* paa den Brunssuigske *Summa*, uy mister paa uorriss pantis, hand och segels indløssing[2]), *Soldaternis* afftackning och affregning Och paa her: fre: och her: wl: med dii andre børns *contentering*, Saa kan ederss forreslagen *Summa* inted naa worriss vdlagde penning, end siige uyder, Huorfor uy uil ded haffue henstillid til menige Riigens Radtz *Discretion*, huilcken uy forhabiss sadan at finde, som den paa alle siider *Rationabil* uerre kan[3]).

---

[1]) Efter at Kongens Kommissærer i Lybek, Christian Friis, Jakob Ulfeldt og Albert Skeel, 12. Maj foreløbig havde undertegnet Fredstraktaten med Kejseren, forlode de 15. Maj Lybek og naaede 17. Maj til Kjærstrup paa Taasinge. Den følgende Morgen forelæste de Kongen Traktaten, og han erklærede sig da villig til at ratificere den, naar Rigsraadet vilde tilstille ham en Udtalelse om, hvorfor det havde tilraadet Freden, og bevilge ham en Erstatning. I det skriftlige Svar herpaa ytrede de tre Rigsraader, at de ikke tvivlede om, at Raadet for Kongen vilde fremsætte sine Bevæggrunde til at tilraade Fred, og som Erstatningssum nævnede de 1 Mill. Rdl. (Erslev, anf. Skr. II, 186 f.).

[2]) Som omtalt i forrige Bind S. 310 havde Christian IV 300,000 Rdl. til gode hos Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig-Wolfenbüttel; for de 100,000 Rdl. var Amtet Syke pantsat til Kongen. Skjønt Fredstraktaten i Lybek slet ikke omtaler Sagen, og denne ellers ikke er funden nævnet i noget udfærdiget Dokument, kan der dog ikke være Tvivl om, at Kongen ved særlige Aftaler har overladt sin Fordring til Kejseren, der allerede 1628 havde gjort Paastand derpaa (ovfr. S. 151). Kejseren overdrog senere Fordringen til Tilly (v. d. Decken, Herzog Georg von Braunschweig u. Lüneburg I, 289 ff. Klopp, Tilly im dreissigjährigen Kriege I, 507. Adlersparre, Hist. Saml. III, 77).

[3]) Samme Dag, som dette Brev er skrevet, sammenkaldtes Rigsraadet til Møde i Kjøbenhavn 29. Maj. Paa dette afgaves Erklæring om Motiverne til at slutte Fred og bevilgedes Kongen til Indbetaling i hans eget Kammer 1 Mill Rdl. i Løbet af to Aar (Erslev, anf. Skr. II, 185. 187 ff.).

Riigens Raad skall uyss befiinde, at uy all den dell, oss *bona cum Ratione* kan *demonstreris* oss att kunde indgaa, at uy altiid oss dertill *accommodere* Skall [1]). *Valete.*

Paa keerstrup den 18 *Maij Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad, som tilstede erre, till hande.

188. **Omtr. 30. Maj 1629.**

Udkast til forskjellige Breve, som skulle udfærdiges i det danske og det tydske Kancelli, nemlig til Kongerne af Sverig, England og Frankrig samt til Generalstaterne om Freden i Lybek, til Kongen og Dronningen af Sverig om Elisabeth Augustas Hjemkaldelse, endvidere om Udsendelsen af et Skib for at hente hende, om en Reduktion af Tropperne i Glückstadt, om Krempes Overtagelse fra Fjenden og om Transporten af det erobrede Skyts til Kjøbenhavn. — *Geh. Ark.*

Vnderskedtliige breffue, som udi ded danske och tydtske Chanselii skall forferdigiss.

1. Breff till kon: y Suerrig, at friidden ymellom keysseren och mig er sluttid, och eptherdi hand derudi er med yndtagen, saframdt hand derudi begerer inden 3 Moneder, Saa begeerer man derpaa hans *Resolution* inden samme tiidtz passering [2]).

2. Ett breff till kon: y Suerrig, at eptherdi gud y himmelen oss med friid och roliighed ygen begaffuid haffuer,

---

[1]) Den følgende Dag underskrev Kongen „paa Skibsprammen for Svendborg" et Lofte om at ratificere Freden under Forbehold af en lignende Ratifikation fra Wallenstein og Tilly og Stadfæstelse fra Kejseren (Fridericia anf. Skr. I, 59).

[2]) Brevet herom til Gustav Adolf udfærdigedes 30. Maj 1629 (Svenske Acta V, 256). Den svenske Konge svarede 23. Juni med at udbede sig Fredsvilkaarene meddelte (Fridericia, anf. Skr. I, 119 f.).

saa uylle uy derfor nu igen till oss laade hente uorriss datter *N:*, som en tiidlang huoss hanss gemahll werrig(!) haffuer. betackende oss, atthun saa lenge sammestedtz haffuer uerrid. huilcken till oss att lade hente uy uorriss *admirall* hendrick uyn befaalid haffuer att skulle forrette [1]).

3. Ett breff *in eandem sententiam* till dronningen och derhuoss *annectere*. att eptherdi vngdommen endnu saa stor er, att hun ingen opuartning aff hinder haffue kan [2]).

Hendrick wynd skall sende flaaden henad køben: och gaa med hummeren hen, dersom han fiinder kon: y suerrig [3]).

---

[1]) I en Skrivelse. der ogsaa udstedtes 30. Maj, bad Christian IV Gustav Adolf om Hjemsendelsen af sin Datter Elisabeth Augusta (Svenske Acta V, 255). 5. Juni 1628 havde han anmodet den svenske Konge om, at en af hans Døtre maatte opdrages ved det svenske Hof, og da der var fulgt et Ja paa denne Anmodning, var Elisabeth Augusta (f. 28. Decbr. 1623) bleven sendt derop, hvor hun skal være bleven modtagen 1. Oktbr. (altsaa ikke allerede om Sommeren, som Smith, Grevinde Ulfeldts Hist. 1, 26. XII vil). Henrik Vind, der nu 1629 sendtes op for at afhente hende, var allerede 11. Juni i Stockholm, hvor Rigsraadet i Kongens Fraværelse brød Brevet til denne og traf Foranstaltninger til den danske Kongedatters Hjemsendelse. Endnu 15. Juni var Henrik Vind i Stockholm, men snart efter maa Afrejsen have fundet Sted, thi 24. Juni fik den svenske Agent i Helsingør Meddelelse om. at de to Orlogsskibe, som havde været i Sverig, vare vendte hjem med Kirstine Munks Datter om Bord. Da Gustav Adolf, som opholdt sig i Marienburg, fik Underretning om, at Christian IV, som nylig endog vilde have haft en Datter til anbragt i Sverig (se ovfr. S. 194), nu allerede fordrede den derværende hjem, vakte det hans Forundring. og han paalagde sin Agent i Danmark at udforske Grunden til det pludselige Omslag (Loenbom, Uplysningar i Swenska Historien II, 37 ff. Adlersparre, Hist. Saml. III, 88 ff. Cronholm, Sveriges hist. und. Gustaf II Adolph V, 1, 47. Svenska Riksrådets Protokoll I, 86 f. 148 f. 151).

[2]) Brevet til Dronning Maria Eleonora af 30. Maj er trykt hos Adlersparre, Hist. Saml. III, 95 f.

[3]) Befalingen til Henrik Vind er af 30. Maj 1629. Det paalægges ham deri, at han overleverer den svenske Konge de

1. Ahn Engelandt, franckereich vndt den Staten, dass der friid zuidsken dem keysser vndt vnss geslossen. Daa nu Engeland vndt franckereich darein mit begeeren begriiffen zu sein, so mussen sii ess ihnnerhalb dreiien monaden vnss ess zu wissen thun[1].

2. Dii herren Staathen seindt Skon daarein begriffen. Ihn ihr schreiben soll begeeret werden, dass sii noch *continuiren* wollen mit den *subsidien*, weiill man noch dess keysserss *Ratification* eruarted.

3. Ein briff an Morgan, dass der friid geslossen vndt stillestandt der waffen auff 4 wochen eingegangen.

4. Ein schreiben an dii *Commissarien* beii *Morgan*, dass sii dass folck in gluckstadt munsteren sollen vndt alle, sowoll Randtzou[2], ferrens[3] vndt wusselerss[4] folck *reduseren*, das alle fenliin a[u]ff 300 man starck bleiiben. Der Oberster *Anefeldt*[5] soll wiiderum in krempen riicken vnd den Pladtz vom kegentheill annemmen[6].

---

medfølgende Skrivelser fra Christian IV „og dig ellers retter og forholder efter vores Haandskrivelse, som dig herhos tilskikkes" (Sjæll. Tegn. XXIV, 285). Dette egenhændige Brev fra den danske Konge kjendes ikke.

[1]) Brevene til England, Frankrig og Generalstaterne udfærdigedes 31. Maj 1629 (Latina og Ausländ. Reg.).

[2]) Marqvard Rantzau.

[3]) Oberst Thomas Ferentz, der 1. Jan. 1629 havde faaet Bestalling som Regiments- og Krigsraad (den ovfr. nævnte Bestallingsliste). 11. Marts 1629 fik Statholderen Frands Rantzau Ordre til at sørge for Betaling til ham af 1500 Rdl., som han havde fortæret paa „den engelske Rejse" (Sjæll. Tegn. XXIV, 251).

[4]) Vistnok Oberst Georg v. Uslar, der havde faaet Bestalling som Generalkrigskommissær 1. Maj og som Oberst 2. Aug. 1628 (Bestallingslisten).

[5]) Jørgen Ahlefeldt havde været Kommandant i Krempe, indtil denne Fæstning overgav sig i Novbr. 1628; i 1629 var han Krigsraad hos Oberst Morgan paa dennes Tog mod Vestkysten af Hertugdømmmerne.

[6]) Jørgen Ahlefeldt fik 9. Juni 1629 Ordre til at lade det blive ved den Erklæring af de kejserlige Officerer om Krempes

5. Dass geskydtz. so yhm strande[1], auff tunderen vndt anderssuo eroberdt[2], soll in dii orloffskiiff gebracht vndt naher kopenhagen gebracht werden. Dy orloffskiiffe alle, so auff der Elbe verhanden, sollen Nach ko: mit erstem wynde.

Udskrift: Huissom vdi begge Chanseliierne skall forrettis.

189. **11. Juni 1629[3]).**

Til Frederik Günther.

Han skal underhandle med Ritmester Lichtenberg om Overtagelsen af Stillingen som Hovmester for Kongens yngre Børn. — *Geh. Ark.*

Friiderich giinther

Soll sich erkundigen, ob der Riitmeister Lychtenberger[4]) beii hoffue gewessen oder beii Iunge herren oder frewleiin.

Rømning, som han havde omtalt i sit Brev af 6. Juni (Inländ. Concepte). Jvfr. om Krempes Rømning det udat. Brev af Juli 1629.

[1]) Nordstrand.

[2]) Morgan havde ved sit Angreb paa Nordstrand bemægtiget sig 16 Kanoner, som tilhørte Hertug Frederik af Gottorp (Olearius, Kurtzer Begriff einer Holsteinischen Chronic S. 228).

[3]) Datum er tilføjet af Frederik Günther.

[4]) Hans Christoff v. Lichtenberg havde tjent Kongen som Ritmester i Tydskland 1627. 12. Juni (ikke Juli) 1629 udnævntes han til Grev Valdemar Christians og hans Søstres Hovmester, en Udnævnelse, der aabenbart stod i Forbindelse med Kongebørnenes Hjemkomst. Han sluttede sig nær til Kirstine Munk, hvad der sagtens var Aarsag eller medvirkende til, at han efter 9 Maaneders Forløb fik eller tog sin Afsked (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 130. 148. Adlersparre, Hist. Saml. III, 66. 68, hvor Brevet ikke er fra 1629, men, som allerede omtalt af Smith (Grevinde Ulfeldts Hist. I, XXV), fra 1630. Kneschke, Neues allg. deutsches Adels-Lex. V. 510. Norske Rigsregistr. VI, 149. Den ovfr. nævnte Be-

Da er nun vernimbdt, dass er ahn eiinen von beiiden Örther gewessen, soll er sich beii ihm erkundigen, ob er sich zur auffwartung beii den kiindern wiil gebrauchen lassen.

Daa er nun Iaa 'saget, so soll ihm dii abgefassethe *Instruxion*[1]) gezeiiget werden vndt von ihm verstanden werden, wass er fuhr solcher auffwartung begeret zu *gasic*.

190. **12. Juni 1629.**

Til **Frederik Urne.**

Om Indretningen af Kongens Børns Hofholdning (paa Kronborg). Han skal være deres Hovmester, Ritmester Lichtenberg, behjælpelig. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Denne breffuiser, Rittmester Ligtenberger[2]), haffuer ieg antagett for en Hoffmester offuer børnene samtligh och udi hans *Instruction* satt, huor att børnene skall haffue deris verelse, huoreffter du digh skaltt rette. Statholderen haffuer ochsaa faaett befalningh paa attskillig dontt, som udi Samme Cammere flies skall, huorom nu mer du uell haffuer faaett beskeden. I hues maade du Samme Rittmester kand behielpelig vere, som dig vedkommer, dett skaltt du giøre. Thill Statholderen skall du dig begiffue och hoes hannom thage *Ordinantz*, huad paa deris thaffell skall giffuis, saa att de icke begynder husholdningen anderledis, endsom dett skall vare, baade i køcken och kellder och i andre maader. Cerstrup dend 12 *Iunij*[3]).

---

stallingsliste. Hofmynsterskriverens Regnsk.). Efter sin Afsked vendte han tilbage til Tydskland (Pas for ham i Patenten 1630—31 Bl. 22).

[1]) Den under 12. Juni 1629 udfærdigede Instrux for Lichtenberg er trykt i Nyt hist. Tidsskr. III, 307 ff.

[2]) Kaldes i Randen: Hans Christoffer v. Lightenbergh.

[3]) Modtaget paa Kronborg 24. Juni.

191.* 15. Juni 1629.

Til Hertug Adolf Frederik eller Hertug Johan Albrecht af Meklenborg.

Om Kurfyrsten af Sachsens Stilling til Religionen. Om Freden i Lybek, paa hvilken Kejserens Ratifikation ventes. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, Viilgeliibter Vetter Vnd sohn, auss E: L: diinerss *Relation* habe ich deroselben zustand Vernommen, darneben E: L: wiirthes[1]) grossen eyffuer fiihr der *Religion* Verstanden, Muss daruon *Iudiciren*, das weil durch seiinen Eltheren[2]) der anfanck der *Religion* in den landen gemacht, so wiil er das ende darauff machen, auff das er kan Vnsterblich werden.

Alhii ist der friid geslossen also, dass ich nit zu klaagen habe, der liibe godt gebe, das er nur mach recht Verstanden werden, Vndt mangeldt ess numehr an nichtess dan an des keyssers *Ratification*, so stundtlich erwarted wiirdt[3]), der *terminus praefixus* ist skon fuhr etzlichen tagen Verflossen. Da diiselbe nit komdt, so bleiibet der friid auch auss. Befhele E: L: hiimit dem liiben godt Vndt Verb[l]eiibe dii zeit meines lebens

E: L: getrewer Vetter Vndt Vather
Christian.

Auff keerstrup den 15 *Iunij Anno* 1629.

192. 21. Juni 1629[4]).

Til Frederik Günther.

Han skal indhente Oplysninger om Kanonstøbningen i Sverig. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

[1]) Kurfyrst Johan Georg (se ovfr. S. 163 f.).
[2]) Vistnok i Betydning af Forfædre.
[3]) Kejserens Ratifikation er af 3. Juni (gl. Stil); den udvexledes 22. Juni i Lybek med den danske (Fridericia, anf. Skr. I. 60).
[4]) Datum tilføjet af Modtageren.

Sieh zu, ob du beii ihm [1]) den *modum* kanst auffragen, wii ess mit den gisseren in Sueden gehalten wiirdt, wass Sii fuhr ein Skiippundt bekommen [2]), vndt ob sii dii Styck auff dy deudtske manihr aussmachen mussen.

Ob ihnen dii redskaff, alss welle [3]), Styffthe vndt bende, verskaffet werden, wiiauch wiiuil ihnen auff ein Skippundt zu abganck passiiret wiirdt [4]).

Ob ihnen geleichuill von althen Stycken vndt moldenkuppher [5]) gudt gethan wiirdt.

---

[1]) Af Fegræus's Relation til Gustav Adolf af 5. Juli 1629, hvori han fortæller, at David Siegerott har været hos Christian IV i Holsten [ɔ: Slesvig] (Adlersparre, Hist. Saml. III, 101), turde fremgaa med Sikkerhed, at den ubenævnte Mand, af hvem Christian IV vil have Oplysninger om Kanonstøbningen i Sverig, er David Frederik v. Siegroth. Denne, en til Sverig indvandret Tydsker, nævnes 1626 som Møntguardejn. 1630 var han „Bergsøverste“ og sluttede da en Kontrakt med den svenske Konge om Kanonstøbning. 1637 blev han Overberghauptmand, 1644 Oberst for Artilleriet; † 1649 (Kullberg, Svenska Riksrådets Protokoll I, 11. II, 323. Adlersparre, anf. St. Anrep, Svenska adelns ättar-taflor III, 717. Odhner, Sveriges inre hist. und. drottn. Christinas förmyndare S. 271. Slange S. 1422). Et Par udat. Breve fra Christian IV handle om ham. Om det er ham, som den danske Agent i Sverig, Niels Krabbe, efter en Ordre af 14. Febr. 1629 skulde søge at faa til at rejse til Danmark, for at man der kunde lære den Kunst af ham at forhindre Kanoner i at springe tilbage efter Affyringen (Molbechs Udg. af Chr. IV's Breve I, 355), vides ikke. 22. Juni 1629 fik Siegroth Koncession paa den Invention at forfærdige Jernstykker af Staugjern (Patenten). 2. Juli s. A. fik han 40 Rdl., som han igjen skulde udgive til Kongens Behov, og 19. Oktbr. s. A. blev der tilstillet Statholderen Frands Rantzau fra Rentekammeret en Kjæde af Kronguld og Kongens Kontrafej med en emailleret Guldkrans, som han skulde forære Siegroth (Rentem. Regnsk.).

[2]) Fr. Günther har tilføjet, aabenbart efter at have indhentet Oplysninger: „10 Rthl. gros gutt. 20 kl. gutt“.

[3]) Valser.

[4]) Fr. Günthers Tilføjelse: „2 lis℔ von alten stucken vndt gahr kuppfer, von rohem k. 3 lis℔. Die kretze haben sie auch.“ (Krätze, Affald af Metal.)

[5]) Kobberbarrer.

Ob dii Stuck mit wasser oder Pherd geboret werden, vndt wan sii mit Pherde geboret werden, wehr dan dii Pherde skaffen muss [1]).

Udskrift: Friiderich giinther zu handen.

193. 22. Juni 1629.

Til Hertug Ulrik og Klavs Daa.

Om Overførelsen af Morgans Tropper til Holland. Et Skib skal sejle til Norge. — *Geh. Ark.*

Epterdi Ieg formercker, at Morgan Numehr snardt er ferdig med sit folck at begiiffue sig tilskiibss, saa skaldt Skiiben befaaliss dennom till holland at føre, huordthen, och inted lenger, dii ochsaā skall prouiianteriss [2]). Miit skiib den dandtziiger priiss skall strax, naar folckid er saat y land, skall hand seiile henad Norrie, som hannem befaalid er. Kan folckid bliffue skiibid hannem foruden, daa skall ded skee, och hand befaaliss att gørre siin reisse til Norrie. *Valete.* Aff kuarteriid paa Øen [3]) den 22 *Iunij Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: Worriss Elskelige, kere Søn H: wldrich och Riigenss Raad Clauss daa [4]) till hande.

---

[1]) Fr. Günthers Tilføjelse: „Der konig lesset sie selbst bohren, geschit itzo alles mitt volck. Er sei im werck ein wasser werck darzu zu machen.“ — Om Støbningen af Metalskyts i ældre Tid se en Afhandling af O. Blom i Hist. Tidsskr. 5. R. IV.

[2]) Jvfr. ovfr. S. 205 f. Slange S. 681. Adlersparre, Hist. Saml. III, 110. 18. Juni 1629 havde Hertug Ulrik og Klavs Daa faaet Befaling til at aftakke Oberst Øsselers Regiment og Morgans Folk, som Køn Jokum Grabow skulde skaffe Skibe til paa Elben (Sjæll. Reg. XVIII, 418 f.).

[3]) Ø, Navnet paa en Herregaard i Angel, som paa denne Tid ejedes af Familien v. d. Wisch. Kongen var kommen dertil 18. Juni og blev der til 28. (Danske Saml. V, 65).

[4]) Klavs Daa var Generalkrigskommissær (ovfr. S. 2).

194.* 22. Juni (?) 1629.

Til Hertug Ulrik og Klavs Daa.

Kongen underretter dem om det Rygte, at Hertugen af Gottorp lader hverve Knægte for at besætte Skansen i Eiderstedt. — *Geh. Ark.*

Vdi myn skriffuelse til eder, ued daaniel von Bockualdt[1]) tilskickid, bleff forgedt at laade eder uyde, at heer *fabuleris*, at her: aff gottorp paa niie skulle laade werbe nogle hundrede knechte tilatt besette den Skandtze y Eiidersted[2]) med, huilckid ieg dog inted troer, huorfor y altiing udi tiide skall haffue y acht. *Valet.* Aff kuarterid den samme dag som ded andid.

Christian.

Udskrift: *Postscriptum.* Her: wldrich och Clauss daa tiill hande.

195. 28. Juni 1629.

Til Klavs Daa.

Om Optagelsen af tydske Knægte i Oberst Ferentz's Regiment, om Aftakning af de franske og skotske Folk, om Troppedislokationer og om Opbevarelsen af Skyts og Munition paa Rendsborg Slot. — *Geh. Ark.*

Memoriall Paa Riigens Raad Clauss daa *dirigerit.*

1. Alle dii tydske knechte, som der er, skall styckis vnder *Ferensis*[3]) Regiimend, saaner som ziiliichhoffuerss[4])

---

[1]) Var Oberstvagtmester (Lackmann, Einleit. zur Schlesw.-Holst. Hist. III, 384).

[2]) Der tænkes vel paa Vollerwik-Skansen eller Vesterhever-Skansen (A. Heimreichs nordfresische Chronik, hrsg. v. Falck, II, 124. 129).

[3]) Jvfr. ovfr. S. 205.

[4]) Jvfr. ovfr. S. 98. Johan Ludvig Zollichovers Kompagni omtales ogsaa i et Brev af 21. Septbr. 1629 (Ausländ. Reg.).

companie, Och skall haffuis y acht. at man dy *capiteiner* vdi tienisten beholder, Som haffuer størst wiille tiil at gørre den dell, en erliig kaarll uell anstaar.

2. Ded fransøsiiske och Skodtsker folck skall henad hussom føriiss, sammestedtz *demonteris* och afftackis. ded første mueligdt er, och dennom skaffis skiib och feetalliie, eptherson Leiligheden Er till ded at bekomme.

3. Imod den tyd. at forbenente *Ferentsche* Regiimendt kan *Marsere* hen tiil dii steeder Renssborrig, flenssborrig, Aalss, haaderssleben, kolding och Riibe, daa skall Offuerste holckiss *Maior*, som ligger paa Synderborrig, forskyckis till wandtz hen till Niistadt [1]) Och faalck lyckiss *companie*, som ligger Paa Nordborrig, henad Skaane, den neste uey muelig kan uerre.

4. Styckerne och *Munitionen* skall foruaariss paa slottid till Renssborrig och ziillychoffuerss *compani* holle wacht sammestedtz.

Actum udi kuarteriid paa Øen den 28 *Iunij Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: Rii: Rad Clauss daa till hande.

196. **30. Juni 1629.**

Til Klavs Daa.

Kongen erklærer sig overbevist om, at Niels Krag snarest muligt vil indfinde sig for at opfylde sin Pligt, men udtaler sig imod at lade Steinberg blive alene hos Tropperne. Et Skib skal overføre Hertug Ulrik til Holland. De Kejserliges Udmarsch fra Kiel ventes samme Dag. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Derfra førtes Folkene til Kjøbenhavn (Adlersparre, Hist. Samlingar III, 119. 122). 30. Aug. 1629 fik Henrik Holck et Pas til at føre til Søs til Holland sit Regiment til Fods og et Kompagni til Hest (Patenten).

Dyn skriiffuelsse haffuer Ieg aff myn sønss kammeriuncker[1]) emphangid och deraff meningen forstanden. Ieg thuiffler inted, at Io Niielss kraag sig med ded første, mueligdt er, yndstiller tilatt gørre huiiss hannem befaalid er[2]), Menss at laade Stenberg[3]) allene huoss folckid, ded kan inted skiicke sig, vden at man wille haffue *nouas disputationes* paa genge, som mueligdt kunde *causere* allehande, som man ingen Raad uyste till. Myn søn skaldtu skaffe affsted till holland med et aff myne skiib, om et aff dennom saa neer er ued handen, huilckid siiden fraa holland sig begiffue skall *recta* til køben:

Penning, sauydt paa denne tiid haffuer werrid raad tiil, er myn søn medfaad[4]), saoch en befaaling till

---

[1]) Uden Tvivl er den af Kongens Sønner, som her menes, Hertug Ulrik (se ndfr.). Hans Kammerjunker var fra 1. Maj 1629 til 1. April 1630 Niels Krabbe (Grundtvig, Meddel. fra Rentekammerarch. 1872 S. 132. Jvfr. Brevene 1632—35 S. 1).

[2]) Niels Krag til Trudsholm var 1627 bleven Generalkrigskommissær (ovfr. S. 158). Som saadan paalaa det ham at gjøre Afregning med og aftakke de fremmede Tropper. 10. Aug. 1629 udgik Befaling til Klavs Daa og Frands Rantzau om at gjennemgaa Zahlkommissarius Niels Krags Regnskab fra 1. Januar samme Aar og til den Tid, Regnskabet nu sluttedes (Erslev, anf. Skr. II, 215).

[3]) Dr. Jakob Steinberg havde faaet Bestalling som Raad 2. Juli 1626 og paa ny 11. Decbr. 1626 (den ovfr. nævnte Bestallingsliste; jvfr. Grundtvig, Meddel. fra Rentekammerarch. 1872 S. 175). Han havde 1628 været benyttet til en Sendelse til Stralsund og 1629 som Generalkrigskommissær fulgt Morgan paa hans Tog til Slesvigs Vestkyst (Lackmann, anf. Skr. III, 238. 359 f.). 31. Aug. 1629 anmodede Kongen Tilly om, at han maatte faa sine Godser i Brunsvig tilbage (Ausländ. Reg.). Senere gik han i svensk Tjeneste (se Brevene 1641—44 S. 283).

[4]) I sin Dagbog har Kongen noteret under 30. Juni: „Drog min Søn Hertug Ulrik til Holland, og fik jeg hannem 1000 Dlr. med til Tærepenning“ (Danske Saml. V, 65). Hensigten med Hertugens Rejse var i Følge Slange (S. 692), at han skulde overvære Prinsen af Oraniens berømte Belejring af Hertogen-

myn *Agent* y holland at uerre hannem behielppelig, om behoff gørriss, huilckid ieg dog inted haabis. ty ieg haffuer faatt Pross knudtsøn[1]) 1000 rix daler med. *Vale.* Aff *Cronsee*[2]) for kiill den 30 *Iunij Anno* 1629.

Christian.

Ieg haabiss, att dii keysserlige, som er yckun 200, skall drage aff kyll y dag[3]).

Udskrift: Riigenss Raad Clauss daa tiil hande.

197. **Juni—Aug. 1629.**

Til Frederik Urne.

Han skal skaffe Oplysninger om Esrom Mølle, som Maleren Povl Rumler ønsker at faa. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Poffuell Maler haffuer begerett Esseroms Mølle, Saa effterdi ieg ingen effterrettningh om Samme møllis thillstand veed, om quinden, Som Mølleren haffde, er død eller ey, Saa skalltt du leiligheden derom lade Statt-

bosch. 18 Juli ankom han til Nederlændernes Lejr, hvor han 7. Septbr. var Vidne til den spanske Garnisons Bortmarsch fra den erobrede By (Aitzema, Saken van staet en oorlogh II, 836. 876; jvfr. Beyträge zur Geschichte u. Literatur, hrsg. v. J. C. v. Aretin, VII, München 1806, S. 201). Derefter rejste han tilbage til Danmark.

[1]) Ogsaa ovfr. S 188 nævnes Pros Knudsen i Forbindelse med Kongens Sønner. De 1000 Rdl., Kongen siger, at han har medgivet ham, ere vel de samme Penge, som Kongen har opført i sin Dagbog, som anført i foregaaende Anm.

[2]) 29. Juni var Christian IV kommen til „Ladegaarden" Kronsee, „som ligger strax udenfor Kiel og kommer Hertugen af Holsten til" (Danske Saml. V, 65).

[3]) 30. Juni skriver Kongen i sin Almanak: „Drog de Kejserlige ud af Kiel, og var jeg i Byen strax derefter (Danske Saml. V, 65).

holderen wide, Som mig derom kand giøre *Relation* med første leilighed. *Datum ut in Literis* [1]).

198.* Juli 1629 [2]).

Om Udstedelsen af et Pas for de Kejserlige til at føre Munition bort fra Krempe. — *Geh. Ark.*

Ein Pass, dass dii keysserliichen dii *Munition*, so in der krempen ist, zu wasser abfiihren können [3]).

199. **7. Juli 1629.**

Til Christian Friis.

Paa Grund af Sygdom har Kongen endnu ikke kunuet svare paa Rigsraadets Skrivelse. Han erklærer sig tilfreds, om M. Hans Borchardsen kan blive kaldet til Sognepræst ved Frue Kirke i Kjøbenhavn. — *Geh. Ark.*

Riigenss Raadtz skriffuelse sauell som ochsaa dyn haffde ieg for nogle dage siiden mig uell uyld *resolverid* paa, haffde ieg icke formedelst et besuerlig tilfald aff styck udi den høirer siide uerrid forhindrid, huilcken *affectus* om den endskøndt, gud uerre loffuid, numehr inted er saa

---

[1]) I Randen er tilskrevet: „En Sedell indelugtt udi breffuett anlangendis Poffuell Maler." Brevet er indført mellem Brevene af 12. Juni og 28. Septbr. 1629. 13. Aug. fik Povl Rumler Bevilling paa Esrom Mølle mod deraf at give halv Landskyld (Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 250). Jvfr. om Povl Rumler I, 334.

[2]) Først i Juli Maaned rommede de kejserlige Tropper Krempe (Fridericia, anf. Skr. I, 110 f., jvfr. ovfr. S. 205 f.).

[3]) Denne Ordre er skreven paa et iturevet Stykke Papir. Ovenover har først staaet følgende Optegnelse af Kongen, som han atter har overstreget:

Ein Ieder zimmerman 4 dl. — 20.
dem Iungen . . . . 4 dl.

sterck som tilforn[1]), saa haffuer ieg dog formedelst densamme inted kund mig paa riigens Radtz skriffuelsse erkleere, huilckid dog nest gudtz hielp om en dag, thu eller tree skall skee.

Kan denne *M: Iohannes Borchertsøn*[2]) *Legitimę* komme till wor frwe kaald udi køben:, daa haffuer ieg ingen aarsag till att *repudiere* hannem, ty hand altiid haffuer skiickid sig uell huoss her: frede:, ded ieg inted andid haffuer kund erfaarid. *Vale.* Aff Predtz[3]) den 7 *Iulij Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss til hande.

200. **9. Juli 1629.**

Til Christian Friis.

Om Biskop Jens Dinesen Jersin, der har aflagt sin Ed og nu skal ordineres i Kjøbenhavn, om den fornødne Optræden overfor Jyderne, om Afholdelsen af Bededage, om Afsendelsen af Ryttere til Skaane og en Sekretær til Kongen i Holsten. — *Geh. Ark.*

Bysspen udi Riibe haffuer giordt y dag siin Eed[4]) och er nu befaaliid sig strax igen til køben: at forføie, huor

---

[1]) 4. Juli fik Kongen et heftigt Sting i Siden, og to Dage senere indfandt et nyt Anfald sig (Danske Saml. V, 66. Jvfr. Adlersparre, Hist. Samlingar III, 116).

[2]) Jvfr. I, 311. Sognepræsteembedet ved Frue Kirke i Kjøbenhavn blev ledigt ved M. Jens Dinesen Jersins Udnævnelse til Biskop i Ribe (se det følgende Brev).

[3]) Til Preetz Kloster kom Kongen 4 Juli fra Kronsee (Danske Saml. V, 66).

[4]) M. Jens Dinesen Jersin, hidtil Sognepræst ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, jvfr. I, 248. Om den Forandring, Kongen egenhændig foretog i Bispeeden, inden Jersin aflagde den, se Gjellerup, Bisk. Jens Dinesen Jersin S. 168.

hand aff Bysspen der *in loco*[1]) skall *ordineris*, och henad Riiber stycht hannem med ded første sig at begiffue *instigeris*.

Ded uil end høre nogid til at bringe dii Iuder paa den gammel tohn ygen. Bliffuer ded icke dreffuid fliitig och tylig, daa tør der uell bliiffue allehande aff[2]).

Bededagen kan best anordniss den 18, 19 och 20 *Novem:*[3]).

Henad Skaane forsendiss nu tree fenliin epther Riigenss Raadtz begeering, saat falck lyckis *com:* och dii gør ungeferlig 1000 mand. *Officerene* haffuer man modt sende fram med, om man ellerss uille haffue folckid fordt, med huilcke y kan lade *tractere*, epthersom y kan best.

En *secretarium* skaldtu sende hiid, som heer kan forrette huissom fornøden er. *Vale.* Aff Ewtyhn[4]) den 9 *Iulij Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian Friiss til hande.

201. 9. Juli 1629[5]).

Til Frederik Günther.

Udkast til Befalinger til Jørgen Ahlefeldt om at overlade Marqvard Rantzau sine Folk og overtage Haderslev Amt og til Kaspar von Buchwald om at overtage Segeberg Amt og bortfjerne de af de Kejserlige anlagte Træforskansninger. Om de to nævnte Amters Overlevering. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Hans Povlsen Resen. Ordinationen foregik 19. Juli, og 2. Aug. overtog Jersin sin Embedsgjerning i Ribe (Gjellerup, anf. Skr. S. 170).

[2]) Om de vanskelige Forhold baade i verdslig og kirkelig Henseende, som Jersin havde at kæmpe med, se Gjellerup, anf. Skr. S. 171 ff.

[3]) 8 Aug. udgik dog Breve om Afholdelsen af en Bededag 28. Septbr. (Sjæll. Tegn. XXIV, 295).

[4]) Fra 7. til 15. Juli opholdt Kongen sig i Eutin (Danske Saml. V, 66).

[5]) Frederik Günther har paategnet: „9 Iulij 1629. Eutin“.

Ahn Iørgen v: Aanefeldt.

1. Er soll sein vnthergebeness folck Markuardt Randtzou zustellen.

2. Er soll sich naher haderssleff verfiigen vndt das ambdt in verwalthung nemmen[1]).

3. Dy holdtzung vndt dass haussgeraadt soll ihm mit furderligster gelegenheidt zugestellet werden.

Hiieauff mussen *mandata paritionis* verfertiget werden.

Cassper von Bockwaldt

Sol dass ambdt Seegeberg[2]) haben vndt soll strax dass holdtz, so gehaawen vndt dii keysserlichen hin vndt wiider verbawed, auffzeiichenen lassen vndt hernacher vnter den Bauern ess theiilen, dass sii ihre heusser darmit aussbesseren konnen.

Dii Rethe, so zustelle seindt, sollen befraget werden, durch wehm obengedachte embther können geliffuerdt werden, darbei muss aber nimandt genennet werden.

202. 12. Juli 1629[3]).

Til Hertug Frederik af Gottorp.

Udkast til en Skrivelse, hvori Kongen udtrykker sin Tilfredshed med, at Ægidius v. d. Lancken har taget sig af hans Sager, og udbeder sig nærmere Underretning herom for passende at kunne vise ham sin Erkjendtlighed. — *Geh. Ark.*

[1]) Oberst Jørgen Ahlefeldt, der 1629 blev kongelig Raad, afløste Wulf von Buchwald som Amtmand over Haderslev Amt. Følgebrevet for ham var af 10. Juli 1629 (Patenten); en Bestalling for ham som Amtmand udfærdigedes dog først 13. Jan. 1630 (den ovfr. nævnte Bestallingsliste).

[2]) Kaspar von Buchwald, som ogsaa 1629 blev kongelig Raad og hidtil havde været Kongens Kammerjunker, fik 10. Juli Lensbrev paa Segeberg Amt og Følgebrev (Patenten).

[3]) Frederik Günther har tilskrevet Datum paa dette Udkast: „Eutin 12 Iulij 1629“.

Vnss ist ganss lieb zuuernemmen, dass Egiidiuss von der lancken vnsere sachen sich hatt angeleegen sein lassen [1]).

Weiil wiir nun vnss in der eiile dessen verlauff nit errinneren können, Alss begeren wiir freundt, vetterliichen, E: L: wollen vnss in dehm vnss etwass *informiren*, auffdas wiir solches der gebiihr nach können in acht haben vndt vnss kegen obengedachtem von der Lancken, alss ess eiinem potentaten ansteed, erzeiigen können. Wan sonsten sachen forfallen werden, worbei seine persohn nötich, alssdan soll er in keiin vergess gestillet werden, Sondern allemahll persohnlich denselben beiiwohnen.

203. Omtr. 12. Juli 1629.

Til Frederik Günther(?).

Udkast til et Svar til Godske Wensin angaaende Betingelserne for Tilbagegivelsen af Nordstrand, Tønder og Femern til Hertugen af Gottorp; tillige fordres Katholikernes Fjernelse fra Frederiksstad. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

---

[1]) Til Ægidius v. d. Lancken, Hertugen af Gottorps højtbetroede Gehejmeraad (om hvem se I. 116), nærede Christian IV Mistillid paa Grund af hans fortrolige Forhold til Wallenstein, medens Fredsunderhandlingerne dreves i Lybek (Slange S. 645; jvfr. Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. I, 47 f.). I et Brev af 5. Juli beklagede Hertugen overfor Kongen denne Mistillid og forsikrede, at v. d. Lancken under Krigen kun havde virket for Fredens Gjenoprettelse og for at forebygge Landets Ødelæggelse. Ogsaa Amtmanden paa Gottorp, Godske Wensin, der sendtes til Kongen med et Kreditiv af 6. Juli, havde bl. a. det Hverv at tale hans Sag. Kongens i Texten ovfr. trykte Brev maa opfattes som Ironi, thi 29. Juli henvendte Hertugen af Gottorp sig atter til ham i samme Anledning og ytrede, at han endnu intet imodekommende Svar havde faaet; samme Dag skrev han til det danske Rigsraad med stærke Udtalelser om v. d. Lanckens Redelighed overfor Kongen og med Anmodning til det om at gaa i Forbøn for ham hos

Andtwordt auff godtske wynsyuss[1]) anbringen.

1. Dii weberliiffuerung der örther Nordtstrandt vndt tunderen ist man erböttich zu thun. wan her: friderich[2]) den vntherthanen nichtess zu tbun disses verlauffs halber, auff wass weis vnd maanihr ess konthe oder muchte Erdacht werden, wiiauch seiinen kammerdiiner auss den Nordtstrandt reuhmen vndt auff andere örther zuordiniren[3]).

2. Dii *Chatholischen* auss friiderichstadt zu eiiner gewissen zeit zu skaffen[4]).

3. Femmeren wiill man dem versprechen nach dem hauss gottorp liiffueren lassen, Iedoch dass h: frii: sich ver*obligiren* soll Selbigess Landt in dess Biskop von Brehmen handen niihmahll kommen zu lassen, viill weniger seiine dyner verstatten darauff zu kommen[5]).

Kongen, en Anmodning, som Rigsraadet efterkom i en Skrivelse af 4. Septbr (Geh. Ark., Hertugen af Gottorps Breve. Erslev, Rigsraadets og Stændermodernes Hist. II, 195 f.).

[1]) Om Godske Wensins Sendelse til Kongen fra Hertugen af Gottorp se ovfr. S. 219. Rekreditivet for ham udstedtes 12. Juli (Inländ. Concepte).

[2]) Her mangler Ordet: verspricht eller lign.

[3]) Ved Freden i Lybek havde Kongen forpligtet sig til at tilbagegive til det holsten-gottorpske Hus baade den Hertug Frederik tilhørende Ø Nordstrand, som Morgan havde bemægtiget sig 1629, og Femern, der havde tilhørt Ærkebiskop Johan Frederik, og som Kongen havde beslaglagt 1627 (ovfr. S. 93).

[4]) Om Katholikerne i Frederiksstad se Camerer, Vermischte historisch-politische Nachrichten in Briefen von einigen merkwürdigen Gegenden der Herzogthümer Schleswig u. Hollstein I. 81. 90.

[5]) Efter at Godske Wensin havde refereret Hertugen Kongens Erklæring, sendte Hertugen 15. Juli Kongen en af ham undertegnet Revers og ytrede Haab om, at Kongen derefter vilde forlade de omtalte Steder og tilbagegive de paa Nordstrand tagne Kanoner (se ovfr. S. 206). I Følge Frederik Günthers Paategning paa Hertugens 19. Juli modtagne Brev tog Levin Marschalk Reversen til sig for at tale med Hertugen, da Kongen ikke var tilfreds med enkelte Punkter i den (Geh.

204. 15. Juli 1629.

Til Kirstine Munk.

Hendes Moder Ellen Marsvin skal tage de to Tvillingdøtre (Christiane og Hedevig) til sig. — *Molbechs Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kongl. Saml., 4., 985 b*[1]).

Hierte kiere kyrsten. Epterdi greffuen aff turn[2]) Nu begiffuer sig henad Danmarck. Sa haffuer ieg ued hannem dig uillid skriffue och dig laade forstaa. At ieg diin Moder befaaliid haffuer til sig at taage dii thuende thuillinger. huorfor du hinder dem skaldt laade følge. naar hiinderss leiilighed kan være dennom at affoddre. Befalendis dig hermed den gode gud. forbliiffuendiss altiid

Dyn kere och troe herre och hossbunde
Christian.

Aff Eutiihn den 15 *Iulij Anno* 1629.

Udskrift: *A Ma treschere femme kyrstine Munck.*

205. 18.(?) Aug. 1629.

Til Rigsraadet.

Forslag med Hensyn til Befæstningen af Jylland og Skaane, Anskaffelsen af Skyts og dygtige Folk til at have Opsyn med det, Tilsynet med Norges Søforsvar, Tolden ved Ruden, Øxentoldens Udredning af de Svenske, Sundtolden og Afskaffelsen af visse Uordener ved Sorø Akademi. — *Geh. Ark.*

Ark., Hertugen af Gottorps Breve). Først 5. Aug. udfærdigede Hertugen den endelige Revers, 20. Aug. sluttedes det endelige Forlig mellem ham og Kongen, og 8. Septbr. kom Hertugen selv til Nordstrand (Lackmann, anf. Skr. III, 406 f.). Femerns Privilegier bleve stadfæstede af Kongen 8. Aug. (Patenten. Lackmann, anf. Skr. III, 386).

[1]) I sin Udgave af Brevene (I, 364) skriver Molbech, at Orig. findes i Kammerherre Vinds Eje. (Kmhr. C. A. Vind til Sanderumgaard og Bækkeskov døde 1869.)

[2]) Grev Heinrich Matthias af Thurn (se ovfr. S. 103) opgav i Juli 1629 Stillingen som den danske Konges Feltmarskalk (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 175).

Puncta, huorpaa Danmarckiss Riigiss Raad siig skall Erkleere [1]).

1. Eptherad huerman uytterligdt er, huad wleiilighed vndersaterne udi Iutlaand vdstanden haffuer, formedelst at ingen faste steeder forhanden uaar, huordthen dy sig vdi siiste feiide kunde *retirere*, Saa er ded fornøden, at med ded første anordning skeer, huad for pladtze der skal *fortificeris*, Och tenckis paa, *qvo modo* ded kan skee, saoch huem dertil brugiss skall, sligdt att *effectuere*, Och huad denss straff skall uerre, som nogid forsømmer, *Item* huor hand skall tiltalis och aff huem, som forsømmelig fiindis.

2. Pa festingerne udi skaane er baade paa bygningen udi sig sielffuer stor mangel saaoch paa tøyhussen och prouyandthussen, huor yblan̄dt Christianstadt och Christianopell inted er dii ringiste, Huorfor udi tyde uil tenckis paa middel Sliigdt at *Remediere*.

3. Eptherdi udi forbenente Pladtze alle er mangell for skiidt, baade udi dem, som *aliqvo modo* ferdige erre, som udi dem, som endnu begindis skall, Saa uyl fornøden uerre, att derpaa tenckis udi tyde. Der uyl ochsaa tenckiss paa dychtige Personer, som sligdt haffuer y acht at befoddre saoch holde udi god foruaaring.

4. Epthersom man vdi siiste feiide faast meere forhindring end lettelse haffde aff dy Norske Piincker och gaaleiier, yded dy fast alle ganske briistfellig kam hiidneder, der dy dog vndersaterne meere, end dy werdt uaar, kostid haffuer, huorfor uyl tenckis paa middel, at sligdt herepther inted skeer, mens at dertill forordniss sligge *inspectores*, at dy holliss ued macht, saatt Riigerne aff dem kan haffue den tieniste, som ded sig hør [2]).

[1]) Ved Skrivelse af 31. Juli 1629 var Rigsraadet sammenkaldt til et Møde i Odense 25. Aug. (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. II, 192).

[2]) 27. Marts 1630 udkom en Forordning om Privilegier for dem,

5. Eptherdi kon: y Suerrig flux *dominerer* udi Østersøen Och nu paa nii anmoder sig tollen vnder Ruden[1]), huorfor uyl tenckis paa middell, at h: k: inted ganske Spiller meiister udi Østersøen och ganske *ruinerer* oss tollen udi Sundid.

6. Huad nu en tidlang er forreløben vdi Skaane och andenstedtz med Øxentollenss forkrencking aff dy Suenske, ded er huerman wiitterligdt, huorfor uyl tenckiss paa middel, at tollen dy Suenske salediss paleggis, som h: k: uorris vndersater den palegger vnder et andid Skiin.

7. Huadfor *subtil* middell dagliigens Søgis att *defraudere* tollen udi Sundid, ded erfaarer man dageligen, huorfor udi tyde uil tenckis paa middell, paaded sliigdt y lengden icke fører Riigerne y haar sammen ygen.

8. Eptherdi nogen *disorder* sig laader tee, som udi worriss *Acchedemie* Soer uille indsliige, epthersom ded aff Riigenss Raad och hoffmeiister Sammestedtz[2]) kan erfaariss, huorfor med hannem derom skall taalis och tenckis paa middell, att dy udi tyde affskaffis[3]).

Paa Anderskou den 18 *Agustj*[4]) *Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: *Propositionen*, som Riigenss Raad nu y Othense *proponeris* Skall.

---

der vilde holde Orlogsskibe i Norge (Norske Rigsreg. VI, 213 ff.).

[1]) I Juni var den bekjendte Peter Spiering bleven sendt med 3 Skibe til Ruden for at opkræve Told af alle, der sejlede paa Stettin og den pommerske Kyst (Axel Oxenstiernas Skrifter II, 1, 491).

[2]) Just Høg.

[3]) At dømme efter Rigsraadets Svar, der afgaves 5. Septbr. og er meddelt hos Erslev, anf. Skr. II, 197 ff., synes der at være forelagt det en anden og udførligere Skrivelse fra Kongen (Erslev, II, 192 f.).

[4]) Dateringen kan ikke være rigtig, thi 18. Aug. var Kongen ikke paa Antvorskov. Der opholdt han sig 15—17. Aug.,

206. 31. Aug. 1629.

Til Rigsraadet.

Det skal undersøge Omstændighederne ved det af Manderup Due begaaede Drab og bestemme, hvad der i den Anledning skal gjøres ved Gjerningsmanden. — *Geh. Ark.*

Epthersom vy aff norriss tydske Chanseler [1]) haffuer fornommid, at H: Albret [2]) hannem haffuer ladiid forsta, huorledis hans tilkommendiss Søn Manderup due er kommen tiil wlycke med en person vdi Malmø [3]), och begerid, att hand huoss [4]) skulle anholde, att sliig tiilfaall samme hans Søns brillup, som inden faa dage skall berammid uerre, inted motte uerre hiinderligdt, Saa eptherdi oss om sagsenss tilstand ganske inted beuyst er, Saa skall y, som Nu tilstede erre, saagen forfaare Och derudi gørre ordinandtz,

men den sidstnævnte Dag brød han op derfra og kom samme Dag til Haderslev (Danske Saml. V. 67). Det ser ud, som om Kongen først har skrevet 15. Aug., men derpaa har rettet Tallet; maaske skal der staa 16., men det kan dog ikke godt læses anderledes end 18., og saaledes har man ogsaa samtidig opfattet det (se en Afskrift af Kongens Propositioner, som Chr. Friis har taget 27. Aug. 1629, i Rigsraadsbreve, Fasc. 46; jvfr. Erslev II, 192).

[1]) Levin Marschalk, der imidlertid døde allerede 3. Septbr. 1629 (Fridericia, anf. Skr. I, 95. 314).

[2]) Rigsraaden Albert Skeel, hvis Datter Anne Skeel 1623 var bleven trolovet med Manderup Due til Halkjær, som 1621 havde faaet Ansættelse ved Hove som Hofjunker og i nogen Tid gjorde Tjeneste der som Skjænk (Personalhist. Tidsskr. 2. R. III, 115. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 126. 146).

[3]) Ved et Gjæstebud paa Raadhuset i Malmø 23. Aug. 1629, hvor Prins Christian og flere Adelsmænd vare tilstede, havde Manderup Due under et opstaaet Klammeri dræbt en af Prinsens Trompetere (Molbechs Udg. af Brevene I, 367).

[4]) Her mangler Ordet: os.

som y ded for gud y himmelen och oss achter att forsuaare[1]). *Valete.* Aff krempe[2]) *ultima Agustj Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad tiill hande[3]).

207.* **9. Septbr. 1629.**

Til Kirstine Munk.

Lykønskning i Anledning af den Datter, hun har født. — *Hannibal Sehesteds Afskr. i Geh. Ark., Sager vedk. Kirstine Munk, Fasc. 2*[4]).

Hierte kiere kiersten, aff diin skriffuelse fornemmer Ieg dig att haffue giortt Barsell och fød een vng daatter[5]),

---

[1]) Rigsraadet udtalte allerede 3. Septbr., at „fast alle" dets Medlemmer vare komne til det Resultat, efter at de skriftlige Vidnesbyrd vare prøvede, at Brylluppet kunde fejres, naar først aabenbart Skrifte havde fundet Sted (Erslev, anf. Skr. II, 195). Manderup Due henvendte sig samme Dag til Fyns Biskop M. Hans Mikkelsen med Spørgsmaal, om denne vilde absolvere ham, hvad Biskoppen efter at have konfereret med Kansleren Chr. Friis gik ind paa, og 6. Septbr. skete saa Vielsen i St. Knuds Kirke, to Dage efter at Brudgommen havde staaet Skrifte (Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. VI, 124).

[2]) Kongen, som i Slutningen af Juli 1629 havde forladt Holsten, vendte efter ikke en Maaneds Forløb tilbage dertil. 19. Aug. kom han til Krempe (Danske Saml. V, 67 f.).

[3]) Udenpaa Brevet er skrevet: „Leest aff rigens raad den 3 Sept: 1629 y Odensøe." I Følge M. Hans Mikkelsens Dagbog var det den foregaaende Dag, at Brevet modtoges og Sagen drøftedes af Raaderne (Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. VI, 124).

[4]) Afskriftens Overensstemmelse med Originalen er bevidnet af Korfits Ulfeldt, Hannibal Sehested og Hans Lindenov. Naturligvis har Aktstykket skullet bruges til Oprejsning af deres Svigermoders Ære. Jvfr. Smith, Grevinde Ulfeldts Hist. I, 38. 175.

[5]) Dorothea Elisabeth fødtes 1. Septbr. paa Kronborg. Som bekjendt nægtede Kongen senere at være Fader til hende.

huilckett mig gandske kiertt er att fornemme. Dend gode Gud oende hinder att maa med daaben Indplantis vdi haens meenighed och bliiffue Gud fryctig och goed, omb dett er hans willie, att hun skall leffue. Saa att hun kand thiene hannomb och erlange vdj siin Tiid himmeriige och dett ewige Liiff. Befahlendis dig hermed Gud vdj himmelen. forbliiffuendis altiidt

diin kiere och throe Herre och hosboond
Christian.

Aff *Chrempe* dend 9 *Septembris* 1629.

208. **11. Septbr. 1629.**

Til Ellen Marsvin.

Kongen spørger hende, hvem der kan bedes til Faddere ved Kirstine Munks Datters Daab. — *Geh. Ark.*

Keere Ellen, Ieg glemde vdi myn siiste skriffuelsse at skriffue dig tiill, At eptherdi den datter, kyrsten nu fyck, med ded første endeligens skall kriistniss och dertill bediss fadder, Och ieg inted mig errindrer, huem tilforn fadder uerrid haffuer, Saa skaldtu mig med ded første laade uyde, huem man kan bede, huorpaa syden barsselid skall anordniss[1]). Befalendiss dig hermed gud y himmelen. Aff krempe den 11 *Septem: Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: Fru Ellen Marsuiin till hande.

---

[1]) Kongen udstedte 17. Septbr. fra Krempe Fadderindbydelser til Jørgen og Iver Vind, Sten Beck, Gregers Krabbe, Fru Helvig Lindenov Sivert Urnes og Fru Else Grubbe Jokum Becks. Mændene til de to Fruer indbødes til at møde, men uden at være Faddere (Molbechs Udg. af Brevene I, 368). 30. Septbr. fandt Daaben Sted paa Frederiksborg, og sammesteds holdtes Barselet 1. Novbr. (Danske Saml. V, 70). Til det sidste var der under 8. Oktbr. indbudt 18 Adelsmænd og 4 Enkefruer (Smith, Grevinde Ulfeldts Hist. I, XXII).

209. **20. Septbr. 1629.**

Til Frederik Günther.

Instrux for ham paa en hemmelig Sendelse til Wallenstein, hvem han skal søge at vinde for Kongens Plan om Indførelsen af en Told paa Elben. — *Geh. Ark.*

Weil der v: walmerode[1] begeret, du sollest zum wallensteiiner ziien, alss sollestu im wissen lassen, das solchess woll geskeen kan. Wan du nun dahin kommest, so sollestu *data oportunitate*, wan er fragen wurde, an welchen ordt du von mihr geskeiiden bist, disses ordtz[2]) halber erwehnung thun, welchergestaldt im bewust vndt der ordt so weiit bekandt ist, dass da derselbe in eiiness fremden herren gewaldt geraathen wurde, das alssdan disser ordt dem Römmisken Reiiche nit ohne gefahr sein wurde.

Daa du im nun solches woll einbilden kanst, so sollestu im anmelden, das du von mihr *creditif* vndt werbung hast im in högster geheim *non tanqvam legatus* anzubringen. Wan du nun zu solcher *Audiens* verstatted wiirst, so sollestu *priora repetiren* vndt *annectiren*, dass weil der ordt im wasser gelegen vndt nit ohne grosse kosten gebawet vndt erhalthen werden konthe. Alss hette man an den keysser gelangen lassen. Er wolthe *pro tempore* mihr erlauben Eiinen zollen auff dii Elbe zu legen.

Weiill dess v: friidtlandtz *promotion* beii keysser in dem fall viil giilthe, alss begeret man an ihm, er wolthe nebenss seiinem schreiben mein Schreiben dem keysser zuskiicken, Ihn betrachtung dass ich nit gerne wolthe, dass

[1]) Kejserlig Hofkammerraad Reinhard von Walmerode, en af de Subdelegerede ved Fredsunderhandlingerne i Lybek, havde det Hverv at udvirke hos Christian IV Wallensteins Anerkjendelse som Hertug i Meklenborg og Overladelse af Skibe til Kamp mod Sverig (Fridericia. Danm. ydre polit. Hist. I, 123). Ingen af Delene opnaaedes.

[2]) Glückstadt.

Iemandt wissen solthe, dass man dem keysser darum *molestiret* hatte, ehe man gewiirigen beskeidt erlanget.

In communi colloqvio soll ihm erzelet werden, wii Engelandt, hollandt vndt andere mehr vnther dem skeiin der *assistens* zu dem orthe gebulet haben, *non sine magno periculo.*

An den keysser soll dasselbe *mutatis mutandis* gedacht werden, doch dass nimand genennet wiirdt [1]).

Glyckstadt den 20 *Sep: Anno* 1629.

Udskrift: Friiderich giinther zu handen.

210.* Omtr. 21. Septbr. 1629.

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Kejseren, hvori Indkvarteringen af Tropper i Stiftet Lybek forsvares mod Biskop Johan Frederiks Klager. — *Geh. Ark.*

Andtwordt auff dess keysserss schreiben dem B: von Breh: angeende.

1. Dass man sich in dass styfft Lybeck kuartiiret, das hat also sein mussen, aldiiweil alle andere örther von den keysserliichen *Ruiniret* [2]).

[1]) Fr. Günthers Kreditiv udstedtes 21. Septbr. Af Wallenstein, som synes at have stillet sig venlig til hans Forebringende, fik han 16. Oktbr. Rekreditiv, dat. Halberstadt (Fridericia, anf. Skr. I, 129 f.).

[2]) I Midten af Juli havde Kongen ladet en Troppestyrke indkvartere i det til Stiftet Lybek hørende Amt Eutin. Johan Frederik, der foruden at være Ærkebiskop i Bremen, jo tillige var Biskop i Lybek, beklagede sig heftig derover til Kejseren og udmalede, hvilke Overgreb der var sket mod han baade i Eutin og i hans Patrimonialgodser i Holsten; særlig omtalte han, at Kanoner og Vaaben vare førte bort til Danmark. I en Skrivelse af 17. Aug. opfordrede derefter Kejseren Christian IV til at rømme Stiftet og gjentog denne Opfordring i et nyt Brev af 4. Septbr., hvori han yderligere

Dess gewaldtz halber, so dii Soldathen sollen verwbet haben, hat er nihmal gesprochen, weil sii beiisammen gewessen. Daa er sii aber itzo zu besprechen hatt, so thud er billich solless(!), da sii itzo zu finden seindt.

2. Der stycke halber hat er nihmal bei mihr ansuchung gethan, worauss zu erseen, dass er gerne zuisken dem keysser vndt mihr missuerstendtnus erregen wolthe, wii er woll ehe gethan.

3. Dass er sich her: fri: zu holstein sache annimbdt, dass siet man nit *ex qvo capite* ohne wii fohrgemeldet, aldiiweill obgedachter herre zu seiinen Iahren geraathen vndt, got lob, noch *compos mentis* ist, also das er mihr selbst solches woll hette konnen zuerkennen geben, da ihm etwass wiiderfharen [1]).

Udskrift: Friiderich giinther zu handen.

211.* 28. Septbr. 1629.

Til **Frederik Urne.**

Et Brandjern skal føres fra Kronborg til Frederiksborg. Smeden Kaspar Fincke skal komme til Frederiksborg med Laase og, om muligt, Hængsler. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

---

klagede over Kongens Adfærd i Holsten og mod Johan Frederiks Patrimonialgodser (i dette Brev betegnes øjensynlig ved en Fejl det tidligere Brev som dat. 21. Aug.). De kejserlige Breve bleve sendte til Biskoppen, der ved en Skrivelse af Vörde 15. Septbr. sendte dem begge to til Ditlev Rantzau, Amtmand paa Steinburg, hvem han betegner som kgl. dansk Statholder, uden Tvivl fordi han efter Gert Rantzaus Død repræsenterede Kongen paa Landdagene og 31. Juli 1627 var bleven udnævnt til Landdrost (Ipsen, Die alten Landtage der Herzogthümer Schleswig-Holstein S. 149. Den ovfr. S. 14 nævnte Bestallingsliste). 19. Septbr. sendte Ditlev Rantzau fra Drage Brevene til Frederik Günther, og de modtoges i Glückstadt 20. Septbr. (Olearius, Kurtzer Begriff einer Holsteinischen Chronic S. 232. Londorpius suppletus et continuatus III, 147 f. Geh. Ark., Østrig, Fasc. 34).

[1]) Brevet til Kejseren udfærdigedes 21. Septbr. (Ausländ. Reg.).

Dett Brandeiern[1]) udi køckenett skall udbrydis och hidsendis och dette igien forsendis thill Hammermøllen att flies. Caspar Fincke skall offuer morgen begiffue sig hid och thage mett Sig nogle laase. som her kand forbrugis thill dend lange nøgell. Saa fremtt hand ochsaa haffuer itt par themmelige Stercke hengsele thill en dør, da skall hand thage dennom med. Frederichsborgh dend 28 *Septembris*[2]).

212. 3. Decbr. 1629.

Til **Frederik Günther.**

En Række Klagepunkter, som han skal forebringe den engelske Gesandt med Hensyn til mangelfuld Opfyldelse fra Englands Side af Traktatens Bestemmelse om Størrelsen af det Hjælpekorps, der skulde stilles, og angaaende Føreren for dette, General Morgans Færd. Han skal bringe i Erfaring, for hvilken Sum et Halsbaand er pantsat til den danske Konge. Dennes Fred med Kejseren er foranlediget ved Englands Krig med Frankrig. — *Geh. Ark.*

Puncta, so *a parte* dem gesanten[3]) sollen beiigebracht werden.

1. Dass ohne Niichthaltung des *contractes*, so er zu fride: *nomine Regis* mit mihr machte[4]), das auch nit ge-

---

Det fremhæves deri, at Johan Frederiks Besiddelser nu ere rømmede.

[1]) Brandjern (ell. Brandejern), Trefod (Stativ) til at sætte (ell. hænge) Kogekar paa over Ilden (Kalkar, Ordbog I, 264).

[2]) Modtaget paa Kronborg 29. Septbr. Kongen var 27. Septbr. kommen til Frederiksborg efter d. 23. at have forladt Glückstadt (Danske Saml. V, 69).

[3]) Den engelske Gesandt Robert Anstruther, som 26. Novbr. var kommen til Glückstadt og 7. Decbr. tog Afsked fra Kongen (Fridericia, anf. Skr. I, 116).

[4]) Om Anstruthers „Afsked" med Christian IV paa Frederiksborg 21 Febr. 1625, hvortil der uden Tvivl sigtes ved den i Brevet omtalte Kontrakt, se I, 453.

halten ist, dass *Morgan* mit 6000 man in der *Armei* sein Solthe, dan er nihmal so starck gewessen, sondern strax im anfange nur 4000 starck gewessen [1]. Wii er alhii nach kuitirung Stade angelanget [2], so ist er 1200 Man starck gewessen.

2. Von *Morgans* folcke seindt 600 man dreii fiirtel Iahr in fiinen vndt laalandt geleegen, so nit einen heller auss Engelandt bekommen.

3. *Morgan* hatt auss dem *proviandt*hausse vndt *commis* fuhr viil daussend daler *prouiandt* vndt kleiider bekommen Nach laudt der Rechnung.

4. Beii dem gemachtem *Accord* mit dem feiinde [3]) hat er meiine Stycke vndt *munition* gans vergessen vndt steen lassen, also dass mihr mit seinem diinste binnen Stade wehnich gediinet gewessen.

5. Er *capittulirede* mit dem feinde auff sex Monadt zeiit kegen ihm nit zu diinen, da man doch nach kriigiss gebrauch keine *capittulation* höger dan auff dreii Monathen machet, woruber der sommer ohne Eiinige diinste *passiret*, vndt krempen daruber verloren wardt [4]).

6. Wii obengemelther *Morgan* mit seiinen 1200 Soldaten ankam, vndt kein ander mittell beii winter zeiithen waar sii zu lassen, muste man sii hii lossiiren, disser *garnison* zu mercklichem skaden an lossirung, *Viueres* vndt feuuerung.

---

[1]) Om Styrken af de engelske Hjælpetropper ved deres Ankomst i Marts 1627 se ovfr. S. 65; jvfr. S. 44.

[2]) Morgan belejredes i Vinteren 1627—28 af Tilly i Stade, som han overgav ved Kapitulation i April 1628. Ved denne betingede han sig fri Afmarsch for sine Folk til Holland mod Forpligtelse til ikke at tjene Kongen af Danmark i de første 6 Maaneder. Hans Styrke beløb sig ved Udmarschen fra Stade til 2500 Mand. Efter de 6 Maaneders Forløb kaldtes han til Glückstadt (Slange S. 619 f.).

[3]) Nemlig angaaende Stades Overgivelse.

[4]) Krempe kapitulerede i Novbr. 1628.

7. Wii er nach ziild vndt förde solthe [1]). *cuncterede* er so lange mit seiinem wercke, dass der ganser anslach von-wegen mangel *proviandtz* wehre zuriicke gegangen, vnd also auch der Sommer vmsunst hingestrichen wehre, Also dass ich dess Engelsken *securssses* halber mich wenich zu erfrewen gehabdt [2]).

NB. Da dess Engelsken halssebandtz halber eiinige erwehnung skiiet, Soll vernommen werden, wii hoch derselbe mihr versetzet ist, Dan *Morgan* mihr gesaget, wii er mihr denselben zugestellet, Er wehre in Engelandt *estimiret* worden fuhr siiben mahll 100 thaussendt thaler [3]).

Glyckstadt den 3 *Decem: Anno* 1629 [4]).

NB.

Der halssebandt wardt mihr *Loco pingnoris* zugeskicket, lange nach dem dass meiine *Ratificatio* angelanget [5]), *ex qvo patet*, dass dii *Ratificatio* ihnen damahll gefallen, Dem *Morgan* auch lange hernach vntherskidtliche mahlen *Ricritten* zugeskicket.

[1]) I Foraaret 1629, da Morgan skulde gjøre det før omtalte Indfald i det vestlige Slesvig, samtidig med at Kongen rettede et Angreb mod Fjenden fra Øst af.

[2]) Paa en Ansøgning fra Morgan om en „Remuneration" svaredes der i en kongelig Resolution (dat. Eutin 11. Juli 1629), der opregnede de Punkter, hvori Kongen var misfornøjet med ham, og som gik ud paa, at han maatte lade sig nøje med den ham af den engelske Konge lovede Besolding (Resolutiones u. Bescheide 1625—34 Bl. 222 f.).

[3]) Om det kostbare Rubinhalsbaand, som den engelske Konge 1627 havde sendt Christian IV, og som senere i lang Tid var Gjenstand for Strid mellem de to Konger, se ovfr. S. 65 og 95.

[4]) Det følgende staar paa et Blad for sig med egen Udskrift („Frederich gunther zu handen"), men maa nærmest betragtes som en Efterskrift til det foregaaende.

[5]) Christian IV's Ratifikation af Haager-Traktaten af 28. Novbr. 1625 er dat. 28. Febr. 1626 (Slange S. 562).

Hetten Sii mihr dii hiilftligehandt gebotten vndt den wnnötigen kriig in franckereich nit angefangen, so hette ich keiinen friiden gemacht. Der kö: von Engelandt sich auch in vnterskedtlichen briffuer(!) dess kriigess halber endtskuldiget undt zur zaahlung sich erbotten, wan er nur etwass ihn ruhe wiideruhm keme [1]).

Udskrift: Friderich giinther zu handen.

213. 8. Decbr. 1629 [2]).

Til **Frederik Günther.**

Angivelse af de Betingelser, paa hvilke Kongen vil gaa ind paa et af den engelske Gesandt foreslaaet Møde mellem Befuldmægtigede fra begge Sider — *Geh. Ark.*

Weiill der Engelsker gesanter angehalthen, ich muchte zufriiden sein, dass eine zusammenkumst beider herren diiner Eingen(?), dii uhm disse sachen *tractiren* könthen.

So bin ich darzu nit vngeneiiget, *dummodo* alssdan von solchen *extraordinariis mediis* nit muge gereedet werden. vndtt dass dass *parlemendt* mihr verspreche, dass solchess. so alssdan von mihr gewilliget wiirdt, auch erlich soll gehalthen werden [3]).

[1]) Anstruther synes at have overbragt en Skrivelse fra den engelske Statssekretær Lord Dorchester, hvori denne forsvarede Englands Adfærd overfor den danske Konge, benægtede de indgaaede Forpligtelsers bindende Karakter og hævdede, at Freden i Lybek, der var sluttet uden Karl I's Samtykke, desuden maatte ophæve alle Aftaler (Fridericia, anf. Skr. I. 117). Herpaa er Brevet i Texten et Svar. Jvfr. Nr. 213.

[2]) Fred. Günther har paategnet: „Gluckstadt 8 Decemb: 1629."

[3]) 1. Marts 1630 opfordrede Karl I sin Morbroder til at bestemme Tid og Sted til nye Underhandlinger om en Fornyelse og Udvidelse af det ældre Forbund af 1621 (Fridericia. anf. Skr. I. 117). Men et saadant Møde fandt næppe Sted.

214. 9. Decbr. 1629[1]).

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Kaj Ahlefeldt om at forhandle med Albert Baltser Berns om Opkjøb af et Parti Fyrretømmer i Mark Brandenborg. — *Geh. Ark.*

An key v: Aanefeldt, dass er mit Albret Balsserson[2]) handlen Soll. dass er sich erstes tagess nach der Marcke Brandenburch verfiigen soll vndt daselbst mihr eine partiie gross fiiren holdtz zuhandelen. doch so dass ess in seiinem Nahmen geskiiet. Desselbiigen holdtzess soll so viill sein alss fiihr 4000 rix daler. welchess holdtz souill muglich eiiner Stercke Sein Soll. Dass geldt soll ihm zugestellet werden binnen hambu[r]ch, sobalde dass holdtz daa ankommen wiirdt.

Solcher Reiisse halber soll mit ihm *tractiret* werden. wass ihm darfiihr soll gegeeben werden.

Ihm sollen auch pesse mitgetheiilet werden. So er nit ehe vorzeiigen soll, ehe dass zimmer dii zolstette verbeii soll. An orthen vndt enden. daa sii dii pesse nit ansehen wollen, Soll er wnweiierlich den zollen endtrichten.

215. Omtr. 9. Decbr. 1629[3]).

Til Frederik Günther.

Udkast til et aabent Brev. hvori der tilsiges dem, der nedsætte sig i Glückstadt, visse Privilegier. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Datum paategnet af Fr. Günther.

[2]) Albert Baltser(sen) Berns, den i Christian IV's senere Breve jævnlig forekommende Kjøbmand og kongelige Faktor i Hamborg. se Dansk biogr. Lexikon II. 137 f.

[3]) Fr. Günther har noteret Datum. 10. Decbr. 1629, paa Brevet, men 9. Decbr. ere de udstedte Privilegier for Glückstadt daterede (Reg. Dan.). og denne Dag forlod Kongen Glückstadt (Danske Saml. V, 72).

Patenta, So fuhr meiinem verreissendt Sollen verfertiget Sein.

1. Wehr in der glyckstadt sich setzen wiil vndt redliiche hanthiirung treiiben, der soll zoll vndt anderen beschuehrung endfreiiet sein.

2. Daa iemandt in disser Stadt auffzuhalten begeeret, So kein kauffhandell zu treiiben begeeret, sondern seiiner renthen leben wiill, demselben soll ess freii steen vndt skudtz vndt Skriim[1]) genissen, wan er sich beii dem *gubernör* geburlich angeben wiirdt, woruber derselbe ein *prothocollum* halthen soll.

3. Wass fuhr *Nation* in der glyckstadt Bawen vndt sich redlich Neehren wiill, sollen ihr recht *a parte* vnther sich haben, soueiit dii *commessien* (!) betrifft, wan sii fuffziich starck seindt.

4. Alle, dii ihn der glyckstadt Baawen vndt sich redlich Ernehren wollen, Sollen Schudtz vndt Skiirm haben, zu wasser vnd lande auch guthe befohderung beii Einlendtsken vndt ausslendisken haben.

5. Wan nun eiine *Nation*, wii oben gemeldet, 50 man staarck seindt, alss sollen sii vnther sich 10 erwehlen, so sii uy obengemelded in ihren Eiigenen sachen Skeiiden sollen, auch geburlich straffen, souern sii von der Stadtobrigkeit nit sollen gestraffet werden[2]).

---

[1]) Læs: Skiirm.

[2]) Fr. Günther har tilføjet følgende Punkter [det indklamrede er igjen overstreget]:

„Wie es zu halten, wen sie nicht vndter sich, Sondern mitt andern Eingessenen oder auslendischen zu thun haben.

Der Gubernator Soll special befehl bekommen vber iedweder nation erteileten particular priuilegien zu halten.

[Wie es mitt andern Burgern, die nicht von fremde herein kommen, zu halten. Item der grossen albereit auf der Statt haftenden beschwerungen.]

Einer iedtweden nation particular priuilegien."

216. 10. Decbr. 1629.

Til Frederik Günther.

Han skal begive sig til Hamborg og der tale med en Bjergmand og lade trykke og uddele det aabne Brev om Begunstigelser for dem, der nedsætte sig i Glückstadt. Han skal opspørge Nyheder fra Mødet i Lybek. Den Slusebygger, der har været Tale om at faa fra Holland, har Kongen nu ikke Brug for. — *Geh. Ark.*

Du sollest dich mit erster mugligkeit nach hamburch verfiigen vndt daselbst dassienige, so diir anbefohlen. mit dem Berchman dygell verrichten, wii auch dii *Patenta* der fremde leuthe halber[1]) dricken lassen vndt ausstheiilen. also dass diselben vnther dii leuthe kommen, Nit allein in Hamburch, Sondern in hollandt vndt andersswoh, daa man etwass dessuegen vermuhtung haben kan.

Nach verrichtung desselben Sollestu dich *recta* nach kopenhagen verfiigen. Wass zu lybeck in dehm *conventu*[2]) fohrlauffen mach, so auff dii dritte oder fiirde hand zu erfaren muglich, darauff sollestu dich befleissigen zu erfahren.

Wan du beii dem Stadiskem *Residenten*[3]) komst, Sollestu ihm *salutiren meo nomine* vndt ihm vermelden, dass ich fuhr dissem von ihm begeret, dass er nach einen Sleussenbauwer schreiben Solthe in hollandt, weill ich aber eiinen anderen ordt bekommen, So habe ich den nit Nötig.

Auss der krempe den 10 *Decem: Anno* 1629.

Christian.

Udskrift: Friiderich Giinther zu handen.

---

[1]) Se Nr. 215.

[2]) Vistnok det Hansemøde, som (Febr. 1630) førte til et nærmere Forbund mellem Lybek, Hamborg og Bremen.

[3]) Om der menes Generalstaternes Resident i Hamborg eller i Danmark, kan være tvivlsomt, snarest dog den sidste (Karl van Cracau).

217. 26. Decbr. 1629.

Til Iver Vind.

Kongens Bemærkninger til de af den svenske Konge opstillede Betingelser for en Fred mellem sig og Kejseren. — *Geh. Ark.*

Rationes, qvare puncta illa mihi communicata Impe: Roma: offerri non possint[1]).

1[2]). Man seer inted, *ex qvo capite* kon: udi Suer: kan *proponere* nogid, som *Saxoniam superiorem aut imferiorem* angaar, eptherdi hand inted er *membrum Imperij.*

2[3]). Dertiil uyl keysseren wden thuiffuel Suaare, sig inted at uerre for *Obligerit* at kuytere nogen Pladtz *in Roma: Im:*, om dii endskøndt inted er lagdt kon: y Suerrig tiil paass, Isønderlighed menss kriigen aff kon: y Suer: och inted aff key: er begindt.

3[4]). Den *punct* bliffuer inted *disputerit*, saframd friidden bliffuer giordt.

---

[1]) Selve Ordlyden af de paa dette Tidspunkt fra svensk Side opstillede Fredsbetingelser kjendes ikke, thi de af Molbech i hans Udgave af Brevene (I, 383 f.) meddelte Punkter høre til Mødet i Ulfsbæk i Febr. 1629 (Fridericia, anf. Skr. I, 44. 132). I det væsentlige have de dog stemt overens med disse og endnu nærmere med de Fredsbetingelser, som Gustav Adolf i Maj 1629 oversendte til Kurfyrst Johan Georg (Schriftstücke von Gustav Adolf. hrsg. v. G. Droysen, S. 9 f.); dog ere naturligvis de Punkter, der angik Krigen med Danmark, nu udeladte. Jvfr. ogsaa Udkastet til et Forbund med Frankrig i Axel Oxenstiernas skrifter o. brefvexling I, 1, 536 f. Ved Hjælp af disse Aktstykker og af Fegræus's Relation til Gustav Adolf af 3. Januar 1630 om sine Forhandlinger med Christian IV (Adlersparre, Hist Samlingar III. 163 ff. Datum hos Fridericia, anf. Skr. I, 132) kan Indholdet af Betingelserne angives, saaledes som det ndfr. er gjort.

[2]) At Kejserens Tropper rømme den over- og nedersachsiske Kreds.

[3]) At alle under Krigen anlagte Befæstninger ved Østersøen og Nordsøen sløjfes af begge Parter.

[4]) At ingen kejserlige Besætninger efterlades ved Kysterne.

4[1]. Den *punct* bliffuer ochsaa uel klaar. naar friid beuylgiss.

5[2]. Den *punct* uil komme key: underlig for, at den aff kon: y Suer: *moveris, cum non sit ille, qui talia movere potest. uti in prioribus notatum est.*

6[3]. Den *punct cum prioribus* kan inted *bono titulo proponeris* key:, ty den allene ded Rom: Riige wedkommer.

7[4]. Den *punct* sauell som dii forrige alle uil komme key: suar Spansk for, at dy aff kon: udi Suerrig *proponeris.*

8[5]. Ded er inted huoss key: att erholde. Menss siiniss mehre. at sligge forslag uyl gørre dii herrer Større Skaade end gaffn.

9[6]. Naar samme bye keysseren igen afftreediss. Saa er at formode. at den Niider siine forrige *priuilegia.* At taale om nogen *Refusionem damnorum*, ded siiniss at uerre forgeffuis.

10[7]. Naar ded andid aldt haffuer syn richtighed, saa er dermed letteliigens at komme tilrette med.

---

[1] At alle tydske Havne ligesom før Krigen skulle være frie, og at der ikke maa bygges Krigsskibe eller udrustes Flaader i dem, men de udrustede eller samlede bortsendes.

[2] At der om Bispedømmerne i Tydskland skal fældes Dom af Kurfyrsterne og de andre Rigsstænder.

[3] At alle Fyrster i de sachsiske Kredse ligesom Greverne af Oldenborg og Ostfrisland og de frie Stæder restitueres in statum qvo ante bellum.

[4] At der for det, som maatte være forset mod Kejseren eller Riget, betales Pengebøder efter Kurfyrsternes og de øvrige Stænders Kjendelse.

[5] At den svenske Konge gaar i Kaution for de Bøder, som muligvis ville tilfalde Hertugerne af Meklenborg, for at disse desto hurtigere kunne gjenindsættes.

[6] At den svenske Besætning forlader Stralsund, som gjenindsættes i sine forrige Rettigheder og faar Erstatning (af Kejseren) for den ved Belejringen lidte Skade.

[7] At al Tiltale mod Kongen af Sverig for Hjælp, han har ydet Stralsund, bortfalder.

11[1]. Den *punct* yndgaar keysseren slet inted. ty hand ded inted kan gørre *propter Religionem & affinitatem. etiam propter auxilium prestitum sepenummero contra turcam et alios.*

12[2]. Saframdt fridden Sluttiss, daa bør den *amnistia* att følge *inter Im: et Re: Sue:*

13[3]. Ded indgaar keysseren gerne.

14[4]. Naar friidden er giordt, daa bør keysseren och kon: y Suerrig *more usitato in toto mundo* at *confirmere* den paa ded aller krefftigste. mueligdt Er.

Concluditur:

Saaframdt kon: udi Suerrig uyll *inhęrere* ued disse offuergiffne *puncter*, saa er deraff lettelig att *Iudisere.* att ded inted er hanss aluor att gørre friid med keysseren.

Fride: den 26 *Decem: Anno* 1629.

Udskrift: *Secretario* Iffuer wynd till hande.

218. **12. Januar 1630[5].**

Til Frederik Günther.

Optegnelser om forskjellige Breve, han skal udfærdige, nemlig til Jørgen Ahlefeldt om en Pige ved Navn Kathrine Hinzes, til Wallenstein, til Henrik Rantzau om Fældning af Tømmer. til Foppius van Aitzema om hans Opbrænding af nogle Breve og til Christian Pentz om Vandstandens Højde i Glückstadts Havn. — *Geh. Ark.*

[1]) At Kejseren ikke længer staar Polen bi mod Kongen af Sverig.

[2]) At der (gjensidig) indrømmes Amnesti og indgaas en oprigtig Fred.

[3]) At Kongerne af Frankrig og England samt Fyrsten af Siebenbürgen og Generalstaterne indesluttes i Freden.

[4]) At Traktaten bekræftes med Haand og Segl af alle dem, hvem den fornemmelig vedkommer.

[5]) Datum efter Frederik Günthers Paategning.

Friderich gynther Soll machen:

1. Ein schreiiben ahn Iörgen von Aanefeldt[1], dass er durch seiin frau[2]) erfaren soll, wohr dii maagedt Chatriina hiinsens. v: Stade geburdich, itzo sich auffheldt, vndt seiinen fleiiss thun, dass sii diselbige wiiderum hieher[3]) skicke, zu welchem Ende ein pass von hinnen ihm soll zugeskicket werden.

2. Ahn wallenstein, dass dass *negotium*, so fri:[4]) bekandt[5]), nit in stecken gerate[6]).

3. Ahn hen: Ran:[7]), dass er beiim ersten abnemen dess Moness[8]) soll fiire Eiichen beume fellen lassen, so

---

[1]) Jvfr. ovfr. S. 218.

[2]) Margrethe Blome, en Datter af Hans Blome til Seedorff, ægtede 1612 Jørgen Ahlefeldt til Qvarnbeck (Moller, Nachricht von dem Geschlecht derer v. Ahlefeldt S. 305). Naar Stemann siger, at hun efter Mandens Død (1641) giftede sig med Henrik Ahlefeldt til Lehmkulen (Jahrb. f. d. Landeskunde der Herzogth. Schleswig, Holstein u. Lauenb. X, 101), har han, som det synes, forvexlet hende med hendes Datter Margrethe Ahlefeldt.

[3]) Kongen opholdt sig i denne Tid paa Sjælland (Kjøbenhavn, Frederiksborg).

[4]) ɔ: Frederik Günther.

[5]) Se ovfr. S. 227 f. om Frederik Günthers hemmelige Sendelse i Septbr. 1629 til Wallenstein.

[6]) 12. Januar 1630 udfærdigedes to Skrivelser til Wallenstein. I den ene foresloges et Møde til Foraaret i Danzig mellem Svenske og Kejserlige for under dansk Mægling at opnaa et Forlig mellem de to Magter; i det andet erindredes han om at virke hos Kejseren til Fordel for Indførelsen af en Told paa Elben (Fridericia, anf. Skr. I, 130 f. Ausländ. Reg.).

[7]) Henrik Rantzau til Schmol og Hohenfelde var Amtmand i Rendsborg.

[8]) Til dette Sted knytter Molbech i sin Udgave (I, 389) den Oplysning: „Det var en gammel og meget udbredt Mening, at Træer burde fældes, naar Maanen var i Næ“. Hermed stemmer det, naar det som jydsk Folketro nævnes, at „alt, hvad der skal fortfremmes, maa gjøres i tiltagende Maane, og i aftagende, hvad der skal ødelægges“ (E. T. Kristensen,

anderdthalb Ellen in dii breiithe vndt eine Elle in dii kanthe[1]) haaben, vndt so lanck seindt, wii immer muglich ist sii zu bekommen, darneben zuehne[2]) bychen, so 25 ellen lanck vndt eiine elle ihns fiirkandt seindt, von welcher ardt skon mehr gefellet seindt.

4. Ahn foppium v: Eissema[3]), dass ess mihr ganss fremdt fohrkommed, dass Er dii briiffue verbrandt. aldiiweill ihm bewust, dass ich dessendthalben den Becker verarrestiren lassen[4]), Muss mich derohalben derselbigen halber beii den herren Stathen beklaagen, dass mihr solchess widerfaren.

Jyske Folkeminder IV, 363 f.). Den modsatte Overtro synes dog at have hersket i Nordsjælland, thi Junge (Den nordsjællandske Landalmues Characteer, Skikke osv., 2. Opl., S. 222) siger, at Bonden mener, at det bedste og varigste Træ maa fældes den tredje Dag efter Nyet.

[1]) Ordet er af Fr. Günther rettet til: „dicke“.

[2]) Ovenover dette Ord har Fr. Günther skrevet: „vier“.

[3]) Foppius van Aitzema, nederlandsk Resident i Hamborg.

[4]) Med Heinrich Becker, en i Hamborg boende berygtet Alkymist, havde Kirstine Munk sat sig i Forbindelse, rimeligvis for at tilføje Kongen en Ulykke; men et Brev til hende (af 16. Septbr. 1629), hvori Becker vilde afpresse hende 2000 Rosenobler ved at true med ellers at aabenbare Sagen for Prins Christian og Rigsraadet, faldt i Kongens Hænder. Paa Forlangende af Kongen lod Raadet i Hamborg Becker fængsle, men inden Sagen var sluttet, døde han i Fængselet. Under Forhørene blev en Dr. Dominicus spurgt, om Foppius van Aitzema (Kirstine Munks gode Ven) ikke 17. Decbr. havde overdraget ham at antyde for Joachim Transæus (Kongens Kommissær, der forte Sagen for ham), at Foppius havde sønderrevet to Breve, som Kirstine Munk havde skrevet til Becker, fordi han var omtalt i disse. Den svenske Resident Fegræus troede, at Becker var forgivet, men i hin Tid var man jo altid tilbøjelig til i Dødsfald at se Følger af Gift (Trummer, Vorträge über Tortur, Hexenverfolgungen und andere merkwürdige Erscheinungen in d. hamburg. Rechtsgeschichte I, 152 ff. Smith, Grevinde Ulfeldts Hist. I. 39. XXIII). Blandt Christian IV's udat. Breve findes en Optegnelse om en Henrik Becker, for hvem der skal udstedes et Adelsbrev; mon det skulde være hin Person?

5. Ahn Christian penss[1], dass er alsofordt mihr eiin gewisse maass auff ein Snur skicke von dem högstem wasser, so ledtz gewessen, biss auff den bodem dess einlauffs, so von dem blockhausse heer in der glyckstadt leufft, geraade dem Isslendiskem hausse fuhruber, so auff dem deyche steet.

219.

24. Januar 1630.

Til Christian Friis og Frands Rantzau.

Kongen udtaler sin Mistanke om Mitzlaff, som skal arresteres. — *Geh. Ark.*

Wdi denne morgen for predicken uaar den tydtske Chanseliist Phiilip[2]) huoss mig och mig paa ederss uegne *Refererede* allehande, som Mydtzlach[3]) skulle haffue

---

[1]) Omtrent ved denne Tid synes Christian Pentz at være bleven Gouvernør i Glückstadt (Fridericia, anf. Skr. I, 88); endnu i Midten af Decbr. 1629 beklædte Marqvard Rantzau denne Stilling (Resolutiones u. Bescheide 1625—34 Bl. 241).

[2]) Philip Julius Bornemann.

[3]) Joachim v. Mitzlaff havde faaet Bestalling som Kongens Raad 29. April 1625 og som Krigskommissær 21. Juni 1626 (den ovfr. nævnte Bestallingsliste). I den sidste Egenskab havde han fulgt Grev Ernst af Mansfeld og Hertug Johan Ernst af Sachsen-Weimar paa deres Tog til Schlesien og Ungarn, som var begyndt i Juli 1626. Efter Grevens Flugt fra Hæren i Novbr. og Hertugens Død i Decbr. s. A. blev Mitzlaff Øverstbefalende for Hæren, men slet Disciplin, Mangel paa Ammunition og Wallensteins Angreb gjorde det umuligt for ham at holde sig i Schlesien. Den største Del af Hæren blev tilintetgjort eller fangen; det lykkedes ham selv at undslippe, og efter en æventyrlig Flugt gjennem Brandenborg og Pommern naaede han i Septbr. 1627 til Holsten. Flere af hans Officerer rettede imidlertid en Anklage mod ham for Overgreb, Bedragerier, Tyranniskhed og slet Krigsførelse. En Krigsret blev nedsat, hvis Dom af 26. Januar 1628 lød paa, at han skulde være hjemfalden til Kongens Naade og Unaade „und darin hiemit comdemniret sei“. Han blev derefter sat som Fange paa Dragsholm. Herfra anmodede han i Juni og Aug. 1629 Rigsraadet om at gaa i Forbøn for ham hos

giiffuen for aff adskiillige sager at uille haffue *copie*, huoraff ieg mig allebande *suspitiones presummerer*, om ded sig [1]), saasom forbenente Chanselist berettid haffuer, huorfor y hannem till Eder skall lade kalle och hannem berette. mig hannem icke at haffue beuyst Naade och hannem aff hanss *Custodie* forløffuid. for att hand mig sliigdt skulle anmode. huormed hand syn sag kunde Smycke, Och hannem siiden lade forarristere paa Slottid indtill wyder beskeen. *Valete.* Aff frede: den 24 *Ianuarij Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Och Stadtholderen tiill hande.

220. 31. Januar 1630.

Til Frederik Günther

Et Brev til Kongen af Frankrig om Silkehandelen skal forandres. — *Geh. Ark.*

Kongen, hvad det ogsaa gjorde 4. Septbr. Følgen blev, at han løslodes mod at udstede en Revers, dat. Dragsholm 6. Januar 1630, hvori han lovede ikke nogensinde at klage over sin Fængsling, ikke at røbe nogen Hemmelighed, som han havde faaet at vide i dansk Tjeneste, og at forlade Landet for bestandig. Om han, som Kongen beordrer i Brevet i Texten, er bleven arresteret paa ny, vides ikke; men en saadan Arrest har i hvert Fald kun været kortvarig, thi 23. Marts 1630 udfærdigede Kongen en saakaldt „Leuteration" for ham, som gik ud paa, at da Mitzlaff havde beklaget sig over, at den ham overgaaede Dom og Fængsling af hans Uvenner var bleven udtydet som krænkende for hans Ære. saa udtalte Kongen, at da hans Fejl ved Dommen var henstillet til Kongens Naade og Unaade og alt nu var tilgivet ham af kongelig Mildhed, saa skulde det skete ikke være ham til Skade paa hans Ære. Han gik derefter i svensk Tjeneste (Schlegels Overs. af Slange II, 315. Adlersparre, Hist. Samlingar III, 162. Jahn, Christian IV's Krigshist. II, 208 ff. 235. 239 ff. 275 ff. 514 ff. Opel, Der niedersächsisch-dänische Krieg II, 528 ff. 583 ff. Molbechs Udg. af Brevene I, 390. Erslev, Rigsraadets Hist. II, 195 f. Axel Oxenstiernas Skrifter II, 1, 657. Patenten).

[1]) Her mangler Ordet: forholder.

Ich habe dii schreiben ahn den kö: in fran: durchgeseen vnd sii meiner meiinung nach nit befunden. Alss sollestu dich daruber machen vndt den briiff, den bewusten seiidenhandell betreffende, in dii meiinung stellen, Dass man dem gesanten in allen mugeliichen dingen wiilfehret habe [1]), Niit zueiifflen[d], solches wiirde dem kö: nit allein woll gefallen, Sondern auch dass er seiine wntherthan daahin halte, dass sii solchess gebiihrlich auffnemmen vndt *interpretiren*, wii ess von mihr gemeinet ist.

Auff fride: den 31 *Ianu: Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Friiderich Giinther zu handen.

221. 5. Febr. 1630.

Til Frederik Urne.

Om Nedbrydningen af en Hønseovn paa Frederiksborg og om Udbetaling af Penge og Udlevering af Øl til Haandværkerne. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Iørgen Bewer [2]) skall bryde dend hønseoffuen [3]) neder och legge Stenene Strax uden for, Saa och Strax lade Sla leer i forraaed thill en anden. Samme Lossemendte, som offnen i Staaer, skall gandske giøris Rødeligtt. Aff disse hoesføiede 30 rix daler skall Sneckerne och Tømmer-

---

[1]) Der sigtes sandsynligvis til de Indrømmelser, Kongen i Juli 1629 havde gjort den franske Gesandt Hayes de Courmesvin med Hensyn til Sundtolden for de Varer, der skulde føres mellem Persien og Frankrig gjennem Rusland og Sundet (Les voyages de Mons. des Hayes de Courmesvin S. 171 ff. Fridericia, anf. Skr. I, 119). Et udat. Aktstykke, vistnok fra Januar 1630, stadfæstede Kongens tidligere Indrømmelse (Latina).

[2]) Murmester Jørgen Bebber (eller Bæver), se Brevene 1632—35 S. 25.

[3]) Jvfr. Brevet af omtr. 26. Marts 1630.

mendene betalis, saa uiitt de kand Strecke. Aff Spisekielderen skall Sneckerne giffuis en kande Øll om middagen ued itt Slett. Fredrichsborgh dend 5 *Februarij*[1]).

222. 7. Febr. 1630.

Til Frederik Günther.

Om Udfærdigelsen af Breve til Ditlev Rantzau og Greven af Schaumburg om Udbedring af Digerne i Egnen om Glückstadt. — *Geh. Ark.*

Daa soll ein Schreiiben ahn H: detloff Randtzou gemacht werden, dass er dii Maaskleuthe daahin halthen Soll, dass sii sich strax *in Martio* wber dii beiide Einbriiche in der wiildtnuss machen Sollen, weiill ihnen nuhmer keiine endtskuldigung zu statten kommen kan, dass sii keine gelder auff borrich bekommen können, aldiiweil man vernommen, dass beii dess Stadthalterss[2]) Seliigen erben ein ziimliche Summa verhanden, von welchen h: detloff alss ein *curator* ihnen woll dii Nodtturfft kan zuwege bringen.

Auff Ibstrup den 7 *Febru: Anno* 1630.

Christian.

Dissem Briffzeiigeren soll ein pass gemacht werden naher Landtzuholstein.

Item eiin Schreiben an den graffuen v: Skowenburch[3]), dass seine leuthe geleiich mit meiinen Seiinen Einbruch zudriichen.

Ihn h: detloffs briff muss befohlen werden, dass er den greffuelichen zusagen lesset, wan dii meiinige anfangen wollen.

Udskrift: Dem Sekretario Giinter zu handen.

---

[1]) Modtaget samme Sted og Dag.

[2]) Gert Rantzau, † 1627.

[3]) Jobst Herman, Greve af Schaumburg og Pinneberg.

223. 19. Febr. 1630.

Til Frederik Urne, Dr. Christen Jensen og Mag. Vichmand Hasebart[1]).

De skulle optegne Hofmesterindens Forklaring om Fru Kirstine Munks Bortrejse fra Frederiksborg. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Effterdi attskillige meninger aff høie och Laffue baade nu och udi framtiden kunde fattis om F: kirsten Munckis hastige forreisen herfra, Och ingen nogett om Aarsagen der till ved, uden huis Hoffmesterinden[2]) beuist er, effterdi hun thill mig aff F: kirsten Sendt bleff att begere forloff thill att reise herfra[3]). Saa skall i eder thill forbenenffte hoffmesterinde forføye och aff hinde fornemme, huis hende derom vitterligtt er, och dett Samme bringe thill papir och dett mig aff eder wnderskreffuett lade thillkomme. Frederichsborgh dend 19 *Februarij*[4]).

224. 20. Febr. 1630.

Til Frederik Urne, Dr. Christen Jensen og Mag. Vichmand Hasebart[5]).

Kongen angiver flere Punkter, hvorom han savner tilstrækkelig Underretning i den af Hofmesterinden afgivne Beretning om Fru Kirstine Munk. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

[1]) I Randen er tilskrevet: „F: kirsten Munckis borttreisen anrørendis, thill mig. Hoffpredikanten och M· Wigtman.“ Dr. Christen Jensen var Hofprædikant 1627—35 (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 179).

[2]) Fru Anne Eriksdatter Lykke (se Brevene 1632—35 S. 27).

[3]) Dette skete 16. Januar 1630 (Smith, Grevinde Ulfeldts Hist. I, 40 f. XXV. Brevene 1641—44 S. 63 f. Dsk. Mag. 5. R. I, 128).

[4]) Modtaget samme Sted og Dag.

[5]) Det maa formodes, at Brevet ligesom det forrige er til alle disse tre, men det er ikke udtrykkelig nævnet. I Randen staar kun: „Widere om F: kirstens reise.“

Huis Som Hoffmesterinden eder Suarett haffuer. dett haffuer ieg igennom lest. Saa er sligtt mig nochsom beuist att vere Saaledis thillgangen. Meden dett. ieg vilde vide om dett, som saaledis sigis att vere thillgangen. er dette: Att hun skulde haffue Sagtt, Sig nu att haffue mottuilliger viis forkast Sin timelige løcke och velfertt. Och var dett icke om hindes Siell att giøre, da ville hun *etc.* Der sigis ochsaa, hinder att haffue hafft selsame fagter och lader. saa lenge dend *tractat* imellom hende och Hoffmesterinden warede. Frederichsborgh dend 20 *Februarij* [1]).

225.* 20. Febr. 1630.

Til **Frederik Urne** og **Wentzel Rothkirch.**

De skulle undersøge og melde Kongen Manglerne ved Folkenes Sengklæder paa Frederiksborg og indrette et Værelse til Drengene sammesteds. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Frederich wrne och Marskalcken [2]) skall erfare hoes fadebordzquinden, huad mangell der er paa folckenis Sengekleder, och dennom lade besee och erfare, huad, huor møgett och hoes huem dett mangeler. och dett mig Siden lade vide. Børnenis kammer heroppe och paa tornett tør intett besees, meden de andre alle. Offuenbeneffnte skall besee husett offuer Chantzeliett och dett der tuertt offuer fra thill itt Lossemente att giøre thill drengene. Saa att de intett haffuer att skaffe heroppe. Frederichsborgh dend 20 *Februarij* [3]).

---

[1]) Modtaget samme Sted og Dag.

[2]) Wentzel Rothkirch var Hofmarskalk 1628—31 (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 125).

[3]) Modtaget samme Sted og Dag.

226. 1. Marts 1630.

Til Frederik Günther.

Der skal udfærdiges Kreditiv og Instrux for Landkansleren, som skal søge at opnaa, at Hertugerne af Celle gjenoptage deres engang vundne Sag ved Kammerretten om fri Sejlads paa Elben. Alle Papirer vedkommende Striden mellem Prins Christian og Rhingreven skulle samles og en Instrux opsættes for den, der skal tiltale den sidste for Krigsretten. — *Geh. Ark.*

Creditif vndt *Instruction*

Auff den landtkanseler, dass er sich nach dem her: v: Ly:, so zu hiidtziger *Residiret*, verfiigen soll vndt ihn *disponiren*, dass er beii dem hausse zelle zuuege bringet, dass sii dii sache, so sii einmahll am keiiserlicher kammer gewunnen, dii freiie *Naui:* auff der Elbe betreffende, *Reasumiren*, Man wolle ihnen alle mugliiche *assistens* leiisten vndt *pro interesse* einlassen, dass dii *Reuision* muge *cassiret* werden [1]).

[1]) Som omtalt i forrige Bind S. 166 havde der i lang Tid været Strid mellem Hertugerne af Lyneborg og Hamborg i Anledning af denne Stads Krav paa Stabelret paa Elben. Trods Rigskammerrettens Dom af 1619 havde Hamborg ikke opgivet sin Paastand, men søgt et saakaldt beneficium restitutionis in integrum, og Dommen var ikke bleven bragt til Udførelse. 1 Marts 1630 udfærdigede nu Kongen, der søgte Bistand i sin Uenighed med Hamborg, et Kreditiv for Landkansleren Theodor Busse (se om ham Dansk biografisk Lexikon III, 267) til Hertug August den yngre af Brunsvig-Lyneborg, der residerede i Hitzacker. I Følge den samme Dag udfærdigede Instrux skulde Busse, der betegnes som særlig vel anskreven hos Hertugen, forhøre hos denne, hvorledes Sagen for Tiden stod, opfordre ham til at formaa den regerende Hertug Christian af Celle til at faa Sagen reassumeret og Dommen bragt til Udførelse, og love Kongens Bistand hos Kejseren. 17. Marts afleverede Busse i Hitzacker sin Proposition, og den følgende Dag refererede Hertug August Sagen i en Skrivelse til Hertug Christian; i dennes Resolution, dat. Celle 23. Marts, gaves der dog nærmest kun en historisk Beretning om det tidligere passerede, idet det til-

Diss soll er so Sleunich alss muglich inss werck setzen vndt mihr beskeiidt daruon sagen, wan ich in holstein komme. Du sollest auch alless dass. So sich beii der sache zuiisken meiinem sohn vndt dem Reiingraffuen fohrgelauffen, zusammensuchen vndt eine *Instruction* daruber machen auff den, so selbigen Reiingraffuen fiihr dass kriigssrecht besprechen Soll[1]). Wass alhii nit verhanden, darnach muss nach Malmöe bodt gesandt werden.

Auff Rossenburch den 1 *Martij Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Den Sekretario Gynther zu handen.

227. 7. Marts 1630.

Til Christian Friis.

De to nærmeste Onsdage skal der holdes latinsk Prædiken paa Kjøbenhavns Slot af Professorer. — *Geh. Ark.*

Der skall en aff *professoren* ansiigiss at prediicke *Latinę*[2]) tilkommendiss Onssdag paa Slottid tiil køben:

Textus skall uerre *Pater noster, qvi es in Cælis. Sanctificetur nomen tuum.* Den Onssdag derepther Skall

---

lige fremhævedes, at der intet retsligt var endelig afgjort, og Kongen takkedes for hans Tilbud om Hjælp (Geh. Ark., Brunsvig, Fasc. 78).

[1]) Om Prins Christians Strid med Rhingrev Otto Ludvig se Brevene 1632-35 S. 7. Pros Knudsen, for hvem der i Januar 1630 var udfærdiget Kreditiv som residerende Agent i Sverig (jvfr. Fridericia, anf. Skr. I, 99), fik 31. Marts Fuldmagt og Instrux (den sidste paa Tydsk) til at tiltale Rhingreven for den svenske Ret (Svenske Acta. Kullberg, Svenska Riksrådets Protokoll II, 283 ff. Axel Oxenstiernas Skrifter II, 1, 616).

[2]) Om latinske Prædikener for Hoffet se Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Hist. 1537—1621 III, 381.

en anden tage *Adueniat Regnum tuum. fiat voluntas tua sicut in cælo sic et in terra. Vale.* Aff frede: den 7 *Martii Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Chanseleren till hande.

228. 13. Marts 1630.

Til Biskop Morten Madsen.

Kongen sender ham til Fru Kirstine Munk en Afskrift af sit Brev til hendes Moder, hvori det paalægges denne at afstaa Datteren Boller og Rosenvold. Fru Kirstine skal udstede en Revers. Om et Kongen tilhørende Klenodie. — *Geh. Ark.*

Epthersom Ieg loffuede ygaar at laade frue kyrsten uyde, huessom ieg hinders moder tilskreff, Boller och Rossenuold angaaendiss, Saa er dette eptherfølgende ret *Copie* deraff:

Kerre Ellen, epthersom ieg stackid syden talede med dig, at du fru kyrsten boller och rossenuold skulle lade bekomme, saa eptherdi hun nu paa Niie derom huoss mig haffuer giordt anfoddering och sig forplichtid deraff att holle rosstiienisten, som deraff gaar, Och inted deraff at forkomme, børnen till skaade udi nogen made, menss huiissom deraff erøffriss kan, ded at anuende børnen samdtlig till beste, Huorfor du sliig anordning skaldt gørre, at forbenente gaarde hinder tiil phiilippi Iacobi først kommendiss vden uydere anfoddering eller besuering bliiffuer følgachtiige. Befa: *etc.* [1])

[1]) Om Ellen Marsvins Afstaaelse af Boller og Rosenvold til Datteren se Smith, Grevinde Ulfeldts Hist. I 11 og Brevene 1641—44 S. 64. Kirstine Munk kom til Boller 13. April og skrev Dagen efter et Brev til Biskop Morten Madsen og bad ham komme til sig i Anledning af den slette Tilstand paa Gaarden (Bangs Saml. af nyttige Materier 3. St. S. 327 f.).

Och eptherdi samme breff sig paa hiinderss *Reuers refererer*, Saa uyl samme hinderss *Reuers in optima forma* med ded første mig tilskickiss epther herhuosføiiede *Copie.*

Om myt klenodiie, som ieg taalede med Eder om, ded skall ochsaa haffuiss y acht, att ded kommer vdi syn forrige Staand ygen[1]. *Vale.* Aff Rossenborrig den 13 *Martij Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Biisspen Aff Aarhuss Stiicht till hande.

229. 19. Marts 1630[2].

Til Frederik Günther.

Udkast til en Instrux for Oynhausen, der skal underhandle med Wallenstein om de meklenborgske Hertugers Restitution, om Hamborgernes Klager over Elbtolden og om Grev Valdemar Christians Anbringelse i kejserlig Tjeneste. — *Geh. Ark.*

Instruction auff Enhaussen ahn den wallenstein[3].

Weil ess alhii Erskollen, alss wolthe der keysser dii herren von Meckelenburch *Restituiren*, wohruon muglich bei den *tractaten* zu dandtzich Erwehnung geskeen muge *a parte Regis Suæ:*

Daa nun der keysser dessen zu thun geneiiget wehre, so wehre dem keysser eiine grössere *Reputation*, daa er solches fohr derselben *tractation* thethe, alss das der

[1]) Kongen beskyldte hende for at have sønderbrudt et af hans bedste Klenodier (se Brevet af 27. Decbr. 1630).

[2]) Datum tilføjet med Frederik Günthers Haand.

[3]) Kreditivet for Oberstlieutenant Moritz Hermann v. Oynhausen paa hans Sendelse til Wallenstein udfærdigedes 22. Marts (Fridericia, anf. Skr. I, 114). Om Oynhausen se ovfr. S 152.

suede sich einbilden solthe, Er hette solchess dem keysser abgedrungen [1]).

I[n]ter alia hatt er anzubringen, dass man dii hamburger mit ihren *querelen* nit höre, wan sii sich Eiiness Newen zollen auff der Elbe sich besuehren, dan mihr bewust. dass solches ohne dess keyssers *consens* nit geskeen kan. Dass aber. so ihnen itzo aufferleget wiirdt. kommed daaher. dass sii viill Iahr her in dehm Oresunde frey gewessen. wohrkegen sii von meiinen Eiigenen giithern zollen genommen haben. Wii sii mit meinen leuthen ihn der stadt, auff der Elb, vndt woh sii dii geringste gelegenheit gehabdt, wmgegangen vndt Noch wmgeen, dass ist *notorium* [2]). Muss derohalben meiiness ihnen geborgethess geldt solcher *Restanten* halben von ihnen foddern vndt nit etwass Newess zuchen. wii sii ohne zueiffuell ess aussdeuthen wollen.

Ahn den keysser soll *nomine* graff woldemar Christians Ein schreiben gestellet werden. worein Er seiine diinste dem keysser *præsentiret* mit Erbiithen *etc.* Daa Nun Ehnhaussen von obgemelthen wallen: mercken kan. ihn geneiiget zu sein. solchess Schreiben dem keysser *presentiren* zu lassen.

alss soll er vernemmen, ob ess nit zu *practisiren* seii, dass auff dass schreiben geandtworthed wurde, dass ihm(!) der keysser ihn in seiine hulde vnd schudtz nehme *pro Comite Hol:*

Solchess schreiiben solthe von Graff wol: mit Eiigenen handen geschriben werden.

Wass nu fuhr solches schreiben zu geben ist in Chan-

---

[1] Om Christian IV's Ønske at faa Hertugerne af Meklenborg gjenindsatte før det til Maj Maaned berammede Fredsmøde i Danzig mellem Kejseren og Gustav Adolf se Fridericia. anf. Skr. I. 143 f.

[2]) Om Kongens Klager mod Hamborg se Fridericia, anf. Skr. I. 128.

seleria *Im:*, Souern ess zu erhalten steed, dessen soll Er sich erkundigen [1]).

Daa er auch vermercken wiirdt, dass der von wallenstein lust hatt zu den kleiinen Stycken, so soll er ihm zuehne daruon versprechen.

230. 19. Marts 1630 [2]).

Til Frederik Günther.

Der skal udfærdiges en Skrivelse til Hamborg. Oynhausen skal overfor Wallenstein forsvare, at Hertug Ulrik er traadt i Generalstaternes Tjeneste. — *Geh. Ark.*

Eiin schreiben
Ahn dii Stadt ham:, dass nachdem man verursachet werden [3]).

Daa auch Enhaussen mit offtgenanten v: wallenstein von wegen meinss Sonss h: wldrich in *discurs* kommen muchte, dass Er sich beii der Staadiske *Armei* auffhalthe [4]), vndt dass man ihn beii der key: *Armei* viill höger *Estimiren* wurde. alss in Nyderlandt zu hoffen Seii, so soll Er andtworthen, Er wurde solchss ubell thun können, weill Er so Seiiness stiiffts endteusserdt, vndt muste nun suchen, daa Er etwass wiiderum Erlangen konthe [5]).

---

[1]) Det opnaaedes virkelig, at Valdemar Christian fik Grevetitlen af Kejseren (Fridericia, anf. Skr. I, 146), men han traadte ikke i kejserlig Tjeneste, blev derimod sendt til Sorø Akademi, hvor han ankom 2. April (Tauber, Udsigt ov. Sorøe Academies Forfatning S. XXXVIII).

[2]) Datum tilføjet med Frederik Günthers Haand.

[3]) Sætningen er ikke fuldført.

[4]) Se ovfr. S. 213 f.

[5]) Som det synes efter Wallensteins Ønske, blev Hertug Ulrik dog nogle Maaneder efter sendt til Tydskland, ledsaget af Oynhausen (Fridericia, anf. Skr. I, 146). Jvfr. Brevet af omtr. 17. Maj 1630.

231.

21. Marts 1630.

Til Rigsraadet.

Fremstilling af den Fare, der truer fra Sverigs Side, og af den Optræden herimod, man bør forsøge. Rigsraadets Betænkning herover forlanges. — *Geh. Ark.*

Aarsagen, huorfor uy Riigens Raad, som udi negden erre [1]), hiid haffuer ladid kalle, er denne, at uy erfarer, en friidtz *tractation* ymellom key: och kon: y Suer: at uerre forhanden, Saa eptherdi her menis, at key: skulle uerre *inclinerit* til att *Restituere* dii herrer aff Mecke:, huilckid mueligdt *a parte Sue: pro baci tractationis* till dandtzig uill bliffue *proponerit*, huorfor uy oss bemøiier, at Saframdt key: uil *Restituere* samme herrer, att sliigdt da motte skee, førend den *tractatus* angiick [2]).

Saframdt nu sliigdt aff oss formedelst gud y himmelenss biistand tilueie bringiss, Sa uil sligdt uysseligens fortriide kon: y Suer:, Og hel liidid eller inted siiden achte om samme *tractation* til dandtzig, menss *continuere* syn røffuen och pliinderen udi Østersøen, dette Riige till største Skaade och *preiuditio*, huorfor uyl fornøden uerre, att man lucker Øien op udi tiide, ty erlanger kon: y Suer: friiden *Miinis*, da er kon: y Suer: *totaliter* meiister udi Østersøen, Och om uy skøndt udi dag eller udi Morgen uille gørre nogid dertill, Saa laader uy oss all uerden paa halssen med stor Spott, *nam vigilantibus, non dormientibus iura sunt data.* Huorfor uorriss mening Er, at saframdt key: dii Mecke: herrer *Restituere* uyl, førend den dandtziger *tractatus* angar, at man da sig skulle *obligere* at holle danmarckes Strømme frii for huerman, huilckiid *optimo titulo* ske kan. Kon: y Suer: tilstand er oss uel

[1]) Nemlig Klavs Daa, Christoffer Ulfeldt, Hans Lindenov og Just Høg, hvem det ved Brev af 18. Marts var paalagt strax at begive sig til Kjøbenhavn (Erslev, anf. Skr. II, 224).

[2]) Jvfr. ovfr. S. 251 f.

bekend. Erlanger hand den *reputation*, at hand key: haffuer truyd fridden aff, uy beholler ycke friid for hannem Ett haaldt Aar, Och mener uy oss megid bedre nu at kunde komme tilrette med hannem end paa andre tiider, ty nu haffuer dy alle, som enten kan eller gerne saa hannem hiolppid, henderne fulle, dertilmed er der huoss Suerrig liiden formue eller *credit*, hans folck er *mall contant* och dem ganske inted mechtig, haffuer ganske inted feldt *Artholorie*. Om hand endskøndt kan faa dy suenske op ymod danmarck, som dog uyll holle haardt, saa kan dog udi denne Sommer lidiid eller inted ske elleroch ganske langsom. Inden denne sommer løbber til ende, daa uyll mueligdt skee alle hande *mutationes* der sauel som andenstedtz. Och endog uy for uorriss person ynted forlengis epther wroe och uell ued, at disse Riiger mehre med friid och roelighed tiend er end med kriig, Sa seer uy dog inted, huorlediss man *cum Reputatione et saluo honore* kan *privere* Riigerne ued derriss *Regalia* och høyheder, huorfor uy Riigens Raadtz betenckende deroffuer uille fornemme. Och eptherdi oss nocksom beuiist er, att dy, som nu tilstede erre, icke allene vdi sliggen wychtige sag kunne *concludere*, och der er *periculum in mora*, Saa skall y Ederss betenckende dy andre, som till hadersslef forskreffuen er 3 *Apri:* [1]), laade forstaa [2]). *Valete*. Aff frede: den 21 *Martij Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Riigenss Raad till hande.

[1]) 21. Marts havde de jydske Raader og Jakob Ulfeldt faaet Brev om at møde Kongen 3. April i Haderslev (Erslev, anf. Skr. II, 227).

[2]) De sjællandske Raader afgave 27. Marts deres Betænkning, hvori de bestemt fraraadede en Krig med Sverig (Erslev, anf. Skr. II, 225 ff.).

232. 23. Marts 1630.

Til Frederik Günther.

Af en Chiffernøgle skal Axel Arenfeldt have et, Kongen et andet Exemplar. Oynhausen skal have sin Instruktion med Tilbehør for snarest at komme afsted. — *Geh. Ark.*

Dass Eiine von dissen *Cifferen* Soll Axell Arenfeldt [1]) behalten vndt dass andere vntherskriben mihr zustellen, wan ich, ob godt wiil, wbermorgen naher kopen: komme.

Enhaussen sollestu dii *Instruction* vndt wass darzu höret zustellen, dass er sich strax nach den feyertagen auff den weck machen kan [2]).

Fride: den 23 *Martij Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Friiderich giiñther zu handen.

233. Omtr. 25. Marts 1630.

Til Frederik Urne.

Murmesteren Jørgen Bebber skal opgive, hvad han vil have for en Del Arbejde ved Frederiksborg, og naar det kan blive færdigt. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Frederich wrne skall erfare aff Iørgen Bewer, huad hand for effterfølgende arbede begerer att forferdige, och naer sligtt kand bliffue ferdigtt, och ingen *facit* giøre sig paa, att Slig arbede kand tøffue effter Hillerød kirckis bygning [3]).

---

[1]) Axel Arenfeldt blev sendt som Gesandt til Nederlandene med Instrux af 5. Febr. og Kreditiv af 19. Marts (Fridericia, anf. Skr. I, 159 f.).

[2]) Se ovfr. S. 251. Paaskesøndag indtraf 28. Marts.

[3]) Den tidligere Kirke i Hillerød var blæst ned af Storm 1625 (I, 193. Dahl, Hist. Efterretn. om den kgl. lærde Skole ved Frederiksborg I, 12 f.). 1630 paatænkte Kongen Op-

De huellninger imellom kircken och køckenett, som nu med bli beleggis, att dønnecke och fli, saa och muren paa siderne att vdstryge, Som wandett dend forderffuett haffuer. Att legge pladzen [1]) med Ølandske fliser, naer iorden kommer deraff. De Lossemendter imellom begge porterne att fli, som dett Sig bør. Saa och att forbedre muren alleuegne, som dend med gres och mos beuoxen er, *item* dend bue udi dend portt ued Smidden. Tagett att fli paa Stalden ued Sparpenge, saa och att fli muren imellom wrtehaffuen och beridergaarden [2]).

234.* **Omtr. 26. Marts 1630.**

Til Frederik Urne.

Om den kunstige Æggeudrugning paa Frederiksborg. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Huoreffter Frederich wrne sig skall rette.

Naer de kyllinger kommer ud aff de egh, som udi offnen lagtt er [3]), Da skall Meiersken paa dend lille ladegaard lade pigen, som paa hønsene varer, følge saa

førelsen af en ny, som det ses baade af Brevet i Texten og af et 25. Marts udgaaet Brev til Frederik Urne, hvorefter denne, da Kongen havde forordnet, at der skulde bygges en Kirke i Hillerød, og dertil havde givet Sten og Kalk, medens Arbejdslønnen skulde bekostes af Kirkerne i Frederiksborg, Kronborg og Abrahamstrup Len, skulde af disse Kirkers Beholdning tage Udgifterne til Arbejdsløn samt til Alter, Prædikestol og Stole (Sjæll. Tegn. XXIV. 395). Opførelsen blev dog næppe til noget, og allerede samme Aar bevilgede Kongen Menigheden i Hillerød at maatte holde Gudstjeneste i Slotskirken (Danske Saml. I, 24. Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 242).

[1]) Formodentlig den indre Slotsgaard (Friis, anf. Skr. S. 263).

[2]) Modtaget paa Frederiksborg 25. Marts 1630.

[3]) Om den kunstige Hønseudrugning paa Frederiksborg se Brevene 1632—35 S. 10.

møgett Sur melck. som hun thill Ost thill kyllingerne behøffuer. Saa Snartt de egh, som nu indlagtt er, enten heell eller haaldt udkommer, saa skall Strax forskaffis pigen andre egh, som ferske ere. Till Samme Offuen skall pigen forskaffis wilde Ande egh Saa och, om mueligtt er. nogle Suane egh Saa och kalckunske egh[1]).

235. **4. April 1630.**

Til Rigsraadet.

Kongen erklærer, at det ikke har været hans Mening at begynde Krig med Sverig, men udtaler sig om Nødvendigheden af at holde en lille Flaade i Søen for at forhindre dette Riges Overgreb. — *Geh. Ark.*

Danmarckiss Riigiss Raad, som heer tilstede Erre, haffuer vden thuiffuel aff uorriss *Proposition*[2]) uorriss mening om h: ker: kon: udi Suerrigs *prosedere* udi Østersøen fornommid.

Paded Nu y gode herrer uorriss mening derudi ret kunde forstaa. Saa haffuer uy Nadigst eder hermed uillid laade fornemme.

Worriss mening ganske ynted at uerre, At uy, som nu udi En besuerlig tilstand sat erre. skulle giffue arsag til nogen wroe, Mens paded dette Riigiss *Regalia dormiendo* inted skulle tabiss. Som saa let inted ygen Erre at finde, At man flaaden uden nogens *offention*, sauidt mueligdt kunde uerre, udi Østersøen aff och till skulle lade gaa, Och tencke paa middel, huorlediss en flaade aff 8 eller 10 lempelige Skiib *co[n]tinue* y Sommer kan holliss, som vndersaterne for gewaldt *tuere* kan.

H: ker: aff Suerrig finder uel sielffuer paa middel, huormed hand oss *mouerer* till wliist, saat uy inted behøffuer at leede derepther.

---

[1]) Modtaget paa Frederiksborg 26. Marts 1630.

[2]) Se Nr. 231.

Med sliggen flaade kan nest gudtz hielp ded forhindriss, som man paa andre tiider ycke med ty gange saa mange igen kan oprette, Om h: ker: *illa sibi imaginata pace cum Im: nobis Dormientibus* skulle erlange *Ius Dominij Maris Balticj*, som dette Riige intil *Dato obtinerit* haffuer. Huissom Eder, y gode herrer, Nu siiniss udi denne sag disse Riiger och lande tiil Ehre och tiieniste at kunde skee, ded skal y Skrifftlig oss lade tilkomme [1]. Wy erre Eder samdt och y seer med all kongelig gunst och nade ganss uel beuogen. Befalendiss eder gud y himmelen. Aff haderssleff den 4 *Aprilis Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad tiil hande.

236. 14. April 1630.

Til Christian Friis og Frands Rantzau.

Kongen ytrer sig om de hanseatiske Gesandters Andragende og meddeler det Svar, der er givet de hamborgske Gesandter paa deres Anmodning om Elbtoldens Afskaffelse. Orlogsskibene, som skulle i Østersøen, kunne foreløbig holdes tilbage, hvorimod de til Elben bestemte strax skulle afsendes. — *Geh. Ark.*

Aff ederss skriffuelse haffuer Ieg dii hense Steders gesanterss anmoding huos eder fornommid. Dy mener mueligdt, at dy faar strax alting, epther som dy ded uyll haffue [2]. Dy hamborger gesanter er nu heer Om den paa-

---

[1]) Rigsraaderne fraraadede i deres Svar af 5. April at sende Flaaden i Søen (Erslev, anf. Skr. II, 227. 229).

[2]) Før Kongens Afrejse til Hertugdømmerne var der til Kjøbenhavn indtruffet fire Gesandter fra Hansestæderne, Johan Kampferbecke, Johan Braunjohan, Johan Garmers og Christopher Bernhard Schrader, der havde overleveret en Proposition af 31. Marts til Kansleren og Statholderen, hvori klagedes over den Hamborgerne 1629 paalagte Sundtold. Under 3. April havde de faaet det skriftlige Svar, at Kongen

lagde toldtz affskaffning[1]. huortill er suarid, Samme toll inted at uerre palagdt aff nogen rettighed. ieg indbiller mig at haffue paa Elffuen, mens at erlange nogid igen for ded. dii vdi 43 aar haffuer uerrid forskaanid for toll paa vnderskedtlige steeder, eptherdi ieg haffuer mad giffue dennem toll aff mit egiid godtz. Dy Orloffskiibe. som ad Østersøen er forordnid, kan bliiffue hiemme, indtil gud uiil. ieg kommer tilstede. Menss dii skiib. som till Elffuen forordnid uaar, dii skall sendiss fordt med ded første. *Valete.* Aff glyckstadt den 14 *Aprilis Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Och Stadtholderen til hande.

237. **17. April 1630.**

Til Frederik Günther.

Om hans Underhandlinger med en spansk Afsending angaaende Handelen mellem de to Lande. — *Geh. Ark.*

Dein Schreiiben habe ich bekommen vndt darauss vernommen, wii weiidt du mit den sachen gekommen biist[2].

---

ikke nu kunde erklære sig i de andre Rigsraaders Fraværelse. (Resolutiones und Bescheide. Remonstration, worin die von der Statt Hamburg publicirte defension elidiret, Fol. N).

[1]) 9. April havde Kongan udstedt et Brev om Opkrævning af Told ved Glückstadt. 13. April afsendte Hamborg i den Anledning Syndikus Vincent Moller samt Raadmændene Joachim Wichmann og Johan Brandt til Kongen i Glückstadt for at klage derover. Deres Proposition, som ikke synes at have været dateret, maa vel være bleven overgiven samme eller næste Dag, men skjont Kongen i Brevet i Texten, altsaa 14. April, omtaler et Svar til dem, fik de dog ikke Audiens for den 19., og forst 20. April udfærdigedes en Resolution til dem, hvori Elbtolden fremstilledes som en blot Retorsion mod Hamborgs Overgreb (Rechtmessige Defension der Statt Hamburg. Fol. Aiij. Remonstration etc. Fol. Lij ff.).

[2]) 29. Marts havde Frederik Günther faaet Ordre til at rejse til den i Wismar residerende spanske Kommissarius Gabriel de

Wan ess nun dahin konthe gebracht werden, dass dii, so alhii vndt ihm Reiche dennemarck geladen werden. freii sein konthen, so wehre ich *contant*. Wass von anderen genommen wiirdt, vndt worzu ess angewendet wiirdt, dass geet mihr nichtess ahn. Aber dii skiffe darbei zu nennen, so dii *commersien atretteniren* sollen. dass wiirdt sich nit Skicken, dan man dem konige in Spanien nichtess ahn dissen orthern gestendich. Dass man so *generaliter* alle sachen. so zuisken dem *commissario* vndt der Burgerskafft verlaufen kan. nach Spaunien verweissen solthe, dass lesset sich nit thun, wan er aber *distinguiret*, wass ess fuhr sachen sein sollen. dii so notwendich nach Spannien mussen. So hat man darauff zu andtworten. Wass fuhr sprache er zu gebrauchen begeret, darein kan ihm leichtlich gediinet werden. Glyckstadt den 17 *Aprilis Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Friiderich Giinther zu handen.

238. 25. April 1630.

Til Frederik Günther.

Kongen udtaler sin Tilfredshed med, at Hamborgerne paaberaabe sig Fredstraktaten i Lybek, hvorved alt, hvad der var passeret i Krigen, ophævedes, thi dette maa da ogsaa gjælde det af Hamborg erhvervede Privilegium. — *Geh. Ark.*

Memoriall.

Dass dii v: ham: errinnerung thun. dass beii der *tractation* zu lybeck verabskeiidet seii. dass alles. so beii

---

Roy for at fortsætte tidligere begyndte Forhandlinger angaaende Glückstadts Oprettelse til en Stabelplads for Handelen fra Elben og Weseren til Spanien og i det hele angaaende Ordningen af Handelsforholdene mellem Danmark og Spanien (Fridericia, anf. Skr. I, 151 f.).

fohrgehendem krigssuessendt passiiret, gendtzlich *annuliret* vndt kassiiret seii[1].

Dass ist mihr sehr liib zu vernemmen. Ihnsonderheiit weiil dass wordt alless uon ihnen *allegiret* wiirdt. Dan ess *notorium*, dass sii *tempore bellj* dass *privilegium*[2] *in odium mej* erlanget,

So sii *tempore pacis* nit erlangt hetten, wan dem keysser *Demonstriret* wehre, dass dii *commertien* in guthem *esse* vndt dii freiibeuther von der Elbe ohn sii konthen gehalthen werden[3].

Glyckstadt den 25 *Apri: Anno* 1630.

Udskrift: Friidericho ginther zu handen.

239. **Omtr. 7. Maj 1630.**

Til Frederik Günther.

Udkast til en Instrux for Oynhausen, som skal underrette Tilly om Hamborgernes Overgreb. Tillys Gesandt v. Ruepp har kun fremsat almindelige Talemaader. — *Geh. Ark.*

Memorial auff Moridtz herman v: Onhaussen[4].

Er soll dem *Generall Tillj* nebenst den gewohnlichen *curialibus* dessen errinneren, so wiir ihm durch *M: Ruppen*[5])

---

[1]) Som Svar pa Kongens Resolution af 20. April havde Hamborg sendt en Skrivelse til ham af 23. April. I den findes vel Lybekkerfreden omtalt, men dog ikke de af Kongen nævnte Udtryk (Remonstration etc. Fol. Mj ff.).

[2]) Kejserens Privilegium af 24 Maj 1628, hvorved det forbodes enhver at opbygge Fæstninger, lægge Krigsskibe eller opkræve Told ved eller paa Strækningen af Elben mellem Hamborg og Havet, var først nu blevet Kongen bekjendt (Fridericia, anf. Skr. I, 128. 148).

[3]) En kongelig Svarskrivelse til Hamborg udfærdigedes 26. April (Remonstration etc. Fol Niij ff.).

[4]) Moritz Hermann v. Oynhausen sendtes til Tilly med Kreditiv af 7. Maj (Fridericia, anf. Skr. I, 156).

[5]) Den kejserlige Hofkammerraad Hans Christoph v. Ruepp var

disses vnwessendtz halber zuiisken vnss vndt vnsere stadt hamburch haben ahnmelden lassen, worzu sidderdehm gekommen, das fohreruente dii von ham: nit allein vnseren Praam, so mit keiner krigss *Munition*, sondern mit bauholdt gelaaden, auss vnseren haauen in dytmarsken aussgeholet, sondern auch niil vnserer vnterthaanen vndt andere, so ihr naahrung auss der See holen, auffgegriffen vndt weckgefiiret [1]).

Der fohrernante *M: Ruppe* gaab zuar beii der *Audiens* fohr, er hette allerleii *particularia* vnss zu *communitiren*, da man aber durch vnsere diiner wissen wolten, wass ess sein muchte, So ist er allezeit beii den *generalibus* gebliiben, vndt wiir ess fuhr dassmahll darbeii haben mussen bewenden lassen. Wiir machten vnss zuaar dii gedancken, offtgenenter der v· *Ruppe* wurde sich in eiinem oder anderem aussgelassen haben, wass wiir vnss auff alle zufelle zu dem *Generall* vnss zu verseen hetten, So ist darauss doch nichtess geworden, Alss verseen wiir vnss nochmahll zu dem hern *Generall*, dass daa dii v: ham: vnss

sendt fra Tilly til Kongen med Kreditiv af 10. Maj (ny Stil). Rekreditivet for ham er af 1. Maj (sstds.).

[1]) Medens hamborgske Soldater 27. April vare blevne satte i Land i Nærheden af Glückstadt, og der den følgende Dag fra dem mod Kongen og hans Følge var faldet Skud, hvoraf et nær havde truffet Hertug Ulrik, havde den hamborgske Flaade lagt sig for Fæstningen, hvilket havde til Følge, at der blev givet Ild fra begge Sider. 30. April havde Hamborgerne taget tre kongelige Pinasser under Ditmarsken, ført dem triumferende forbi Glückstadt og ladet det kongelige Flag slæbe efter dem. I de følgende Dage blokerede Flaaden Glückstadt, og samtidig fandt flere mindre Sammenstød Sted; saaledes bemægtigede Hamborgerne i Havnen ved Brunsbüttel sig en Pram, ladet med Tømmer, et Skib med 500 Tdr. Byg, som vare bestemte til Sædekorn for Bønderne, samt flere mindre Fartøjer og ødelagde forskjellige Fiskernet (Remonstration etc. Fol. E ff. Molbechs Udg. af Brevene I, 404 f. Danske Saml. 2. R. III, 382. Mittheilungen des Vereins f. hamburg. Gesch. X, 95).

wnredlicher weisse angreiffen werden kegen dess heiilige Reix *constitutionen* vndt herkommen, Er wiirdt vnss alssdan alss ein midtgeliidt dess Niidersexisken kreidtzess dii hiilffliche hand ind aller Eiill biethen [1]).

Udskrift: Friiderich giinther zu handen.

240. **10. Maj 1630.**

Til Rigsraadet.

Dets Betænkning om Tilvejebringelse af Ligevægt mellem Udgifter og Indtægter, om Forøgelse af Midlerne til St. Annæ Bros Bygning, om det nedbrændte Kronborg Slots Istandsættelse og om Fuldendelsen af flere halvfærdige Fæstninger forlanges. — *Geh. Ark.*

Proposition, Som wii uorriss Elskelige Riigenss Raad Paa Nestkommendiss forsamling Nadigst uille haffue forregiffuen [2]).

Eptherdi tydenss tilstand sig salediss *presenterer*, at uy til Riigenss uelstand och *conseruation* uorris flode med useduanlige bekostning udristid haffuer, Aff huilcken sauel som anden Nøduendige udgiiffter, som eder bekendt er, oss dageliigenss pahenger sa stor vdgiifft, at uorris indkomst inted kan tilstrecke. Paded Nu Riigenss Raad dessen beskaffenhed grandgiffueligens kan erfaare. Saa haffuer uy befaalid vorriss Rentemeister at gørre it richtig offuerslag paa al *Cronens* indtecht och vdgiifft [3]),

[1]) Tillys Rekreditiv for Oynhausen er dat. Stade 20 Maj (ny Stil). Med det fulgte Forslag om en Vaabenstilstand mellem Kongen og Hamborg og Stridens endelige Afgjørelse ved en kejserlig Resolution (Fridericia, anf. Skr. I, 156).

[2]) Rigsraaderne vare ved Brev af 16. Januar indkaldte til Møde i Kjøbenhavn 10. Maj, medens Herredagen var udskreven til 24. Maj (Erslev, Rigsraadets Hist. II, 229 f.).

[3]) Trykt i Budstikken 5. Aarg., 1824, S. 425 ff.

huilckid y aff uorriss Stadtholder haffuer at foddere, Huilckid y med fliid skall offuerlegge och offuerueiie Och oss siden ederss betenckende skrifftlig deroffuer laade uyde. huorlediss samme yndtecht och udgiifft Paa uorriss kon: persohn, uorriss elskelige kere Børn, Regeringen. flodens bigning, *Reparering* och vnderholding bekuemmeligst kan *distribueris.*

Dernest eptherdi den bigning ued *S: Anne* broe epther Riigens Radtz betenckende er anlagdt och dermed faarid fordt, sauidt den forordnede toll tilstrecke kan [1]), Och uy formercker, sligdt inted at uille forslaa, menss till et langsam och fast wendelig werck laader ansee, huorfor uiil tenckiss paa middel, huorlediss samme bigning bedre, endsom nu skeer, kan fordtsette [2]).

For ded triidie, Eptherdi den wlycke med ded huss *Croneborrig* sig tildragid haffuer [3]), och samme huss udi langtiid haffuer uerrid danmarck till berømmelsse och ziiradt. Er at betencke. om man uyl erholde ded, som endnu kan staa, eller och om man ded ganske uill laade forgaa.

Derforuden eptherad Christianstad. Christianopell, Naskou [4]) och anden pladtzer endnu ligger halff ferdige, danmarck til stor faare. om, gud forbiide, nogid skulle pakomme, huorfor er at betencke, huorledis forbenente steder med ded forderligste kan bliiffue saa. Som dii bør

---

[1]) Jvfr. ovfr. S. 60.

[2]) Rigsraadet gik ind paa en treaarig Forlængelse af den 1627 bevilgede Forhøjelse af Sundtolden til Opførelsen af en Skanse ved St. Annæ Bro (Erslev, anf. Skr. II, 230).

[3]) Kronborg var brændt Natten mellem 24 og 25. Septbr. 1629.

[4]) 2. Marts 1630 havde Lensmændene paa Aalholm og Halsted Kloster, Palle Rosenkrands og Lavrits Grubbe, faaet Brev om at handle med Landskabet i Laaland om at kontribuere til det begyndte Værk og Fortifikation for Nakskov. Samme Dag havde Lavrits Grubbe faaet Brev om at have Indseende med dette Værk (Smaalandske Tegn. VI, 322).

at uerre. och icke epther gammel uyss bye. indtil man kan inted gørre derued. om man skøndt uill.

Paa huilcke Puncter uy Erre worriss Elskelige Rigenss Raadtz betenckende Nadigst begerendiss [1]. dennom uy Samdt och Seer med all kongelige gunst och Naade uell erre beuogen. Giffuid udi uor festing glyckstad den 10 *Maij Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad tiil hande.

241. 12. Maj 1630.

Til Rigsraadet.

Kongen meddeler det, at der er glædelig Udsigt til et Forbund med Generalstaterne, og forlanger dets Betænkning om, hvorledes man bedst skal gribe Sagen an. — *Geh. Ark.*

Wy haffuer Eder Naadigst icke uyllid forholde, huorlediss oss er kommen tilhande, at dy general Stader udi Nedderland uel skulle uerre at *disponere* till att gørre med oss en *confœderation*, Østersøen angaendis, for den Store *pressur* skiild, den gemene handell liider aff kon: udi Suerrig for dandtzig och udi Pillou [2].

Saa eptherdi enhuer Erlig *Patriote* nocksom bekendt er, till huad ende den numehr *exspirerede confœderation* [3]) anstiillid uaar, Saat uy och alle gaadt folck maa tacke

[1]) Rigsraadets Svar afgaves først 25. Juli (Erslev, anf. Skr. II, 230).

[2]) Jvfr. om disse Toldpaalæg Fridericia, anf. Skr. I. 158.

[3]) Uden Tvivl Forbundet af 1614 mellem Sverig og Nederlandene, der var udløbet 1629, og hvorved begge Parter, til Dels paavirkede af Hensyn til Danmark, havde tilsikret hinanden Hjælp i Krigstilfælde (Fridericia, anf. Skr. I, 22. Schybergson, Sveriges och Hollands diplomatiska förbindelser 1621—30 S. VII ff.).

den alsommechtigste gud, som den ycke lod geraade till den *effectum*, som den uaar begind eller mendt tiill. Huorfor uy holder ded for en Sønderlig Skycking aff gud y himmelen, om sliig kan erlange en lyckelig fremgang.

Wy haffuer uorriss gesanter in den Haag[1]) befaaliid derudi at gørre siit beste och Staterne forseckere, at aldt ded, som Skee kan, ded skall skee, naar man ickun erfaarer, huorpaa ded staar.

Paaded man nu smedder Iernid, ymenss ded er waarmdt, Och der er *periculum in mora*, daa skall y ederss betenckende oss med ded første laade uyde, huorlediss man samme sag best angriibe kan[2]). Dy haffuer ladid sig mercke, ded at fortriide dennom, at dy lybske och dii andre Østerske steeder giiffuer ringer toll y Sundid, end som dy gør, huiilckid letteliigenss er att *corrigere*, naar man med ded andiid er klaar.

Wiil gud y himmelen giiffue siin Naade tiil samme forbundtniiss, daa skall ded uell skycke siig med uorriss Naaboer, som haffuer nu en tiidlang hafft allehande for, saaoch med hensestederne, som altiid taaler om derriss *ius quesitum* och ued oss ynted tiill uillie, naar uy trenger. Befalendiss Eder hermed Samdt och seehr den Alsommechtigste gud. Aff glyckstadt den 12 *Maij Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Danmarckiiss Riigiss Raad til hande.

242. 13. Maj 1630.

Til Christian Pentz og Frederik Günther.

De skulle modtage Gesandterne fra Lybek og Bremen, tilkjendegive dem, at Kongen beklager Striden med Hamborg, og forklare dem, hvorfor han nu ikke kan give dem Audiens. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Axel Arenfeldt, se ovfr. S. 256.

[2]) I sit Svar af 20. Maj fraraadede Rigsraadet bestemt at lade et Forbund med Nederlandene særlig angaa Østersøen (Erslev, anf. Skr. II, 231. Fridericia, anf. Skr. I, 161).

Vnser *Gubernator* alhii Nebenst vnserem *Secretario* friiderich gunthern Sollen der Stette Lybeck vndt Brehmen abgesanten *Creditif* annemmen vndt Sii nach verfliissung etzliicher stunden zu sich beskeiiden lassen vndt sii mit höfflichen *complementis* begegnen vndt darneben ihnen anmelden. dass vnss disse entstandene vnruhe [1]) ganss wnuerhofft an dii hand gestossen. wohran wiir versiicherdt. dass ihre obern vndt Eltheren ein grosses myssgefallen tragen. Dass wiir nun ihnen anitzo keiine *Audiens* geben können, wii wiir sonsten ess gerne wolthen. Ist dii wrsache, Erst dass wiir vnsere Reethe vndt diiner. so wiir darbeii gebrauchen wolthen. an dii handt [2]) haben. fuhr dass ander dass sii nichtess beii vnss ihrer Obern vndt Elthern halber. Sondern der v: ham: wegen zu *tractiren* haben. vndt wiir *salua Repu:* nit können noch wollen vnss in eiinige *tractation*, widder Schrifft noch mundtlich. der sachen halber einlassen. Ehe zufohr vnss dy abgeraubethe skiffe wiiderum geliiffuerdt werden [3]).

Wan nun solchess geskeen. alssdan seindt wiir erböttich sii nit allein zu hören, Sondern auch vnss in allen thunlichen Sachen zu finden lassen.

Glyckstadt den 13 *Maij* 1630.

Christian.

Udskrift: Dem *Gubernatorj* vndt friiderich gunther zu handen.

---

[1]) Se ovfr. S. 263.

[2]) Her mangler Ordet: nicht.

[3]) De lybske og bremiske Gesandter Otto Jancke, Heinrich Wedenhoff, David Gronow og Conrad Eden overleverede deres Proposition 14. Maj, hvori de opfordrede til en mindelig Bilæggelse af Striden med Hamborg. Kongens Svar er dat. samme Dag og indeholdt Fordringen om Tilbagegivelse af hvad der var taget fra ham (Remonstration etc. Fol. O ff. Qij ff.).

243. Omtr. 17. Maj 1630.

Til Frederik Günther.

Han skal udfærdige en Skrivelse til Wallenstein om, at Kongen vil sende Hertug Ulrik til Tydskland, og en lignende til Pappenheim, hvori skal omtales Hamborgs Overgreb. — *Geh. Ark.*

Schreiben, so gemacht werden sollen:

Ahn den wallenstein, dass ich auff ahnhalthung meiiness Sohnss ihm erleubet habe sich in etwass Ihn theudtzlandt zu ersehen, begere derohalben, dass er ihm ihn allen muglichen sachen wolthe befodderlich sein [1]).

Ahn den von Pappenheim ein briiff mit *complementen*, darneben der v: hamburch begangene *exes.*

Dii schreiben ahm keysser sollen Ohnhaussen zugestellet werden, der sii wiirdt weiither zu *addressiren* wissen.

Udskrift: Friiderich gunther zu handen.

244. 17. Maj 1630.

Oberstlieutenant Moritz Hermann v. Oynhausen [2]) skal paa sin Rejse forhøre, om Daniel Bartel v. Plessen er villig til at overtage Stillingen som (tydsk) Kancelliforvalter. — *Geh. Ark.*

Daa ist ein vom Aadel beii dem landtgraffuen von Darmstadt mit nahmen daniell Bartel v: Plesse, welchen ich gerne ihn bestallung dii Chanseleii zu verwalthen haben wolthe.

[1]) Brevene til Wallenstein og Pappenheim med Anbefaling for Hertug Ulrik udfærdigedes 17. Maj (Fridericia, anf. Skr. I, 146). Jvfr. om hans Rejse sstds. I, 174 og ovfr. S. 253.

[2]) Udenpaa Brevet har Fr. Günther skrevet: „Konigl. Mtt memorial wegen Obr: Leut: Oinhausen verrichtungen".

Alss sollestu auff disse reiisse dii gelegenheit suchen. ob du durch schreiben erfahren könnest, ob er zu solchem diinste geneiiget seii oder nit. Der besoldung halber soll woll mit ihm also *tractiret* werden, dass er nit soll zu klagen haben.

Hiibeneben soll er sich beffiissigen Darneben *N:* dalwich, so *vise* Stadthalther zu *Cassell* ist[1]).

Glyckstadt den 17 *Maij Anno* 1630.

Christian.

245. 20. Maj 1630.

Til Christian Friis og Frands Rantzau.

Kongen sender dem nogle Breve fra Axel Arenfeldt i Holland og omtaler, hvad denne har skrevet til ham. Hamborgernes Stridslyst aftager. Kongen ønsker Efterretninger om den svenske Expedition til Tydskland. Han fortæller den engelske Gesandt Roes Ytringer med Hensyn til Gustav Adolfs Paalæg af Told i Østersøen og hans Titulatur-Fordring. — *Geh. Ark.*

Ieg sender Eder nogle breffue fra Axel Aarenfeldt, som ieg haffuer obniid, dog inted derudi kundid lesse, eptherdi ded ene er skreffuen paa en maanehr, som mig wbekendt er. Saauidt som nogid macht paa ligger, ded haffuer hand dog udi mit breff skreffuid om. Vdi hanss skriffuelsse till mig besuerger hand sig offuer dem, som derhiemme med hannem skulle *correspondere*, ty hand endnu icke haffuer hafft et breff fraa dem[2]).

---

[1]) Sætningen er ikke fuldført. Jvfr. om disse Forhandlinger for at erstatte den 1629 afdøde tydske Kansler Levin Marschalck Fridericia, anf. Skr. I, 95, hvor den hessiske Adelsmand ved en Fejl er kaldet v. Galwich i Stedet for v. Dalwig. Ingen af de nævnte modtog det gjorte Tilbud.

[2]) Jvfr. Fridericia, anf. Skr. I, 162.

Heer staar ded endnu till *uti prius*, dog sachtiss *furor Ham:* nogenlunde. Dy fleeste y byen uylle, at ded inted uaar begindt.

Huad y haffuer om ded Suenske tog udi tyssland, ded lader mig uyde[1]. Der er loffuid megid, huoraff en dell uysseligens slaager feiill. Iblandt andid, der ieg taalede med *M:* Roe om samme tog[2], saa førte ieg paa Baanen, at eptherdi Engeland och holland haffde *consenterit* ko: y Suer: den toll y Østersøen, fordi at hand skulle *restituere germaniam in pristinum statum*, huorfor at *Restitutio paletinatus* uaar icke med yblandt dy *puncter*, som hand uill *proponere* till dandtzig[3], Saa suarede hand: han maa *proponere*, huad han uyll, gør hand inted derued y sommer, uy skall hielppe at briide hannem halssen. Hand sagde ochsaa: aff huad arsag skulle man giffue hannem toll, dersom hand haffuer ycke en fod Iord? Huad uy gør, ded gør uy for den habning skiild. Mener hand, sagde hand, at hand ma tage toll y Østersøen, for hand haffuer heer och deer nogle kaale[4] skiib liggendiss? Saatt Ieg icke troer, at dy skall lenge forligis om samme toll. Axell Arenfeldt skriffuer ochsaa vden thuiffuell om Staterniss mening om samme toll. Mig skreff hand, att Staterne uille sende en *Legation* derom till kon: y Suerrig.

Ded ladder, at *superbia* uil gørre den herre skade.

---

[1]) Først 30. Maj gik Gustav Adolf om Bord paa sin Flaade ved Elfsnabben.

[2]) Den engelske Gesandt Sir Thomas Roe var paa Tilbagevejen fra Forhandlinger med Axel Oxenstjerna i Danzig og Elbing 19. April kommen til Helsingør; da han ikke fandt Christian IV paa Sjælland, rejste han efter ham til Glückstadt, væsentlig for at søge den hamborgske Strid bilagt (Gardiner, Letters relating to the mission of Sir Thomas Roe to Gustavus Adolphus 1629—30 S. 80. 84. Molbechs Udg. af Brevene I, 407 f. Fridericia, anf. Skr. I, 152 f. 155).

[3]) Gustav Adolfs Fredsbetingelser ved Mødet i Danzig ere trykte i Axel Oxenstiernas Skrifter II, 1, 593 f.

[4]) Kal, nøgen, fattig (tydsk kahl).

M: Roe hand sagde *inter alia*, at kon: y Suer: uille, at man skulle giiffue hannem den titel *fortissimæ*(!) *Regum*, sagde ochsaa. kon: udi Engeland hannem den tilforn at haffuen giffuen. Ieg mente paa myn nyss, at haffde kon: y Engeland giffuid kon: y Suer: den tytell, daa burde alle andre kon: at titulere kon: y En: *fortissimum omnium stultorum in toto mundo. Et qvod magis est*, kon: y Suer: uille inted annamme *M:* Roess *creditif*, eptherdi kon: udi Enge: icke haffde titulerit hannem *potentissimum*[1], Som aldrig ingen kon: gør ued den anden. Samme *M:* Roe haffuer *creditiuit* vbrudt med sig tilbage ygen. *Valete*. Aff glyckstadt den 20 *Maij Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Och Stadtholderen till hande.

246.* **5. Juni 1630.**

Til Gabriel Kruse.

Befaling til ham at ankre med Flaaden saa nær ved Glückstadt som muligt. — *Afskr. i Sjæll. Tegn. XXIV, 408.*

Du schallt med Floden sette her vnder Festningen saa ner, som dett till gaffns schee kand. Naar F[l]oden Setter, da schall aff Olldenborgh och Lindormen fyris Sex stycker och paa de Andre schibe huer trey stycker[2]).

[1]) Se herom Roes Brev til Viscount Dorchester af Elbing $^7/_{17}$ Septbr. 1629 (Gardiner, anf. Skr. S. 36).

[2]) Er Efterskrift til et Kongebrev, dat. Glückstadt 5. Juni 1630 Dette paalægger Gabriel Kruse, hvis Ankomst med Flaaden til Listerdyb Kongen har erfaret, strax at begive sig med sine Skibe til Glückstadt, hvorhen ogsaa Holger Rosenkrands med sine to Skibe skal komme, og hvor de da skulle faa nærmere Ordre. Efterskriften indledes i Brevbogen med følgende Bemærkning: „Dette efftersne schreff hans Maj: sielff hervdinden.“ 1. Maj havde Lensmanden paa Roskildegaard Gabriel Kruse „nu tilforordnet Admiral“, faaet Instrux om

247. Omtr. 18. Juni 1630[1]).

Til Frederik Günther.

Udkast til en Ordre til Gouvernøren i Glückstadt om at holde Mandtal og Mønstring og ikke tillade Soldaterne at tilbringe Natten udenfor Fæstningen. — *Geh. Ark.*

Eiine *Ordinantz*, wornach der *Guber:* sich richten soll.

1. Er soll allemahll, wan dii lehnung gegeben wiirdt, maanzall halthen, also dass er dii Soldaten *corporal* weiiss ausfhiiren lest sich zu *exersiren*, auffdass er desto besser dy knechte kennen lernet.

2. Alle Monatt soll er *ordinarie* munsteren.

3. Kein Soldatt soll erlaubet werden dess nachtz auss der festung zu bleiiben ohne Sonderliche wrsache.

248. 29. Juni 1630[2]).

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg om Udbetalingen af hans Pension, om at Apologien er sendt til Henrik Rantzau, og om at Otte Skeel har faaet Befaling til at tage sig af Hertugernes Sager. — *Geh. Ark.*

---

saa snart som muligt at begive sig til Elben med Kongens Flaade og kommandere den som Admiral og forblive liggende der til nærmere Ordre uden Aarsag at give til Fjendtlighed (Sjæll. Reg. XVIII. 491). 13. Maj fik han Ordre til at lægge sig for Glückstadt og attakere hvem af de Hamborgere han kunde (Sjæll. Tegn. XXIV, 405). Jvfr. Lind, Kong Kristian IV og hans Mænd paa Bremerholm S. 15 f.

[1]) Frederik Günther har paategnet paa Brevet: „ausgefertiget 18 Iunij 1630", og Ordren findes ogsaa med dette Datum i Patenten.

[2]) Frederik Günther har paategnet Brevet: „29 Iunij 1630. Gluckstadt". Skrivelsen til Hertug Adolf Frederik udfærdigedes ogsaa 29. Juni (Ausländ. Reg.).

Andtwordt auff dess her: v: Mecke: schreiben [1]).

Dass er sich zu errinneren weiiss. dass ihm ein zeitlanck 2000 thaler Iehrlicher *pension* versprochen seindt. woruon ihn 1000 dl. erleget. vnangeseen dass Iahr noch lange nit verbei gewessen. könne ihm derohalben auff kunfftigem vmslage nit mehr dan 1000 dl. zukommen. Daa ihm nun ahn solche 1000 dl. so uyl gelegen. so wolthe ich dem Stadthalter befehlen. dass er Einnen wexell auff lybeck machen solthe auff Sodane Summe.

Dass andere schreiben hab ich neben der *Apologia* [2]) h: Randtzou [3]) zugestellet, auffdass er sich destobesser darauss erseen könne. Otte Skeelen [4]) ist befohlen souill

---

[1]) I sit Brev af 25. Juni havde Hertugen bedet Kongen betale den ham lovede aarlige Pension af 2000 Rdl. Kongens Svar gik ud paa, at han ikke havde forpligtet sig til at betale den første Pension før ved Kieler Omslag 1631; dog havde han allerede ladet ham faa de 1000 Rdl. som Forskud, og de andre 1000 Rdl. vilde han give Kansleren og Statholderen i Kjøbenhavn Befaling om ufortøvet at sende til ham i Lybek ved en Vexel.

[2]) Den af de meklenborgske Hertuger 1630 udgivne Apologi, som i Maj og Juni var bleven sendt til Kongen og til Kurfyrstedagen i Regensburg (Jahrbücher d. Vereins f. meklenburg. Gesch. XII, 98 f.).

[3]) Paa Opfordring saa vel af Tilly som af de meklenborgske Hertuger, de sidste i en Skrivelse af 19. Maj, havde Kongen bestemt at sende Gesandter til Kurfyrstedagen i Regensburg; Amtmanden i Rendsborg Henrik Rantzau fik dette Hverv, men hans Rejse blev dog udsat, saaledes at han først kom til Mødet i Begyndelsen af August. Han ledsagedes af Dr. Johan Schönbach og den gottorpske Hofkansler Erik Heidemann. Paa Mødet optraadte Gesandterne til Fordel for de meklenborgske Hertuger (Breve til Hertugerne Adolf Frederik og Johan Albrecht af 12. og 29. Juni, Ausländ. Reg. Fridericia, anf. Skr. I, 173. 175).

[4]) Otte Skeel og Martin v. d. Meden vare udnævnte til Kommissærer ved Fredsmødet i Danzig, deres Kreditiv var allerede af 31. Marts, men opholdte af Modvind kom de først i Begyndelsen af Juni til deres Bestemmelsessted. Som bekjendt førte Mødet ikke til noget Resultat (Fridericia, anf. Skr. I, 163).

myglich der her: v: M: Sachen bei zu steen, Es ist aber zu besorgen, daa he: Randtzon auff dem *collegiall* nichtess aussrichten solte, der ander w[e]rde viil weniger verrichten.

Udskrift: Friderich gynther zu handen[1]).

249. **30. Juni 1630.**

Til **Frederik Günther.**

Kongen tilstiller ham en Del Punkter, han har optegnet om Hamborgernes Færd, paa Grundlag af hvilke han skal udarbejde en Fremstilling til Brug for de lybekske og bremiske Gesandter. — *Geh. Ark.*

Weiill dii Lybske vndt Brehmske *deputirde* vermudtlich mit dem Ersten kommen werden[2]), alss wiill ess nötich sein. dass man beii zeiithen *præparatoria* mache, auffdass man ihnen dii sache woll Einbilden kan. vndt sii dass *prosedere* recht erfharen mugen. So habe ich beiiligende *puncta*[3]) in etwass auffgezeiichenet, wohrnach du Eine *deduction* Stellen Sollest, So man ihnen zustellen kan. Dii v: ham: werden alles ohne zueffuell mit Eiinem wiisker wberstreichen wollen, welches siich so nit thun lest, dan dasselbige. so obengemelthen alhiie zugestellet wiirdt, inss kunfftich *pro aftentico* gehalthen wiirdt.

Glyckstadt den 30 *Iunij Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Friiderich gunther zu handen.

[1]) Adolf Frederik modtog Kongens Brev 1. Juli (Jahrbücher d. Vereins f. meklenburg. Gesch. XII, 99).

[2]) 7. Juli overgav Dr. Hieronymus Schabbel, Heinrich Wedenhoff, Dr. David Gronow og Conrad Eden en Proposition i den hamborgske Sag i Nærværelse af Rigsraaderne Klavs Daa og Christen Thomesen Sehested (Remonstration etc. Fol. Piij).

[3]) Nr. 250

250. Omtr. 30. Juni 1630.

Klagepunkter mod Hamborgerne. — *Geh. Ark.*

Wass man dii von Hamburch zu beskiildigen hatt.

1. Dass sii von den vntherthanen zollen genommen. vndt ob ess skon *directo* vnther den nahmen dess zolss nit geskeen, so seindt dii waaren ihnen doch so hoch angeslaagen, das dii vntherthanen disses furstenthums vnd nit dii Burger den zollen erleegett [1]).

2. Dass sii mich Mördersker weiisse in meiinem *territorio* angefallen, da ich selb fiirde hinauss Spadtziiren geritten [2]).

3. Dass sii mit ihren Skiiffen zu wntherskiidtlichen mahlen dii festung verbeii passiiret vndt in dii festung, So gudt sii gekondt, geskossen, fewerskiiffe zurichten lassen, fewer inss Blockhauss zu bringen.

4. Dass sii meiine Skiiffe vnuerwarnerthen Sachen. Daa sii meiine *Resolution*, ihren gesanten gegeben, noch nit beandtworted, genommen haben vnd mihr zum *despect* der festung verbeii gefiihret. Auff ihre Skiiffe meiine flaggen Nachsleppende gefiihret, alss hetten sii ein treffliches werck verricht.

5. Dass sii den Praam auss dem haffuen zu Brunssbittel genommen. wohrauff ganss keiine *munition* oder eiiniger *apparatus Bellj* gewessen, denselben mit *triumph* der festung verbeii gefiihret.

Ihn obgemelthem haffuen vnd im lande haben sii allerhand mutwiillen mit rauben vndt plunderen verubet, wii ess dii *attestationes* ausweissen werden, Meiine vntherdan, so meiine skiiffe fuhr ihre Raubereii vndt ganss vnerhörten *proseduren* warnen wollen, an dii mast gebunden, gepriigeldt vndt ybell *tractiret*.

---

[1]) Jvfr. Fridericia. anf. Skr. I. 128 f.

[2]) Jvfr. med Hensyn til dette og de følgende Punkter ovfr. S. 263.

6. Dass sii dass Saadkorn, so auss dennemarck den vntherthanen zum besten gesand, genommen, wohrdurch dii arme leuthe in eiisserste nodt gebracht.

7. Dass sii alle dii, so mit *Viueres*, holdtz, Steiin vndt dergeleiiche Sachen in der glyckstadt begeeret, genommen vndt naher hamburch bringen lassen, alss wehre dii Stadt glyckstadt Skon in dii acht Erkleeret.

8. Dass sii her detloff Randtzous Bawren in ihren fysken *turbiret*, ihre haarnzeune [1]) auffgerissen vndt ihnen allen mudtwillen erwissen, woruber auch *Attesstationes* genommen seindt, So dass *factum* weiiter *demonstriren* werden.

251. 8. Juli 1630 [2]).

Til Frederik Günther.

Kongen forlanger en Afskrift af Comargos Brev. — *Geh. Ark.*

Laass *Gomargos* briiff auss *copieren* vndt sende ess heer, wan dii klocke 7 ist [3]).

Udskrift: Friderich giinter zu handen.

252. 9. Juli 1630 [4]).

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Comargo, der opfordres til at underrette Kejseren om, at Hamborgerne holde Glückstadt blokeret. — *Geh. Ark.*

[1]) Formodentlig: Häringszeune, Sildegaarde eller Sildegjærder (Molbechs Udg. af Brevene I, 421).

[2]) Datum er tilføjet af Frederik Günther.

[3]) Tilly, hvem Kejseren i Slutningen af Maj havde overdraget foreløbig at mægle i den hamborgske Sag, havde paa Grund af sin Rejse til Kurfyrstedagen i Regensburg udnævnt Oberst Theodor Comargo til sin Subdelegerede (Fridericia, anf. Skr. I, 156 f. 171). Dennes Brev er vel det, som omtales nærmere i Nr. 252.

[4]) Datum: „9 Julij 1630. Gluckstad“ er tilføjet af Frederik Günther.

Eiin schreiben ahn *Gomargo* mit dem *Musicanten*, so alhii ist.

Sein andtwordt beii den trummeter seii mihr woll zu handen kommen, vndt darauss verstanden, dass er dem keysser den itzigen verwirrethen zustandt diisses ordtz, so von den hamburgern *causiret*, wolthe wissen lassen, wohrfuhr man ihm dancksaget, mit genedigstem gesinnen, er wolle dem keysser auch wissen lassen, das dii v: ham: nu eiine geraume zeiit disse festung zu wasser *Blochiret* vndt den handell vndt wandell gesperret, welchess verhoffendtlich dem keysser vnwissendt geskiiet, aldiiweil solchess snurrecht wiider dess Reiix *constitutiones* leufft, vndt solches eiinem Churfursten dess Reiix nit erleubdt, zu zueiigen Eiiner landtstadt zu thun ansteet[1].

253.* **14. Juli 1630.**

Til Henrik Rantzau.

Han skal i en hemmelig Audiens hos Wallenstein forestille denne, at Kongen ønsker hans Hjælp til at erholde en foreløbig Tilladelse for 3 Aar til at hæve Told paa Elben. — *Geh. Ark.*

Du sollest deiinen fleiiss anuenden, dass du geheiime *Audiens* beii dem her: von friidtlandt erlangen kanst, beii welcher du nach verrichtung der *curialien* anbringen sollest, Dass weiil man fast gewisse ist, dass dii Churfursten zu dissem *Collegial* dage nit alle in der persohn kommen, wordurch muglich dii *Resolution* des zollens halber muchte auffgehalten werden, Iaa ganss insstecken gerathen, Alss ersuchet man ihn, dass er dass werck dahin wolthe *dirigiren* helffen, Dass *interim* vnss der zoll seiiner fohrigem erbiithen nach auff dreii Iahr, woh nit lenger,

[1] Udenpaa Brevet er skrevet med Fr. Günthers Haand: „Befehl wegen eines Schreibens an Comargo". Et Brev til Comargo, der dog ikke ganske stemmer med Kongens Udkast, udfærdigedes 9. Juli (Ausländ. Reg.).

muchte verginnet werden[1]. Solchess sol ihn geheim *tractiret* werden, also das dein *Collega*[2] ess nit erfehret. biiss dass ess nach gottess gefallen seiine richtigkeiit hatt. *Vale.* Glyckstadt den 14 *Iulij Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Vnseren Radt vndt Amdtman Hendrich Randtzou zu handen.

254. 22. Juli 1630.

Til **Frederik Urne.**

Han skal straffe Uordener paa den nye Vej i Frederiksborg Len. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Der ieg nu sidst drog fra Frederichsborgh thill kiøbenhaffn[3]. da fantt ieg paa vnderskedelige Steder paa dend ny Vey udi Frederichsborgh lehn icke allene smaa Stene i

---

[1]) Medens Kurfyrsterne stillede sig ugunstig med Hensyn til Anerkjendelsen af Elbtolden, tilraadede Wallenstein vedblivende Føjelighed mod Christian IV. Men hans Indflydelse var allerede da stærkt rokket, og i Begyndelsen af August lovede Kejseren de gejstlige Kurfyrster at forandre Krigsdirektionen over sin Hær; dog varede det endnu en Maaned, inden Kejseren underrettede Wallenstein om, at han maatte træde tilbage (Fridericia, anf. Skr. I, 147 173 f. Heyne, Der Kurfürstentag zu Regensburg S. 84. 90 f.). Netop paa denne Tid, i Begyndelsen af Septbr., maa Henrik Rantzau have opfordret Hertug Ulrik, der synes at have opholdt sig i Memmingen hos Wallenstein, til at tale med denne om den hamborgske Sag, men Hertugen afslog det, fordi Wallenstein „sich dess Krieges in Deutslandt gandtz nit mehr wil annemen“ (Geh. Ark., udat. egenh. Brev fra Ulrik til Henrik Rantzau, modt. i Regensburg 10. Septbr.).

[2]) Uden Tvivl ikke Johan Schönbach, men den gottorpske Kansler Erik Heidemann (se ovfr. S. 274).

[3]) Kongen var kommen tilbage til Kjøbenhavn 18. Juli (Danske Samlinger 2. R. III, 382).

Veien, mens ochsaa temmelige haabe Sammenkast mitt paa Veien, huorfor du de fogder, som bønderne ligtt att giøre Sted haffuer, skaltt lade Straffe. Kiøbenhaffn dend 22 *Iulij* 1630[1].

255. **24. Aug. 1630.**

Til Klavs Daa.

Ordrer om det forestaaende Angreb paa Hamborgs Flaade. Om en vedføjet Angrebsplan forlanges hans Betænkning. — *Afskr. (efter Orig. hos Holberg) i Kgl. Bibl., Ny kgl Saml., Fol. 626. Den orig. Efterskr.*[2]) *i Geh. Ark.*

Ieg kommer udi erfahring, at den ham: flode ligger ued Skulou[3]) eller Blanckenesse, huorfor den er best Sammestedtz at antaste, paaded floden pa nogle faa neer med gudtz naadiige hielp for Myckelssdag kan uerre hiemme ygen[4]). Ieg sender dig herhuoss *Ordinandtzen*[5]), huorlediss mig siiniss, an[6]) man den best kunde angriibe. At der sammestedtz er saat thuende aff myne skiib tilatt taste et aff dii ham: an, ded er skeed, at dii diist snaarer kan vndsette dy ander, naar behoff gørriss. Du skaldt dyt betenckende derom mig vnder helligland laade uyde, saat man *Ordinandtzen* skrifftlig alle *officerer* kan tilstille och ingen *ingnorantiam* haffuer at *pretendere*.

---

[1]) Modtaget paa Frederiksborg 24. Juli.

[2]) Efterskriften formodes at høre til dette Brev.

[3]) Schulau, Landsby ved Elben V. for Blankenese.

[4]) Efter at Kongen 27. Juli havde udstedt en Instrux for den til Elben bestemte Flaade (Sjæll. Reg. XVIII, 498), var han 6. Aug. sejlet ud med den, men var bleven standset af Modvind og kom først endelig afsted flere Dage efter. Efter et Ophold ved Flækkerø stak han mod Syd 18. Aug (Adlersparre, Hist. Samlingar III, 239 ff. Garde, Den dansk-norske Somagts Hist. 1535–1700 S. 179 f. Danske Saml. 2. R. III, 382).

[5]) Nr. 256.

[6]) ɔ: att.

Kandtu vnder helligland faa nogen, som *a parte* kender den ham: flode, da skaldtu[1]) en ind till huer *Ad:* och wnder *Ad:*, Som dennom om samme flode kan gørre anleiiding. Saatt ded, som enhuer befaalid er, kan eptherkommiss uden nogen vndskiilding.

At den ham: flode *in nummero* er sterker, end som antegnid er, ded kan inted stordt gørre, ty resten er bøiierter och ringe skib aff 4. 6 och 3 smaa støcker, som siiste gang uaar besaatt med Soldater, som nu inted er tilstede.

Dy ham: haffuer ganss nyss *imaginerit* sig, at der kunde yaar inted bliiffue aff denne flode aff adskiillig mangell skiild, huortill ieg flux haffuer hiolppid, at dy udi samme meening bliiffue skulle, Saatt det er Med gud y himmelenss Naadige hielp at formode, at kommer uy dem Nogid haastig paa handen, daa erlanger man *Victorie* offuer dy erliige brøderss, ty man finder uist faa baadtzmend och ferre *officerer* ued skiiben. Skall dy herrer aff ham: haffue dem wdaff byen, eptherad dy spør, oss at uerre ankommen, daa uyl ded giffue en langsom och besuerlig *capittulation*, førend dy bringer dem udaff byen, Mueligdt dy er ycke heller end nu alle *contenterit* for ded Siiste. Raadhussid skall dii endeliigenss vnderskedtlige gange Søge, førend dy faar nogen vdaff dørren, *Interim est nobis licentia data* at haffue uorriss sag udi god acht. Den Alsommechtigste herre gud giiffue lycke till, att aldting maa begindiss och endiss hanss hellige naffn till Ehre och alle dem, som lyst haffuer till wliist, til reffselsse och Straff. *Vale.* Aff *Spes* den 24 *Agusti Anno* 1630.

Christian.

Postscriptum.

Naar floden passerer nogenstedtz forby, som nogiid er aff *importantię*, daa skall keedeltrommen slaaess och alle

---

[1]) Her mangler Ordet: sende.

flagge och boldtzaner[1]) fliie. Fennyckerne, som paa raanockeren pleiier at staa, skall gørriss faast heer och deer udi tackelid, dersom dii kan blesse ud. Aff dy andre skiib skall taagiss ty Muskaterer och settiss ind paa ded hamborger skiib, som y floden Er.

Dy hollender, som haffuer tømmer ynde, saoch dii, som haffuer prouyandt ynde, skall bliiffue liggende for gelyckstadt.

Dennom skall giiffuiss aff dig en zeddell til *gubernøren*, at hand samme tømmer och prouiandt skall annamme och lade oplegge paa bekuemmeliige steder.

Gubernøren skall med hollenderne *tractere*, at dy strax, eptherad dy haffuer lossid ded, dy inde haffuer, løbber offuer ad Norrie och henter en laading Eegiitømmer huoss tolleren udi fleckerøen[2]).

Datum ut in literis.

Christian.

Udskrift: Riigenss *Admirall* tiill hande.

256. 24. Aug. 1630.

Plan for Angrebet paa den hamborgske Flaade. — *Geh. Ark.*

Ordinandtz, huorepther worriss flode sig skall Rette.

Ingen skall gaa till anckers, eptherad floden er passerid helligland, vdenad Natten dem dertiil forarsager eller och Strømmen gaar dennom saa haar ymod, at dii den ynted kan Stoppe.

---

[1]) Bolsan, Vimpel, lille Flag.

[2]) Fra Rheden ved Helgoland gav Kongen 31. Aug. Gabriel Jakobsen, Tolder i Mandals Len, Ordre til, naar de medfølgende 3 hollandske Skippere kom til Flækkerø, da ufortøvet at skaffe dem hver sin fulde Ladning Egetømmer (Norske Rigsregistranter VI, 256).

Wed glyckstad skall ingen Sette. vdenat forbenente arsager hannem dertil forarsager. Menss strax gaa festingen forby henad Skulou eller Blanckenesse. dersom den hamborger flode ligger. Och den der angriibe och Erøfnere. Om ded gud y himmelen saa behager.

Huoss huilckid angreb alle *Officerer*. høiie och laawe. enhuer udi siit sted. skall gørre den dell. Erliige mend Sømmer, bør och nell anstaar, Som dy ded for gud y himmelen och oss uyl uerre bekendt. Dii skall. enhuer udi siit sted. giiffue god acht paa. huem der bliiffuer skudt tiill. Saat man hinanden sielffuer icke gør Skaade.

Alle dy. som paa den hamborger flode uerre kan. *officerene* vndertagen. som goduilligen uden fechten *Accordere* uyll. skall giiffuis kuarteer. dog saa at dii sig strax fraa Skiiben forføiier och laader der derriss piickpack wden dy, som Strax uiil gørre oss derriss Eed och bliiffue paa skiiben.

Admirall Generall Søger tonnenboiierten.

Spes och Hummeren Søger Bullen.

Nelleblaadiid och hauhesten Søger dynkerckeren.

Cronen gaaleii }
Crochodilen } Skall hielppe. huor ded behoff gørriss.

Vice Admiral Generall Søger en aff dii ham:, Som kalliss Daat Raat von Eewentyhr.

Raphael och *Gabriell* Søger ded skiib. Peter taam fører.

Myønden och fysken Søger *Postilionen*.

Staauanger gaaleii }
Tonssberrig gaaleii } skall uaare Paa. huor behoff gørriss.

Quartall Admirall Søger *S: Peder*. som klapmydtz [1]) fører.

Victor och Markatten Søger ded skiib. som Skipper Brockman paa er.

Den hamborger. y floden er. och *charitas* søger hauss Matyssøns skiib.

[1]) Den hamborgske Admiral Klappenmütz.

Griiben	Skall uaare paa, huor behoff gørriss.
Rossen gaaleii . . .	
Tre *croner* gaaleii .	
Den fliiende fiisk . .	

Aff *Spes* den 24 *Agustj Anno* 1630.

Christian.

Fortegnelssen paa den Hamborger flode. Sauidt man endnu erfaare kan.

		Stycker
1.	Tunnenboiierten fører	32
2.	Bullen fører	22
3.	Daat Raat von Ewentiir	18
4.	Hanss Maatyssøns skiib	18
5.	*S: Peder* fører	22
6.	Dynkerckeren fører	22
7.	Peter taam fører	16
8.	Brockman fører	14
9.	*Postilionen*	14
10.	Siielhunden	14 [1].

257. **29. Aug. 1630.**

Ny Befaling om Angrebet paa den hamborgske Flaade. — *Geh. Ark.*

1. *Oldenborg* . . . Søger ded Ham: skiib. som ligger foran.

Spes	Søger ded . . . 2 Skiib.
Hummere[n]	
Nelleblaad	Søger ded . . . 3 Skiib.
Hauhesten	
Suaanen . .	Søger ded . . . 4 Skiib.
Trost	

[1]) Udenpaa Brevet er skrevet med en fremmed Haand: „Denne Ordinantz er revociret och en anden vdgiffuit" (jvfr. Nr. 257).

Cronen gaaleii . . . *Crochodillen* . . . . Tunssberg gaaleii .	warer paa *Ad:* och bliiffuer tedt huoss ham.
3. Lyndormen . . .	Søger ded . . . 7 Skiib.
Raphaell . . . . . . *Gabriell*.	Søger ded . . . 8 Skiib.
Haaren . . . . Myønden . . . . . . Staauanger gaaleii Den fliiende fiisk .	warer paa *Ad:* och bliffuer tedt huoss hannem.
2. *Iustitia*	Søger ded . . . 5 Skiib.
Victor . . . . Maarkatten	Søger ded . . . 6 Skiib.
Griiben . . . . Rossen gaaleii . . . Tre *croner* gaaleii. Den fliiende fiisk .	bliiffuer tedt huoss *Admi:*
Charitas . . . . . . Den Ham: Priiss. .	Søger en. som dy kan uerre meiister for.

Actum Spes den 29 *Augustj Anno* 1630 [1]).

Christian.

258. **30. Aug. 1630.**

Til Klavs Daa.

Ordre om Flaadens Angrebsmaade for at forhindre, at der skydes forbi. — *Geh. Ark.*

Ded er forglemdt vdi en hast, at floden Skall befaaliss, at dii skall Sancke thuende tou sammen. naar dy

---

[1]) 28. Aug. var Kongen i Følge hans Dagbogsoptegnelser kommen med Flaaden til Mundingen af Elben (Danske Saml. 2. R. III, 382). I Følge en holstensk Beretning ankrede han med faa Skibe den Dag ved Helgoland og samlede der de andre af Nordostvinden spredte Skibe; først 1. Septbr. nærmede han sig Elben (Mittheil. d. Vereins f. hamburg. Gesch. X, 95).

skall griibe nogen an. och sette huoss hannem. paaded dy udi en hast skall inted skyde den forbye, som di skal griibe an.

Datum Spes den 30 *Agusti Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Riigenss *Admi:* til hande.

259. **2. Septbr. 1630.**

Til Klavs Daa.

Forbud mod at lade et hamborgsk Skib, der formodes at føre Breve eller Underhandlere, komme Flaaden nær — *Geh. Ark.*

Ieg Seer en Boiierdt komme ymod oss. Som vdenthuiffuell haffuer breffue eller *discurs* att føre. huilcken du inted skaldt lade komme dyg neer. menss giiffue fiir pa hannem. Setter hand Syn baad ud och begerer om bord. daa skaltdu ickeheller Steede hannem ded. menss giiffue fiir paa hannem. *Vale.* Aff *Spes* den 2 *Septem: Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Riigenss *Admirall* till hande.

260. **3. Septbr. 1630.**

Til Klavs Daa.

Kongen meddeler ham sine Iagttagelser af Fjendens Flaade og befaler, at den bageste Afdeling af den fornemmelig skal angribes som formentlig indeholdende de anseligste Skibe. — *Afskr. (efter Orig. hos Holberg) i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., Fol. 626.*

Ieg haffuer med fliid besiiet den ham: flode Och befunden, at heer foran ligger Sex Raaseegell och 12 Boiieter. huoryblandt erre thuende, som er større end dy andre. Wdi den baggerste flode erre 19 Raaseegel och 3 Bøiieter. vdi huilcken siiniss. at dii fornemmiste skiib paa derriss

Siide ligger. huorfor den baggerste uyll haffuiss y acht, saatt dy fornemmeste antastiss och icke dy Smaa. Faar dy Smaa *a passando* et Stød eller thu, daa haffuer dy inted at klaage, at dy lo haffuer uerrid med. huorom *capiteinerne* uill aduaariss, eptherdi man saa riibelig[1]) kan See dem for oss. *Vale.* Aff *Spes* den 3 *Septem: Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Riigenss *Admiral* till hande.

261. **3. Septbr. 1630.**

Til Klavs Daa.

Saafremt Vinden ikke bliver gunstig, bør Angrebet opsættes. — *Geh. Ark.*

Saaframdt att ded ycke køler[2]). att man kan raade[3]) Skiiben. daa er ded best att biie en anden tiid. *Vale.* Aff *Spes* den 3 *Sep: Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Riigenss *Admi:* till hande.

262. **4. Septbr. 1630.**

Til Klavs Daa.

Befaling om. at nogle Koffardiskibe skulle holde sig tilbage, indtil Udfaldet af næste Dags Kamp viser sig. Hvis Flaaden slaar sig igjennem Fjenden, bør den samles ved Glückstadt. Kongen er ved godt Haab. — *Geh. Ark.*

Dyn Skriffuelsse fiick Ieg ret nu, huoraff Ieg fornam, huissom *commanderit* er. Dy kobfardt skiib Skall

[1]) Rivelig ɔ: tydelig (Molbech, Dansk Dialect-Lex.).
[2]) Uden Tvivl: kuler.
[3]) Lægge paa Rad.

holde sig tilbage. ded beste dy kan. yndtill dy seer. huorlediss den dag ymorgen affløber. Naar dy siiden fornemmer, at dii Secker inted kan komme henad glyckstad. Som ieg Nest gudtz hielp inted forhaaber, daa kan dy søge Eiideren indtill uyder beskeen. Dy ham: kan inted tillige gaa med oss och søge dem.

Slaar uy oss ygennom. som Ieg uyst haabiss med Iesu Christi hielp, daa er ded best att Sanckiss for glyckstadt.

For myn person uill ieg med gudtz naadiss hielp uell komme ygennom med dy andre, huor ieg seer best leiilighed till. saatt ded med den Alsommechtigstis hielp skall gaa uell tiill. *Vale.* Aff *Spes* den 4 *Sep: Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Riigenss *Admi:* til hande.

263. 4. Septbr. 1630.

Til Klavs Daa.

Kongen udtaler, at der den følgende Dag maa kæmpes paa en anden Maade end denne Dag. — *Geh. Ark.*

Den Maaner at fechte paa. Som uy haffde for y dag [1]), den uil inted tiene. Menss uy faar at sette myt y floden [2]) och saa gørre worriss beste.

Den *imagination* om den flode, som laa foran den, giorde galdt aff ded ganske uerck.

Du faar at gørre dyt beste. at *capiteinerne* faar denne *ordinandtz*, att enhuer skall gørre siit beste att Slaa Sig ygennom floden och Samliss siiden ygen huoss *Admi: Vale.* Aff *Spes* den 4 *Sep: Anno* 1630.

Christian.

---

[1]) Om Kampens Gang 4. Septbr. og de følgende Dage se Molbechs Udg. af Brevene I, 426 f., Lackmann, Einleit. z. Schleswig-Holstein. Hist. III, 531 ff., Danske Saml. 2. R III, 383, Fridericia, anf. Skr. I. 172 og Mittheil. d. Vereins f. hamburg. Gesch. X, 95 f.

[2]) Uden Tvivl: at angribe Centrum af Flaaden.

264. **4. Septbr. 1630.**

Til Klavs Daa.

Han skal underrette Kaptajnerne om Kongens Vilje og alvorlig tilholde dem at gjøre deres Pligt. Styrmændene mene, at Floden vil komme tidlig den næste Morgen. — *Geh. Ark.*

Aldt ded, du begeerer at uyde, ded haffuer Ieg laadiid dig uyde udi den zeddell, Ieg sende dig ued Christian wldriich. See tiill, att du tager affskeen med *capiteinerne*, att ded skeer ochsaa. Skeer ded ycke, att uy slaar oss ygennom dem, daa legger uy yckun sleet *Reputation* ynd paa dette tog. *Vale.* Aff *Spes* den 4 *Sep: Anno* 1630.

Christian.

Myne Styremend mener, att uy faar floden saa tiilig ymorgen, att uy kunde gaa tiilsegelss och beholde flod indtiill otte Slett eller Ny slett.

Du uest, att dy taaler uell ett Sporenstreg, huorfor dii uyll errindriss fliitig, och att dy icke skyder bag udi floden, som ded skedde ydag.

Udskrift: Riigenss *Admirall* tiill hande.

265. **5. Septbr. 1630.**

Til Klavs Daa.

Kongen bebrejder ham hans „store Alteration“ og hævder Nødvendigheden af at slaa til. Der er Proviant nok om Bord, og intet Skib er for stort til at gaa ind i Stør. — *Geh. Ark.*

Dyn Skriffuelse haffuer Ieg bekommid och deraff dit betenckende fornommid. Och kan ieg mig ycke nocksom forundre offuer den Store *Alteration*, dig er pakommen y Naat, epterdi uy er endnu pa Samme foruand med liige mange Skiib och folck.

Riigenss Raadtz betenckende er billigdt at haffue y

acht[1]). Menss myn *Reputation* ligger mig macht paa at haffue y acht.

Skulle uorriss Naboer Spørre. at uy med sadan en flode Sa skammeliigens lod oss Iage. da kan man uel tencke. huad dy om herre och knecht uille *Iudisere*. Kan uy ingenstedtz komme med denne flod. daa lad oss eruarte den Neste. Skaden er. gud uerre loffuid. endomstund inted Sa stor. at den io uell kan *tollereris*.

Prouiiantid, uy endnu inde haffuer. skall uel haffuiss y acht udi tyde. Stadtholderen[2]) berettede for mig. floden at haffue prouiandt inde paa tii uggerss tiid. menss icke øll. Inden ded er oppe. da kan gud y himmelen skaffe allehande tienlige middel. Naar uy troer hannem uel och gør ded, som uy kan. Der er inted Saa Stordt et Skiib med udi denne flode, som icke kan gaa ind udi Støren, ty lindormen Er bigdt der. Och Skall dy dannemend haffue uerre deraff. at floden ligger der, endsom den laa hiemme. *Vale*. Aff *Spes* den 5 *Septem: Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Riigenss *Admi:* til hande.

266. **6. Septbr. 1630.**

Til Klavs Daa.

Befaling om den Kurs. han skal tage med sine Skibe. — *Geh. Ark.*

Saaframdt den Alsommechtigste wiil giiffue lycke till. at uorriss geleiidtzmend uyl *continuere* derriss geleiide

---

1) Rigsraadet havde i Skrivelser af 20. Maj og 8. Juni bestemt fraraadet Angrebet paa Hamborg; den sidste Skrivelse var bleven overbragt af Klavs Daa og Christen Thomesen Sehested (Erslev, Rigsraadets Hist. I, 231 ff.; jvfr. Fridericia, anf. Skr. I, 153. 172 og Dansk biografisk Lexikon IV, 128).

2) Frands Rantzau.

framybedre, Som hiidindtill skeed er. Saa kan Ieg ganske inted bilde mig ind, at dy tager derriss uey framfor glyckstadt, menss bagom krudtsandt [1], huorfor du skaldt haffue y acht, at naar du est friiborrig [2] forby, och du mercker, at dii erliige fuele setter derris kaass paa den høiiere hand, at du daa setter dyn kaass liige henad den rette gemene kaass framfor glyckstadt Och sette ued kolmer [3], dersom indløbid er, bagom krudtstandt(!) paa den siide op ymod ham: Naar Ieg seer, att du gaar den koss, som omformeldid Er, Saa uyll Ieg driiffue floden epther. *Vale.* Aff *Spes* den 6 *Septembris Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Riigenss *Admiral* till hande.

267. **8. Septbr. 1630.**

Til Klavs Daa.

Ordrer med Hensyn til Flaadens Proviantering og Fordeling, saaledes at nogle Skibe sejle hjem og Resten forbliver paa Elben, de fremmede Baadsmænds Aftakning, Losning af Tømmer og Landsættelse af Soldaterne. — *Geh. Ark.*

Riigenss *Admirall* Skall forføiie siig y land och der anstille altiing epther denne fortegnelsse.

1. Hand skal tale med H: detloff Randtzou, at der bliiffuer udi krempe, Itzehou och wylster briggid och baagid till floden, saoch bestiild Oste vdi Maasken for folckid for penge.

2. Fetalliien skall Saalediss *distribueris*, at dy skiib, som bliiffuer liggendiss, faar ded meste deraff, och att der bliiffuer inted uyder y dem, som hiem skall, end saa megid, som dy kan knap komme hiem med [4].

[1]) Ø i Elben lige overfor Glückstadt.
[2]) Freiburg paa den venstre Elbbred NV. for Glückstadt.
[3]) Colmar, lidt SØ. for Glückstadt.
[4]) Resultatet af Kampen var blevet, at den hamborgske Blo-

3. Dy fremmede Baadtzmend skall betaliss och affskaffis.

4. Dy beste *capiteiner* skall bliiffue paa dy skiib. som tilbage bliiffuer, och resten faare med hiemad och der affskaffis.

1. Oldenborg .	Skall hiemad.
2. Lyndormen	
3. *Iustitia* . . .	
4. *Spes*	
5. *Victor* . . .	
6. *Raphaell* . .	

Aff Oldenborg skall dy Stocker settis ud. som skall ind udi glyckstadt.

Nelleblad	1.	Disse skal bliiffue.
Suaanen	2.	
Hummeren	3.	
Store lyckepodt . . .	4.	
Hauhesten	5.	
Maarkatten	6.	
Trost	7.	
Griiben	8.	
Myønden	9.	
Haaren	10.	
Fliiende fiisk	11.	
Cronen gaaleii	12.	
Crochodillen	13.	
Staauanger galeii . .	14.	
Tonssberg gaaleii . .	16 (!).	
Rossen gaaley	17.	
Tree *Croner* gaaleii .	18.	
Fliiende hiiordt . . .	19.	

Den ham: Priiss skall legge ind y haffnen till glyckstadt och losse dy deeler, den ynde haffuer. Ded samme

kade af Glückstadt var bleven hævet, dog uden noget stort Nederlag for Hamborgerne. 8. Septbr. kom Kongen til Glückstadt (Danske Saml. 2. R. III. 383).

skall dy hollender och danske gørre. som aff mit tømmer ynde haffuer.

Soldaaterne alle skall yland och der forleggiss. huorfor anslagid paa fetalliien derepther Skall gørriss.

Actum Spes den 8 *Sep: Anno* 1630.

Christian.

268. 9. Septbr. 1640.

Til **Frederik Günther.**

Han skal lade tage Afskrift af nogle Breve til at sende til Henrik Holck og forfatte en latinsk Beretning paa Vers eller Prosa om den Skanse, Kongen har ladet anlægge. — *Geh. Ark.*

Du sollest Ein von dii dynger lassen ausskreiben. So du itzunder beii diir hast. vndt *Axell Aren:*[1] briiff nach ausskreibest, welchess auff den zueck soll *dirigiret* uerden, dass man solchess hindrich holcken kan zuskicken.

Sonsten sollestu nach guter gelegenheit ein dinck a[u]ff latinisker Spraache Machen, darhiin gerichted.

Dass ich eiine Skandtze angelegett. So *Iustitien* Skandtze genandt[2]. vndt darbeii allegiren *da Cesari quæ sunt Cęsaris &c.*, vndt wass weiiter dehm Nahmen nach kan ingefuhret werden. Ob solchess Nuhn *carminise aut prosa oratione* geskiiet, dass kan gleiichuill machen.

Glyckstadt den 9 *7tem: Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Friiderich giinther zu handen.

---

[1]) Axel Arenfeldt, Gesandt hos Generalstaterne (se ovfr. S. 256).

[2]) Muligvis laa den lige overfor Freiburg. se Fridericia, anf. Skr. I, 181.

269. **14. Septbr. 1630.**

Til Frederik Günther (?).

Der skal skrives til Hertugen af Gottorp om at forhindre, at Hamborgerne opkjøbe Korn hos hans Undersaatter. *Geh. Ark.*

Daa soll ein schreiben ahn den herdtzogen von holstein gemacht werden, dass ich in erfaarung komme, dass dii von ham: viill korn beii seiinen vntherthanen kauffen vndt wber landt auff der axe bringen lassen, welchess man begeeret abzuskaffen. Ihn betrachtung dass ess eine gemeine sache ist, so ich vndt dy v: ham: *disputiren*[1]).

Datum ihm kasspell werwesfledt[2]) den 14 *Sep: Anno* 1630.

Christian.

Dabeii muss begeret werden, dass *per mandatum* solche zufuhr verbotten wiirdt, weill dii Regirung balde ahn ihm ist.

270. **Omtr. 25. Septbr. 1630.**

Udkast til et Svar til Generalstaternes Gesandt angaaende den hamborgske Strid. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Resolution auff der Stathen gesanthen anbringen[3]).

1. Dass ich mich der herren Stathen ahnebiithen halber bedancken thu, Seen auch gerne, dass dii *tractation*

---

[1]) Jvfr. om Hertugens Holdning under den hamborgske Strid Slange S. 722.

[2]) Wewelsfleth, Landsby en Mil N. for Glückstadt.

[3]) Den nederlandske Resident i Hamborg Foppius van Aitzema overbragte 24. Septbr. i Rendsborg Kongen et Forslag om Generalstaternes Mægling i den hamborgske Strid. Kongens Svar af 25. Septbr. gik ud paa, at Hamborgerne, før en saadan Mægling forsøgtes, maatte tilbagegive hvad der var taget; Nederlænderne skulde imidlertid have en fri og uforstyrret Sejlads op og ned ad Elben (Aitzema, Verhael van

fiihr dii handt genommen, wan dii *Restitutio ablatarum* erst geskeen.

2. Dii hollendiske Skiiffe oder ihre giitther seindt Nihmahll auff der Elbe auffgehalthen oder verhinderdt worden, Seen derohalben nit, wass daruber kan geklaaged werden.

271. **26. Septbr. 1630 [1]).**

Til Frederik Günther.

Udkast til et aabent Brev om, at der (i Hertugdømmerne) skal betales Told af ethvert Stykke Kvæg, der drives derigjennem med Undtagelse af det, som skal opstaldes i Landet og tilhører Adelen. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Der zöllener soll einen daler [2]) fuhr ichlichen oxen, so hiidurch kommen. Dass fiihe, so im lande soll auffgestallet werden, soll freii durchgeen, wan sii der von adell handt vndt Siigell darauf haben, dass ess ihnen zustee [3]).

272. **Omtr. 13. Oktbr. 1630.**

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Hertugen af Gottorp om Nodvendigheden af at besætte Neustadt med en stærk Garnison, i hvilken Anledning Hertugen anmodes om at paalægge de omliggende Egne at bidrage til dens Underhold. — *Geh. Ark.*

---

saken van staet en oorlogh III, 1. 203 f. Adlersparre, Hist. Saml. III, 246 f. 249. Danske Saml. 2. R. III, 383. Fridericia, anf. Skr. I, 181 f.).

[1]) Datum tilføjet med Frederik Günthers Haand.

[2]) Her mangler Ordet: fordern eller lign.

[3]) 26. Septbr. udgik Mandat til alle Tolderne i Hertugdømmerne om, at de paa ethvert Toldsted skulde for hver Hest eller Oxe, som dreves til Lybek eller Hamborg eller andre Steder

Ein schreiben ahn her: fride: zu holstein [1]).

Dass ich dissen ordt zu besehen mich anhero vertiiget vndt den mit 25 knechte verwaret befunden. Weiil ich nun den keysserlichen zugesagdt, dass disser ordt keiine wrsache sein Solthe zu grosser weitleufftigkeit [2]), worauff Sii eiine geraume zeiit *Aquiessiret*, aber Itzo sich verlauthen lassen, Sii musten dissen ordt fuhr dem Sueden besetzen, alss hatt man fuhr Nötig erachted dissen ordt Starck zu besetzen [3]), auffdass man sich nit zuehne *Armeien* auff den halss Liide. Weill nun solche *garnison* allerhand *requireret*, alss wiill nötig sein, dass dy omligende örther darzu *contribuiren*. Alss begeret man dy anordnung zu machen, dass ess geleich mit der *contribution* zugeen muge, auffdas dii Soldaten dass ihrige richtig bekommen mugen vndt guthe *dissiplin* muge gehalthen werden.

---

udenfor Fyrstendømmerne, tage 1 Rdl. ud over den forrige Told (Patenten). Skjønt Tolden saaledes skulde opkræves flere Steder, fik dog navnlig den i Rendsborg Betydning og gav Anledning til Forhandlinger mellem Kongen og Hertugen af Gottorp, se Brevene af 4 Novbr. og 17. Decbr. 1630.

[1]) I dette Udkast har Kongen atter overstreget hele det første Afsnit indtil det Punktum, der begynder med: „Weill nun solche garnison". I Stedet derfor har han udarbejdet det følgende Udkast, Nr. 273.

[2]) I Januar 1630 havde Wallenstein af Frygt for et svensk Angreb søgt at faa Kongens Tilladelse til at besætte Neustadt, og Anmodningen derom var bleven gjentagen af Oberst Henrik Holck, men Kongen havde afslaaet det. I Maj vare Forhandlingerne blevne fornyede af Holck, og Christian IV synes da at have givet Holck et vist Løfte om, at Svenskerne ikke skulde faa Lov til at besætte Neustadt (Lackmann, anf. Skr. III, 425 f. Fridericia, anf. Skr. I, 136 f. Gardiner, Letters relating to the mission of Sir Thomas Roe S. 70).

[3]) 3. Oktbr. havde Kaptajn Hans Petersen faaet Ordre til at marschere fra Krempe til Neustadt med 120 Mand (Patenten). Jvfr. Slange S. 720.

273. 13. Oktbr. 1630 [1]).

Til Frederik Günther.

Omarbejdet Udkast til en Skrivelse til Hertugen af Gottorp om Nødvendigheden af at forsyne Neustadt med en ordentlig Garnison. — *Geh. Ark.*

Eiinen Briiff an her: fri: zu holstein.

Dass ich mich ahnhero verfüget den ordt zu beseen. wii er verwaret. vndt den also beskaffen befunden. das nur 25 persohnen darein. dii Skandtzen. *cordegarden* vndt alle *fortification* nach dem wasser ganss *Ruiniret* gefunden. dii wachten nach dem lande vndt ganss keiine nach dem wasser finden können.

Weill ich nun dii keysserlichen allezeit getrösted. ihnen solle von dissem ordt keine vngelegenheit zuwaxen. worbeii si ess biss *Dato* gelassen. aber itzo denselben fuhr den Sueden besetzen wollen, alss hatt man fuhr eine hoe nodturfft zu sein erachted dissen ordt mit eiiner guthen *garnison* zu besetzen [2]).

274. 16. Oktbr. 1630.

Til Frederik Günther.

Om Udarbejdelsen og Trykningen af en Piece i den hamborgske Strid. Nyheder om den svenske Konge udbedes. — *Geh. Ark.*

Du mussest nit vergessen. dass dii zeiitung gemacht vndt gedruckt werden vonwegen der ham: *Auocatorio* [3]).

[1]) Frederik Günther har paategnet: „Newstadt 13 Octob: 1630".

[2]) Da Neustadt hørte til den gottorpske Del af Holsten og var tilfaldet Ærkebiskop Johan Frederik. saa Hertugen kun med Misfornøjelse det skete (Slange S. 720. Brevet af 17. Decbr. 1630). Ogsaa fra svensk Side fulgte man med Mistænksomhed Garnisonens Forstærkelse (Adlersparre, Hist. Saml. III. 252. 270).

[3]) Muligvis er Talen om en Piece med Titel: Abdruck der zwischen Ihrer Ihrer Röm: Käyserl: und zu Dennemarcken,

Wass du von dem konige in Sueden erfaren kanst, das lass mihr wissen. Sende ess nach Segeberg. So komdt[1]) darnach woll weiither.

Datum Bornhöffuid den 16 *Octobris Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Friiderich gunther zu handen.

275. **26. Oktbr. 1630.**

Ordre om det Forhør, den tydske Sekretær Lebzelter i Stade skal underkaste Kaptajn Wickeler med Hensyn til de hamborgske Soldaters morderiske Overfald paa Kongen. — *Geh. Ark.*

Wnser Sekretariuss Lebzelther[2]) Sol sich naher Stade verfiigen vndt dem gubernör daselbst vnser *creditif* vberreichen vndt anhalthen, dass *capitein* wiickeler ihn beiiwessendt guther leuthe Sprechen muchte[3]).

Wan ihm nun Solchess zugelassen, Soll er ihm nachfolgende Puncten fohrhalthen:

1. Ob er nit den Abendt zuforn, wii dii v: ham: Ihm friilinck vnss dii *Brauade* machethen[4]), mit vnss redethe.

Norwegen etc. königl: Mayest: Mayest: newlicher zeit ergangnen Schreiben. Anno 1630. Den sidste Skrivelse deri er Kongens til Kejseren af 9. Oktbr., hvori han beklager sig over Kejserens Brev af 24. Septbr. (ny Stil), i hvilket denne forlangte, at han, indtil en paatænkt Kommission havde afsagt sin Kjendelse, skulde lade de hamborgske Skibe have fri Sejlads paa Elben, standse Befæstningsarbejderne og ikke holde Krigsskibe paa Floden.

[1]) Her mangler Ordet: es.

[2]) Christopher Lebzelter var Sekretær i det tydske Kancelli 1626—32 (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 167).

[3]) Muligvis har denne Kaptajn ikke paa denne Tid været i Stade; thi skulde Talen ikke være om den Kaptajn Winckler, som Kongen 4 Dage efter, 30. Oktbr., anmodede Raadet i Lybek om at lade arrestere og underkaste Forhør ved Amtsskriveren i Segeberg, Matthias v. Langen (Ausländ. Reg.)?

[4]) Jvfr. ovfr. S. 263.

2. Ob er nit strax folgenden Morgen mit gewessen, da dii v: ham: bediinthe Skelmsker weisse mich angriffen.

3. Ob ihnen Solchess befholen, oder sii ess von sich selbsten gethan [1]).

4. Ob ihnen befholen ahn den ordt, da der angriiff geschach, zu geen oder nit, Oder ob sii weiither zu gehen befheligdt.

5. Wehr sii alle gewessen, dii ihm dorffe waaren, vndt wii viill.

6. Wii viill ihrer, So bixen, röhr oder musketten hatten.

7. Ob dii Muskatiirer niit dii gasse im dorffe besetzethen, daa vnser Sohn vndt kammeriuncker [2]) zurucke wolthen.

8. Wass ihnen zu *Recompans* versprochen, Daa sii dass Skelmstuck hetten verrichten können.

Alless diiss Soll ihn beiiwessendt *Notharien* vndt zeugen wii auch ihn ahnwessendtheit vnsers kammeriunckeren verrichted werden.

Actum Glyckstadt den 26 *Octo: Anno* 1630.

Christian.

276. 4. Novbr. 1630.

Til **Frederik Günther.**

Han skal underhandle med Wartensleben om at overtage Stillingen som kongelig Raad. Der skal svares Hertugen af Gottorp med at tilbyde ham Halvdelen af Tolden i Rendsborg. — *Geh. Ark.*

[1]) I Rechtmessige Defension der Statt Hamburg Fol. B beklagedes de mod Kongen. Hertug Ulrik og deres Følge faldne Skud; den Trop, der var sat i Land ved Bielenberg, havde kun Ordre til at foretage en Rekognoscering.

[2]) Hvis Talen er om Kongens Kammerjunker, maa det have været den senere Rigshofmester Korfits Ulfeldt, der fungerede

Miit wartessleben sollestu *tractiren*. dass er Radtzbestallung annehme vndt teglich beii hoffue bleiibe[1]).

Wass er nun fuhr solche seiine auffwartung haben Soll. darum Sollestu mit ihm handelen vndt mihr daruon bericht thun.

Dem her: v: holstein auff Sein Schreiben[2]) sol geandtworted werden. Das man ihm den halben theiil dess zollen alhii gestendich. welchen dii hamburger woll aussgeben mussen. biss Sii den So lange gehobenen zollen. wohrzu Sii eben So wehnich verlaub gehabdt. Erlegen. Ob sii diss Iahr wehniger dan dii ander geslachted. darzu können dii fohrnemme *pancherutten* grosse vrsach Sein.

Renssburch den 4 *Nouem: Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Friderich günther zu handen.

277. Omtr. 7. Novbr. 1630?[3])

Til Frederik Günther(?).

Angivelse af Aarsagerne til, at Kongen ikke kan gaa ind paa Generalstaternes Forslag i den hamborgske Sag. — *Geh. Ark.*

som saadan fra 23. April 1630 til 9. April 1632. Hos Hertug Ulrik var Gunde Rosenkrands Kammerjunker fra 7. Marts 1630 til 20. Aug. 1631 (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 132).

[1]) Johan Joachim v. Wartensleben fik Bestalling som Hof- og Kancelliraad 7. Novbr. 1630 (den ovfr. S. 14 nævnte Bestallingsliste); jvfr. om ham Brevene 1632—35 S. 92.

[2]) Hertug Frederik af Gottorp havde i et Brev af 28. Oktbr. (modtaget 3. Novbr.) klaget over, at Øxenhandlere, som vare hans Undersaatter, og som dreve Oxer til Hamborg, besværedes med Told i Rendsborg (Geh. Ark., Hert. af Gottorps Breve). Jvfr. Slange S. 721.

[3]) Kongens Brev synes nærmest at være et Udkast til en Skrivelse, som 7. Novbr. 1630 udfærdigedes til Foppius van Aitzema som Svar paa et Indlæg af ham af 3. Novbr. (Ausländ. Reg.). Ganske sikkert er det dog ikke, og muligvis hører Brevet til 1631.

Dass ich mich zu der herren *generall* Stathen fohrslag in der ham: Sache nit versteen kan, Ist diisse wrsache:

Dass der keiisserlicher *commissarius*[1]), welcher von den ham: selbst aussgebethen, ihren wnfug gesehen vndt sich verlauthen lassen, dii v: ham: musten *ante omnia Restituiren, Quod adhuc non factum est.* Ob dii v: ham: sich woll inbilden mugen, sii haben *Restituiret,* wii sii mihr dii kaale skiiffe wiiderum heer gaben, So weiiss Ein ieder verstendiger woll, wass dass *Vocabulum Restitutio* in sich hatt *super fractam Pacem publicam.*

Solthe Ich nun Durch der herren Stathen vnderhandlung verliiren, wass Ich mit dem Schuerdthe gewunnen habe, Das kan Ich nit fuhr godt vndt der liiben *posteritet* nit verandtworthen.

Dii herren Stathen haben sich allezeiit vernemmen lassen, Sii Sucheten beii der *tractation* meine *Reputation* zu Erhalthen, welche auff dii weiisse Ehe miinder dan mehr werden wolthe.

Ess wiirdt mihr wehnich fortheiil am keysserlichem hoffue machen, dass ich dii herren Stathen zu den *tractaten* verstatted, aldiiweill diisselbe nihmand dan dem keysser *competiret. Ex quo capite* ich mich in diiselbe nit weiiter vertiiffen werde.

278. **10. Novbr. 1630**[2]).

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Ditlev Rantzau om Penge, hvormed Marsklandene skulle underholde et Kompagni i Glückstadt, og til et aabent Brev til Besætningen i Justitieskansen om at drage til Neustadt. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Vel Oberst Comargo, se ovfr. S. 277.

[2]) Datum er tilføjet af Frederik Günther.

Schreiben, so Sollen gemacht werden.

1. Ahn her: detloff Randtzou, dass er dii maasken, So dii Newe *companei* in der glyckstadt bezaalen Sollen, anstrengen Soll, dass sii diselbe bezaalen [1]).

2. Ein *patent* auff dass folck in der *Iustitien* Skandtze, dass sii nach der Neustadt zu ihrer *com:* ziien Sollen [2]).

279.* 10. Novbr. 1630[3]).

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Henrik Brun om at betale Konrad Nell den Kongen skyldige Sum. — *Geh. Ark.*

Ein schreiben ahn henrichuss Brun [4]), dass er dii 5000 dl., so er mihr geben Solthe, *conrat* Nellen [5]) erlegen Soll.

280.* 7. Decbr. 1630.

Til Frederik Urne.

Om Fældning af et Par Træer ved Nøddebo og Udsøgning af nogle ranke Elletræer. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Der skall bestilllis tho eller thre bønder udi Nødeboe med øxer, som der Strax hoes kand hugge itt thræ eller to om udi efftermiddagh. Tømmermanden skall vere der hoes.

1) 10. Novbr. opsattes et Brev til Ditlev Rantzau om, at det skulde paalægges Marsklandene at underholde et Kompagni Soldater i Glückstadt (Inländ. Conc.).

2) Jvfr. ovfr. S. 293.

3) Datum er tilføjet af Frederik Günther.

4) Er det den samme Heinrich Brun, der 1. Juni 1627 fik Raadsbestalling (den ovfr. nævnte Bestallingsliste)? En Mand af samme Navn var Enspænder 1631—45 (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 158. Danske Mag. V, 205).

5) Generalmajor Konrad Nell (se ovfr. S. 15).

Skoffrideren[1]) skall befalis att lede nogle Elle ud. som ere rancke och lange. dog ingen gamle. Frederichsborgh dend 7 *Decembris* 1630[2]).

281. 13. Decbr. 1630.

Til Frederik Urne.

Han skal forhore, om man i Helsingør kan faa engelske Sengetæpper til Kjøbs. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Send bud ad helsingøer till och lad erfare, om ingen aff de Engelske decker er der thill kiøbs, som mand bruger till att legge paa Senge. De ere laadne och tycke. Frederichsborgh dend 13 *Decembris Anno* 1630.

282. 14. Decbr. 1630.

Til Frederik Günther.

Befaling om at begive sig til Holsten og der tale med Henrik Rantzau om Kongens Plan at sende Hertug Ulrik til Kurfyrsterne for at erholde deres Samtykke til Elbtolden. — *Geh. Ark.*

Du sollest deiine gelegenheidt darnach riichten. dass du dich mit dem ersten dich nach holstein verfiigest. daselbst mit hendrich Ran: redest[3]).

Das nachdem ich von ihm vernommen, dass. da ich dii Churfursten ein ieder *a part* des zollen halber auff der Elbe ersuchen lisse. Ich wurde muglich denselben *ad tempus* erhalten können.

Habe derohalben gedacht. auff wass maniihr ich dasselbe beii den Chur: zum fiigeligsten anbringen konthe endwedder durch Schreiben oder durch Skyckung. vndt

---

[1]) Hans Casperliung.
[2]) Modtaget samme Sted og Dag.
[3]) Jvfr. ndfr. Nr. 284.

befunden. das Solchess durch Skyckung zum besten geskeen konthe, aber darzu grössere *spesen* vndt lenger zeiit gehören wolthe. Weil ess aber endtlich geskeen muss. souern etwass darauss werden Soll. So bin ich *Resoluiret* solches durch meinen Sohn her: wldrichen *per posta* zu verrichten vndt beii Iederem Chur: fohrgeben. er hette in befehlich mit nihmandt alss mit dem, bei welchem er *presens* ist, etwas zu *communitiren*. mit begeren, man wolle ess ihn geheim halthen [1]).

Welches alless du mit hindrich Randtzou reeden Sollest vndt daruber Seiine meinung vernemmen, ahn welchem ordt der ahnfanck muste gemacht werden, dan ehe vndt befohr man beii den Chur: etwas erlanget hatt. So ist beii dem keysser nichtes zu erhalthen. das auff sich hatt.

Meiinen Sohn wolthe ich mit wehnich, aber mit guthen leuthen *acompaniren*. ehe Iemandt daruon wissen Solthe. Dy. so mit ihm kommen. solthen *Inst[r]uiret* sein, vndt nit ehr selbst, auffdass ess desto heiimlicher verbliibe. biiss dass ehr hinaussen kommet.

Meiine meinung ist, dass dii Churfursten Erst vndt der keysser zuledtzst mussen ersucht werden. vnd nit auff dreii, Sondern auff etzliiche wehnich Iahren dass *petitum dirigiret* werden.

Miit hendrich Randtzou soll auch gereedet werden, wass er meiinet. das man auff erhaltung guthen beskeidtz ahn ichlichem ordt zu verehrung versprechen Solthe.

Diss muss fiihr dem wmslage verrichted werden. auffdass dii reisse noch beii wehrendem wiinter könthe angefangen vndt zum theiil vollenzogen werden. ehe der friilinck mit eiin hauffen newe kriigess *preparation* heran komdt.

Friiderichssburch den 14 *Decem: Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: *Secretario* Giinther zu handen.

[1]) Om Hertug Ulriks nye Rejse til Tydskland, som dog ikke førte til noget Resultat, se Fridericia, anf. Skr. I, 189.

283. 17. Decbr. 1630[1]).

Til Frederik Günther.

Udkast til en Skrivelse til Hertugen af Gottorp med Svar paa de af dennes Gesandt forebragte Punkter om en Kongen tilføjet Fornærmelse, Hertugens Neutralitet, Neustadts Sikkerhed, Tolden i Rendsborg, Undersøgelse af den Kongens Undersaatter tilføjede Skade og Ægidius v. d. Lanckens Sag. — *Geh. Ark.*

Andtuordt auff dess her: v: holstein gesanten ahnbringen[2]).

1. Dii *Relation*, So in Sache geskeen, habe Ich billich zu glauben. Aldiiueil dy, so mihr diselbe gethan, fiihr Erliiche leuthe gehalthen werden. Dess herdtzogen persohn habe ich in dem fall vnskuldicht. wii ehr auss dem Eiingelegthem zettell mit meiiner handt geskriiben vernommen hatt, verbleiibe noch beii selbiger meinung Nach einhaldt desselbigen zettelss[3]).

---

[1]) Frederik Günther har paategnet: „Friderichsburg 17 Decemb: 1630".

[2]) Den gottorpske Raad Curt von Einsiedel (om hvem se Lackmann, Einleit. z. Schleswig-Holst. Hist. III, 513) havde 13. Decbr. overbragt et Kreditiv fra Hertugen af 30. Novbr. Hans Proposition var dat. 14. Decbr. 1630, og Svaret til ham udfærdigedes 18. Decbr. Herpaa afgav v. Einsiedel en Replik af 22. Decbr., der atter besvaredes af Kongen i en Duplik af 24. Decbr. (Geh. Ark., Hert. af Gottorps Breve og Resolutiones u. Bescheide). Fra disse Aktstykker ere de følgende Oplysninger hentede. Jvfr. Slange S. 721 f.

[3]) I Anledning af, at den kongelige Raad Martin v. d. Meden ved en Sendelse til Gottorp havde talt om forskjellige ved Landdagene og Landretterne skete Uordener, var der blevet aftalt et Møde i Slesvig, hvor paa Kongens Vegne Kaj v. Ahlefeldt og Theodor Busse mødte, paa Hertugens nogle Raader, mellem hvilke Kongens Uven Ægidius v. d. Lancken. Den sidstnævnte lod ved denne Lejlighed nogle Ytringer falde, som de kongelige Raader forstode som en Hentydning til, at Kongen skulde have overtraadt Landets Grundlove og krænket Hertugens Højhed og Regalier. Skjønt Kongen allerede i en (ellers ikke kjendt) Skrivelse af 10. Decbr. med en egenhændig Efterskrift havde udtalt, at han ikke gjorde

2. Dass Ich mich der *Neutralitet* halber ihn etwasss bemuhen Solthe. dass ist meine gelegenheidt nit. dan ich mit nimandt zu thun habe. Zueiffle nit, Er wiirdt sich ess angelegen Sein lassen. aldiiweiil ihm zum besten bewust, ahn welchem ordt diiselbe zu suchen [1].

3. Vonwegen der *Garnison* in der Nystadt hatt er Skon meine Erkleerung vernommen. Dass er den Riickfaall an dy Orther habe. das gynnet man ihm gerne, konthen auch leiiden. das derselbe Skon geskeen. weill aber derselbe noch in gottess handen. So wiirdt er sich so lange *patientiren* mussen. Dass dii *garnison* nit Starck genunck. dass höre ich nit gerne. wiill Sii erstesstagess verstercken lassen. Der Skyffe halber. So daa vnther dem. lande etwass *tentiren* konthen. Ist skon versehung geskeen, alsso dass ess so gaar leicht keine gefahr haben Soll. dan Skon 8 Orloff skiffe kegenuber yn laalandt lygen. welchen noch mehr zugeordnet seindt. So balde dass wasser wiiderum reiin wiirdt [2]).

Hertugen personlig ansvarlig for det skete, fremhævede Einsiedel i sin Proposition. at Hertugens Gesandter ingen Ordre havde haft til at bebrejde Kongen noget, og bad ham ikke tage det skete ilde op. I sin første Resolution henviste Kongen til sin Skrivelse, i Dupliken forlangte han som Betingelse for sin Satisfaktion. at Ægidius v. d. Lancken med 12 Mands Ed kunde bevise, at han ikke havde sigtet til Kongen.

[1]) Einsiedel havde i sin Proposition fremhævet. at Hertugen sluttede sig til et Ønske af Stænderne om, at Kongen vilde virke for Neutralitet og i den Anledning udsende Gesandter, til hvilke Hertugen da vilde føje sine.

[2]) Hertugen havde anmodet Kongen om at trække sin Garnison bort fra Neustadt (se ovfr. S. 296 f.), da denne By tilkom Huset Gottorp; Garnisonen vilde desuden ikke kunne forhindre et Angreb. Kongens Resolution var affattet efter Udkastet i Texten; i Dupliken hævdedes. at, om end Neustadt ved Arvedeling var tilfaldet Ærkebiskop Johan Frederik, saa blev dog Superioriteten og Højheden hos Kejseren.

4. Der zollen zu Renssburch[1]) soll auff sein wiider ahnhalthen abgeskaffet werden, dan ich ohne dass mittell habe dy ham: *in ordinem* zu bringen.

5. *A parte Regni* sollen fiihre Reiix Rehthe geordnet werden, dy den Skaaden, So seiine leuthe den meiinigen gethan, beseen Sollen vndt *Relation* daruon thun[2]).

6. Der Skaade, so meiinen vntherthanen der friiderichstediske Sleusse halber zugefiiget, soll zugeleiich von den Reiigx rehten besichtiget werden vndt daruon *Relation* geskeen[3]).

7. 8. Egiidi v: der lancken Sache mit Seiiner frawen geet mihr nichtess ahn. Wiil seine frau vndt Ihre freunde sich mit 800 dl. riinger oder mehr *contentiren* lassen. dass kan ich woll leiiden. Ob Egiidiuss *Bastant* seii zu *cauiren* oder nit, dass geed mihr nichtess ahn, darzu ist dii Regiirung itzo beii dem herdtzog. Ihn welcher Egiidiuss den Sachen woll wiirdt ziil vndt maasse zu geben wiissen[4]).

Udskrift: *Secretario* Giinther zu handen.

---

[1]) Jvfr. ovfr. S. 295 f. 300 og Brevet af 28. Juli 1631.

[2]) Kongen havde i en Skrivelse til Hertugen af 7. Novbr. klaget over en af Hertugens Undersaatter foretagen Opstemning af Vandet, hvorved nogle Svabstederes Enge vare blevne oversvømmede. Hertugen tilbød nu at bebrejde den paagjældende det skete, men Kongen forlangte en Undersøgelse foretagen af Rigsraader. 15. Januar 1631 fik 2 Rigsraader og 3 holstenske Raader Ordre til at begive sig til Gottorp og forhandle om dette og det følgende Punkt (Erslev, anf. Skr. II, 312 f.).

[3]) Efter Hertugens Fremstilling havde der 6. Juni været en voldsom Storm, hvorved Vandet, uden at nogen kunde gjøres ansvarlig derfor, var brudt ind i Slusen ved Frederiksstad.

[4]) Kongens Resolution kom til at lyde paa, at hvis Ægidius v. d. Lanckens Hustru, Fru Margrethe Reventlow, er tilfreds med den af ham tilbudte Alimentation, og han vil tilbagegive de Mobilier, som han har ladet føre bort fra Godset Stocksee, og stille hende tilstrækkelig Kavtion for Medgiften, da skal bemeldte Gods blive frit for den paalagte Sekvestration. —

284.* 18. Decbr. 1630.

Til Henrik Rantzau.

Kreditiv for Frederik Günther. — *Geh. Ark.*

Ich habe kegenwertigen Meiinen *Secretarium* [1], So diir wol bekandt, abgefertiget, mit diir etzliche Sachen halber zu reeden. Alss Sollestu solchess von ihm vernemmen vnd mihr beii ihm der Sachen Nodtturfft nach dein bedencken Eröffenen. *Vale.* Auff friderichssburch den 18 *Decembris Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Hiindrich Randtzou zu handen.

285.* 20. Decbr. 1630.

Til Frederik Urne.

En Tømmermand og nogle Bønder skulle møde ved Middagstid. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Tømmermanden Saa och de bønder. som sidst var bestilltt att møde ued Nødeboe søe [2]. skall vere tillstede thill middag, naer tholff slaer. Frederichsborgh dend 20 *Decembris* 1630 [3]).

Mellem Ægidius v. d. Lancken og hans Hustru, en Datter af Iven Reventlow til Lammershagen, var et daarligt Forhold. Hun forlod ham og forlangte, støttet af Morfaderen Henrik (ell. Henning) Pogwisch, at Manden skulde yde hende tilstrækkelige Midler til at leve af og tilbagebetale Medgiften. I Henhold til en af en nedsat Kommission fældet Kjendelse blev Godset Stocksee i Oktbr. 1630 sekvestreret af den kongl. Amtmand paa Segeberg, Kaspar v. Buchwald (Voss's Exc. i Geh. Ark. A, XXXXII, 7—9).

[1]) Frederik Günther, se ovfr. S. 303.

[2]) Jvfr. ovfr. S. 302.

[3]) Modtaget samme Sted og Dag.

286. 27. Decbr. 1630.

Til Kirstine Munk.

Kongen retter en Række Bebrejdelser mod hende og melder hende, at Lensmanden Lavrits Ebbesen og Biskop Morten Madsen skulle tilkjendegive hende hans Vilje. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. i det Rosenholmske Arkiv 1741) i Geh. Ark., Sager vedk. Kirstine Munk, Fasc. 2*[1]).

Kerre kyrsten, Siiden du udi dyn Skriffuelsse aff Nyborrig[2]) Errindrede mig om dyn lang och troe Opuarting, derhuos den lyfs faare, du for myn skiild haffde vdstanden med dy mange Smucke bø[r]n at føde til verden, Sa och at dyn Moder handlede saa tyrannisk med dig, vansiet at Ieg engang dig ud aff hinders huss och gewaldt tagiid haffde, huorpaa du strax fraa korssør fyckst Suaar:

1. At dyn Opuardtning uaar en tyd lang saledis, at ieg offuer den mig inted kunde besuerrige.

2. Den Besuerlighed, du haffde udstaiid med børnen, uaar inted nii, mens alle kuindfolck gemen.

3. Om dyn Moders tyranni uar mig inted beuyst, Mueligdt du haffde giffuid hinder Aarsag till allehande vdi dy forrige dage.

---

[1]) Efter en Paaskrift af Langebek skal Gehejmeraad Iver Rosenkrands til Rosenholm have faaet Originalen af Fru Mette Friis (til Friisholt. en Datter af Grev Mogens Friis, og gift med Etatsraad Christoffer Lindenov). Hermed stemmer en Bemærkning af Gram paa en af ham tagen Afskrift, dat. 8. Septbr. 1731, som findes sammesteds. Paa en Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml.. 4., 977, der betegner sig som „Copie af Copie“, er tilføjet med en anden Haand end Afskriverens: „Originalen heraf skal efter Beretning være paa Barritskov i Fru Kammerherreinde Reedtzes Gjemme“. I Geh. Ark., Sager vedk. Kirstine Munk, Fasc. 2 findes en tredje, omtrent samtidig Afskrift, der dog knap indeholder den første Tredjedel af Brevet.

[2]) 24. Jan. 1630 var Kirstine Munk kommen til Ellensborg ved Nyborg (Smith, Grevinde Ulfeldts Hist. I, XXV).

Den tiid Ieg kam nu hiem til køben:, Saa erfohr ieg, at du haffde uerrid udi køben: Och der forsøgdt allehande, bade at laade till dig vdi byen at lade hente Greff woldemar Christian Sa och udi godtfolckis Neruerrelsse at haffue berømmed dig aff en god Samuittighed, vden thuiffuel til ad gørre folck uyss, at du alting saa uel haffde vdrettid, at du deraff kunde haffue en god Samuittighed.

Huorfor Ieg forarsagiss paa Sliigdt at lade dig och andre myn mening derom at lade forstaa. 1. Haffde dyn Opuardtning uerrid sa troe och fliitig yndtil enden. som den uaar udi begindelssen, da haffde du hafft deraff en stor berommelsse och dyne uenner en stor Eehre deraff, Mens den tiid den vende sig hen tiil Anden. Saat du lost skerre myne Lynkleeder y sønder till anden folck, 2. Lette om Nattertiid vdi myne kleeder vdi myt *conthor*[1]) sa och pa borde och bencke epther breffue, zeddeler och andid Sliigdt, att du deraff kunde flii dyne *fauoriter* at uyde, huad som forhanden uaar, 3. der du lost føre aff myne Slotte och husse aldt dyt tøy hen tiil fremmede Steeder, Iaa haffde for sielffuer at uille begiiffue dig udi myn fraauerrelsse udaff Landiid. 4. den tiid du vnderstodth dig, mig vaffuydendis, at sønderbriide et aff dy fornemste klenodier, Ieg haffde[2]). Sa och forparterede allehande kostelige Saager, Som Ieg dig, Børnen tiil beste, til troer hande tilstilled haffde, 5. den tiid du engang gerne haffde offuertaled mig, at ieg skulle haffue tagid til mig en haab Bliisucker, Som yngen Erlig Man aff nogen y uerden *presenterit* er at bruge induortes[3]). Daa formener Ieg, at dyn troe Opuardning och gode Samuittighed tog affsked fraa mig.

At du med Børnen at føde haffuer udstanden stor faare, derpaa haffuer du uisseligen inted tenckt. Naar du

[1]) Skab, Skrin.
[2]) Jvfr. ovfr. S. 251.
[3]) Efter Grams Afskr. Langebeks har: uduortiss.

kallede dem wunger, tehwer och horunger Och lodtz dem gaa Paaltiid[1] och reffuen, vansiet du glemde inted at tage ud til dem paa Renteriid och andenstedtz, Som med Regenskaberne er at beuisse. Den Elste datter[2]) kunde du inted lyde huoss dig udi kammerid, Menss hun motte uerre vde huoss piigerne och anden Sløer[3]), vansiet ieg dig befalede att haffue hinder inde huoss dig. Naar du fyckst mad allene, da motte datteren inted søge borid med dig, mens motte faa mad inde huos piigerne och laade sig nøiie med den maad, som den bree munnede Iomfrue och Stumpiid dorrete inted gaad Eet aff.

At ieg haffuer tagiid dig udaff dyn Moders huss, ded er ieg gestendig, dog inted med geualdt, mens med dyn heel gode uyllie och dyn moders samtycke. Nu maa dyn Moder mueligdt meene, at eptherdi du uarst engang kommen till mig, at du daa salediss skulle haffue skickid dig, at ded haffde uaarid, indtill døden derpa haffde giordt forandring, huorfor ded er ingen vnder, at dyn Moder inted behager dyne galne Optog och kommer y hue, huorledis du omgiickes hinder paa køben: Slott, dentyd y der en tid lang uaar Sammen.

Dyn gode Samuittighed haffuer Ieg kendt paa den maaner, at du tiidt och offte gerne haffde forførdt for mig baade høiie och laaue, leeg och lerd, haffde ded kund gaíd dig an, huis Naffn, sa och paa huad Maaner du brachte ded for, Ieg dig uil *demonstrere*, naar du ded begerer, Saat du ded inted skaldt kunde nechte. At du paa køben: giorde dig ret lystig, den tiid Ieg sammestedtz under predicken bleff nogid ylde til paas och motte gaa vd och legge mig, Och togst dyn breemundede Iomfru ued handen, strax epther du uaarst kommen ynd aff kyrcken, och dandtzede med hinder omkriing Bordiid och kuaadtz: Laad taalicken frii gaan, ded mynnes du uell.

---

[1]) Pjaltet.

[2]) Anna Kathrine.

[3]) Pøbel.

Item at du uaarst udi kyppinge kiircke udi falster och sammestedtz først faaldt pa knee udi Stolen och leeste och siiden giorde *Reuerens* for Altarid och lagde nogle Stycker guld udi Alterbogen sa och udi Stocken, foreerede ochsaa klockeren et Stycke guld, aldt til den ende. At Gud y himmelen uille vnde dig dyn hiertens begeering. Huorom med dig at skulle bede Gud om du flere end En person haffuer tiltaaliid, lenge før end du kamst hen til samme kyrcke. Item at du med behendighed och Løiien brachte mig tiil at sende Børnen udaff Landiid, mig til stor bekostning och liiden *Reputation*, Som uden thuiffuel er dy Stycker, huorpaa du haffuer *funderit* dyn gode Samuittighed paa.

Och eptherdi alting here at opregne ded. som hertil hører til at Errindre dig dyn troe Opuardtning och gode Samuittighedtz gerninger, da uylle dette breff bliiffue lenger End den fornemste Lygpredicken, som er tryckt udi Danmarck udi ty Aar.

Huorfor Ieg dig yckun om Affskeeden korteligen uil Errindre, aff huilcken mueligdt nogid uyder kan erfaris. som den berømde Samuittighed kunde komme til hielp.

Den tyd du ynted Epther diit forbassede hoffuid inted lenger motte ferriss med Børnen. som du uille, dyne pudtz, du paa adskillige steder haffde for. inted lenger uylle gaa an, da brød dyt fromme siind herfor med gaalle Noder eller *Miiner*, baade offuer borde och andenstedtz, saat ded uar skam at se derpaa.

Siiden om Morgenen, der Ieg sad och skreff, Sende du Hoffmeiisterinden[1]) til mig och begerede. at du motte drage dyn kaass hen til dyn Moder. du kunde slet inted uerre lenger heer. Sa suaarede Ieg: huad syger du? uil hun hen til hinder moder? Siig kun hinder. at hun bliiffuer moderen ynted welkommen. Sa kam Hoffmeiistrinden ygen och begerede ded samme. at du motte komme bordt,

[1]) Anne Lykke.

Och sagde: E: Ma: kan ynted gørre en større almyssgerning end at vnde hinder forloff at drage. Skulle E: Ma: See, huorledis ded Menniske ferriss, E: Ma: skulle forundre sig derpaa. Saa sagde Ieg: uyl hun Endeliigens syn kaass, da maa hun drage tussind deeffle y uold, naar hun uil. Sa kam Hoffmeistrinden tilbage och tackede mig for Suarrid och bad, at ieg uille skriiffue med dig til dyn Moder, Begerede derhuoss, at du motte giiffue mig godenat, førend du drogst bordt, huorpaa Ieg suarede: breffuid skal hun fa, Sa snardt ieg ded kan skriiffue, menss mange gode natter at tage aff hinder, ded er ynted myn Leiilighed, ded uil ieg spaare, yndtil uy kommer Sammen ygen.

Sa drog ieg hen til køben:, Och du sende bud epther Her: wldrich Och sagde til hannem, at du uarst glaad och tackede Gud, at den gode dag uaar nu kommen, som du lenge haffde lengdis epther, at du motte komme fraa hoffue och uerre paa dyt egiid, Och forehrede hannem sa et Skaab saoch et Stycke Skylderii, Stucken med Sylcky. Och fyckst Siiden Hoffmeistrinden hoffuid noggelen tiil Frede: Slot, at hun mig den skulle tiilstille, och hastede Saa aff gaarde och bekom saa for dyn wogen aff fyskmeiisteren [1]) 4 heste, huer aff syn faarue, liigesom dyn Opuardtning och Samuittighed haffde uerrid.

Der Ieg nu kam hiiem till køben:, daa erfaarer Ieg, dig vdi myn fraauerrelsse at haffue uerrid deer Och der forsøgdt nogle nii Pudtz med at laade hente Greff woldemar neder til dig vdi byen, udi godt folckis paahør Berømmid aff en god Samuyttighed, som forbemeldid er, mens ochsaa paa weiien giordt allehande *Brauader* med den Strenge Øffuerste Luthenandtz wllefeldtz [2]) Raad och *Assistens*.

---

[1]) Nikkel v. Tschirnhaus.

[2]) Molbech formoder i sin Udgave (I, 447), at Talen er om Korfits Ulfeldts Broder Frands; men foreløbig maa det staa hen.

Huorfor Ieg nødiss till at tencke pa tienlige myddell, at du kandt komme vdi nogen Roelighed, Sa at du inted forkaaster ded Euyge med ded tiimeliige. Och haffuer Ieg nu til dig afferdigid dysse breffuysser, Laawerss Ebbissøn[1]) och *M:* Morten, *Superintendent* offuer Aarhuss stycht. At dy dig myn mening derom Skall anmelde, huorepther du dig skaldt uyde at rette, sa framdt du ded ycke uyldt forsøge, som dig mueligdt inted uel uyl behaage. Befaalendiss dig hermed Gud y himmelen. Aff Frederichssborrig den 27 *Decem: Anno* 1630.

Christian.

Udskrift: Fru kyrsten Munck til hande.

287. 1630[2]).

Til **Frederik Günther.**

Optegnelse om det ubillige i Kejserens 1628 udstedte Elbprivilegium. Dette skal forseglet sendes til Kongen. — *Geh. Ark.*

Memoriall.

Der hamburger *priuilegium* ziilet dahiin, dass sii dii freiie *commertien* befoderen sollen vndt dii freiibeutherss von der Elbe zu halthen, wordurch der keysser mich vndt anderen an der Elbe wohnende herren dasselbe abgesnitten, weiill dii *distinction* nit daabeii. Allein wass fuhr *exorbitantien* von Engelsken vndt hollenderen offt fohrgelauffen, dass ist Iederman wiissendt, workegen sii nit dass geringeste gethan.

---

[1]) Lavrits Ebbesen (Udsøn), Lensmand paa Skanderborg.

[2]) Tidspunktet for Affattelsen af denne Memorial kan ikke bestemt angives. I April 1630 var Kongen først bleven bekjendt med Elbprivilegiet af 1628 (se ovfr. S. 262), og Memorialen maa altsaa være skreven senere. Nogle af Udtrykkene minde om Brevet til Kejseren af 9. Oktbr. (se ovfr. S. 298), særlig Ytringerne om Freiburgs Befæstning, men muligvis er Memorialen dog ældre.

Dass ke[i]ne festung auff der Elbe soll gebawet werden, ist auch in keine *obsernantig* gekommen, dan generall *tillj* freiiburch *fortificiret*.

Sende miihr dass *privilegium* versiigeldt zu.

Udskrift: Friderich giinther zu hande.

288. 1630? [1]

Til **Axel Urup.**

Om Anlæg af en Fæstning og et Slot paa den jydske Kyst i Nærheden af Kolding. — *Geh. Ark.*

Ordinandtz, huorepther Axell wrup sig skall Rette.

1. Der ligger en lang Strybell ymellom kolding och sundid, begroiid med en smuck Skou, som kan kalliss en

[1]) Til Tidsbestemmelse af dette udaterede Brev kan mærkes, at det ikke kan være ældre end 1627, i hvilket Aar (31. Marts) Axel Urup fik Bestalling som Ingenior (den ovfr. nævnte Bestallingsliste), næppe kan hidrøre fra Krigsaarene og maa være ældre end omtr. 1632, fra hvilket Aar Kongen begynder at sætte Kommaer i sine Breve mellem næsten hvert Ord, hvad der ikke her er Tilfældet. Endvidere kan bemærkes, at 3. Aug. 1630 fik Axel Urup Brev, at da han og Jørgen Skeel havde udset en Plads ved Skjærbæk kaldet „Emmernes"(?) i Koldinghus Len, hvorpaa der bekvemmelig kunde anlægges en Fæstning, skulde han afstikke en saadan (Jydske Tegn. VIII, 270, hvor den nævnte Plads er kaldet Emmerens, medens Koncepten til Brevet har et Ord, der nærmest maa læses som Emmernes). Det er nu muligt, at Planen om at lægge en Fæstning ved Skjærbæk er den, som omtales af Kongen i Punkt 4, naar det der hedder, at somme formente, at det faste Land skulde fortificeres. Kongens i Brevet omhandlede Projekt maa derimod nærmest antages at have for Øje Hovens Odde, der strækker sig mod Ø. mellem Eltang og Gudsø Vige, og den i Punkt 4 omtalte Vig maa da være Gudsø Vig; herfra var kun en kort Strækning over til Skjærbæk, og det er vel denne Strækning, over hvilken Kongen har ment, at der burde slaas en Dæmning. Hovens Odde omtales i gamle Dage som skovbevoxet (Trap, Statistisk-topographisk Beskriv. af Danmark, 2. Udg., VI, 279) og er det endnu.

peninsula, thuerdtudfor hønborrig kiircke[1]), aff huilcken en ende ymod Melfaar skall vdsees till en *fortification*, saa Stor som koldinghussis induaner kan faa rom derudi at bigge och boe.

Slottid skall ligge udi den ene Ende henad kollinghuss.

2. Imod førstendommen och wandid skall baade Slottid och byen gørriss med en mur omkring och med Iordwolle ymod ded faaste land.

3. Om wollen ymod ded faste land skall gørriss en graw, sauydt den for Stranden komme kan. Graffuen udtill landid skall med peeluerck affdemmiss fraa ded Salthe uaand, och uandid siiden med møller vdmaliss, saat Iorden aff den kan briingiss paa wollen sammestedtz.

4. Fraa enden aff samme *peninsulæ* indtill ded faste land, som somme formente at uerre tienlig till att *fortefesere*. skall Slaess en dam, saatt den wiig, som ymellom begge landen yndløbber, kan bliiffue en fersk søe. Paaded att om demningen aff fiinden skulle nogentiid ygennomskerriss, at graffuerne om byen Endaa kunde uerre fuld aff wand.

5. Dammen skall paa enden ymod ded faaste land saoch mytpaa foruaaris med *Redutter*. salediss anlagdt, at man dem vdaff *fortificationen* kan *flanchere*.

---

[1]) Hønborg Kirke kjendes ikke; derimod laa i Ellitsø Sogn Kongsgaarden Hønborg, som indtil 1557 med Elbo Herred dannede et særegent Len. I det nævnte Aar lagdes dette under Koldinghus, og selve Gaarden eller Slottet, som det kaldtes, overdroges en Avlskarl til Bestyrelse med en ganske ringe Besætning (Erslev, Danmarks Len og Lensmænd i det 16. Aarh. S. 59. Kancelliets Brevbøger 1556—60 S. 147). Dette var Indledningen til, at Gaarden, som endnu havde huset Christian III (Kancelliets Brevbøger 1551—55 S. 92), nedreves; 1638 var den, som det synes, forsvunden, men da nævnes en Hønborggaard (Danske Saml. 2. R. IV, 80). 1769 mindede Hønneborg Ladegaard (Danske Atlas V, 966) om det gamle Slot; nu er Navnet blevet forvansket til Hennebjerg Ladegaard.

6. Aldt ded, som aff forbenente *peninsula* inted kommer udi *fortificationen*, ded Skall brugiss tiill En dyrehaffue ued Slottid, huilcken Skall gørris med en *transci* udentill. Saatt, naar nogen pladtzen wiill angriibe, at hand daa først skall griibe samme pladtz an.

289. 5. Januar 1631.

Til Rigsraadet.

Grunden til dets Sammenkaldelse er Kongens Plan om Anlæg af en Fæstning til Sikring af Jylland, hvorom dets Betænkning forlanges. — *Geh. Ark.*

At uy Riigenss Raad paa denne tiid til oss haffuer ladid kalle [1]), Er Aarsagen yblandt andiid denne, At uy for dette konnigrigiss forseckering Skyld Erachter Radeligdt at uerre at legge nogle *forter* och skandtzer, Huorued Iutland kunde uerre forseckeriid for yndfall pa den syde ymod tyssland [2]).

Och Eptherdi uy uorriss mening derom Riigenss Maarss [3])

---

[1]) 6. Decbr. 1630 var Rigsraadet forskrevet til at møde i Kjøbenhavn 2. Jan. 1631 (Erslev, Rigsraadets Hist. II, 268).

[2]) Af Rigsraadets Svarskrivelse af 16. Jan. fremgaar, at Kongens Tanke var Befæstelsen af en Plads ved Kielerfjord. Jvfr. Brevet af 22. Juni 1631. Allerede 31. Juli 1630 havde Axel Urup faaet Befaling til snarest mulig at begive sig til Fyrstendømmet Slesvig og der med de tilforordnede kongelige og hertugelige Raader bese et belejligt Sted, hvor Fyrstendømmet og Jylland kunde befæstes mc . al ydre Gevalt og Indfald (Sjæll. Tegn. XXIV, 424). Sammen med Axel Urup foretog Raaderne Jørgen v. Ahlefeldt og Kaspar v. Buchwald samt Henrik Schrøder Undersøgelser og udsaa en Plads ved Kielerfjord, som tilhørte Kaj v. Ahlefeldt (Slange S. 719 f.). 2. Oktbr. 1630 foreslog Kongen derefter Hertugen Befæstningen af Staden Kiel eller et andet ved Havet beliggende Sted; men Hertugens Svar af 6. Oktbr. var ikke synderlig imødekommende (Lackmann, anf. Skr. IV, 69. 73 f.).

[3]) Jørgen Skeel.

Schrifftlich haffuer ladid forsta. Saa skall Riigenss Raad den ygennomse Och oss derriss betenckende derom lade forstaa, Sasom dy ded for oss. derriss federne land Och *Posteriteten* achter at forsuare.

Københaffuen den 5 *Ianu: Anno* 1631.

Christian.

290. **7. Januar 1631.**

Til Rigsraadet.

Hensigtsmæssigheden af en Alliance med Generalstaterne til Beskyttelse af den fri Handel i Østersøen og Nordsøen i Anledning af Sverigs Overgreb henstilles til dets Overvejelse. — *Geh. Ark.*

Eptherdi den *Allianse* ymellom kon: y Suerrig och dy *Generall* Stater numehr haffuer ende, och kon: y Suer: høiieligen sig bemøiier Den at bringe pa fode igen [1]), paded ha: ker: *hoc rerum statu* kan gørre Sig ganske Meiister aff Østersøen, disse konnigriger til merckelig *præiuditio* och *total Ruin* y lengden,

Huorfor oss raadeligdt Siinis kon: y Suer: *intent* udi tyde at *contraminere* Och med dy Stater *General* gørre *Allianse*, Saauidt den frii handel och uandel udi Øster och Nordtsøen angaar, Eptherdi man fornemmer forbenente Stater dertil at *Inclinere* [2]).

---

[1]) Det 1614 mellem Sverig og Generalstaterne sluttede Forbund paa 15 Aar udløb i Maj 1629 (jvfr. ovfr. S. 266). I den Anledning havde den svenske Agent Ludvig Camerarius baade 1629 og 1630 arbejdet i første Række paa Afslutningen af et helt nyt Forbund, i anden Række paa Fornyelsen af det gamle. Hans Anstrengelser førte dog ikke til noget Resultat (Aitzema, anf. Skr. III, 1, 209 ff. Schybergson, Sveriges och Hollands diplomatiska förbindelser 1621—30 S. LXXXVII ff.).

[2]) Jvfr. Axel Arenfeldts Beretninger, omtalte hos Fridericia, anf. Skr. I, 178. 1 Novbr. 1630 var han rejst tilbage fra Nederlandene.

Huilckid Riigens Raad fliiteligen Skal offuerueiie och betencke, Sasom ded udi sig selffuer udkreffuer. Och dy ded for gud y himmelen, for oss, derriss federne land och *posteriteten* uil forsuaare Och uerre bekend. Och oss derris mening derom laade forstaa [1]).

Køben: den 7 *Ianuarij Anno* 1631.

Christian.

291. **7. Januar 1631.**

Til Rigsraadet.

Om Nødvendigheden af at sørge bedre end hidtil for de udskrevne Søfolk med Besolding og Bolig. — *Geh. Ark.*

Ded er Riigenss Raad bekendt, Med huad besuerlighed Man bringer Søefolckid til ueiie, Naar floden skall vdrystis, Och at ded konnigrige Norrie ued Søkanten fast ganske er Øde formedelst den wdskriiffning, Som Aarligenss skeer.

Huorfor der uyl tenckiss paa middel, at man kan *accommodere* Søefolckid bedre med besoldingen och lossomenter, Saat dii ud aff andre inted *graueris*, Som Nu skeer [2]).

Køben: den 7 *Iann: Anno* 1631.

Christian.

[1]) Rigsraadet fraraadede i sit Indlæg af 16. Januar bestemt at slutte et mod Sverig rettet Forbund med Generalstaterne og anbefalede kun at forny det gamle burgundiske Forbund (Erslev, anf. Skr. II, 271 f.).

[2]) I sin anden Betænkning af 16. Januar gjorde Rigsraadet Forslag om Midler til at gjøre Udskrivningen til Flaaden mindre besværlig og om Opførelsen af Boliger til Skibsfolk i Kjøbenhavn paa et ved Holmen nærliggende Sted; hertil bevilgede det en treaarig Afgift af hvert Skib. 28. Januar udkom et Kongebrev herom. Nyboders Opførelse begyndte ogsaa 1631 (Erslev. anf. Skr. II, 270. 274. Nielsen, Kbhvns Hist. og Beskriv. IV, 450 f. Lind, Nyboder og dets Beboere S. 9).

292. 7. Januar 1631.

Til Rigsraadet.

Der maa tænkes paa Midler til at fremtvinge Overholdelse af Regeringens Befalinger. — *Geh. Ark.*

At *Mandaterne* ynted holliss, menss leggiss hen. Naar dy erre lest, ded er huer man bekendt.

At Befahlingerne ynted Eptherkommiss, ded erfahrer man dageligens. Huorfor der uil tenckis paa middel, at Sliigdt kan *remedieris*[1]).

Køben: den 7 *Ianu: Anno* 1631.

Christian.

293.* Omtr. 18. Januar 1631.

Ordre om Udstedelsen af et Rekreditiv (for Oberst Comargo) til Tilly. Mundtlig skal der udtales en Lykønskning i Anledning af dennes Udnævnelse til Overgeneral for den kejserlige Hær. — *Geh. Ark.*

Eiin *Recreditif* ahn *Tillj.*

Ihn kegenwardt dess densken Sekretarij Iffuer wiind Soll ihm der beskeidt gegeben werden, dass man ganss gerne vernommen habe, dass ihm dii hoe *scharse* vom keys: betrawet seii, wunsken ihm glyck vnd guthen *succes* zu selbigem *offitio*[2]).

---

[1]) Rigsraadet henledede som Svar herpaa Kongens Opmærksomhed paa de Privilegier, der erhvervedes af enkelte Personer mod de almindelige Befalinger (Erslev, anf. Skr. II, 273).

[2]) I de sidste Dage af Oktbr. 1630 var den endelige Aftale bleven truffen mellem Kejserens Befuldmægtigede og Tilly om dennes Overtagelse af Overkommandoen (Klopp, Tilly im dreissigjährigen Kriege II, 99), og i Slutningen af Decbr. havde han sendt Oberst Comargo til Kongen med Kreditiv, dat. Halberstadt 4. Januar 1631 (ny Stil). Rekreditivet for Comargo udstedtes 18. Januar, og da Kongen i et senere Brev til Tilly af 27. Febr. omtaler, hvorledes han har lovet

294. 26. Januar 1631.

Til Frederik Günther.

Et Svar paa Kejserens Skrivelse skal opsættes. Hamborg maa gjøre en Indrømmelse, før Kongen overgiver Striden til Kommissionskjendelse. — *Geh. Ark.*

Dass keiisserliche Schreiben ahn mihr wiiauch dess *sollititanten* schreiben ahn hendrich Randtzou habe Ich durchgelessen vndt befunden, dass dem keiisserlichem schreiiben woll zu beandtworthen Ist, Alss sollestu auff eiine andtwordt auff Selbiigess schreiben bedacht sein. So du mihr zeiigen kanst. wan godt wiil. dass Ich Nach kopen: kommen werde [1]).

Dii hamburger dörffuen sich nit Indbilden. dass ich mich eiinige *commission* vom keys: lasse auffdriingen [2]). Ehe dii *Restitutio ablatj* passiiret. welchess auch *nullo Iure* geskeen kan, Sii mugen auch darzu aussbetteln. wehm sii auch wollen.

Auff fride: den 26 *Ianu: Anno* 1631.

Christian.

Comargo. der var sendt til ham efter Tillys Overtagelse af Generalatet, at pleje samme gode Forstaaelse med ham som med Wallenstein (Fridericia, anf Skr. I, 190. Ausländ. Reg.), kan det sikkert antages, at Kongens Ordre hører til det nævnte Rekreditiv.

[1]) Der er uden Tvivl Tale om Kejserens Skrivelse af 12. Decbr. 1630, hvori han i Anledning af Kongens Opfordring af 14. Septbr. om at tage Hensyn til Hertug Frederiks Ansøgning om at faa Stifterne Bremen og Verden tilbage havde mindet Christian IV om Lybekkerfredens Bestemmelser. Kongens Svar udfærdigedes paa Frederiksborg 7. Febr. 1631; han henviste deri til sine Sønners gamle Ret til Stifterne og hævdede sin Beføjelse til at intercedere for dem (Fridericia, anf Skr. I, 176. 183. Ausländ. Reg. Udkastet i Ausländ. Conc. med Frederik Günthers Haand).

[2]) I sin Skrivelse af 24. Septbr. 1630 havde Kejseren meddelt Kongen sin Hensigt at nedsætte en Kommission i den hamborgske Strid (Fridericia. anf. Skr. I, 173; jvfr. ovfr. S. 298 og Brevet Nr. 296).

295. 28. Januar 1631.

Til Frederik Günther.

Han skal svare Kurfyrsten af Sachsen, at hvis Kongen havde faaet tidligere Underretning om den forestaaende Sammenkomst, havde han sendt Gesandter til den, og bringe ham en Nytaarshilsen. — *Geh. Ark.*

Auff dess Chur: von Saxen schreiben sollestu andtwordt machen. dass daa man ess etwass zeiitlicher hette erfahren. dass dii zusammenkumst hette sollen gehalten werden. So hette ich meine diiner auch dordthiin abfertigen wollen[1]).

Auff dass ander schreiben kan man ihn hinwiiderumm Eiin Newess Iahr wunsken.

Fride: den 28 *Ianu: Anno* 1631.

Christian.

Udskrift: Friiderich Gynther zu handen.

296. 3. Febr. 1631.

Til Frederik Günther.

Modbemærkninger mod en kejserlig Skrivelse med Forslag om Bilæggelse af den hamborgske Strid. — *Geh. Ark.*

Ich wberskiicke diihr hiibei dass keysserliche schreiben, so gesteren hinthergebliiben[2]), worbeii zu *consideriren.*

[1]) I en Skrivelse af 29. Decbr. 1630 havde Kurfyrst Johan Georg indbudt Kongen, lige saa vel som de andre Stænder af den augsburgske Konfession, til et Møde i Leipzig 6. Febr. 1631. Kurfyrstens Brev modtoges først 28. Januar, og Kongens Svar, hvori han beklagede, at Indbydelsen var kommen for sent, udfærdigedes 7. Febr. (Ausländ. Reg. Fridericia, anf. Skr. I, 182 f.)

[2]) Kejseren havde ved en Skrivelse af 22. Decbr. 1630 meddelt Kongen Nedsættelsen af en Kommission i den hamborgske Sag, bestaaende af Hertug August den yngre af Brunsvig-Lyneborg, Tilly og den kejserlige Hofkammerraad Reinhard

1. dass dess keyssers *suspension* der von ham: gegebene *priuilegij* nit viil auff sich hatt. weiil er nit bemechtiget ihnen solchess zu geben, 2. dass dii zuehne *commissarij* keiine fiirsten dess Reix. wii allezeit gebrewlich. Man hat auch nihmahl gehoret. dass durch *commissiones* Sachen konnen endtskeiiden werden. So eiiness herren hoheiit vndt *Regalien* betreffen.

Hiibeii wiil der von ham: höffligkeiit ahngezogen werden. dass dii Bernhöiiterss miihr I: k: w: tituleren.

Fride: den 3 *Febru: Anno* 1631.

Christian.

Udskrift: Friiderich giinther zu handen.

297. 8. Febr. 1631.

Til Frederik Günther.

Der skal skrives til Henrik Rantzau om noget Tømmer, som Hertugen af Gottorp har lovet Kongen. og til Christian Pentz. der skal forhandle med Jakob Morse om Tilbageleveringen af det engelske Halsbaand og om Betalingen af hans Tilgodehavende. — *Geh. Ark.*

Ein Schreiben ahn hendrich Randtzou. dass ehr ahnfohderung thun soll. dass dass holdtz. so der herdtzog mihr zugesagdt. auss dem kyler waaldt fordtgebracht wiirdt

von Walmerode. Denne Skrivelse modtoges 2. Febr. og besvaredes af Kongen med et Brev af 10. Febr.. hvori han beklagede. at Kejseren ikke havde indladt sig nærmere paa hans Klager over Hamborg. og udtalte, at han vilde gaa ind paa Kommissionen, hvis Hamborgerne forinden tilholdtes at tilbagegive Kongen de tagne Skibe og Varer. og hvis Kommissærerne instrueredes om ikke at tage noget Hensyn til Elbprivilegiet af 1628, der maatte være ophævet ved den i Freden fastsatte Fornyelse af alle Kongens Rettigheder (Lackmann, anf. Skr. IV, 3. Ausländ. Conc.). Jvfr. Brevet Nr. 300.

nach fohrigem abskeidt. *Item* Ein Schreiben ahn Penss. dass ehr Iacob Morssen wissen lasse. dass dass geldt zur glyckstadt verhanden. So er haben Soll. vndt dass er den halssbandt nach der glyckstadt bringen soll[1]. Vndt weiil von der fillligen Summa noch 15000 dl. mangelen, so erstess tagess von den gelderen[2]). So fraw heiilwich Randtzowen Erben mihr erlegen mussen[3]). So soll auff sohdane Summa meine *obligation* veruertiget werden. dass ihm Moridtz *a tempore more* dii renthe soll erleget werden. wohrum Er mit ihm zu *tractiren* hatt.

Fride: den 8 *Febru: Anno* 1631.

Udskrift: Friderich giinther zu handen.

298.* **9. Febr. 1631.**

Til Frederik Günther.

Instrux i Anledning af hans Rejse til Kursachsen med Prinsen, dels med Hensyn til den paatænkte Forbindelse mellem denne og Kurfyrstens Datter, dels for at bevæge Kurfyrsten til af yderste Magt at støtte sine Trosfæller i Tyskland ved Dannelsen af en ny Hær. — *Geh. Ark.*

Instruction. wohrnach vnser *Secretarius* Friderich Gunther sich richten Soll.

Vnser *Secretarius* Sol sich gefasset machen. dass ehr erstes tagess sich mit vnserem Herdtzuilgeliebthem Sohn

[1]) Det 1627 af Karl I sendte Halsbaand var blevet pantsat til Kongens Faktorer Brødrene Hans og Jakob Morse (Moritz) i Hamborg (ovfr. S. 95). 22. Juni 1631 udstedtes en Kvittering til Christian Pentz i Anledning af, at han havde tilbagegivet Kongen det pantsatte Halsbaand (Patenten). Jvfr. Brevet Nr 300.

[2]) Her mangler Verbet (skulle betales ell. lign.).

[3]) 28. Januar 1631 udgik Kongebrev til Wulf v. Buchwald og Johan Schönbach om at trænge ind paa Arvingerne efter den da lige afdøde Fru Helvig Rantzau (til Seedorf) om en hurtig Betaling af de 20.000 Rdl. hun skyldte Kongen (Voss's Exc. B. XXXXIV. 10).

den Priindtzen naher Liichtenberch zu vnsere herdtzuilgelibthe Schuester dii Chur: witwe[1]) folgen kan vndt S: L: auffuarthen.

Weiil nun Selbiige reiisse fohrnemlich darzu angestellet, dass S: L: der Priindtz dess Chur: zu Sax: L: tochter[2]) Sehen mugen, vndt dii Meiissener verslegene vndt Lystige leuthe seindt, dii S: L: den Prindtzen lychtlich eiinss auffbiigen können, daa man seiine sachen Niit woll ihn acht hatt, Insonderheidt weiil sii von vnserer herdtzuilgelibthen Schuester ihn allem grossen beiifall haben werden, ihn betrachtung dass I: L: daa ihm lande ihr *Domisilium* haben nebenst allem dem, so sii in disser weldt vermack. Alss soll vnser *Secretarius* S: L: den Prindtzen zu allen zeiithen, wan Ehr gelegenheit darzu haben kan, Raathen, dass S: L: sich, Souil der almechtiger gnade darzu geben wiil, woll fohrsehe vndt Niimandtz von den obengemelthen *discurs* in eiinem oder anderem beliiben, Sondern allein Godt dem Almechtigen vhm raadt vndt beiistandt ahnruffen.

Daa nun uberverhoffen selbiigess frewlein S: L: nit gefallen muchte, Sol S: L: ihnstendich gerathen werden sich daselbst nit auffzuhalthen, mit fohrwendung, man wolle mit dem Ersten *solenniter* vhm dass frewlein werben lassen.

Daa Áber Selbigess frewlein Nach skiickung dess Allerhögsten S: L: gefallen wiirdt, So hatt ess seiine richtigkeiit, wohrauff der Chur: v: Saxen nebenst Seiiner gemahll[3]) sich balde Einstellen werden, Beii welcher ahnkomst vndt *præsens* nichtess dan *Generalia ss. curialia more ge[r]manico* Soll ahn dii handt genommen werden, allein dass S: L: dess fewelein(!) fraw Mutther, wiiauch dem

[1]) Hedevig, Enke efter Kurfyrst Christian II af Sachsen († 1611); hun havde sit Enkesæde paa Slottet Lichtenberg i Sachsen.

[2]) Magdalena Sibylla.

[3]) Magdalena Sibylla af Preussen.

frewleiin dii *Præsenten.* So S: L: mit sich haben, zugestellet werden.

Wan nun solchess *passiret* vndt man dess Chur: zu Saxen guthe *Affection* zu vnserem Herdtzuilgelibthem Sohn Spiiret, So sol vnser *Secretarius* gelegenheit suchen ihn geheim mit S: L: dem Chur: zu reden vndt ihm ahnmelden. Er habe vnserendtwegen mit S: L: zu reden, wohrahn dem gemeiinehm wessendt höchlich ahn gelegen. Daa nun vnser *Secretarius* S: L: Solchess ahnzuhören *Promdt* vnd wyllich befindet, So hatt er zu bitten, dass S: L: ihm zeiit vndt stelle darzu nennen wolthe, darneben begeeren, dass nihmandt ohne dii, so dem wercke woll *affectioniret*, darzu muchten gezogen werden.

Wan Nun vnser *Secretarius* zu der *Audiens* verstatted wiirdt, Sol ehr *Primo* S: L:·dii itzige grosse gefahr, wohrein dii Euangeliske *Religions* verwanten begriffen, zu gemiihte fiihren, vndt das S: L: zuledtz nit werden leehr aussgehen, Derohalben S: L:, So dass fuhrnemste geliidt vnserer *Religion* ihm Römiskem Reiich ist, Byllich beii zeiithen dass ewsserste darbeii thun Solthen, Ihn betrachtung dass S: L: ess sonsten fiihr godt ihm himmel, der liiben *Posteritet* vndt lehder mennichlich nit verandtworthen können.

Wan nun S: L: sich werden vernemmen lassen, S: L: wolthen gerne dass ihrige darbei thun. Aber dass kegentheil wehre starck auff den beiinen, also dass man beswerlich ohne grosse gefahr konthe Etwass zu *tentiren* ahnfangen.

Wohrauff vnserer *Secretarius* zu andtworthen hatt, Man fiinde wol mittell darzu, wan S: L: vndt dii semdtliche Euangeliske Chur:, fiirsten, Stende vndt Stette sich in verfassung Stellethen mit besetzung ihrer festungen vndt armirung ihress ausskusses vndt Eiine ahnsehendtliche *Armei* ahn abgelegenen Örthern zusammen lauffen lassen, So zu ihrem folcke stossen konthe.

Daa Nun vnser *Secretarius* vernemmen wiirdt, dass

S: L: der Chur: Eiinige beliibung zu solchem wercke habe, So soll er S: L: vnsere gedancken Eröffenen:

1. Dass eiine ahnsehendtliche *Summa* geldess muste zusammen gebracht werden vndt auff Lybeck, hamburch vndt Brehmen auff wexel wbermacht werden, wohrfuhr man ihm kunfftligem friilinck 15000 Man konthe auff dii beiine bringen.

Vndt weiil der *Ranus*[1]) nirgend zu finden Ohne ihn Lybeck, ham:. Brehmen vndt landtzu holstein gottorptz teilss, alss muste S: L: der Chur: sich darhin bemiihen, diiselbe darhin zu *disponiren*, das Sodaness folck beii ihnen geworben vndt fiihr bezaahlung ein zeiitlanck lossiiret wurde.

Reiitherei ist ganss nichtess Nudtz darbeii, dan diiselbe geringe diinste vndt den vntherthanen grossen Skaaden thudt, dii wachten können durch *Dragonen*[2]) genuncksam versehen werden, auch dii kuaarthiir durch skuffell vndt Spaaden so verwahret werden, dass man sicher sein kan.

Daa Nun S: L: der Obersten halber eiinige Erwehnung thudt, So soll vnserer *Secretarius* S: L: berichten, dass wiihr ahm liibesten Segen, dass vnser viilgeliibther Sohn her: friderich das Regiimendt, So zu Brehmen geworben, *commandirete*, vndt dass, So ihn holstein zusammen gebracht wiirdt, von vnserem viilgeliibthem Sohn her: wldrich *commandiret* wurde, zu obersten Leuthenanthen darbeii konthen gebrawchet werden der *caualiir*, so itzo ihn

---

[1]) Rimeligvis Rendezvous (som Kongen ellers skriver: Randeus), Samlingssted for hvervede Tropper.

[2]) Dragonerne, en dengang ny Vaabenart, vare væbnede og indexercerede til at kæmpe baade til Fods og til Hest; de betragtedes nærmest som beredne Infanterister og henregnedes ikke til Rytteriet (J. Heilmann, Das Kriegswesen der Kaiserlichen u. Schweden zur Zeit des 30jähr. Krieges, Leipz. u. Meissen 1850, S. 35. 39. Vaupell, Den danske Hærs Hist. II, 551).

Brehmen *commandiret*. vndt hiibener[1], so beii her:[2] friiderich v: holstein sich auffheldt vndt S: L: dess Chur: diiner ist.

Beii dii Regiimenter, so zu lybeck vndt ham: geworben werden, können dii gebrauchett werden, so Skon daa verhanden vndt vnss fohrhin gediinet haben.

Welchess alless *secretament* gaar wol zugeen kan. alss geskee solche werbung allendthalben Nur zu ihrer *Defension*. vndt konthe man mit Sodaner *Armei* dii Elbe oder wesser auffgeen vndt dem Obersexiskem kreiidtze *Recontriren*[3]. wan man ess begeret, wohruber dem kegentheill dii kuartiihr Sehr enge kanthen gemacht werden, alsso dass sii ihren fuss ihn ihrem eiigen kuartiiren setzen mussthen, welchess ihnen ehe dan itzo zu Eiinem guthem *Accordt* bringen wiirdt dan itzo. daa man Sii *pro libitu* rathen lest, wii sii wollen.

Disses Soll vnser *Secretarius* nihmandt. er seii auch, wehr er wolle. offenbahren Ohne S: L: dem Chur: zu Saxen. Wass ehr nun darauff zur *Resolution* bekommen wiirdt, dass hatt er vnss allein beii seiiner. ob godt wiil. glyckliche wiiderkomst vnthertheiinigst zu *Referiren*[4].

Auff friiderichssburch den 9 *Febru: Anno* 1631.

Christian.

---

[1]) Oberstlieutenant Christian Hübner havde en høj Stjerne hos Hertugen af Gottorp, indtil han indvikledes i Otto Brüggemanns Sag og 1641 forvistes (Slange S. 831 f. 968 (bis). 975. Moller, Cimbria lit. II. 372).

[2]) Ordet er skrevet to Gange.

[3]) ɔ: rencontriren.

[4]) Om Frederik Günthers Sendelse til Kurfyrsten og Kongens Planer, der foruden Ægteskabet mellem Prins Christian og Magdalena Sibylla gik ud paa Dannelsen af et tredje Parti i Tydskland, som skulde indtage en Mellemstilling mellem Sverig og Kejseren, se Fridericia, anf. Skr. I, 184 ff.

299.* 16. Febr. 1631.

Til Frederik Günther.

Yderligere Instrux for ham med Hensyn til hans Forhandlinger med Kurfyrst Johan Georg om Maaden, hvorpaa den paatænkte nye Hær skal dannes og organiseres. Kurfyrsten bør love at holde Kongens Opfordring hemmelig. — *Geh. Ark.*

Daa Nun S: L: der Chur: v: Saxen vnseren fohrslag gefeldt vnd *ad Particularia* Skreiithen wolthe vndt vnseres bedencken von vnserem *Secretario* zu wissen begehrete. So hatt Er S: L: vnsere Meehnung folgender gestaldt zu endecken.

1. Dass keiin Oberster zu Pherd vndt gaar wehnich zu fusse zu bestellen Nötich. Ihn betrachtung dass ihr *tractament* fast So hoch sich belauffet alss dii helffte der Soldathen ganser Soldt.

2. Wan man wber dii Reutherei wol *Qualificirte* Riitmeister hat. So kan man dii *Companien* verlegen. wohrhin man wiil. Nachdem dii gelegenheit ess leiiden kan. welchess nit geskeen kan. wan Sii vnther eiinen Obersten *commandiret* werden, So nit nachgeben wiirdt. dass sein Regiimendt von einander geleget wiirdt. Dan ehr alssdan Seiines gefallens dii vntherthan nit Skiinden kan.

3. Wan Nun Ein herre Erliiche vndt wol versuchte Riitmeister hatt, dehren Ieder eiinen kleinen Obersten *Agiren* kan. So findet man besser Reiither ihm felde. vndt Reiithen dan viil mit. dii sonsten zu hausse bliiben. Wan Sonsten Eiin Oberster 1000 Pherd zusammen bringen soll. So nimdt er Seiinen Bruder. Schuager oder verwanthen. Iaa woll gaar Seiinen gewessenen *Paiisi* zum Riitmeister vndt woll zu höeren *Scharsi.* welche Sliim Slem *sibi similem* wiiderum zu pherde bringen vndt alle örther. daa ihr *Randeus* geordnet. *Ruiniren* durch ihress panketiiren vndt wolleben.

Eiine wol *formirte com:* sol billich von 200 woll *Armirte* Reiither vndt 25 *Archibusirer* Starck Sein mit seiiner

Regulirten Bagaiisi ohne huren[1]) woll geordnet Sein. Ihm *Marsiren*. fechten vndt anderen zufellen hatt der Elteste riitmeister das *commando* wber fiihr *companien*, welches dem herren diinlicher Dan ein Oberster mit grossen kosten zu halthen, der doch nit weiither dan Eiin man verrichten kan.

4. Wan dii meiiste Regiimenther zu fuss Miit eiinen wol *Qualificirten* Obersten Leuthenandt. Eiinen *Maior* nebenst Seiinem leuthenandt, Eiinen versuchten Quartiirmeister mit seiinem leuthenandt. Eiinen diichtigen Prouiiandtmeiister mit seiinem leuthenandt, welche alle darneben *companien* fiihren, versehen, vndt der rest alss dreii oder fiihr *com:* mit guthe *capiteins* versehen Sindt, So hatt man zu hoffen, dass darmit durch gottes des Almechtigen zuthun Ihn allem woll ist mit zu rechte zu kommen, wan dasselbige. So beii solchem wercke gehöret, darbei ist, ausserhalben wessen nichtess zu hoffen ist.

5. Dii bestallung auff gross hanss vndt kleiin hanss mussen mit grossem Bedacht gemacht werden, Nachdem man ess ausfiihren kan, vndt das der zoldt ahn allen Orthen geleiich gehett, sonsten verursachet ess grosse *confusiones*. Ess ist viil besser, das man mit Soldathen genaawe dinget vndt ihnen dass zukommen lesset, alss dass man ihnen grossen zoldt machet, den sii nit bekommen, welchess verwrsachet, dass man keiin *Regimendt* halten kan, vndt dii lender *Ruiniret* werden.

6. Dii viilen *Generalen* Nudtzen wehnich, dan sii dem herren Mehr kosten dan faast dii halbe *Armej*, vndt wan Geldt verhanden, So sehen sii zu, dass sii bezahlet werden, godt gebe, wii ess mit dem Erst zugehe.

Wan beii eiiner *Armej* Ein *Qualifisirter* Feldtmarskalck nebenst seiinem *Adiutanten*, Eiin Erfahren *Maior*

---

[1]) De hørte ellers med til Hærene og stode under Opsigt af særegne „Hurenwebler" (Jahn, Christian IV's Krigshist. II, 546).

Nebenst Seiinem *Adiutanten*. Ein geskiickter Quartiirmeister vndt prouiandtmeister mit ihren *Adiutanten* dass Regiimendt *commandiren* Ihn beiiwessendt Ihrer herren. So kan ess mit vndt durch ihnen woll bestaldt werden. also das ess recht zugeet.

Vnserss Ermessens So hetten dii fursten, graffuen, herren vndt v: Aadel, So noch mittel zu leeben haben, biillich etwass fuhr ihre diinste. So sii der *Religion* vndt ihrer *Libertet* halber thun können. etwass zu fohderen, Sondern biiss auff besser gelegenheit Billich waarthen mussen.

Vndt mussen fohrgenanthe sich zu *Generalen. commissarien*, kriigessrehte vndt dergeleiichen *offisiis* wol gebrauchen lassen, Souern man sii inss kunfftich fuhr rechtskaffene leuthe achten vndt halthen Soll.

7. Dii *Artholori* kan durch Eiinen *Qualificirten* Obersten Leuthenandt *commandiret* werden, der sich allemahl Nach dess feldtmarskalckiss *order* zu richthen hatt. welcher Oberster Leuthenandt *Necessario* eiin *Regimendt* zu fuss haben muss, So *continue* beii der *Artholorie* lossiiret vndt nirgendt andersswoh sich finden lassen.

8. Miit der *Armej*. wohruon wiihr Ihm fohriigem gedacht[1]), So ahn der Elbe vndt wesser konthe auff dii beiine gebracht werden, Ehe dan das kegentheiil ess waar wurde, wollen wiir gaar woll Ohne eiinige *Generalen* zu rechte kommen, daa nun geldt verhanden, dass man kan gudt Regiimendt halthen. Wan wiir vnseren fohrigen *Maioren*, den v: Slammenstrup[2]). beii der hand haben. So wollen wiir zu den wberigen gudt raadt wiissen.

Daa nun vnser *Secretarius* vermercken kan, dass der Chur: beliibung zu seinem ahnbringen hat. So soll er vrsache Suchen Obgedachten Slam: zu *Auisiren*, das er sich

[1]) Jvfr. ovfr. S. 327 f.

[2]) Generalmajor Balthasar Jakob v. Schlammersdorf (ovfr. S. 14. 99).

zu vnss verfügen Soll, welchess er fuglich vnther dem Skeiin Seiinen Rest zu fohderen thun kan.

Daa Nun S: L: der Chur: diiss werck sich gefallen lest. vndt S: L: vermeiinen dii Stette dahin zu *disponiren* können. wii ihm fohrigem gedacht[1]. So muss dii Stadt Lyneburch auch Eiin *Regi:* auff den Beiinen bringen. Sonsten wiirdt man Niit So starck auffkommen können. das man dem kegentheiil dii waage halthen kan.

Dii Stetthe Mussen zu dem folcke. so beii ihnen geworben wiirdt. dass lauffgeldt. gewehr. kraud vndt lodt vndt ander Nodtturfft herlangen. auffdass kein *disputirens* nötich, wan das folck fordt soll. Zu dehm folcke Ihn holstein. wohrnhm ihm fohrigem Erwehnung geskeen. Muss dii nodtturfft von geldt. gewehr vndt dergeleiichen Nodtturfft. So alhii nit alless kan auffgesetzet werden. beii handen gebracht werden.

Weiil nun diises S: L: zeiitlichess vndt Ewiigess *Conserviret*, So haben S: L: mit deroselben *Religions* verwanthen dissen vnseren wolmeiinenden fohrslag ihn acht zu Nemmen vnd Eiingedenck Sein. dass wiihr S: L: Solchess ahn dii hand gegeben.

Wiihr versehen vnss gensslich zu S: L:. dass Souern disser wolgemeii[n]ther fohrslag S: L: Niit ahnsteet. dass dan S: L: vnss desswegen nit melden werden[2]. Sondern solchess beii sich behalthen. wohrauff vnser *Secretarius* S: L: Churfürstliche *parole* von sich zu geben begeren Soll. Welchess alless vnser *Secretarius* fleiissich vndt getrewlich Seiinen Ehden vndt Phliichten Nach verrichten Soll vndt vnss zu Seiiner. ob godt wiil. glyckliiche wiider zuruckomst getrewliche *Relation* thun. *Actum* fride: den 16 *Febru: Anno* 1631.

Christian.

Udskrift: Friidericho Gunther zu handen.

[1]) Ovfr. S. 326.
[2]) Nemlig til Kejseren.

300. **Omtr. 18. Febr. 1631.**

Til Frederik Günther.

Han skal begive sig til Hamborg og ved Forhandling med nogle af de fornemste i Staden søge at opnaa Tilbagegivelse at de tagne Skibe og Varer samt Udbetaling af en Skadeserstatning, inden den kejserlige Kommission begynder sin Virksomhed. — *Geh. Ark.*

Vnser diiner friiderich gunther Soll sich Erstess tagess Naher hamburch verfiigen [1])

Vndt vnther dem Skeiin, dass ehr miit Iacob Morssen wegen dess Engelsken klenodi zu reeden habe [2]). Beii solcher gelegenheiit Soll er gelegenheit zuchen mit etzlichen von den fohrnemsten ihn der Stadt zu rehden vndt erforsken, wii Sii daselbst zur *Restitution* vndt Aussöhnung geneiiget.

Weiil nun liichtlich zu ermessen ist, dass vngeleiiche meinung daruber fallen werden, wii Es gemeinlich geskeen Phleget, Alss hatt vnser diiner ihnen zu gemiithe zu fiihren, dass dii keys: *com:* fiihr der tiihr [3]) vndt diiselbe keiinen ahnfanck gewinnen kan, ehe vndt befohr dii *Restitutio* geskeen. Daa nun diselbe Etwass nach ihrer ahnkomst *tardirete*, so werden sii solchess ahn keys: hoffe gelangen lassen, wohrauff balde Ein *monitorium* Erfolgen wiirdt vndt folgendt Ein *Mandatum*, welchess alless spiildung der zeiit vndt andere vngelegenheit machen wiirdt, vndt sii doch, ehe dii *com:* inss werck kan gestellet werden, dii *Resti:* thun mussen.

Daa Es nun ahn dii *com.* geskriitthen, vndt nach laudt dessen Einhaldt auff *compositions* mittelen soll ge-

---

[1]) Jvfr. om Tiden for denne Sendelse det følgende Brev (Nr. 301) og Fridericia, ant. Skr. I, 185.

[2]) Se ovfr. S. 324.

[3]) Jvfr. ovfr. S. 322 f. De kejserlige Kommissærer kom i Begyndelsen af April til Lyneborg, men Kongen sendte ingen Befuldmægtiget, og de maatte rejse bort med uforrettet Sag (Fridericia, anf. Skr. I, 193).

dacht werden. So wiirdt vhm nichtess anderss *replicando. duplicando. triplicando* konnen gesagdt oder geskriiben werden, dan von der aussohnung. vndt wii weiidt man Eiinander ahn der Elbe gestendich sein Soll. vndt wass beii selbiiger *commission* nit kan geslichted werden. dass muss doch *ordinaria uia Iuris* aussgefiihret werden.

Weiil ihnen Nun durch Selbige *Com: Pro more* grosse kosten zuwaxen werden vndt muglich geriinger fohrtheiil. So hatt vnser diiner ihnen zu raahten. Sii *accommodireten* sich beii zeiithen. *Restituirten* dii skiiffe. Erleegethen 300000 dl. fuhr ihren begangen Mudtuillen. Ihn betrachtung dass daa diiss werck auff dii lange bancke solthe gespiilet werden. dii Stadt ham: wurde zehen mahll grösseren Skaden ahn ihrem handell vndt wandell haben dan sohdaness geldt.

Vhm dii freii *commertzien* auff dem Elbstraum vndt wass zur Eiinicheit dinlich, Daruhm zu *tractiren* Sollen *commissarij* ihn *Aprilj* geordnet werden. So zuiisken vnss vndt sii richtigkeiit machen können.

301. **18. Febr. 1631.**

Til Frederik Günther.

Han skal i Hamborg kjøbe en Diamantring, som skal blive betalt til en med Sælgeren aftalt Tid. — *Geh. Ark.*

Wnser *Secretarius* Sol zu hamburch beii *Alberto Dionisio*[1]) Oder beii Eiinem anderem. So er ihm anleiitung auff geben wiirdt. Eiinen demanthen riinck aussnemmen. der fiirdtzehen oder fuffzehen hunderdt thaler werd ist[2]).

[1]) Albertus Dionis eller Dionysius, tidligere Montmester i Glückstadt, fra 15. Juni 1630 Inspektør over Tolderne sammesteds, synes altsaa paa dette Tidspunkt at have været bosiddende i Hamborg (Brevene 1632—35 S. 35. Den ovfr. nævnte Bestallingsliste. Hist. Tidsskr. 5. R. IV. 528. 735).

[2]) Ringen skulde formodentlig bruges som Foræring til det sachsiske Hof (se ovfr. S. 326).

welchen riinck wiir kegen dii zeiit. So vnser *Secretarius* zusagen wiirdt, binnen hamburch wollen bezahlen lassen.

Actum friderichssburch den 18 *Februarij Anno* 1631.

Christian.

302.* 20. Febr. 1631.

Til Kurfyrst Johan Georg af Sachsen.

Kreditiv for Frederik Günther. — *Haupt- u. Staats-Archiv i Dresden.*

Freundtlicher, vilgelibter Vetter, Schuager vndt bruder, Ahn E: L: habe ich kegenwertigen meinen Sekretarium abgefertiget, Sachen von *importantie* E: L: meinendt wegen zu *proponiren*. Niit zueifflende, E: L: werden Solches von ihm mit *patientia* vernemmen vndt ihm nit allein ihn geheiim *Audiens*, Sondern auch gewiirige *Resolution* wiiderfahren lassen. Welchess vhm E: L: zu verskulden Ich mich freundt, vetther, Suager vndt bruderlich befleiissigen wiill.

Befehle E: L: hiimit dem schudtz des Allerhögsten vndt verbleiibe dii zeit meines lebens

E: L: getrewer vetter, Schuager vndt Bruder

Christian.

Auff friiderichssburch den 20 *Febru: Anno* 1631.

Udskrift: Meinem viilgelibthen vetther, Schuager vndt Bruder, dem Churfursten zu Saxen zu handen.

303.* 25. Marts 1631.

Til Enkedronning Sophie.

Kongen fraraader hende før efter Sommerens Forløb at indlade sig i Underhandlinger med Tilly. — *Universitetsbibl. i Rostock.*

Freundtliche, Herdtzuiilgeliibte frau Mutter, Ich habe von meiinem leiib *Medico*[1]) das *memorial* von uegen der *tractaten*. So E: L: der Braunssuigske gelder halber[2]) mit *Tillj*[3]) zu phlegen gesinnet. Emphangen. worauff Ich E: L: freundt Sohnlichen nit bergen Soll, Dass ich in allen muglichen dingen E: L: zu diinen ich mich skuldich Erkenne. Es duncket mir aber Itziger zeiit nit Raadtsam zu sein. Sich mit obengenenten *Tillj* in einige *tractaten* zu geben. Ehe vndt befohr disser fohrstander Sommer passeret. E: L: konnen sii mit guthen worten auffhalten, kegen *Michaelis* oder *Martinj* können E: L: doch Eben dass thun, So ihr gefeldt. Befehle E: L: hiimit dem liiben godt vndt verbleiibe dii zeit meines lebens

E: L: gehorsamer Sohn
Christian.

Auff fride: den 25 *Mar: Anno* 1631.

Udskrift: Meiiner Herdtzuilgeliibthe frau Mutter zu handen.

304. 4. April 1631.

Til **Tolderne i Sundet.**

Befaling til at forstrække Smeden Kaspar Fincke med 300 Rdl. — *Geh. Ark.*

Worriss Tollere vdi Helssingør skall forstrecke Cassper fincke[4]) med trehundrid daler, Som hannem Eptherhanden

[1]) Henning Arnisæus.
[2]) Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig-Woltenbüttel skyldte Enkedronningen 300.000 Rdl. foruden Renter (Schlegel, Sammlung zur Dän. Gesch. II, 4. 147 f. 156 f.).
[3]) Om Tillys Pengekrav paa Frederik Ulrik se Klopp, Tilly im dreissigjährigen Kriege I, 515 ff.
[4]) 18. Januar 1631 havde han faaet Bestalling som Klejnsmed paa Kjøbenhavns Kronborg og Frederiksborg Len.

skall affkortiss Paa huess arbeiid, som huoss hannem giordt bliffuer. Hanss hussbreffue[1]) skall tollerne taage till sig Och dem huoss sig beholde, indtil hand haffuer giordt saa megid arbeide ferdig, som dii tre hundrid rix daler sig beløbe kan.

Aff frede: den 4 *Aprilis Anno* 1631.

Christian.

Udskrift: Tollerne vdi helsingør tiill hande.

305. **Omtr. 12. April 1631.**

Til Frederik Urne.

Besked om en Del Arbejder, der skulle udføres paa og ved Frederiksborg. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Ordinantz, huoreffter Frederich wrne Sig skall rette.

1. Hand skall giøre flittig anfodring hoes Stadtholderen om, huis thill Skolens bygning[2]) behøffuis, saa och thill kammeriunckernis Cammer att fli kan fornøden giøris.

2. Hand skall ochsaa vere derom, att Statthołderen skaffer Steen thill pladzen[3]), saa och att Iørgen Beffuer dennom legger.

---

[1]) Husbrev, Skjøde paa et Hus (Kalkar, Ordbog II, 301).

[2]) 29. Marts 1630 havde Kongen udfærdiget en Fundats om Oprettelsen af en Skole i Hillerød. 1630 skjænkede han ogsaa en Gaard til den, men den synes senere at være bleven solgt og kan derfor ikke antages at være bleven benyttet. Dog maa Skolens Opførelse være begyndt 1631, om den end først indviedes 1633 (Dahl, Hist. Efterretn. om den kgl. lærde Skole ved Frederiksborg I 22 f. v ff.).

[3]) Pladsen omkring Neptunusbrønden (Friis. Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 262 f.).

3. Statholderen er befalett att fortinge med en brøndmester att legge de Rør udi brønden paa pladzen. huilckett att det skeer, skall Frederich wrne haffue agt paa. Saa och att Steenhuggeren thill gaffns opsetter dend Steenpille, huorpaa billederne skall Staa. Naer nogen billeder skall løfftis eller fløttis, da skall hand paa itt røck lade hendte nogle udaff bøsseskøtterne fra Chroneborgh. som det forrette kand.

4. Frederich wrne skall thillholde tømmermendene. att de forferdiger det. de fortinget haffuer udi badstuffuen och hønsegaarden.

5. Naer willom Lackei[1]) kommer udaff Engeland, saa skall de fassaner. som hand medfører. settis udi en aff de Luckelser. som offuerdragen er med Stricker, Och naer de fra Greffuen aff Oldenborgh ankommer[2]). da skall de settis udi dend anden løckelse. Dend, som kommer med kaninerne, skall haffue sitt quarteer derudi det Cammer paa enden aff hønsehuset imoed slottet. som der er en skorsteen udi, vdi huilcket quarteer der skall setis et Sengested, som hand och dend, der kommer med fassanerne, kand ligge udi.

6. Wdaff kaninerne skall hand ingen slippe. førend Gud vill, ieg kommer hid igien.

7. Det planckeuerck, som lucker dend backe nest ned dend Lille Ladegaard. skall wnderstenis. Saa att samme Caniner udi fremtiden icke kand komme derunder. huortill bønderne skall føre Steen. naer de haffuer thillsaaed. Att graffue vnder planckeuercket. som Stenene skall Settis, saa och att Sette Stenene. det skall fortingis med en graffuer.

8. Dend broe. som gaaer fra wrtehaffuen thill Smerlingdammen, skall med ny fiele beleggis och fra bonden op

[1]) Villum Adam Lakaj, se Brevene 1636–40 S. 72.

[2]) 1. Maj udfærdigedes et Brev til Grev Anton Günther af Oldenborg med Tak. fordi han vilde sende nogle Fasanhøns (Ausländ. Reg.). Jvfr. Christensen, Agrarhist. Studier I, 67.

med fiele beslais, saa att fisken intet derigennom komme kand uden igennom tuende hull, som skall ladis Aaben, som to ruser kand Staa for.

9. Frederich wrne skall thillholde ladegaarsfogderne paa begge ladegaardene, att de formedelst smaa drenge och piger lade luge byggit, Naer det er en Spand lang opløben. De skall forrette sligt med bare fødder och haffue en kurffue paa armen, huorudi de skall kaste klinten.

10. Winterstuffuen skall leggis med Sorte och huide Stene, som paa gangen ligger, och om de icke er nock, da skall der hendtis flere udaff haffuen thill kiøbenhaffn.

11. De bielcker, som ligger offuer dørren udi winterstuffuen, dersom mand gaaer ud paa gangen, skall borttagis.

12. Gullet udi dend blaa Stuffue skall omleggis, huor till en hollends Murmester skall brugis.

13. Gullet skall leggis lige udi Ridderstuffuen, der som det er Siuncket, och skall samme gulff begyndis att legge fra pillerne och intet fra muren.

14. Trommeterstolen udi Ridderstuffuen skall fløttis hen till dend side, som kackeloffnen Staaer.

15. For Ridderstuffuen skall giøris en Dørgerigt med Sin tillbehør[1]).

306. 1. Maj 1631.

Til Frederik Urne.

Om Brolægningen af en Plads paa Frederiksborg, om Salget eller Udlejningen af en Gaard og om Æggeudrugningen. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Du skalltt giøre flittig anfodring hoes Stattholderen om pladzen att legge paa Frederichsborgh[2]).

[1]) Modtaget paa Frederiksborg 12. April 1631.
[2]) Jvfr. ovfr. S. 337.

Dend gaard, dend forrige *Visiteur*[1]) haffde, skall enten Selgis for sitt werd eller och forhyris thill wisse folck, som uill giffue mest thill hyre.

Hønsequinden skall forskaffis ferske egh, naer de forrige haffuer leyett deris thid ud.

Lad Stattholderen wide, om der er kommen nogen kylling udaff offnen[2]), Siden att ieg haffuer veret derfra. *Vale.* Aff Glygstad dend 1 *Maij Anno* 1631[3]).

307.* 5. Juni 1631.

Til Hertug Adolf Frederik af Meklenborg.

Kongen fastholder sin tidligere Udtalelse; han vil ikke ubesindig indvikle sig i en ny Krig, men vil heller ikke helt opgive sine Trosfællers Sag. Han afviser med Bestemthed, at han er Skyld i Hertugens ulykkelige Stilling. — *Geh. u. Haupt-Arch. i Schwerin.*

Freundtlicher, Viilgelibter Vetter Vndt Sohn, E: L: schreiben habe ich emphangen Vndt daraus den einhaldt Verstanden, Verhalthe E: L: darauff freundtlich nit, dass

---

[1]) Talen er om Diderik Hessel, der var Visitør i Sundet 1623—29 (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 205). 27. Novbr. 1630 fik Frands Rantzau og Frederik Urne Brev om at Kongen havde bevilget, at Hessel, som havde forset sig ved ikke at være saa tro og flittig i sin Bestilling, som han burde, maatte aftinge Sagen. Meningen var, at han skulde afstaa Kongen sin bedste Gaard i Helsingør, men i Begyndelsen nægtede han at gaa ind derpaa og vilde heller ikke stille Forlovere; derfor fik Frederik Urne 3. Decbr. Ordre til, hvis han ikke strax indstillede sig, da at sende ham som Fange til Dragsholm, og samme Dag udfærdigedes der et Brev til Lensmanden der, Klavs Daa, om at indsætte ham i Fængsel. Men da Hessel netop da indstillede sig og altsaa vel gik ind paa de foreslaaede Betingelser, blev det sidste Brev ikke brugt (Sjæll. Tegn. XXIV. 456 f.) 6. April 1631 fik Hessel derpaa Bestalling som Visitør i Norge (Norske Rigsregistr. VI. 306 ff.)

[2]) Jvfr. ovfr. S. 257 f.

[3]) Modtaget paa Frederiksborg 7. Maj 1631.

mihr Vnuergessen ist, wass E: L: fuhr wehnich zeiit in der gelyckstadt mit mihn geredet. Vnd wass ich E: L: darauf zu andtwordt gegeben, worbei ich ess noch Verbleiiben lasse. Ihn betrachtung dass ich ess fuhr godt nit Verandtworthen kan, dass ich meine Vntherthan alleine *Grauiren* Solthe, daa doch andere sich *eximiren*. Vndt ich dii laast alleine mudtuilliger weiisse mich auff den halss laden solthe. Ich habe E: L: fuhr dissem den Leiibziiger Sluss abzuwarthen nit gerathen, dass ich eben denselbigen alleiine zu folgen mich *obligiret*, Sondern darmit meine gemudtz meinung Endecket, dass ich *pro qvota* Vom demselbigen zutretten nit gemeinet[1]).

Dass E: L: in dii Vngelegenheit gerathen, worein sii nun Stecken, dass geet mich, weiiss godt, Smerdtzlich zu herdtzen.

Dass ich aber darein wrsache sein Solthe, dass bin Ich mit Niichten gestendich. Vndt wiirdt ess meiine *Apologia* auffweiissen, wan diselbe herfohr komdt. Och[2]) ich andere oder andere mich darbeii gebracht haben.

Wass ich daruon fuhr fortheil gehabdt Oder auch gesucht, dass ist dem Allerhögsten godt zum besten bekandt, der alless nach seiinem wolgefallen Enderen kan. Befhele E: L: hiimit den liiben godt Vndt Verbleiibe

E: L: getrewer Vetter Vndt Vather
Christian.

Auff friderichsburch den 5 *Iunij Anno* 1631.

Udskrift: Meiinem Viilgelibthen Vetthern Vndt Sohn, her: Adolff friiderich zu Meckelemburch zu handen[3]).

---

[1]) Om Beslutningerne paa Mødet i Leipzig og Christian IV's afvisende Holdning overfor dem se Fridericia, anf. Skr. I, 187. 189.

[2]) Læs: ob.

[3]) Hertugen har paategnet: „reçu le 13 Iuny en Lubegk".

308. 18. Juni 1631.

Til Rigsraadet.

Forlangende om, at Raaderne herefter hver for sig skulle indgive skriftlig Betænkning over Kongens Forslag. — *Geh. Ark.*

Eptherdi wy formedelst den Allerhøiistes Nadige hielp Numehr En Rom tiid haffuer forrestanden disse Riiger och Lande. Och uy ymidlertiid haffuer *obseruerit* Radeligdt at uerre. At naar Riigens Raad vdaff oss nogid *Proponeris*, at dii daa oss derpaa derris betenckende Enhuer *a part* skrifftlig lader tilkomme. Vdi betrachting at sliigdt Stor Riichtighed vdi al tilfall kan forarsage.

Huorfor Riigens Raad herepther skall derriss Erklering paa worriss *Proposition* oss laade till hande komme. Som forbemeldid Er[1]. Befalendiss Eder hermed den gode Gud, forbliiffuendiss Eder sambdt och y Seer med all kongelige gunst och naade wel beuogen. *Datum* københaffuen Slot den 18 *Iunij Anno* 1631.

Christian.

Udskrift: Menige Danmarckiss Riigiss Raad tiil hande.

309. 22. Juni 1631.

Til Rigsraadet.

Under Henvisning til dets tidligere Udtalelse om Hensigtsmæssigheden af at befæste Landet saa nær ved den tydske Grænse som muligt gjør Kongen opmærksom paa, at det Sted, som bedst egner sig til Befæstning der, er i Adelens Eje. Han spørger om, ved hvilke Midler det skal erhverves, og om det ikke er raadeligt, at der snart tages fat paa Fæstningsarbejderne. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Rigsraadet udtalte sig i et Indlæg af 22. Juni bestemt mod Kongens Ønske, og dette Standpunkt fastholdtes i særlige Betænkninger, afgivne af alle Raaderne undtagen Frands Rantzau i Dagene fra 1—7. Juli (Erslev, anf. Skr. II, 279 ff.).

Epthersom uy for nogen tiid siden Riigenss Raad Nadigst haffuer *Proponerit*, denne tiidtz farlige tilstand och høiie fornødenhed at vdkreffue. At Riigit mod dy tydtske grendtzer med nogle festninger bleff forseckerit, Och Riigenss Raad da sig vnderdanigst erklerede, at Io nermehr man ymod den tydtske grendtze siig kunde *fortificere*, Io større seckerhed haffde Riigit sig deraff at foruente, Naar offuer Och vnder Eiideren haffdiss udi acht[1].

Sa haffuer uy siden den tiid Nadigst Aasteederne besiiet och dessen leiilighed forfarit, den grund, huorpa uy Nadigst erachte samme *fortification* bekuemmeligst at kunde anleggiss, Nogle udaff Aadell udi uorre førstendomme at tilkomme.

Huorfor Riigenss Raad skal betrachte, først huorlediss och ued huad middel samme Aadelgodtz oss och kronen kan tilforhandliiss, dernest ued huad middel festningerne nu strax kunde biggiss och forferdigis.

Saframdt nu Riigens Raad formener Radeligdt at uerre, at med den *fo[r]tification*, som ued vnder Eiideren Riigit til forseckering skal anleggis, nogid snardt skulle begindiss, da uille uy udi egen persohn paa uorriss reiisse henad glyckstad begiffue oss hen til den ordt, huor uy formener Pladtzen ligger, som dertil bekuem Er, och den anuisse uorriss *Ingenier* Axell wurup.

Skulle och samme werck en tydlang anstaa, da seer uy ycke, huortill man skulle samme Pladtz Stordt besee eller nogen wmage derom gørre.

Huorfor uy Nadigst Riigenss Raadtz betenckende derpa med ded første begerer[2]. Och erre uy dennom

[1]) Jvfr. ovfr S. 317.

[2]) Rigsraadet tilraadede i sit Svar af 26. Juni at erhverve den Kaj v. Ahlefeldt tilhørende Grund ved Kielerfjord ved Mageskifte; det haabede, at Udgifterne til Fortifikationen kunde bestrides af hvad der var deputeret til Fæstningsbygninger (Erslev, anf. Skr. II, 292 f.).

Sambdt och Sechr med all kongelige gunst Nadigst beuogen. Giiffuid paa worriss Slott københaffuen den 22 *Iunij Anno* 1631.

Christian.

310. 27. Juni 1631.

Til Klavs Daa.

Han skal gjøre sig Umage for hos Rigsraadet at opnaa en større Bevilling til Opførelse af Boder til Søfolkene; Kongen vil ikke gjøre Udlæg paa det uvisse. — *Geh. Ark.*

Eptherdi Ieg ynted kan See. at dy boer till Søefolckid med den yndkomst. som dertil *deputerit* Er [1]), udi 60 Aar kan bliiffue ferdiig. Och dig Er beuyst, huad macht dette Riige paa Søen liigger. Ochsaa huad dig deran Er gelegen. huad for folck du y dag eller y morgen med fechte skaldt, naar behoff gørriss. Saa skaldtu samme werck dig laade uerre angelegen, Paaded man till nogen richtighed dermed kan komme. førend Raadid skiilliss ad [2]). Miig at forlegge penningen Och siiden taage snack derfor. som uell før skeed Er, ded er ynted myn leiilighed. *Valc.* Aff frede: den 27 *Iunij Anno* 1631.

Christian.

Udskrift: Riigenss *Admirall* til hande.

311. 9. Juli 1631.

Til Frederik Günther.

Om nogle Foretagender, som Kaspar v. Buchwald skal lede ved et kjøbt holstensk Gods. med Hensyn dels til Bygningsarbejder dels til Samlingen af Jorderne under Hovedgaarden. — *Geh. Ark.*

[1]) Jvfr. ovfr S. 319.

[2]) Rigsraadet vilde dog ikke gaa ind paa nogen yderligere Bevilling til dette Formaal (Erslev, anf. Skr. II, 296). Jvfr. Brevet Nr. 312.

Verzeiichnuss, wii Cassper v: Buchwaldt [1]) ess mit dem guthe, So von den Steedygen Erben gekaufft ist [2]), verhalten Soll.

1. Dass hauss, So zu bawen angefangen Ist, Soll Er decken lassen vndt ganss fertich machen lassen, also dass dass korn vndt futther darein kan vndt von fiihe verzeehrett werden.

2. Dii Ecker vndt wiissen, So vnther der Bawren Ecker vndt wiisser zerstrewet Liigen, Soll Er ausstausken, also dass der hoff seiine Ecker vndt wiissen fuhr sich allein habe.

3. Den gaarten vndt wass fohrhin mit plancken ist vermachet gewessen, dass soll er wiiderum ihn fohrigem stande bringen lassen.

4. Dass wohnhauss sol Er wiiderum auffbawen lassen. Dii abdeiilung desselbigen hausses soll hernacher angeordnet werden, wan dass hauss vnther dach ist.

Actum Glyckstadt den 9 *Iulij Anno* 1631.

Udskrift: Friiderich Gunther zu handen.

---

[1]) Amtmand paa Segeberg.

[2]) Godset Bramstedt ved Flækken af samme Navn i Segeberg Amt ejedes fra Slutningen af det 16. Aarhundrede af Gerhard Steding, efter hvem det ogsaa en Tid bar Navnet Stedingshof. Uden Tvivl havde han giftet sig det til, thi hans Hustru hed Elisabeth Fuchs, og Christian III's bekjendte Kancellisekretær Kaspar Fuchs havde ejet det. Ved Skjøde af 9. Maj 1631 solgte Gerhard Stedings Enke og hendes Medarvinger Godset Bramstedt til Christian IV, som to Aar senere skjænkede det til Vibeke Kruse (Noodt. Beyträge zur Erläut. der Hist. der Herzogth. Schleswig u. Hollstein I, 653. Archiv f. Gesch. etc. der Herzogth. Schleswig, Holstein u. Lauenb., hrsg. v. Falck, IV, 122. Dsk. Mag. 4. R. IV, 354).

312. 28. Juli 1631.

Til Rigsraadet.

Besvarelse af en Række Forslag fra det, bl. a. om Øxenkjøb, Øxentolden i Slesvig, Kornhandelens Frigivelse, Udskrivning af en enkelt Skat, Kommandoen over Landfolket, Skadeserstatning efter Krigen, Landets Befæstning, Ydelsen af de Kongen lovede Penge, Skatterestancer og Midler til Baadsmandsbodernes Opførelse. — *Geh. Ark.*

Erklering paa dy *Puncta*, Som Riigenss Raad Oss den 4 *Iulij Anno* 1631 *proponerit* haffuer [1]).

1. Naar alle forordninger, Som vdgangen Er, bliiffuer *Reuiderit, corrigerit et in ordinem Redigerit*, da bliiffuer denne uden thuiffuel uel ynted glemdt [2]). At *Reassumere* denne och forbyga alle dy andre, Som *Reipub:* kunde uerre Sa *conditionabilia*, ded syniss oss inted Raadeligdt at werre.

2. Naar uy for den Øxentold udi forstendommid heer vdi Riigid kan bliffue *contenterit*, da erre uy Nadigst tylfriidtz, at den, som vdi førstendommid oppeberriss, ma affskaffis [3]).

3. 4. Epthendi Breffuen om kornenss Opgiiffuelsse och om den beuilgede Enfachte Skaatt aldt Erre herfraa forsendt, saa haffuer dii thuende syn rychtighed [4]).

5. At Stylle landfolckid vnder derriss *offiserer* [5]), ded

[1]) Trykte hos Erslev, anf. Skr. II, 291 ff.

[2]) Rigsraadet havde ønsket, at alle de Forordninger, der handlede om Øxenkjøb, maatte samles til en enkelt, og at derved særlig Kjøbmændenes Landkjøb i Landsbyerne maatte forbydes.

[3]) Raadet havde af Hensyn til Adelens Øxenhandel foreslaaet Ophævelse af den nye Øxentold i Slesvig (jvfr. ovfr. S. 295 f.) og som Erstatning derfor Indførelse af en forhøjet Øxentold i Kongeriget.

[4]) 22. Juli var udgaaet Breve om en Enkeltskat, og 25. Juli om Ophævelse af Forbudet mod Kornudførsel (Erslev, anf. Skr. II, 278 f.).

[5]) Raadet havde tilraadet, at Landfolket i Jylland sattes „i det forrige Beredskab".

erachter uy gaffnligdt at uerre, Naar yngen offuer dennom settiss vden dy, som dette konnigrige til Ehre och tieniste werre kan, Och yngen formedelst wiild eller wenskab til nogen bestilling befodderit bliiffuer.

6. Huerman Bør at aduariss til herredtztyng och landtztyng *Publico Edicto*. At om hand formener sig vdi forgangen feyde med wrett nogiid haffuer Myst. At hand daa ynden Aar och dag derom taaler eller och at haffue skaaden for hiiemgeld[1]).

7. Wdi denne *punct* erre uy Nadigst med Riigenss Raadtz mehning Eenss. ynted thuifflendiss, at sliigdt Io skall *causere* mynder foruohr[2]) til herredagen.

8. Vdi denne *punct* Erre uy vdi liigemade ganss Ehnig med Riigenss Raadtz *oppinion*[3]).

9. Naar den beginte *fortification* udi førstendommid er kommen til syn *Perfection*, da Erachte uy tylig nock at uerre at tale om fleere[4]), Och formener uy, at om Nogen wyder *contribution* kunde vdgiiffuiss tiil Riigenss *Securitet*, at den da Nytteliiger til Søefolckenss *Accommodation* kunde anuendis.

10. At dii penning, Som Niilss kraag tiil *Armeiien* vdgiffuid haffuer[5]), Skulle yndregniss udi den Summa, som oss vdaff Riigenss Raad loffuid Er[6]), formener uy ynted at kunde skee, Eptherdi samme penning, lenge førend friidden Sluttid bleff, vdaff Riigenss Raad til kriigsfolckens vnderholding beuilgiid waar. Huad Renten udaff den vdloffuede Summa belanger, Daa Erre uy dermed

---

[1]) 25. Aug. udgik en Forordning om Trætter foraarsagede ved Fjendens Indfald i Jylland (Erslev, anf. Skr. II, 279. 298).

[2]) Forvar formodes af Kalkar (Ordbog I, 738) her maaske at betyde Hindring, Indsigelse.

[3]) Punkt 7 og 8 angik forskjellige Procesforhold, om hvilke Frdg. af 25. Aug. ogsaa handlede.

[4]) Raadet havde tilraadet Befæstningen af Aalborg.

[5]) Jvfr. ovfr. S. 213.

[6]) Jvfr. ovfr. S. 201 f. og Erslev, anf. Skr. II, 279.

Naadigst *contant*, Och naar uy dy lenssmendtz Naffn vdaff uorris Stadtholder udi køben: Erfharer, som med skattenss oppebørssel forsømmelig werrid haffuer. Daa skall dy bliiffue affskaffid. saatt Riigenss Raad ued lou och rett Restandtzierne kan aff dennom laade foddre.

11. Dy husse och boeliger at laade opbigge. Ephtersom dy begiindt Er. ded Er ganske wmueligdt. Eptherdi uy altiid skall gørre forstreckning paa aldt ded. dertil Skall, vdenad ded. som til samme bygning *contribueris*, maa til worriss yndkomst *Perpetueris*[1]).

Actum frede: den 28 *Iulij Anno* 1631.

Christian.

Udskrift: Danmarckiiss Riigiss Raad tiil hande.

313. 29. Juli 1631.

Til Rigsraadet.

Om Tilvejebringelsen af Midler til at betale Kaj v. Ahlefeldts Gods ved Kielerfjord med, hvilket Kongen har indladt sig paa Forhandling om at kjøbe til Anlæggelsen af en Fæstning. — *Geh Ark.*

Proposition.

Huorpa danmarckiss Riigiss Raad. Som Nu tiil Otthense kommer[2]). vnderdanigst med første Leiilighed derriss betenckende oss Skall lade tilkomme.

Eptherdi Riigens Raad for nogen tiid siiden for Raadsamdt Erachtid haffuer. Dette konnigrige til forseckering paa Østerkanten. ded neste ymod tyssland mueligdt waar. At *fundere* En *fortification*[3]). Saa haffuer uy oss for kordt tiid forleeden hen tiil Leffuenss Aaue forføiied Och derhuoss

[1]) Jvfr. ovfr. S. 344.
[2]) Om Raadsmødet i Odense se Erslev. anf. Skr. II, 298.
[3]) Jvfr. ovfr. S. 343.

En Pladtz ued kylerførde liggendiss funden. Som bekuem er Tiil dette konnigrigiss *securitet* at kunde *fortificeris*.

Och eptherdi Samme ordt Paa key v: Aanefeldtz godtz ligger, Och hand godtzid inted uyl skylle ad [1], yckeheller ded bordtskyffte, Menss samme godtz Oss till vnderdanigste Ehre nill affstaa for 170000 dl., Och endog Summen er nell Stor, Sa haffuer uy dog den angrendtzende faarlighed faast større befunden, End at man for Sliggen Summa Sadan Riigenss forseckering Skulle sette baag dørren. Huorfor uy med forbenente key v: Aanefeldt haffuer begiindt at *tractere* Och worriss *Ingeniør* Axell wrup til Samme Pladtz sendt. Saadan *fortification* at sette y werck.

Och eptherdi ded forslag, som vdaff Riigenss raad tiil Siiste herredag giordt Er, ynted kan klecke tilatt betaale Samme key v: Anefeldtz godtz, Saframdt worriss geld. som ingen om haffuer, Skall til Omslag betaaliss, At dy daa tencker paa andre och bekuemmelige middel, Enten at et vdskud vdaff Aadelen Och Stenderne bliiffuer forskreffuen [2], Som middel dertill kunde betencke, Elleroch at En dobbeldt skaadt vdi steeden for den Enfachte. som beuilgiid er, Paabydiss, huoraff den halffuepardt til samme godtziiss køb kunde anuendiss.

Saaframdt Nu yngen anden middell findiss kan, Daa Erre uy Naadigst tilfriidtz, At førend Riigenss welfaardt Skulle bliiffue Epther, at Ett eller thu aff uorriss ringiste Leehn dertiil Selgiiss, wansiiet att sliigdt dette konnigriige ringe *Respect* huoss Naboerne wiil *causere*. *Valete*.

Aff frede: den 29 *Iulij Anno* 1631.

Christian.

Udskrift: Danmarckiss Riigiss Raad tiil hande.

---

[1] Kaj v. Ahlefeldt ejede paa det omtalte Sted Godserne Knoop. Bülck, Seekamp og Holtenau.

[2] Efter Rigsraadets Raad i dets Betænkning af 4. Aug. indkaldtes Stænderne 25. Aug. til Møde i Kjøbenhavn 14. Oktbr. (Erslev, anf. Skr. II, 298 f. 301 f.). Jvfr. Brevet af 18. Aug. 1631.

314. 31. Juli 1631.

Instrux for Karen Sehested som Hofmesterinde for Kongens yngre Børn. — *Afskr. i Kgl Bibl., Ny kgl. Saml., Fol., 626.*

Epthersom wy oss Elskeliige fru karren Seested [1]) for worriss Elskeliige kerre Børns hoffmeiistrinde antagiid och bestillid haffuer. Saa skal hun vdi samme syn betroede bestilling sig forholde:

1. At gud y himmelen deraff kan haffue loff, priis och ehre. wii deraff kan haffue *contentament*, och hun sielffuer deraff kan haffue et berømmeligdt naffn och rychte huoss alle gaadt folck. saoch huoss oss kan haffue kongelige gunst och nade at foruente.

2. Hun skall syt lyff och leffnid inden och uden huss Saledis anstille, At børnen ydaff hinder ingen forargelsse tager.

3. Hun Skal tilholde børnen Morgen och afften med tilbørlig *Reuerens* at gørre derris bønner tiil gud y himmelen och med syn Person giiffue dennom tiil sliigdt gode *Exempell*.

4. Hun Skall ochsaa flitiliigens med Børnen søge kyrcken. naar der Preddickiss, och ingen aff dennom steede at bliiffue derude. vdenad dy forhindriss vdaff siigdom, yckeheller skall hun steede, att piigerne eller derriss folck maa bliiffue udaff kyrcken, menss dennom tilholde, att dy følger med y kyrcken. Och saa lade lucke studørren.

5. Naar moltiid holliss, daa skall børnenss stue och kammer saoch waskerkelleren hollis luckt, indtill man staar op fraa bordid. Och paded ymidlertiid ylden inted skal gaa ud, daa skall fyrbøderen holliss tiil at legge saa

[1]) Karen Sehested, Datter af Klavs Sehested og Anne Nielsdatter Lykke. Søster til Hannibal Sehested og Enke efter Tyge Kruse til Stenalt, var Hofmesterinde for de kongelige Børn 1631—34 (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 131. Smith, Grevinde Ulfeldts Hist. I, 56 f.).

megiid ued udi kackeloffnen, førend hand gaar vd. saat hand er uyss paa, at den inted kan brende vd, førend dy kommer fraa taffelen ygen.

6. Børnen med hoffmeiistrinden, Iomfru och piiger, som Paa stuen beskeden Er, skall tilsammen siidde vdi Stuen och gørre huissom dy haffuer at gørre Och inted søge huer Syn wraa at sydde udi.

7. Wdi børnens skole skall ingen vdaff piigerne sig laade finde om dagen, yckeheller derinde ligge om Natten, menss vdi stuen vdi Slaabencke, som om dagen skall staa luckte.

8. Afften och Morgen skall Stuedørren och dørren Neder till waaskerkelleren luckis och opluckiss ygen om Morgenen tiil en uyss tiid.

9. Hoffmeistrinden skal inted tilstede børnen, at dy snacker och *discurrerer* med piigerne eller nogen anden vdi wiinckell eller wraaer. Naar piigerne dennom Ikled haffuer eller nogen anden tieniste forrettid haffuer, daa skal dy strax gaa fraa dem hentiil derriss gerning och ingen gemenskab med børnen haffue.

10. Befinder hun nogen forsømmelsse huos nogen aff dem, som Børnen at vnderuisse forordnid er[1], daa skall hun sliigdt oss strax laade uyde.

11. Ingen vdaff børnen skall hun tilstede at Skriiffue nogen tiil, y huem ded och uerre kan, vdenad ded skeer med uorris mynde.

12. Erfaahrer Hoffmeiistrinden, Nogen aff dennom, som Børnen til opuarting forordnid er, det uerre sig manss eller kuiindtz persohner, Nogiid andid end, som ded gaat skeell føre kan, forrehaffuer, da skal hun oss derom ad-

[1] Lærere for Børnene vare paa denne Tid Mag. Christoffer Christensen Holbæk og Alexander v. Kückelsom (om hvilke se Molbechs Udg. af Brevene I, 472, Brevene 1632—35 S. 266 f. og Smith, anf. Skr. I, 62 ff.).

uaare, Paded uy derpaa med gudtz naadiss hielp udi tyde kan skaffe Raad.

13. Hoffmeistrinden skall haffue god och fliitig acht pa Børnen Sundhed. Saat dy inted hiemmehigens slaar y dem, som dennom ynted tiener. Naar dennom epther den Almechtigiss uelbehaag nogiid skulle tilhande komme. daa skall hun oss strax derom aduaare, saatt dertil, saa uyt mueligdt, udi tyde kan *Medicamenta* bliiffue brugdt.

14. Hun skal haffue god acht paa Børnens wlliid och lynnid. saatt deraff ynted forkommis.

15. Børnenss fodrede kleder skall leffueriss Bundtmaageren til att foruaare. Naar dy dem ynted lenger bruger om Aariid.

16. Paa skredderen skall hun haffue god acht paa. at hand med børnenss kleeder salediss omgaass, som ded sig bør, Och at hand dy dageliige kleder. som nogen forbedering behøffuer, af hannem om afftenen annammiss och om morgenen ygen leffueris.

17. Naar nogid Niit skall gørriss til Børnen. daa skall hoffmeistringen(!) giiffue god acht pa. huad hand dertil emphanger, Och huad hand deraff giordt haffuer. Saat alting kand gaa rett tiill.

18. Hoffmeiistrinden skall haffue god acht paa. at inted vdaff Børnenss Sølff. guld, perler och kleenodyer, som dennom aff oss til at bruge faat bliiffuer. forrickt bliiffuer. Menss børnen tilholde. at dy sliigdt sielffuer holder vdi god acht och foruaring. Saat piiger och gesindecken inted faar ded at løbe med.

Actum Nykøbing den 31 *Iulij Anno* 1631.

Christian.

Paaskrift: Hoffmeiistrinden fru karren Sestedtz *Instruction.* Med hinderss vnderholding och hinderss folck skall ded holliss. liigesom ded med fru Anne lycke holliid Er udi alle made.

315. 31. Juli 1631.

Til Frederik Urne.

Om Indretningen af en Retirade og Anbringelsen af en Slagbænk paa Frederiksborg[1]. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Du skalltt med dett første mueligtt er lade giøre itt hiemmelighed paa gangen, som gaaer udaff børnenis kammer ud paa wolden. Som skall Settis tett op thill dett skur, som de toer udi, imellom wolden och Samme waskersted, Saa att pigerne intett om natte tide haffuer behoff att Søge dett, Som udi Rundelen er, icke heller løbe under i kelleren.

Du skall ochsaa lade giøre en Slabenck udi Stuen, som de skall lucke om dagen, Saa att ingen aff dennom kommer att ligge udi Rundelitt. Nykiøbingh dend 31 *Iulij Anno* 1631[2].

316. 18. Aug. 1631.

Til Christian Friis.

Den paatænkte Fæstning ved Kieler Fjord, som Kongen har givet Navnet Christianspris, behager ikke Hertugen af Gottorp. Kongen tror ikke paa en Forbindelse mellem Kurfyrsten af Sachsen og Kongen af Sverig. Forskjellige Nyheder fra Tydskland. — *Geh. Ark.*

Dy offuerskiickede breffue tiil Stenderne dy fører willem Lakey nu med sig ygen[3].

Der Ieg nu uaar huoss her: frederich tiil kiil. da kunde man Nock mercke, at den festing, som udi negden

[1] Lensregnskaberne for Frederiksborg vise, at Kongens Døtre med deres Hofmesterinde opholdt sig paa dette Slot, og Ordren angaar derfor det.

[2] Modtaget paa Frederiksborg 9. Aug.

[3] Jvfr. ovfr. S. 349.

derhuoss affstucken Er. behager huercken herr eller knecht. dog huercken kunde dy eller turde taale Ett ord derom.

Den Odde, som samme feesting Er affstucken Paa. Som gør haffnen ued kyll. kalliiss Priisserordt. huortor Ieg den tilkommendiss festing haffuer kalliid *Christianspriis*. Den Alsommechtigste gud giiffue Syn naade tiil, at densamme maa uerre anlagdt och begiindt. hanss allerhelligste Naaff(!) til loff. priiss och Ehre Och Landene paa begge siider till gaffn och gode.

I gaar fyck ieg skriffuelsse fraa den Engelske *Ambassiador* [1]. Som formener, att Chur: aff Saxen wiil *coniungere* sig med kon: udi Suerrig, huortill dog ingen *apparentie* er. Eptherdi kon:. udi Suerrig begiinder at *Retirere* sig. Hanss folck udi Slessingen Er dreffuen tilbage tiil hannem ygen och forfølgiss sterck vdaff dy keysserliige. Vdi *Tillis* kuarteer er stor hunger och dyr tiid. saat Ett pund brød koster En riix daler, Och er *presummerlich*, at kon: udi Suer: ickeheller haffuer øffuerliig [2]. Biiskoppen udaff Brehmenss datterman haffuer Erlangiid huoss keysseren *immission* vdii Biskoppens godtz ued Lybeck, eptherdi hand haffuer taagiid ded fraa dattermanden, huessom hand haffuer giiffuid hannem [3]. *Vale.* Aff glyckstad den 18 *Augustj Anno* 1631.

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian friiss tiil hande.

---

[1]) Robert Anstruther var hos Christian IV i Glückstadt i August (Fridericia, anf. Skr. I, 200).

[2]) Efter at Tilly forgjæves havde haabet at fordrive Gustav Adolf fra hans Lejr ved Werben ved Elben i Altmark, brød begge Hære i Begyndelsen af August op mod Syd mod Sachsen. 5. Septbr. forenede den svenske og kursachsiske Hær sig. 7. Septbr. stod Slaget ved Breitenfeld.

[3]) Johan Frederik var ugift, men kan ganske vist have haft uægte Børn (jvfr. Allgemeine Deutsche Biographie XIV, 414).

317. 21. Septbr. 1631.

Til **Frederik Urne.**

Grøfterne i en Vang ved Frederiksborg skulle oprenses af Bønderne eller, om disse ønske det saa, paa deres Bekostning. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Frederich wrne skall Strax lade skiffte dend wdrøddede Strødams vang[1]) imellom bønderne udi Chroneborgh, Frederichsborgh och des wnderliggende lehne, saa att de oprenser grøffterne. Store och smaa, derudi, som de aff begyndelsen verett haffuer.

Naer nu sligtt skeed er, skall hand sla bønderne for, om de icke heller uille udgiffue en wis *Summa* penge thill en graffuer, som ded kunde forferdige.

Huad som udi disse maade giøris skall, dermed skall Strax begyndis inden windter. Nykiøbingh den 21 *Septembris Anno* 1631[2]).

318. 3. Oktbr. 1631.

Til **Palle Rosenkrands** og **Dr. Henning Arnisæus.**

De skulle anmode Kongens Søster om i Anledning af Moderens forestaaende Død at tage hendes Nøgler i Forvaring for Kongen. — *Geh. Ark.*

Pallii Rossenkrandtz[3]) vndt *D: Arniseus*

Sollen sich zu meiiner Schuester hii zukeegen verfiigen[4]) vndt Sii *Salutiren* vndt ihr darneben anmelden,

[1]) Om Strødams Mose, som Kongen 1621 havde ladet indrette til en Vang, se forrige Bind S. 195. 208 og Brevene 1632–35 S. 416.

[2]) Modtaget paa Frederiksborg 26. Septbr.

[3]) Lensmand paa Vordingborg.

[4]) Talen maa vistnok være om Hertuginde Augusta, Enke efter Hertug Johan Adolf af Gottorp; hun residerede paa Husum Slot, men maa være kommen til Nykjøbing i Anledning af Moderens Sygdom.

dass mein freundt, Bruderliiches begehren Seii. weiil nit anderss nuhmer zu hoffen ist dan der geuisser todt[1].

vndt mihr zum högsten darahn geleegen der fraumutter Sliissell in guter Obacht genommen werden. Alss ist an ihr mein freundt, Bruderlichess begeren, Sii wolle dii Sliissell, So zu der fraumutter Nodtuendige Auffwartung nit vernöten, zu sich nemmen vndt miir diiselben zustellen. wan ich zu ihr komme.

Auff Nyköping den 3 *Octo: Anno* 1631.

Christian.

319. **6. Oktbr. 1631.**

Til Palle Rosenkrands.

Befaling om at bestille Logis til Kongen og hans Søster i Rødby. — *Geh. Ark.*

Pallii Rossenkrandtz skall bestille lossomendt vdi Rødbye till mig och myn Søster[2] offuermorgen afften Och forskaffe derhen huessom tiill køckenid behoff kan werre.

Myn Søster kan ligge till fogdenss. Och leg huoss tolleren.

Nykøbing den 6 *Octobris Anno* 1631.

Christian.

Udskrift: Pallii Rossenkrandtz tiill hande.

320. **Oktbr. 1631[3].**

Til Karen Sehested.

Befaling om Klæder, der skulle gjøres til Kongens Børn. — *Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., Fol., 626*[4].

[1]) Enkedronning Sophie døde Dagen efter, 4. Oktbr.

[2]) Det er vistnok Enkekurfyrstinde Hedevig, som Kongen vel vilde modtage i Rødby

[3]) Det udaterede Brev maa vistnok være skrevet tidligere end det følgende, Nr. 321.

[4]) Afskriften har Paategning om, at Originalen er hos Knud Bille († 1785).

Tiil børnen Skall gørriss
Gaarnetther[1]) med En Snippe neder for panden Och En hoppe[2]) paa hoffedid bag gaarnetiid. Wed gaarnettid skall hefftiss ded flor. som dii[3]) skall haffue Om den, huorom dy skall faa beskeen, naar gud uill, Ieg kommer.

Der skall gørriss kraffuer til dem, Som derriss dageliige kraffuer Er, dog wden knipling.

Kleederne skall gørriss wden forreklede briissdug.

Ermerne skall gørriss med lange Sniid mit paa armen, hefftiid sammen triindt om armen.

321. **31. Oktbr. 1631.**

Til Karen Sehested.

Befaling om Kongebørnenes forestaaende Rejse for at tage mod Enkedronningens Lig. — *Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., Fol., 626*[4]).

Hoffmeiistrinden Skall begiiffue sig med Børnen:

No:

5. Fraa fridrichssborrig tiil Roskiild.
6. Fra Roskiild tiil triggeueiile och holle middagss moltiid vdii køge.
7. Fraa tryggeueyle till woringborre Och holle moltiid udi wyndebyholdt.
8. Stiille.
9. Skall Børnen Møde wed worenborrig ferre Och taage ymod lygiid, Naar tiid Er[5]), Och kan dii vdi forregaarden(!) holle Moltiid. Kocken Och drengen vdi Sølffuer-

---

[1]) Haarpynt, falsk Haar (Kalkar, Ordbog II, 16).
[2]) Bøjle eller Dusk? (Kalkar, anf. Skr. II, 265).
[3]) Afskriften har: du.
[4]) Afskriften har samme Paategning som Nr. 320.
[5]) Begravelsen i Hellig tre Kongers Kapel i Roskilde Domkirke fandt Sted 14. Novbr. (Rørdam, Historiske Kildeskrifter II, 734).

kammerid skall følgiiss med Børnen, huordt dii drager paa Samme Reiisse.

Friderichsborrig den 31 *Octobris Anno* 1631.

Christian.

Udskrift: Huorepther Hoffmeistrinden karen Seested Sig haffuer att Rette.

322. 4. Novbr. 1631.

Til Karen Sehested.

Hun skal alvorlig advare Kongens Datter Sophie Elisabeth mod at lade sig noget indbilde mod Christian Pentz. — *Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., Fol., 626.*

Kerre karren Seehsted; Ieg kommer vdi Erfahring, huorlediss der er nogen, Som sig beflyter at føre vndt ymellom myn datter Soffii Eliisabet Och Christian Penss [1]. Sa endog Ieg inted wiist derom haffuer, Saa skaldtu dog udi weennaare Siige til forbenente myn datter, At safremdt hun laader sig sliigdt yndbilde, Daa skall Ieg saa Sette hinder med hinderss Raadgiiffuer til rette, Saat alle dy, som leffuer udi danmarck, Skall Spørre, huorlediss ded bekommer dem, Som achter att gørre myne Ord tiil ynted. Befahlendiss dig hermed gud y himmelen. Aff worenborrig den 4 *Nouem: Anno* 1631.

Christian.

323.* 24. Novbr. 1631.

Til Kurfyrst Johan Georg af Sachsen.

Kreditiv for Frederik Günther. — *Haupt- u. Staats-Archiv i Dresden.*

---

[1] Sophie Elisabeth og Christian Pentz havde allerede i nogen Tid været forlovede (Molbechs Udgave af Brevene I, 118).

Freundtlicher, liiber Vetter. Schuager vndt Bruder, Daa ess E: L: an guter leiibess gesundtheitt vndt zu dernn wolergeen woll Erginge. So wehre Solchess mihr ganss liib zu verneimmen. Ich fuhr meine persohn kan den liiben godt nit genucksam dancken fuhr zimlichen hinkommen. Der Almechtiger helffe hinfuhro mit gnaden vndt gebe vnss beiiderseitz, was vnss an leiib vndt Sehlen diinlich sein kan.

Hiineben verhalthe Ich E: L: freundt, Vetter, Schuager vndt Bruderlich nit, dass ich meinen Sekretarium friiderich gunter an E: L: abgefertiget habe mit E: L: in geheim zu Reeden, wii man mit dem furderligsten in guthe friide vndt Rue kommen konten [1]).

E: L: haben an Seiine Persohn nit zu zueiffuelen, Er werde Ie dassienige, So Sii ihm vertrawen, in hogster verzueigenheit halthen. Weill Nun E: L: samdt dem ganssen Römisken Reiich darahn gelegen. So zueiffuele ich nit, E: L: werden sich zu solcher *communication* freundt. vetter, Schuager vndt bruderlich *accommodiren* vndt mihr deroselben gedancken eroffnen. Ich thue allezeiit hinuyderum gerne, wass E: L: liib vnd diinst sein kan. Befehle E: L: hiimit dem Schudtz dess Allerhögsten vndt verbleiibe deroselben

Allezeiit getrewer Vetter, Schuager vndt Bruder
Christian.

Auff kopenh: den 24 *Nouem: Anno* 1631 [2]).

---

[1]) Frederik Günther havde, foruden Forhandlinger om Prins Christians Ægteskab, til Opgave at bringe Kurfyrsten til at virke for Fred; tillige skal han haveført Samtaler om Rhingreven, som Kurfyrsten var gaaet i Forbøn for. Han kom til Dresden 24. Decbr. og blev der til midt i Januar. Privat skjulte han ikke Christian IV's Misfornøjelse med Gustav Adolfs Held (Fridericia, anf. Skr. I, 222 f. Irmer, Die Verhandlungen Schwedens und seiner Verbündeten mit Wallenstein und dem Kaiser von 1631 bis 1634 I, 86. 91).

[2]) Udskriften er ikke egenhændig.

324. 30. Novbr. 1631.

Til Palle Rosenkrands(?).

Der skal gjøres et Overslag over Enkedronningens Folk i Anledning af Afregningen med dem — *Geh. Ark.*

Du Skaldt nu strax tage Chanseleren[1]) Och hanss Offuerberg[2]) till dig och gørre et Offuerslag paa all frumoder Saligs folck. At dy faar derriss affregning Baade for ded, dennom kan reste aff derriss Aarssløn. Saoch Ett arss besolding till derriss ganske affregning.

Nykøbing den 30 *Novem: Anno* 1631.

Christian.

325. 4. Decbr. 1631.

Til Palle Rosenkrands og Christoffer v. d. Lippe.

De skulle forelægge Kongens Søstre en Revers, hvorved de til Gjengjæld for, at Kongen har overladt dem alt det af Moderens Efterladenskaber, som de havde gjort Fordring paa, frasige sig ethvert Krav til ham i den Anledning; ville Søstrene ikke underskrive denne Revers, skal det betydes dem, at de, forinden det er sket, ikke maa udføre det ringeste af Landet. — *Geh. Ark.*

Ihr Sollet Euch mit dem forderligsten zu meiinen Schuesteren verfiihgen vndt Ihnen meiinen freundt. Bruderlichen gruss anmelden. darneben vermelden. weiil ich Ihnen wnbehinderdt alles dassiienige. so Sii von der fraumutter Sehliigen Nachlasses zu *prædendiren* gehabdt. folgen lassen[3]),

[1]) Christoffer von der Lippe (se ovfr. S. 173).

[2]) Johannes Oberberg, Enkedronningens Rentemester (se forrige Bind S. 356 f.).

[3]) Ved en Haandskrivelse til Kongen havde Enkedronningen bestemt, hvad der forlods skulde deles mellem de tre levende Børn, Kongen, Augusta og Hedevig, inden det egentlige Skifte, hvori jo ogsaa Arvingerne efter de to afdøde Søstre, Anna af England og Elisabeth af Brunsvig, skulde deltage (Schlegel, Samlung zur dänischen Gesch. II, 4, 111 f.).

So mussen Sii darkegen mihr ihren *Reuers* geben, dass sii mich freii vndt fraanck halthen wollen fuhr aller Einrede. So dessuegen fohrfallen muchte, welchess von dem Chanseler Sol zu paapiir gebracht werden vndt von ihm vndt Palli Rossenkrandtz den Schuesteren zu vntherskreiiben *præsentiret* werden Daa Sii nun sich darzu nit versteen wolthen. Dass ich wii Obengemeldet nit konte verwahret Sein. So soll ihnen angezeiiget werden, dass ich nit verstätten werde Eiinenss phennigss werdt auss dissem lande zu fuhren, Ehe vndt zauor ich wii fohrgeuandt (!) verseckeret werde [1]). Dan Ob sii skon vermeiinen werden, dass dii *cohęredes* sich an briiff vndt Siigell wiiauch ahn ketten vndt kleenodiien, So beiigesetzet, Erholen können. So kan ihr *qvota* ahn denselbigen fohrerwenthen Sachen Sich so weiit nit Erstrecken, Alss mugelich von den *Cohęredibus* konthe gefodderet werden, wan der fraumutter Sehlig *Inuentarium* zum fohrskeiin muste gebracht werden [2]).

Nyköping den 4 *Decembris Anno* 1631.

Christian.

Udskrift: Pallii Rossenkrandtz vndt *D:* v: der Liippe zu handen.

326. **Omtr. 4. Decbr. 1631.**

Til **Palle Rosenkrands** og **Christoffer v. d. Lippe.**

De skulle opfordre Kongens Søstre til at sende fredsommelige Mænd til at deltage i Forhandlingerne om Arvesagen. Om Tillaasning af Værelser i og Bortflytning fra Nykjøbing Slot. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Samme Dag, 4. Decbr., undertegnede Fyrstinderne en Kvittering for Modtagelsen af deres Parter (Schlegel, anf. Skr. II, 4, 142). Ogsaa en Revers undertegnedes af dem, men den var næppe saaledes, som Kongen vilde det. i alt Fald udbrød der i de følgende Dage Uenighed mellem ham og dem, og han udstedte et Forbud mod, at nogetsomhelst førtes bort (se Brevene Nr. 326—30).

[2]) Hertuginde Augusta havde, som det senere viste sig, sat sig

Ihr Sollet mit den Schuesteren Reeden, dass Sii kegen dii bewuste zeit[1]) ihre leuthe herskiicken, dii lust zu riichtigkeiit haben vndt nit lust zu verlust haben. Sondern mittell Suchen, wii man zum besten vndt Sleunigsten kan von Einander gesetzet werden.

Ess wehre auch gudt, dass dii kammeren, worauss Sii kysten vndt kasten herausser haben, zugeslossen wurden.

Wass auss der langen kammer noch herausser Soll, dass kan lichtlich hinten auss gedragen werden vndt nit durch dii kyrche[2]).

Der Sliissell zu den Skeppen, So in der fraumutter stuben Seindt, Sollen von der kammermagdt Soffii abgefohderdt werden.

Udskrift: Pallii Rossenkrandtz vndt Chanseler Lippen zu handen.

327. 6. Decbr. 1631.

Til Palle Rosenkrands og Christoffer v. d. Lippe.

Kongens Søstre skulle spørges, om de ville benytte sig af de ankomne Juvelerer til at vurdere Moderens Smykker. Om Fremgangsmaaden ved denne Vurdering. — *Geh. Ark.*

Ihr sollet Euch wiiderum zu den Schuesteren verfiigen vndt nach abgelegten kuriialien ihnen vermelden, dass dii Iubiilirer, So dii klenodien waardiiren Solthen, angelanget.

i Besiddelse af begge de Inventarier, som hendes Moder havde skrevet (Brevene 1632—35 S. 140. 298).

[1]) Vel til den endelige Arvedeling, som Kongen ved Brev af 31. Decbr. bestemte til 30 April 1632 (Schlegel, anf. Skr. II, 4, 141).

[2]) Dette tyder paa, at det udaterede Brev er skrevet før de følgende, hvori Kongen er forbitret paa Søstrene og forbyder dem at føre noget ud af Landet. De Klædningsstykker m. m., som fandtes i „det lange Kammer", vare af Enkedronningen bestemte til Augusta og Hedevig (Schlegel, anf. Skr. II, 4, 142).

vndt vernemmen, Ob sii diiselbiige darzu gebrauchen wollen, Oder ob man inss kunfftich mit grossen kosten andere holen Sol.

Da Sii nun disse gebrauchen wollen, So muss geredet werden, wass man ihnen geben Sol.

Dass sii ihre *faciit* machen wollen. dass disse oder andere dii Sachen auff den preiiss setzen werden. wii Ess gekosted, dass wiirdt nit gesken. Sii waardiirens hoch oder niiderich, So muss Es in Sex diiel [1]) getheiilet werden.

Nykoping den 6 *Decem: Anno* 1631.

Christian.

Udskrift: Pallii Rossenkrandtz vndt *D:* Lippen zu handen.

328. 6. Decbr. 1631.

Ordre om, at intet føres bort fra Nykjøbing Slot, at Værelserne forsegles, og at de der tilstedeværende Hoffolk drage hjem, m. m. — *Geh. Ark.*

Ordinandtz, huorepther enhuer sig skall rette.

Pallii Rossenkrandtz Och Niielss krabbe [2]) Skall haffue opsiicht. At inted føriss neder aff Slottid vden førstindernis Egiid godtz.

Drauanterne skall tagiiss fraa Lossomenterne och settiss for porten.

Ded skiibede godtz, førstinderne heer haffuer laadid skiibe, skall Strax føris op paa Slottid och settiss ind udi borrestuen, Och dørren forsegliss.

Alle lossomenter paa Slottid skall forsegliss aff Pallii Rossenkrandtz, Chanseler Lippe Och Iohanness offuerberg

[1]) Til de fire Døttre og deres Arvinger samt til Kongen, der skulde have dobbelt Lod mod Søstrene.

[2]) Overskjænk og Marskalk (Brevene 1632—35 S. 1).

Saa nehr som dii. førstinderne vdi losserer, huilcke ochsaa skall forsegliss, naar dii drager her fraa.

Sten beck[1]) med dii thuende hoffiuncker, som tilstede Erre. Skall følge førstinderne tiil Skiibid. Och siiden forføiie sig Enhuer, som hand henhører.

Borchardt Rud och Christoffer Stensøn Skall drage hiem ygen[2]).

Pallii Rossenkrandtz skall foddere tii Rossonobell udaff Marckuss Raadebandt[3]) Och dem forehre Churfurstindenss kammerfrue, som haffuer kaagiid Suppe for mig.

Datum Niikøping den 6 *Decem: Anno* 1631.

Marckuss Radebandt skall drage henad køben: och tage med sig dii forehringer, som heer Skulle uerrid vdgiiffuen. ded uerre Sig, huad ded och uerre kan.

Christian.

Udskrift: *Ordinandtz*, huorepther dii. Som Erre till Nykøbing, sig skall rette.

329. 6. Decbr. 1631.

Til Palle Rosenkrands.

Det Arvegods, som Kongens Søstre have ladet føre om Bord, kan blive i Skibene, men disse maa da ikke afsejle. Kongens Søstre skulle tilsiges til Foraaret at sende Folk til Vurdering af Moderens Klenodier. — *Geh. Ark.*

Ieg sender dig herhuoss myne Søskiindtz *Reuers*[4]). Som Ieg fandt udi myt reiisseskriin. Saframdt dy uyl forhindre,

---

[1] Rentemester.

[2] Burchard Rud og Christoffer Stensen havde 4. Decbr. faaet Brev om at komme til Nykjøbing og den følgende Dag inventere hvad der fandtes paa Slottet (Smaalandske Tegn. VI. 340).

[3] Kongens Kammertjener (se Brevene 1636—40 S. 294 f.).

[4] Jvfr. ovfr. S. 361.

at tøiied inted ma taagiss vdaff skuderne, da kandt du befahle, att dii bliiffuer Liggen ned Broen. Wiil ded sa friisse, som ded Laffuer tiil, daa skall ded uell forbyde sig selff. Du och Chanseleren skall siige dem, att dii Sender huer En *Iubilerer* med derriss *Deputerede* paa foraarid. Saa nyl ieg Sende disse thuende[1]) derhen ygen. *Vale.* Aff gaabenss ferregard den 6 *Decembris Anno* 1631.

Christian.

330. 7. Decbr. 1631.

Til **Palle Rosenkrands.**

Kongens Søstres Revers skal han foreløbig beholde. Arvesagerne skulle forblive, hvor de ere, paa Skibene eller paa Slottet. Folkene skulle aftakkes. — *Geh. Ark.*

Den *Reuers* skaldtu beholde huoss dig indtill Offuermorgen, Sa habiss ieg att uerre udy worenborrig ygen.

Ded godtz, som Er Skybiid, ded maa bliiffue udi Skiiben, huissom Er paa Slottid, ded skall bliiffue paa Slottid.

Att tacke folckid Och herremenden aff, ded er dig befahliid att gørre for tre dage Siiden[2]), Och haffuer ynted andid uyst, end att ded uaar Skeed. *Vale.* Aff gaabensferre den 7 *Decem: Anno* 1631.

Christian.

Udskritt: Pallii Rossenkrandtz till hande.

331. 19. Decbr. 1631.

Til **Apotheker Peter Gagelmann.**

Forskjellige Apothekersager forlanges. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Asverus Hommelken og Hans Hollænder (Rentemestr. Regnsk.).
[2]) Jvfr. ovfr. S. 364.

Peter *Apotecker*[1]) soll Eiine Skachtell full mit *Rotulen* mit *Muschus* vndt *Ambra* machen, So gudt Er kan. vndt diiselbigen hiiher skiicken.

Fride: den 19 *Decem: Anno* 1631.

Christian.

332.* 20. Decbr. 1631.

Til Frederik Urne.

Christoffer Badskjær skal trues med Straf, hvis han ikke vil aabenbare, hvem der har advaret ham om Kongens Hensigt at sætte ham i Hullet. — *Afskr. i Fr. Urnes Kopibog.*

Slodzherren hersammestedz och Offuerskencken[2]) skall lade foddre M: Christoffer Badsker[3]) thill sig och hannom lade forstaa, att om icg end skøntt for *D: Arnisenij Intercession* skyld haffuer effterladt, att hand for hans forseelse skyld intett skulde udi hullett. saa skall sligtt dog Staa hannom endnu for, saa fremt hand icke siger mig, huem der warede hannom att. att ieg haffde befalett, att hand skulde settis udi taarnet. Frederichsborgh dend 20 *Decembris Anno* 1631[4]).

333. 22. Decbr. 1631.

Til Christian Friis og Frands Rantzau.

Den engelske Afsending bør have skriftligt Svar, hvis han indgiver noget skriftligt. Den engelske Konge er uberettiget til at blande sig i Kongens Forhold til Hamborg. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Se om Hofapothekeren Peter Gagelmann Brevene 1632—35 S. 85.

[2]) Niels Krabbe.

[3]) Christoffer Rachow, der var Kongens Livbarber fra 1629 til Febr. 1632 (Grundtvig. Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 191).

[4]) Modtaget samme Sted og Dag.

Wdaff Ederss Skriffuelsse haffuer Ieg fornommid, huessom den Engelske *subdelegatus*[1]) haffuer *Replicerit*, Huorpa Ieg eder inted forholder, At saframdt[2]) aff hannem Nogiid Skriifftlig haffuer Emphangiid, daa er ded bylligdt, att hand faar Skrifftlig Suaar derpa. At hand med hanss *prinsipaler* uyl *disputere* ded, som Ieg *Armata manu* haffuer Erlangiid[3]), derfor Seer Ieg hannem *cum sotiis* inted an. Naar hans herre mig derom tilskriffuer, daa uill ieg betencke mig nell tre gange, Om Ieg uil Suaare hannem derpaa, Ty om Ieg uille Spørre kon: aff Engeland ad, huorfor ded eller ded skedde vdi hanss lande, daa kunde Ieg sachte gette, huad[4]) uille Suare. Dy gode herrer *disputerer* ded, som keysseren haffuer att *disputere* och inted dy. *Valete.* Aff frede: den 22 *Decem: Anno* 1631.

Christian.

Udskrift: Chanseleren Och Stadtholderen tiill hande.

334. 24. Decbr. 1631.

Fortegnelse over Skibe, som den følgende Sommer skulle krydse under Norge og andetsteds. — *Geh. Ark.*

Fortegnelsen paa dii Skiib, Som tilkommende Sommer, Om gud uil, skall holle gaaendiss under Norrie. och huor ded fornøden Er.

1. Lyndormen . . . . *Admirall.*
Den fliiende fiisk . . . } opuarter.
Griiben . . . . }

[1]) Joseph Avery, der var efterladt som Subdelegeret af den bortrejste engelske Gesandt Sir Henry Vane (Fridericia, anf. Skr. I, 200).

[2]) Her mangler Ordet: I.

[3]) Nemlig overfor Hamborg.

[4]) Her mangler Ordet: han.

2. Nelleblad . . . . wnder *Admirall.*
   Sielhunden . . . . . } opuarter.
   Samson gaaleii . . . . }
3. Dii tre Løffuer.
   Wyldsuiinid . . . . Opuarter.
4. Dii thu løffuer.
   Rossen gaaleii . . . . . . Opuarter.
5. Lammid.
   Hiorten . . . . Opuarter.
6. Stockfiisk.
   St: S: Oluff . . . . Opuarter.
7. *Fides.*
   Krokodiilen . . . . Opuarter.
8. Suaanen.
   Suorte Raaffn . . . . . . Opuarter.
9. *Raphael.*
   Cronen gaaleii.

NB. Saframdt nogen vdaff gaaleiierne, som optegnid Erre, inted er tienlig, daa skall der tagiiss andre vdi derriss steed.

Frederichssborrig den 24 *Decem: Anno* 1631.

Christian.

335. 1631.

Kongens Bemærkninger til forskjellige Spørgsmaal, som angaa hvad der skal forhandles paa et Møde af de nedersachsiske Stænder vedrørende Dannelsen af en Hær og dens mulige Forening med den svenske. — *Geh. Ark.*

CAPITA,

So bey dem neuwen *Conuent* in *deliberation* gezogen vnndt erörtert werden sollenn[1]).

[1]) Som allerede bemærket i forrige Bind S. 409 har Molbech i sin Udgave af Brevene I. 185—88 henført denne Optegnelse til 1625, men med Urette. At den skriver sig fra 1631, er

1. Erstlich: Ob man einen Creyssobristen erwehlen oder sonsten ein ander haupt zue der *Direction* des werckes verordtnen wolle?

1. Weiil der kreiidtz ein gross theiil *Ruiniret*, So konte man sich mit der *Direction*. derer diiner vndt Rehte. So noch wbergebliiben, woll Eiin zeiitlanck behelffen.

2. Wegen bestallung der hohen *Officirer*, wie vnd auff was mase vnndt von weme dieselben zuebestellen?

2. Viile hoe *offisirer* zu bestellen vber so eiinen geringen hauffen, dass sehe ich nit worzu. Wan ein wackerer Iunger heer vber dii *Armeii* bestaldt wiirdt,

utvivlsomt. I dette Aar afholdtes mindst to Møder af de nedersachsiske Stænder, et i Maj i Hamborg eller Lybek og et i Slutningen af Oktober og November i Hamborg. Allerede paa det første Møde aftalte man at stille Tropper paa Benene, men først 10. Novbr. tog man en endelig Beslutning om disses Antal og Fordeling mellem Stænderne. Sandsynligvis skriver Optegnelsen sig fra Tiden mellem det første Møde og „det ny Konvent"; dog er Muligheden ikke helt udelukket for at den kan være affattet efter Mødet i Novbr. og referere sig til endnu en Sammenkomst. som kan have været paatænkt, om den end ikke synes at være bleven til noget; thi naar det i Punkt 11 hedder, at Kredsens Direktion har taget en Anmodning fra den svenske Gesandt om. at Hæren skulde slutte sig til hans Konges, ad referendum, saa stemmer dette med Kredsbeslutningen af 10. Novbr. At Optegnelsen i det hele angaar disse Forhandlinger, fremgaar for det første af, at den maa være fra Tiden mellem Gustav Adolfs Krigs Begyndelse og hans Død (jvfr. Punkt 11); dernæst passer den omtalte Anmodning fra den svenske Gesandt ganske til Salvius's Bestræbelser paa det givne Tidspunkt, og hvad angaar selve Christian IV's Holdning. saa stemme Udtalelserne i Punkt 2 med det Ønske, han havde om, at Hertug Ulrik skulde have Overbefalingen over den nedersachsiske Hær (Slange S. 729 f. Theatrum Europæum II, 392. Lackmann, anf. Skr. IV, 103 f. 107 f. Cronholm, Sveriges hist. u. Gustaf II Adolphs regering VI, 1, 336 f. Fridericia, anf. Skr. I, 216 f.).

So kan dii *Armei* in zuehne. drei oder Mehr Regimenter getheilet werden, welche nebenst dem *generall* vndt dem *consilio formato* fuglich kan *Dirigiret* werden.

3. Ob man sich nicht mit gellte habe in bereitschafft zuesetzenn solche *officirer* gebührlich zuebezahlenn?

3. Man verbleiibet beii dem fohrigem, dass man selbst werben lest.

4. Wass vor gleichmässige *conformitet* wegen der bestallung vnd *gage* der Reuter vnd knechte zuemachen?

4. Man hatt in dem fall dem Chur: v: Saxen zu folgen, So weiit ess zu *practisiren* ist. Dass lauffgeldt betreffende. So wiirdt eiin Ieder darein sich skicken mussen, wii ihm dii zeiit Ess lernen wiirdt, dass man folck bekommen kan.

5. Wie starck die Regimenter vnd *Compagnien* zue Ross vnndt Fuess sein sollenn?

5. Weiil man vernimbdt, dass Chur Saxen Seiine Regiimenter auff dii althe theudtske maniihr *formiret*, so ist diiselbige maniihr best zu folgen.

6. Wegen der *Artilleri* vnd was dazue an Schaufell vnd Spaden, auch sonsten nötig, woher dasselbe zue nhemenn?

6. Weiil Ein Ieder Standt weiiss, wass Er fuhr *Artholori* fordtskycken muss, So mussen Sii sich mit Skuffell vndt Spaden auch gefasset machen, vndt dass nit *in minori qvota*, weiill der hauffe klein vndt mit dergeleiche *Armatur* muss *Defendiret* werden. Weiill aber dii *Artholorij*, so fuhr

dissem von den Stenden fordtzuskicken gebreuchlich gewessen, allein inss feldt zu gebrauchen angesehen. So ist zu *Deliberiren*, wohrher dass geskiidtz zu nemmen, So auff den Pessen vndt andere notwendige Örther zu gebrauchen Nötich.

7. Wie das *formatum Consilium militare* anzuerichtenn, Obs vermöge der *Executions*ordtnung bey den nach: vnndt zuegeordtneten zuelassenn. oder ob ein ieder Standt vnndt Stadt gewisse Persohnen dazue benennen solle?

7. Dass *formatum Consilium* muss von der herren vndt Stende diiner, So Redlich vndt dem *Euangelischem* vndt nit dem *Catholischem* wercke zugethan. bestaldt sein, So allemahll *pro re nata* zu *dirigiren bastant* sein, wan *periculum in mora* verhanden.

8. Wohin die *armatur* zue erst zueführenn vnd zue *coniungirn* sey?

8. Daruon ist zu reeden, wan di *Armej* auff den beiinen vndt dass *consilium formatum* woll wii fohr gemeldet *formiret*.

9. Da die zeite vnd notturfft erfordern wollten auff andere *Coniunctiones* zuegedencken, mit weme vnd auff wass masse vnd *Condition* dieselben anzuestellenn?

9. Miit dehnen *Potentaten* vndt *Respub:*, dii dem kreiidtze dii hulffliche handt biithen können, hatt sich der kreiidtz zu *coniungiren*, aber nit mit denen, so hiilffe vom kreiidtze sich vermuhten.

10. Die ienigen, so man wollte zum engern Aussschuss *deputirn*, mit vollkommener *Instruction* zuenersehen. auff was art, mass vnd weise das

10. Dass wiill endtlich sein. welchess vonwegen holsten her: fri: zum besten verrichten kan.

werck auff allen begebenden nothfall anzuegreiffenn.

11. Weil der königl: Schwedische herr Abgesanter sich bey dem *Directorio* angegeben vnd vermeldet. das sein g[ster] könig vnd Herr iemants abgeschicket bey den anwesenden gesanten eine *Coniunctur* zuesuechen. So haben dieselben solches *ad referendum* angenommen. darumb auch ein ieder an seinen orte sich hierauf wirt *instruirn* lassen müssenn, Ob solche *Coniunctur* zueuerwilligen oder aber abzueschlagenn?

11. Weill zue dem *Punct* ausführlich fohrher geandtworthed, so ist weither darauff nit nötigh zu andtworthen. vndt konthe dii *coniunctur* dem kreiidtze nit mehr fortheill thun, alss dass sii sich den kriick *in infinitum* auff halss laden konthen, dan Ess nimmer Ein ende Erlangen konthe. der kon: in Sueden wehre dan seiiness gefallenss *contentiret.*

Rettelser.

S. 12 L. 15 f. n. Kommaet efter „vnd" skal staa foran dette Ord.
- 53 - 13 f. o. plysning, læs: Oplysning.
- 105 - 5 f. n. tilhørende, læs: arvede efter.
- 118 - 1 — Bemærkning, læs: Erklæring.
- 121 Sp. 1 L. 15 f. o. Efter „igen" skal ikke staa Punktum, men Komma.
- 130 Anm. 3 udgaar som urigtig.
- 175 L. 1 f. n venske, læs: svenske.
- 280 - 2 f. o. ligtt, læs: Sligtt.
- 281 - 8 — 3, skal vist være: 8.
- 332 - 2 f. n. 326, læs: 327.

Fortegnelse

over

de Personer, til hvem Brevene ere skrevne.

Register*).

*) En Stjerne efter et Sidetal angiver, at der paa denne Side findes udførligere Oplysninger i Noterne om vedkommende Person eller Sted. *Dat.* ved Stedsnavne betyder, at Stedet paa de følgende Sider i Texten forekommer som Dateringssted.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie har den 11te Februar 1877 og 14de Februar 1886 besluttet at udgive Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve ved Arkivar C. F. Bricka og Underbibliothekar J. A. Fridericia under Tilsyn af Universitetsbibliothekar S. Birket Smith og Underbibliothekar C. Weeke.

C. F. Bricka. Kr. Erslev. J. A. Fridericia. S. Gjellerup.
A. D. Jorgensen. Fr. Krarup. W. Mollerup. O. Nielsen.
Henry Petersen. V. A. Secher. S. Birket Smith.
Johannes C. H. R. Steenstrup. A. Thiset. G. L. Wad. C. Weeke.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie

stiftedes i Januar 1877 med det Formaal at fremme Studiet af Fædrelandets Historie ved Offentliggjørelsen af nogle af de mange Aktstykker, Breve, Krøniker og andre Kilder, som endnu henligge utrykte eller ere mindre tilfredsstillende udgivne. Planen for Selskabet er den at betro Udgivelsen af de enkelte Kilder til et eller flere Medlemmer af Selskabet eller til Udenforstaaende, saaledes at de almindelige Regler for Udgivelsesmaaden vedtages af Selskabet, og saaledes at Udgivelsen kontrolleres gjennem et af Selskabet nedsat Udvalg.

Selskabet har hidtil udgivet:

Kong Frederik den Førstes danske Registranter, udgivne ved Kr. Erslev og W. Mollerup. 1879.

Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, udgivne ved C. F. Bricka og J. A. Fridericia. 1—16. Hefte. 1878—89.

Codex Esromensis. Esrom Klosters Brevbog, udgivet ved O. Nielsen. 1880—81.

Danske Kancelliregistranter 1535—1550, udgivne ved Kr. Erslev og W. Mollerup. 1881—82.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev. 1—3 Bind. 1883—90.

Libri memoriales capituli Lundensis. Lunde Domkapitels Gavebøger, udgivne ved C. Weeke. 1884—89.

Corpus constitutionum Daniæ. Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve, Danmarks Lovgivning vedkommende, 1558—1660, udgivne ved V. A. Secher. 1—2. Bind. 1887—90.

Aktstykker til Oplysning om Stavnsbaandets Historie, udgivne ved J. A. Fridericia. 1888.

Forretningsudvalgets Medlemmer ere for Tiden: S. Gjellerup, Henry Petersen, A. Thiset.

Forord.

Med nærværende Bind, der gaar til Udgangen af Aaret 1631, er Udgaven af Christian IV's egenhændige Breve ført frem til sit Udgangspunkt; der staar nu kun tilbage at udgive en i Aarenes Løb indsamlet Efterslæt og de udaterede Breve, som vi hidtil ikke have kunnet finde Tidsbestemmelse for.

Siden det foregaaende Bind afsluttedes, er der, som bekjendt, indtraadt en ny Forandring i vore Arkivforhold, idet Gehejmearkivet er blevet et Led (1. Afdeling) i det 1889 oprettede Rigsarkiv. For saa vidt er det urigtigt, naar vi i Register og Anmærkninger have beholdt den gamle Benævnelse; men vi have fundet det uhensigtsmæssigt i Slutningen af Værket at indføre en ny Betegnelse, da den gamle dog ikke kan vildlede nogen.

Vi beklage, at der, siden Bindets første Hefte udkom (Juni 1889), er gaaet over halvandet Aar hen, og vi tilstaa, at Skylden væsentlig er vor. Dog have ogsaa andre Forhold grebet hemmende ind, navnlig den tidligere Forlægger, Hr. Rudolph Kleins Død og den derved foraarsagede Standsning, netop som Trykningen af andet Hefte skulde begynde, og senere indtraadte en længere Pause af Mangel paa Papir. Forhaabentlig vil imidlertid næste (og sidste) Bind, der kun kommer til at bestaa af ét Hefte, kunne se Lyset inden Aarets Udgang.

At Bindet har kunnet udkomme, skyldes en Understøttelse fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet. Paa Selskabets Vegne have som hidtil d'Hrr. Universitetsbibliothekar S. Birket Smith og Underbibliothekar ved det store kongl. Bibliothek C. Weeke ført Tilsyn med Udgaven og som sædvanlig staaet os bi paa bedste Maade.

Kjøbenhavn, i Februar 1891.

C. F. Bricka. J. A. Fridericia.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DL Christian IV, King of
189 Denmark
A32 Kong Christian den fjerdes
bd.2 egenhaendige breve

